

HONVÉDTISZTJELÖLTEK
BÉKEFENTARTÓI FELKÉSZÍTÉSE 26

A KITÜNTETÉSEKRŐL ÉS AZOK
VISELÉSÉRŐL

56

SAKMAI KÉRDÉSEKBE NEM A
CSILLAGOK SZÁMA A MEGHATÁRO-
ZÓ, HANEM A SZAKISMERET 64

Orosz Zoltán altábornagy:

HAGYOMÁNY ÉS MEGÚJULÁS

Vajon ellentmond-e egymásnak a címben szereplő két kifejezés? Lehet-e a hagyományra építeni a jövőt, és építkezhet-e a valamikori alapokra a jövő? Ezek a gondolatok fogalmazódtak meg bennem, amikor közel egy esztendővel ezelőtt folyóiratunk szerkesztőbizottsági ülésén felmerült a kérdés: valóban csak 1945-től datálható a magyar katonai sajtó „vállalhatósága”? Az apropót mindehhez az adta, hogy a Honvédségi Szemle – a Magyar Honvédség központi folyóirata – jogelődjeit tekintve 65 esztendőssé lett. Az emlékező szerkesztőbizottsági ülésen – majd az azt követő beszélgetéseken – azonban kiderült: már 1873-ban volt az akkori magyar királyi Honvédségnek egy olyan folyóirata – a Ludovika Akadémia Közlönye –, amely a kor katonai folyóiratai között szakmaiságával és hitelességével egyaránt megállta a helyét, ahogy az 1867-es kiegyezést követően létrejött magyar királyi Honvédség is.

Nekünk, a ma katonáinak vajon nem kell(ene) jobban odafigyelniünk elődeink tetteire? A hazáért vállalt mindenkorai áldozatokra? Az önfeláldozásra? A bajtársiasságra? Az eskü kötelező voltára? Úgy vélem, a válasz határozott igen. A Magyar Honvédség – mint a rendszerváltoztatást követő egyik legfontosabb nemzeti intézmény – és annak minden tényleges, hivatásos, szerződéses, közalkalmazott, nyugállományú, illetve immáron tartalékos tagja véli úgy, hogy eleink tevékenysége kötelez bennünket. Megújulás csak akkor és úgy várható el, ha a vállalható példákat, hagyományokat megőrizzük, és közösen teszünk azért, hogy a Magyar Honvédség a társadalom által kiemelten elfogadott és támogatott „nemzeti intézmény” maradjon a jövőben is.

Amikor egykori katonaelődeink példáját látjuk magunk előtt, rá kell döbbernünk arra, hogy a katona számára legfontosabb kötelezettségek és erények az elmúlt évszázadok alatt sem változtak. Mert vajon szabad-e megszegni a fentebb említett esküt? Lehet-e feledni és „nem gyakorolni” a bajtársiasságot? Lehet-e vajon megtagadni és elfeledni a hazát? Egyiket sem! Múltunk és a jelenünk egyaránt erre kötelez bennünket.

Valamikor 1867 után olyan katonák is szolgálatot vállaltak a megalakuló magyar királyi Honvédségben, akik 1848–49-ben Kossuth zászlai alatt harcoltak, és olyanok is, akik ezért nem egy esetben kényszersorozotként a császári királyi haderő katonáivá váltak, tisztí rendfokozatuktól megfosztva. S amikor ismét magyar szóval hívták őket a haza védelmére, jelentkeztek. Feledve a szenvedést, a megaláztatást és azt, hogy az uralkodó – akire esküt kellett tenniük – ugyanaz volt, aki 1849 után, nem sok jót tett nekik. De képesek voltak felülemelkedni a sérelmeken, a megaláztatásokon, mert volt valami, ami azoknál fontosabb volt: a haza, a hon védelmének az ügye.

Ezt szolgálta egykoron az 1872-től működő „magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia” és annak a folyóirata, a Ludovika Akadémia Közlönye is. Ma, amikor a honvédelmi vezetés teljes joggal és érzelmi azonosulással fordul a magyar katonai múlt, a hagyományok felélesztése, megtartása felé, nekünk is kötelességünk megtenni ezt a lépést. Vállalni kell lapelődeinket, a magyar tudományos katonai szakfolyóiratok, a Ludovika Akadémia Közlönyét, a Magyar Katonai Közlönyt, a Marsot, a Magyar Katonai Szemlét (melyek írásából dr. Szakály Sándor hadtörténész az elmúlt évben háromrészes cikksorozatban adott ízelítőt olvasóinknak). Az említett katonai szakfolyóiratok számaik kézbe véve egyértelművé válik, hogy katonaelődeink fontosnak tartották önmaguk továbbképzését, a világ újdonságainak megismertetését, és nem utolsósorban a szakmai vitákat, amelyek nem a beosztáshoz és a rendfokozathoz kell hogy kötődjenek, hanem a korszerű tudományos ismeretekhez.

Meggyőződésem, hogy a mai Magyar Honvédségnek is erre van szüksége. Értelmes és hiteles szakmai vitákra – a honvédelem megújítása érdekében, a haza javára! Nekünk ez a kötelességünk és a feladatunk. Tegyük ezt együtt valamennyien a Honvédségi Szemle hasábjain – amely immáron büszkén viseli címlapján a 140. évfolyam megjelölést. Határozott szándékunk, hogy a folyóirat, mint eddig, a jövőben is mindenki számára nyitott fórum legyen, lett legyen a közölt írás szerzője vezérőrnagy vagy őrmester, polgári személy, netán szerződéses katona, a Ludovika Zászlóalj tisztjelöltje vagy már nyugállományba vonult bajtársunk. Az elvárás mindenkiel szemben azonos: hitelesség, minőség, újszerűség és korszerűség.

Sásik Csaba őrnagy:

A MAGYAR HONVÉDSÉG KATONAKONFERENCIÁJÁNAK TAPASZTALATAI

Párbeszédre alapuló közös problémafeltárás és megoldáskeresés

Az évek óta elhúzódó globális gazdasági válság hatásainak leküzdése, valamint az ennek nyomán szükségessé váló összetársadalmi szintű átalakulás közepette nyilvánvalóvá vált, hogy a válságból való kilábalás érdekében kisebb-nagyobb áldozatokat kell hoznia szinte minden társadalmi szereplőnek, így a haza fegyveres védelmét ellátni hivatott Magyar Honvédségnek és személyi állományának is.

A honvédelmi tárcánál jelenleg is folyamatban lévő szervezeti és létszámrationalizálás a Magyar Honvédség életében nehéz időszakot, sokszor fájdalmas, azonban a jövő szempontjából elkerülhetetlennek tűnő döntések meghozatalát jelenti. Az átalakítás során számos bajtársunk nehéz élethelyzetbe került, sokan kiváltak a szervezetből, mások új beosztásokban folytatják szolgálatukat. Katonai szervezetek szűntek meg, alakultak át, illetve újak jöttek létre. Sok helyütt megváltoztak a feladatrendszerek és az elvárások, melyek nagyfokú alkalmazkodást és erőfeszítést kívánnak a személyi állomány további szolgáltatott vállaló tagjai részéről.

A megnövekedett szervezeti elvárások mellett a szolgáltatással feltételrendszerében is jelentős változások következtek be. Megszűnt a korengedményes szolgálati nyugállomány lehetősége, a humánstratégia részeként megkezdődött az átalakult katonai életpályamodell bevezetése, a béren kívüli juttatások mértéke csökkent, a lakhatási támogatások átalakultak, az üdületési rendszer felülvizsgálata eredményeképpen számos honvédségi üdülő bezárt a kapuit, a helyőrségi klubok tulajdonjogának helyi önkormányzatok részére történő átadása folyamatban van – hogy csak néhányat említek a végrehajtott intézkedések közül.

A racionalizált, költséghatékony szervezeti működés elérésének érdekében bevezetett vagy bevezetni tervezett egyes intézkedéseket a személyi állomány tagjai közül sokan negatív előjelű, a létbiztonságukat, jövőképeket kedvezőtlen irányba befolyásoló, népszerűtlen intézkedésként minősítik. Tovább fokozhatja az egzisztenciális bizonytalanság érzését, hogy a tervek szerint 2013-ban hatályba lépő új jogállási törvény várhatóan új alapokra helyezi a katonai szolgálatteljesítés feltételrendszerét.

A Magyar Honvédség szervezete mélyreható átalakításának sikerességét nagyban befolyásolja, hogy a jelentkező problémák és a megoldásukra tett javaslatok kommunikációja megoldott-e a szervezeti hierarchia egyes szintjei között. Amennyiben ez a kom-

munikáció megfelelően, kellő hatékonysággal működik, abban az esetben a vezetői szinten lévő döntéshozók olyan visszajelzések, releváns információk birtokába juthatnak, melyek segítségével mind a stratégiai tervezés, mind pedig a már korábban meghozott, illetve bevezetett intézkedések esetleges korrekciója, felülvizsgálata is sokkal pontosabb „célzás” mellett hajtható végre.

A KATONAKONFERENCIÁK HELYI ÉS KÖZPONTI SZINTŰ VÉGREHAJTÁSA

Az egyes szervezeti szintek közötti kommunikáció elősegítése, valamint a közös gondolkodás, problémafeltárás, illetve megoldáskeresés érdekében a Honvéd Vezérkar főnöke – a katonai szervezetek szintjén, illetve központi szinten is – MH katonakonferencia végrehajtását rendelte el.

A Magyar Honvédség katonakonferenciája 2011 fő célkitűzései a következők voltak: a Magyar Honvédség egészét, a katonai szervezeteket, illetve a személyi állomány tagjait érintő problémák feltárása, megoldási javaslatok megfogalmazása; a személyi állomány aktív, alkotó szerepvállalásra, közös gondolkodásra ösztönzése; a vezetői és beosztott állomány együttműködésének erősítése; a belső kommunikáció javítása; valamint a Magyar Honvédség egységének megszilárdítása.

A Honvéd Vezérkar főnökének feladat-szabása alapján 2011. szeptember–október hónapokban a katonai szervezeteknél állománygyűlések keretében rendezték meg a katonakonferenciákat. Ennek során a katonai szervezetek parancsnokai a meghatározott témakörökben vitaindító előadásokat tartottak az alárendeltségükbe tartozó személyi állomány részére, majd ezt követően levezették az állománygyűléseket.

Az állománygyűléseken felvetett, azonban az adott szervezet illetékességi körébe nem tartozó – ezáltal megválaszolatlanul maradt – kérdések megválaszolása, a jelenlegi helyzet értékelése, valamint a problémák lehetséges megoldási módjainak keresése, illetve megtalálása érdekében 2011. december 13-án, Székesfehérvár helyőrségben, az MH Összhaderőnemi Parancsnokságnál, 263 fő részvételével megtartották az MH központi katonakonferenciáját.

A konferencián részt vett a Honvéd Vezérkar főnöke, a HM kabinetfőnöke, ott voltak a katonai szervezetek állományilletékes parancsnokai, a humánzolgálatok és az érintett témák szerinti szakterületek képviselői, a

vezénylőzászlósok, valamint az egyes állománykategóriák képviselői.

Az otthon maradt személyi állomány tájékoztatása céljából, a központi konferencia lebonyolítását követően, a katonai szervezetek teljeskörűen megkapták a felterjesztett kérdésekre vonatkozó szakmai válaszokat.

AZ MH KATONAKONFERENCIA FŐBB ÜZENETEI

A központi konferencia első részében a Honvéd Vezérkar főnöke – a katonai szervezetektől beérkezett kérdések, problémafelvetések alapján összeállított – vitaindító előadását tartotta meg. A tanácskozás második részében – fórum keretében – a vezérkarfőnök lehetőséget biztosított a résztvevők részére, hogy felmerülő kérdéseiket feltegyék.

A vitaindító előadás főbb témakörei a következők voltak: szervezeti változások ismertetése; a Magyar Honvédség társadalmi megítélésének helyzete; a honvédelmi tárca költségvetési helyzete; a bürokráciacsökkentést célzó intézkedések; a ruházati szakanyag-ellátás problémái; a hajtóanyag-ellátás problémái; a kiképzés és felkészítés helyzete; a lakhatástámogatási rendszer változásai; az üdületési rendszer felülvizsgálata; a humánstratégia alapelvei; a személyi állomány egészségügyi ellátásának helyzete, valamint az utazási költségtérítés kérdésköre.

A vezérkarfőnök fenti témakörök vonatkozásában megfogalmazott főbb üzenetei a következők voltak:

Szervezeti változások

A szervezeti és létszámrationalizálás szükségességét kiváltó okok között a szervezeti működésben tapasztalható túlzott centralizáció, az értelmetlen és felesleges bürokrácia, a vezetési szintek ismételt elburjánzása, valamint a költségvetési nehézségek említhetők. Célkitűzésként határozta meg a vezetési és háttérintézményi rendszerek bürokratikus elemeinek csökkentését; a feladatorientált – szakterületi – szervezeti koncentráció megvalósítását; hatékonyabb, egyben létszámtakarékos vezetési rendszer kialakítását; valamint a rendelkezésre álló szűkös erőforrások költséghatékonyabb felhasználását.

A szervezeti átalakításnak nem célja és az nem eredményezheti a Magyar Honvédség országvédelmi, hazai és missziós műveleti, illetve katasztrófavédelmi képességeinek – beleértve a szükséges (béke- és minősített időszak) vezetési képességek – csökkentését, esetleges elvesztését, valamint a Magyar

Honvédség működőképességének veszélyeztetését.

A Magyar Honvédség társadalmi megítélésének helyzete

Az MH társadalmi megítélésének javítása érdekében a civil társadalom felé történő pozitív kommunikáció hatékonyabbá tételére van szükség. Ennek eszközei lehetnek a katonai szervezeteket és a missziós tevékenységet bemutató médiahíradások; a katonák életét bemutató, társadalom felé nyitott rendezvények nagyobb számban történő megrendezése; valamint a haderő katasztrófavédelemben végzett tevékenységének bemutatása (pl. árvízvédelem, vörösiszap-katasztrófa).

Az elérni kívánt cél – hasonlóan a többi szervezeti célhoz – ez esetben is csak a szervezet tagjainak széles körű összefogásán, a fő irányvonalak mentén történő egységes cselekvésén keresztül képzelhető el.

Ebben minden egyes katonának megvan a saját felelőssége, hiszen szolgálatteljesítése, illetve a civil társadalomban való privát megjelenései során a társadalmi környezete – akarva-akaratlanul is – következtetéseket von le az egész szervezetre, illetve annak többi tagjára nézve is.

A társadalom mikroszintjein jelentkező pozitív példák, valamint a makroszintű cselekvési stratégia alapján történő összehangolt pozitív kommunikáció – egymást erősítve – nagyban hozzájárulhatnak a kitűzött célok eléréséhez.

A bürokrácia csökkentését célzó intézkedések
A hétköznapi szóhasználatban pejoratív értelműt nyert „bürokrácia” fogalmához kapcsolódó jelenségeket, illetve az ezek eredményeképpen tapasztalható erőforrás-pazarlást, nehézkes és lassú munkavégzést/ügyintézkést, valamint az ezekből eredő csökkentett szervezeti hatékonyságot a lehető legrövidebb idő alatt ki kell iktatni a szervezeti működésből.

A bürokrácia csökkentésével kapcsolatos stratégiai szintű kidolgozó munka jelenleg folyamatban van. A tervezett intézkedések között szerepelnek a következők: egyes vezetői hatáskörök alacsonyabb vezetői szintekre történő átadása, a papír alapú ügyiratforgalom csökkentése, valamint az elektronikus aláírás bevezetése.

A ruházati szakanyagellátás problémái

A folyamatosan romló költségvetési kondíciók mellett a ruházati szakanyagellátás beszerzései a tényleges szükségletekhez képest csak részben teljesültek, mennyiségük évről-évre csökken, nem pótolja a fogyást és a felhasználást. Ennek eredményeként a készletek minimális szintre vagy az alá süllyedtek, egyes termékekből méret- és/vagy készlethiány tapasztalható. A jelenlegi erőforrás-hiányos helyzetben a honvédelmi tárca fő prioritása a nemzetközi feladatok kiemelt szintű ruházati biztosítása.

Az HM Miniszteri Kabinet a 2011. május 16-i ülésén határozott a ruházati rendszer modernizálásáról. Az előterjesztett koncepció célja a felhasználói igények minél tökéletesebb kielégítése, illetve ennek érdekében a modern technológiai lehetőségek kiaknázása;

világ színvonalú, többfunkciós termékek fejlesztése, beszerzése; az öltözeti rend egyszerűsítése; a meglévő készletek egy helyre koncentrállása; új áruház létrehozása modern informatikai feltételrendszer megteremtésével.

A hajtóanyag-ellátás problémái

A hajtóanyag-ellátás területén is komoly nehézségek tapasztalhatók. A 2011. évre számvetett teljes forrásigény 3466,71 M Ft-tal haladta meg a biztosított forrás nagyságát. 2011. január és november között a hajtóanyagok egységárai – fajtától függően – 10–20% közötti mértékben emelkedtek.

Tekintettel arra, hogy a feltételek előre prognosztizáltan nem változnak kedvező irányba, továbbra is szükségesek maradnak a takarékosági intézkedések, valamint továbbra is erőteljes hangsúly helyeződik a feladatok prioritizálására.

A kiképzés és felkészítés helyzete

A Magyar Honvédség képzési rendszerének megújítása keretében megkezdődött az „MH Kiképzési Doktrínájának” és az „Alapkiképzés Egységes Kiképzési Programjának” átdolgozása. A 2013. évtől az új kiképzési koncepció alapján megtervezett kiképzésnek be kell indulnia.

2011-ben MH-szinten létrejött az MH Központi Adatbázis (korábban: MH Kiképzési Adattár), kiadták az MH Ludovika Zászlóalj kiképzési programját, valamint új elgondolás született a fizikai alkalmasság mérésére, mely csökkentett követelményeket határoz meg a személyi állomány 50 éves életkor feletti tagjai részére.

A lakhatástámogatási rendszer változásai

Az MH új humánstratégiájának alapelveivel összhangban új lakhatástámogatási rendszer kidolgozása van folyamatban. A humánstratégia a lakhatástámogatási rendszert nem szociális alapú, hanem a szolgálati érdekek érvényesülése érdekében működtetett támogatási rendszerként határozza meg.

Az új lakhatástámogatási rendszer értékeli, illetve figyelembe veszi a támogatottak katonai hierarchiában betöltött szerepét; központi eleme a „lakáspénz”, amely az illetményel együtt folyósított, lakáscélra felhasználható támogatás. A lakáspénzen alapuló rendszer azonban nem szünteti meg azonnali hatályú a „rég” támogatási formákat, a rendszer bevezetése leginkább egy párhuzamosan élő bejövő és kifutó rendszerként értelmezhető.

Az üdültetési rendszer felülvizsgálata

Az állomány rekreációja, regenerálódása érdekében a honvédelmi tárca továbbra is biztosítja az üdültetés rendszerének működtetését, azonban a szervezet igényei megkövetelik a prevenció és regeneráló jelleg előtérbe kerülését. A szolgáltatások térítési díjainak meghatározásánál a szociális rászorultság fokozottabb figyelembe vétele várható.

Az üdültetési rendszer felülvizsgálatával, illetve átalakításával a honvédelmi tárca vezetésének az volt a célja, hogy az üdültetés a jövőben olyan, a katonai szolgálatot vállalók részére adandó juttatásként funkcionáljon,

amely egyrészt növeli a szervezet munkaerő-megtartó képességét, másrészt a személyi állomány rekreációján, regenerálódásán keresztül hozzájárul az egészség megőrzéséhez is.

Az üdültetési rendszer átalakításának keretében a gödi, a hajdúszoboszlói, az erdőbényei, valamint a bujáki üdülők kikerülnek a honvédelmi tárca üzemeltetési köréből, azonban a balatonkenesei és a mátraházi üdülők – HM által működtetett intézményként – továbbra is biztosítják az igényjogosultak pihentetését, a missziókból hazaérkező katonák 10-14 napos regeneráló pihentetését, a repülőhajózó-, fedélzetitechnikus- és ejtőernyős-állomány kondicionáló kiképzését, továbbá a kiképzési rendezvények helyszínét.

A kiképzési-oktatási és regeneráló központok (Badacsonyládbi, Csopak, Mályi) továbbra is a fenntartó katonai szervezetek üzemeltetésében maradnak.

Az MH új humánstratégiája bevezetésével kapcsolatos változások

Az új humánstratégia, valamint a fokozatosan bevezetendő katonai életpályamodell a jövőben valamennyi katona életét jelentősen befolyásoló tényezőként értékelhető.

Az új humánstratégiának megfelelően 2012. január 1-jével több ponton is módosult a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény, valamint ennek megfelelően a kapcsolódó rendeletek módosítása is megkezdődött. Bevezetésre került a nyugdíj előtti rendelkezési állomány, illetve a könnyített szolgálat jogintézménye.

A korhatár előtti öregségi nyugdíjak megszüntetéséről, a korhatár előtti ellátásról és a szolgálati járandóságáról szóló törvény hatályba lépésével 2012. január 1-jével megszűnt a szolgálati nyugdíj rendszere, valamint a kedvezményesen számított szolgálati idő intézménye. Az eddig számított kedvezményes szolgálati időket 2011. december 31-ével rögzítették. Az így rögzített szolgálati időt a nyugdíj előtti rendelkezési állomány, a felmentési idő, a végkielégítés, a könnyített szolgálat, a pótszabadság mértéke és a jubileumi jutalom szempontjából kell szolgálati viszonyban töltött időnek elismerni.

ÖSSZEĞZÉS

A tapasztalatok, illetve a visszajelzések alapján elmondható: a Magyar Honvédség katonakonferenciájának megrendezésével – helyi és központi szinten egyaránt – sikerült egy olyan fórumot teremteni, ahol a személyi állományt foglalkoztató főbb kérdéseket, problémákat érintően megindulhatott egy párbeszéd és közös érdekek felismerésén alapuló megoldáskeresés.

Remélhetőleg a közös érdekek felismerésén, a katonai szolgálat iránti elhivatottságon és a bajtársiasságon alapuló párbeszéd, a felelősség tudatos vállalása, a közös gondolkodás, illetve a megoldáskeresés a jövőben is folytatódik, rendszeressé válik. Szeretnénk ezzel hagyományt teremteni, amely hozzájárulhat a honvédelem megújulásához, a hatékony feladat-végrehajtáshoz.

Bencsik Péter mk. alezredes – Balló Tamás őrnagy:

A LÉGIERŐ HADERŐNEM ERŐK VÉDELME (FP) KÖVETELMÉNYRENDSZERE, KAPCSOLATA A NATO ELLENŐRZŐ-ÉRTÉKELŐ PROGRAMMAL

Az erők védelme (Force Protection, a továbbiakban FP) témában megjelent előző írásunkban (HSZ 2011/3. szám) a területet szabályozó felsőbb szintű összhaderőnemi dokumentumokat (AJP-3.14 – Allied Doctrine for Force Protection; AD 80-25 – ACO Force Protection; ACO Forces Standards Volume III. – Air Forces) mutattuk be. Jelen cikkünkben az FP-terület és a NATO harcászati értékelő program (Tactical Evaluation Programme – TACEVAL) kapcsolatát, illetve az ellenőrzési követelményeket tartalmazó dokumentumot vesszük górcső alá.

Bevezetésképpen visszakanyarodunk az FP mint alap-képességkategória kialakulásának rövid történeti áttekintéséhez. Természetesen a saját erők, eszközök megóvása mindig is elsődleges szempont volt a hadviselésben. Egyrészt a 20. században folytatott háborúk – különösen a második világháború – egyes eseményei (pl. Kréta Németország általi megszállása 1942-ben), illetve az abból levont következtetések nyomán megalakították az első légi erők FP-egységeket (Royal Air Force Regiment). Ezek fő feladata egyrészt a repülőterek földi védelme volt, mellyel a légi műveleteket biztosították. Másrészt a tengeri ütközetekre irányult a tevékenységük, melyek megvívása során kiemelten fontos az elszennvedett sérülések, károk (pl. tűz, lék stb.) mielőbbi helyreállítása a manőverképesség és a műveletek folytatása céljából.

Ez a két tényező tekinthető az (előző cikkünkben említett hidegháborús helyzetek kezelésére kialakított) STO-konceptió (Survive to Operate – túlélőképesség fenntartása) alapjának, amely a 2001. szeptember 11-i New York-i terrortámadást követően jelentős változáson ment keresztül.

2003-ban adták ki az első hadművelési szintű összhaderőnemi FP-doktrínát, amelyet a következő évben egy inkább szárazföldi szemléletű stratégiai szintű dokumentum, az AJP-3.14 követett. Ez utóbbi már más definíci-

ókat és képességterületeket alkalmazott, mint az akkor érvényben lévő alacsonyabb szintű dokumentum, így szükség volt a különböző szintű doktrínák harmonizációjára.

Az újabb koncepciók kialakítása, illetve a dokumentumok átdolgozása és harmonizációja során a NATO-dokumentumok kidolgozói igyekeznek a legfrissebb információkat figyelembe venni, lehetőség szerint „előre gondolkodni”.

Biztonsági szakértők arra hívják fel a figyelmet, hogy jelenleg Európában egy hagyományos katonai konfliktus veszélye kicsi, a terrorfenyegetettség Magyarországon alacsony. Ezzel szemben nagymértékben növekedett a külföldön műveleti feladatot végrehajtó átlomány fenyegetettsége. Természetesen a műveleti területeken gyűjtött tapasztalatok feldolgozása, azoknak a művelettervezés folyamatába történő beépítése folyamatos. Ennek következménye a 2009-ben kiadott frissített AD 80-25, amely a külföldön szolgálatot teljesítő katonáink életének, az általuk használt eszközök megóvásának megtervezéséhez nyújt segítséget.

Az Irakban, Afganisztánban folyó modern műveleteket a terrorizmus, a bűnözés, a korrupció és a helyi hatalmi harcok által befolyásolt nemzetközi környezetben kell végrehajtani. Sikert akkor lehet elérni, ha a változó körülményekhez a lehető leggyorsabban al-

NATO FP-JELVÉNY

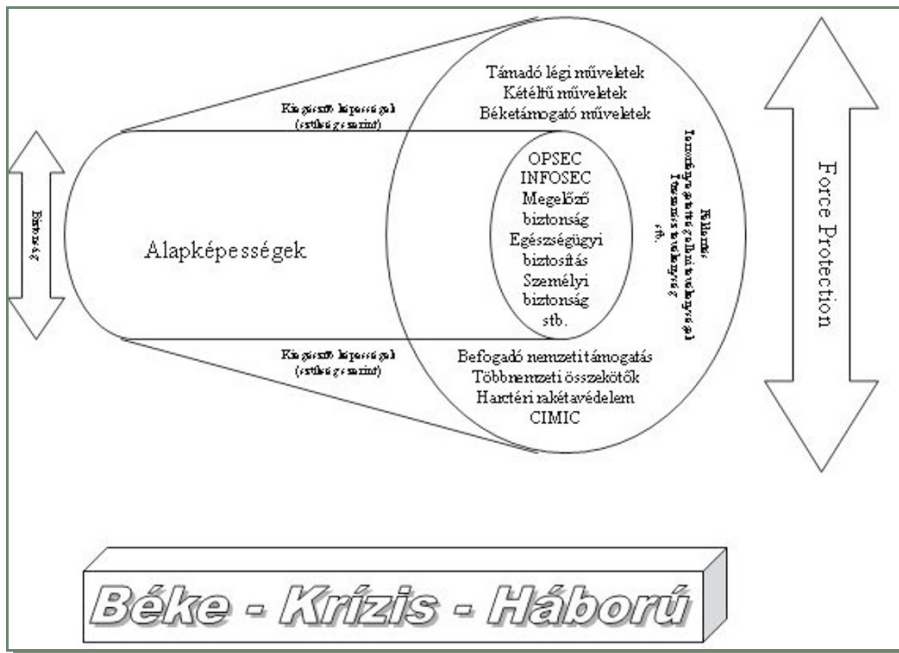
A RAF-REGIMENT CÍMERE

AJP-3.14, AD 80-25	AFS Vol. III.
Security (biztonság)	Protective Security (Biztonság)*
Military Engineering Support in FP (katonai műszaki támogatás)	Active Defence (Aktív védelem)
Air Defence (légvédelem)	Passive Defence (Passzív védelem)
Force Health Protection (az erők egészségügyi oltalmazása) →	Recuperation (Helyreállítás)
Consequence Management (következmény-kezelés)	
CBRN Defence (ABV-védelem)	
* Ez a terület rövidesen (várhatóan 2012-től) Security néven teljesen le fogja fedni az ACO 70-1 dokumentumban előírt követelményeket!	

kalkulálunk. Ennek alapja egy dinamikus tervezési folyamat.

Ideális esetben a tervezési folyamat már a műveletek megkezdése előtt, a felkészülési fázis során elkezdődik. Így a műveletek végrehajtásában részt vevő állomány a kiképzés során megismeri az adott helyzetre kidolgozott műveleti koncepciókat (Concept of Operations – CONOPS) és terveket, valamint elsajátítja az alkalmazandó eljárásokat és technikákat (Tactics, Techniques and Procedures – TTPs).

Mint korábban említettük, a légi erők haderő-

Az FP-KÉPESSEGEK FEJLŐDÉSE A BÉKE–KRÍZIS–HÁBORÚ SPEKTRUMBAN (AZ AD 80-25 ALAPJÁN)

nemre vonatkozó, fegyverrendszerektől független követelményrendszert az ACO Forces Standards dokumentum 3. kötete (AFS Vol. III.) tartalmazza, amely az FP-képességeket egyebek mellett a légi műveletek sajátosságai alapján – a felsőbb szintű dokumentumokban meghatározott hat FP-területet – négy légi-erő-specifikus funkcionális képességtérletbe csoportosította.

Mivel az AFS Vol. III. az egységek és alegységek vonatkozásában rögzíti a követelményeket, fontos, hogy a kiképzési és felkészítési rendszer is az ott meghatározott, egységesített követelményrendszer alapján (egyéni, kötelék- és törzskiképzés) valósuljon meg. A kiképzés és felkészítés sikerének megállapítása céljából a folyamat végén, az alkalmazást megelőzően általában egy gyakorlatra kerül sor. Ugyanezen célból a NATO ezt az alkalmat „ragadja meg” egy ellenőrzés, úgynevezett TACEVAL végrehajtására.

Mi is a TACEVAL-program, és mit vizsgál? Definíciója alapján a program a SACEUR (Supreme Allied Commander, Europe – Szövetséges Erők Legfőbb Európai parancsnoka)

légi-erő haderőnemre vonatkozó harcászati értékelő programja, mely a felajánlott NATO-erők kiképzettségi szintjét három területen, hadművelet (Operations – OPS), logisztika (Logistics – LOG) és erők védelme (Force Protection – FP) vizsgálja az erőforrások megléte és a feladat-végrehajtás tekintetében. A szárazföldi haderőnem ellenőrzési programja a CREVAL (Combat Readiness Evaluation), míg a haditengerészeti erőké a MAREVAL (Maritime Evaluation).

A program célja egyrészt a NATO-kötelezettségvállalásban szereplő alegységek művelet-végrehajtási képességének az előírt követelményekkel szembeni értékelése, másrészt az esetlegesen előforduló hiányosságok megállapítása, illetve azok felszámolása érdekében javaslatok megfogalmazása.

A TACEVAL egy objektív eszköz a SACEUR, de ugyanúgy pl. a nemzetek (parancsnokok) számára, hiszen az ellenőrzést egy az ellenőrzött szervezettől független ellenőri csoport hajtja végre. Az ellenőrzések követelményrendszerét az AFS Vol. III-ban meghatározottakon alapuló SHAPE Tactical Evaluation Manual

(STEM – SHAPE ellenőri kézikönyv, az AFS-dokumentumsorozat 6. kötete) tartalmazza.

A kézikönyv – amelyet gyakran a TACEVAL és az ellenőrk „Bibliájának” is hívnak – a program részletes leírásán túl meghatározza az ellenőrzésekben érintett egységek, alegységek körét, az ellenőrzés formáit és gyakoriságát. A program elsősorban az 1–8. készenléti kategóriába (Readiness Category – RC) sorolt, a NATO alárendeltségében lévő (NATO Command Force) és a NATO számára kijelölt (NATO Assigned Force) – az ACO-légi-erő hadrendjében szereplő – erőkre, valamint a NATO Reagáló Erők (NATO Response Force – NRF) légi-erő kötelékébe tartozó egységekre terjed ki, de sikerrel alkalmazható nemzeti képességek objektív felmérésére is.

A légi-erő alakulatainak ellenőrzési formái közül – az FP-terület érintettsége miatt – két ellenőrzést, a Force Evaluation-t (FORCEVAL), valamint a „belépő” szintű végrehajtási képesség felmérését, az Entry Level Assessment-t (STARTASSESS) emeljük ki. Mindkét esetben egy integrált, tehát mindhárom értékelési területet (OPS, LOG, FP) összefogó forgatókönyv (Sequence Of Events – SOE, röviden

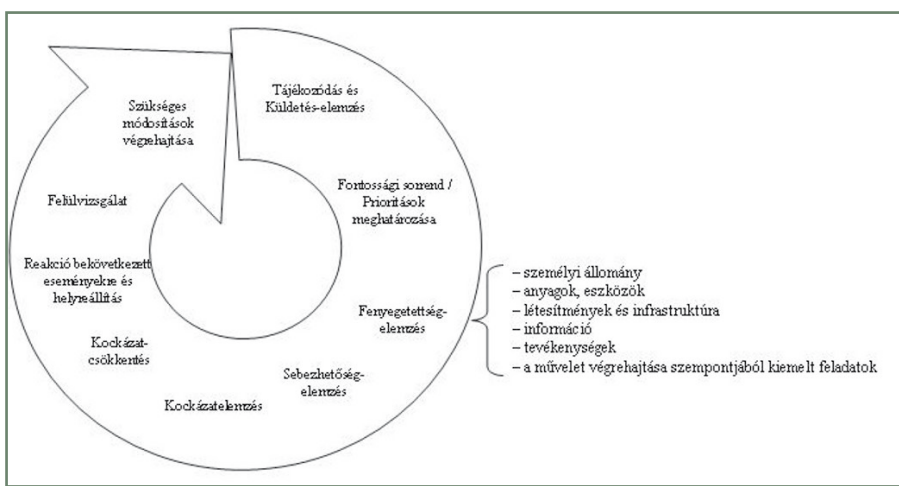

A FEGYVERISMERET ELENGEDHETLEN A KATONÁK SZÁMÁRA

scenario) alapján végrehajtott képességen-ellenőrzésről van szó, de míg az első esetben (FORCEVAL) az ellenőrzés értékelt és minősített, a STARTASSESS nem tartalmaz értékelést és minősítést.

Az ellenőrzés során az ellenőrzött szervezetnek bizonyítania kell azt a képességét, hogy kész alaprendeltetéséből adódó feladatainak végrehajtására, valamint harcképességének fenntartására (akár a békehelyőrségtől távol) mind hagyományos, mind CBRN- (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear – vegyi, biológiai, radiológiai, atom-) hadviselés körülményei között. Egy tipikus ellenőrzés kb. 5-6 nap, amelyből 2-3 nap a forgatókönyv szerinti tevékenység és kb. 2 nap a jelentések összeállítása. A forgatókönyvben betervezett feladatok, szituációk között FP-területen többek között tüntetéssel, orvlövész-tevékenységgel, tömeges sérültek kezelésével, aknavető-támadással kell az ellenőrzött szervezet személyi állományának „megküzdenie”.

A települő erők (Deployable Forces – DF) ellenőrzése során nem minden esetben kell az FP-képességspektrum valamennyi elemével rendelkezni (ha pl. egy nagyobb szervezetbe integrálódik), mivel számos speciális FP-képességet más erők (nemzetek) biztosítanak. Példaként említhetünk egy repülőbázis védelmére kijelölt SHORAD-alegységet (pl. légvédelmi rakétaüteget), amelynek hiányzó képességeit (pl. magasabb szintű egészség-

FP TERVEZÉSI MODELL

EGYÉNI VÉDŐESZKÖZÖK

ügyi ellátás, védelmi állások műszaki kiépítése stb.) a fogadó szervezet (légibázis) biztosítja. Ki kell emelnünk azonban, hogy ilyen esetekben is vannak a települő szervezettel szemben támasztott minimális követelmények. Az FP-területen ezek az alábbiak: vezetés, irányítás és híradás (Command, Control and Communication – C3), a biztonság (Security), valamint az egyéni katonai képességek (Individual Common Core Skills – ICCS).

Ezen oknál fogva a korábban említett egységesített kiképzési rendszer szerves részét kell hogy képezze az ICCS-részterület is, amely a hadműveleti (Operations – OPS) és logisztikai (Logistics – LOG) területeken feladatokat végrehajtó állomány szakfeladataival ellentétben – beosztásra és rendfokozatra való tekintet nélkül – mindenre egyformán vonatkozik.

A közelmúltban végrehajtott műveletek egyik legfontosabb tanulsága, hogy az ICCS jelentősége ismét felértékelődött. Sir Winston Churchillnek a második világháború idején megfogalmazott elvárása szerint: „Minden objektum a harcoló katonának erődjé kell hogy legyen, nem pedig erejük teljében lévő egyenruhás civilek szállása, amit katonák védenek. Valamennyi állománykategóriába tartozó katonának tisztában kell lennie azzal az elvárással, hogy harcolniuk és meghalniuk kell objektumuk védelmében.” Ezek a gondolatok ma is helytállóak és kötelező érvényűek lehetnek

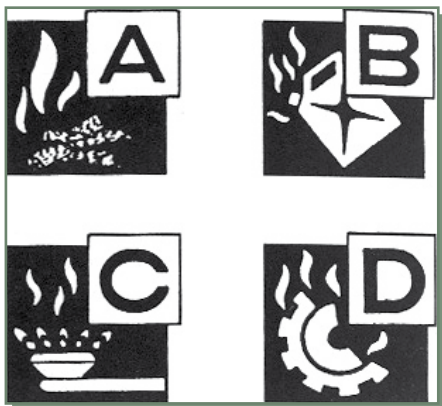
minden katonára számára.

Az egyéni katonai képességek az alábbi hat területet foglalják magukba (az ismeretek felsorolása nem teljes, csak néhány kiragadott példa):

- Földi védelem (Ground Defence): fegyverismeret, tevékenység riadójelekre, személyátvizsgálás;
- Vegyívéddelem (CBRN): tömegpusztító fegyverek típusai, harcanyagok tünetei, védőeszközök alkalmazása;
- Tűzoltás (Firefighting): tűzosztályok, rendszeresített eszközök használata (gyakorlatban is);
- Támadás utáni felderítés (Post Attack Reconnaissance – PAR): kutatás végrehajtása, alkalmazott jelentésforma, veszélyforrás azonosítása, megjelölése;
- Elsősegély (First aid): sérülésfajták felismerése, ellátása, újraélesztés folyamata, sebesültszállítás;
- Biztonság (Security): tevékenység felforgató tevékenység esetén, minősített információ kezelése tábori körülmények között, röplapok kezelése.

A fenti felsorolásból látszik, hogy meglehetősen sok ismeretet, információt kell elsajátítania minden katonának. Ennek érdekében (legalább a légierő haderőnemen belül) nem megkerülhető a NATO-követelmények szerinti felkészítés és kiképzés egységesítése. Az ismeretek összefoglalására és csoportosítására szükséges egy kisméretű (zsebben hordható), könnyen kezelhető egységes kézikönyv (Check-list) kiadása, amely minden katonának rendelkezésére állna.

A képességalapú, professzionális, az új kihívásoknak megfelelő haderő kialakítása során, véleményünk szerint, bizonyos területeken szemléletváltásra van szükség: ilyen terület az FP is! Bízunk abban, hogy a terület fontosságát felismerve – a NATO Légierő Komponens Parancsnokságok (HQ AC Ramstein/Izmir) szervezeteihez hasonlóan – a Magyar Honvédségen belül is létrejön egy olyan összhaderőnemi FP-szervezet, mely képes az aszimmetrikus fenyegetettség kihívásaira úgy reagálni, hogy – egy egységes (nemzeti) FP műveleti koncepció kidolgozásán túl – felel az FP-terület felkészítését és kiképzését biztosító (egységes és NATO-kompatibilis) dokumentumrendszer kidolgozásáért és bevezetéséért.

FONTOS AZ EGYES TŰZOSZTÁLYOK ISMERETE

E SZÁMUNK SZERZŐI

Orosz Zoltán altábornagy, Honvéd Vezérkar, vezérkarfőnök-helyettes

Sásik Csaba őrnagy, a HVK Személyzeti Csoportfőnökség Toborzó és Humánszolgálati Osztály kiemelt főtisztje

Bencsik Péter mk. alezredes, az MH ÖHP Elemző-értékelő Főnökség kiemelt főtisztje (TACEVAL) (főnökh.)

Balló Tamás őrnagy, az MH ÖHP Elemző-értékelő Főnökség kiemelt főtisztje (TACEVAL)

Kun Szabó István mk. dandártábornok, az MH Támogató Dandár parancsnoka

Dr. Babos László történelemtanár

Dombai Zsolt főhadnagy, a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet biztonsági tisztje

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Tóth Barnabás őrnagy, a HVK Hadművelési Csoportfőnökség Hadművelési Osztály kiemelt főtisztje

Polyák András alezredes, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár törzsfőnök-helyettese

Kézi Rudolf őrnagy, az MH 25. Klapka György Lövészdandár tűztámogató részlegvezetője

Végső Sándor őrnagy, az MH 86. Szolnok Helikopter Bázis harcihelikopter-századának tisztje

Ábrahám István ny. alezredes, MARCUS szimulációs tervező

Dr. Pohl Árpád alezredes, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Katonai Logisztikai és Üzemeltető Tanszék vezetője

Hársfalvi József őrnagy, az MH Béketámogató Kiképző Központ személyügyi részlegvezetője

Tibenszky dr. Fórika Krisztina százados, egyetemi docens (Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Híradó, Informatikai és Elektronikai Hadviselés Tanszék)

Szalay Zoltán honvédelezredes

Dr. Kiss Zoltán László alezredes, szociológus, a Nemzeti Közszerződési Egyetem tanszékvezetője

Dr. Weinhoff Judit, az MH Honvédkórház Hévízi Mozgásszervi Rehabilitációs Intézet főorvosa

Tóth Zsolt történész szakreferens (Honvédelmi Minisztérium)

Klemensits Péter történész

Korsós Sándor őrmester (MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred)

Surányi Zsolt főtörzsozrmester, az MH 5. Bocskai István Lövészdandár Egészségügyi Központ vezető asszisztense

Dr. Schubert Katalin főhadnagy, katonapedagógus

Dr. Róbert Péter történelemtanár

Dr. Besenyő János őrnagy, az MH GEOSZ osztályvezetője

Kiss Zoltán ny. alezredes, a Honvédségi Szemle felelős szerkesztője

Kun Szabó István mk. dandártábornok:

A NATO-ELVEK SZERINTI LÉGI TÁMOGATÁS HELYE ÉS SZEREPE AZ INTEGRÁLT TŰZTÁMOGATÁS RENDSZERÉBEN

„Ha kombináljuk a hadsereg erejét a szárazföldön és a légi erő erejét a levegőben, akkor semmi sem állíthat meg bennünket, és soha nem fogunk csatát veszíteni.”
(Montgomery tábornagy, 1943)

A mai magyar korszerű haderő megkerülhetetlen kérdésköre a légi támogatás és a tűztámogatás kapcsolatrendszer. A rendelkezésünkre álló elvek és lehetőségek összekapcsolásával, vizsgálatával választ kell kapnunk a tűztámogatás alkalmazhatóságának képességalapú megvalósíthatóságára.

Nagyon fontos kiemelni a haderőnemek közötti együttműködést, mivel a légi hadműveletek a tengeri és a szárazföldi célkitűzéseket támogatják, vagy éppenséggel amikor a szárazföldi és a haditengerészeti erők támogatják a repülő haderőnem célkitűzéseit, a támogató parancsnoknak, a támogatott parancsnoknak és törzseiknek az egyesített felszíni repülőtervek megalkotásának időszakától azok végrehajtásáig egy csapatként kell dolgozniuk.

Összhaderőnemi szintű harcálláspontot kell létesíteni az adott harcálláspont irányítása alatt álló vezetési pontokkal. Egységes gondolkodás szükséges, hogy jellemezze minden parancsnok tevékenységét, a hadművelet végrehajtását a célkitűzésekkel összhangban kialakított célpontlista megalkotásától a hadművelet megtervezésén, vezetésén és irányításán keresztül az elért eredmények értékeléséig, illetve a következő tervezési ciklus megkezdéséig.

A tanulmányozott légi hadviselési [1] doktrínák a légi hadműveletek felosztásának terén apróbb eltéréseket mutatnak. Ezek a különbözőségek adódhatnak az adott ország földrajzi, politikai, gazdasági helyzetéből, vagy éppen a légi erő struktúrájának, eszközeinek típusajátosságából. Az említett okmányok alapján három műveleti kategóriáról beszélhetünk: légi szembenállási hadműveletről, a felszíni elleni hadműveletről és a támogató légi hadműveletről.

A LÉGI SZEMBENÁLLÁSI HADMŰVELET CÉLJA, FORMÁI

A légi szembenállási hadművelet alapvető célja a légi fölény kivívása. Mint minden hadműveletnek, a légi műveletnek is két alapvető formája létezik. Megkülönböztetünk *támadó légi szembenállást* és *védelmi légi szembenállást*. [2]

A *támadó légi szembenállás* elsődleges célja megsemmisíteni, késleltetni az ellenség légierejének potenciálját. A művelet további felosztása a következő:

- légtérmeztisztítás;
- kísérés;
- csapásmérés repülőtérré;

- csapásmérés rakétákra és földi kiszolgáló berendezésekre;

- ellenséges légvédelem elnyomása.

A védelmi légi szembenállás lényege az ellenség támadása által kiváltott reakció, a saját csapatok védelme. Ennek a műveletnek két alrendszerét különítjük el:

- aktív védelem – válaszcsapások, közvetlen kontaktus;

- passzív védelem – megtévesztés, álcázás, rejtés.

A felszíni erők elleni hadműveletek közül a *légi lefogás* célja: még a bevetés előtt semlegesíteni és késleltetni az ellenség légierejének potenciálját.

A *támadó légi támogatást* a szárazföldi csapatok légi támogatásának végrehajtására tervezik. Az elérendő követelmény a hadműveletek lefolyását befolyásoló ellenséges célok megsemmisítése, elszigetelése, semlegesítése vagy lelassítása. A *haditengerészeti erő elleni légi hadműveletek* feloszthatók a felszíni egységek elleni hadviselésre, a tengeralattjáró elleni hadviselésre és a légi szembenállásra.

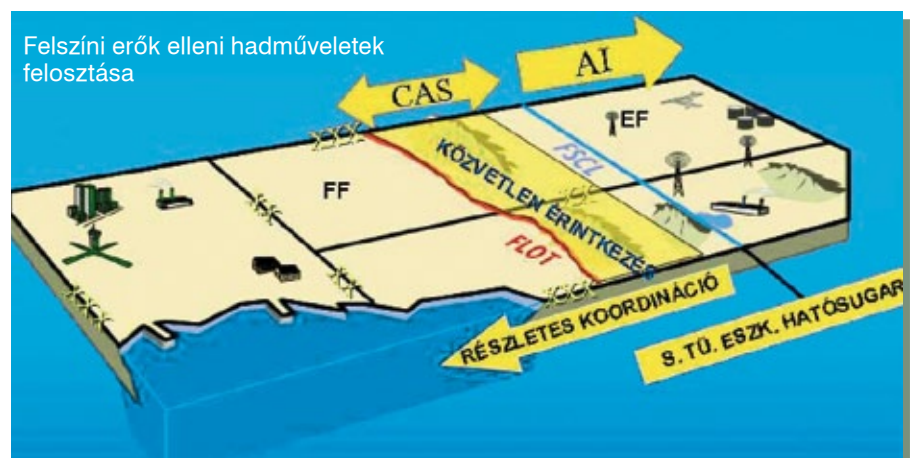
A felszíni célpontok elleni légi tevékenység az első világháború idején alakult ki; a két világháború közötti konfliktusokban már szerepet kapott a közvetlen légi támogatás, illetve a harcmező légi lefogása. Számos példát találunk ezekre a '20-as, '30-as években az abesz-

szin, a spanyol és a kínai háborúkban.[3] A második világháborúban jelentős fejlődésnek indultak ezek a harctevékenységek, főleg a német Blitzkrieg (villámháború), a sivatagi harcok, az olasz hadjárat, a francia partraszállás, a keleti front hadi eseményei során.[4]

Támogató légi hadműveletnek azon tevékenységek összességét nevezzük, amelyek biztosítják a légi erő általános céljainak elérését. Ugyanakkor szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a katonai műveletek összhaderőnemi jellegéből adódóan ezek a műveletek hozzájárulhatnak más haderőnemhez (fegyvernemhez) tartozó katonai szervezetek sikeres feladat-végrehajtásához is.[5] A támogató légi hadművelet fogalmkörébe tartozó tevékenységek:

- Megfigyelés.
- Felderítés.
- Elektronikai hadviselés.
- Légi szállítás: hadászati, hadszíntéri.
- Légi utántöltés.
- Különleges légi hadműveletek.
- Korai előrejelzés, riasztás és irányítás.
- Kutatás, mentés.
- Harci kutatás, mentés.

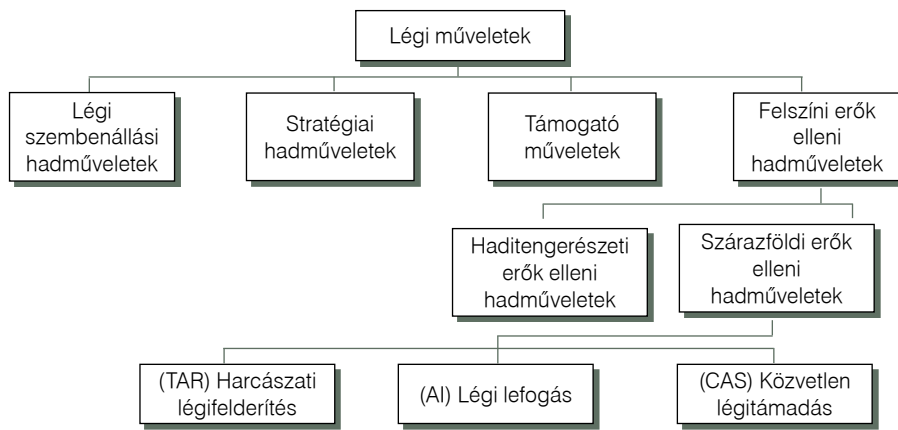
A továbbiakban a tűztámogatás fogalmát és tartalmát kívánom pontosítani. A támogatás és annak egyik alapelemét képező tűztámogatás fogalmának és ezen keresztül tartalmi

1. ÁBRA

([HTTP://HADTUDOMANYISZEMLE.ZMNE.HU/2008/1-EVFOLYAM-1-SZAM/KOLLER](http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/2008/1-evfolyam-1-szam/koller))

RÖVIDÍTÉSEK: CAS - CLOSE AIR SUPPORT - KÖZVETLEN LÉGI TÁMOGATÁS; AI - AIR INTERDICTION - LÉGI LEFOGÁS; FLOT - FORWARD LINE OF OWN TROOPS - HARCÉRINTKEZÉS VONALA; FSCL - FIRE SUPPORT COORDINATION LINE - TŰZTÁMOGATÁS KOORDINÁCIÓS VONALA; FF - FRIENDLY FORCES - SAJÁT CSAPATOK, EF - ENEMY FORCES - ELLENSÉGES CSAPATOK; AAR - ASSEMBLY AREA RESERVES - TARTALÉK TELEPÜLÉSI KÖRLETE

2. ÁBRA A LÉGI HADMŰVELETEK TAGOZÓDÁSA

összetevőinek nemzeti szemszögből történő elemzése során alapvetően kell figyelembe venni, hogy hazánk és fegyveres ereje a NATO szövetségi rendszer teljes jogú tagja. Annak ellenére, hogy ismertek a napjainkban zajló szervezeti változások és a jövő professzionális haderejével kapcsolatos tervek, megítélés szerint ezzel a szakmai kérdéskörrel komolyan foglalkozni kell.

A *tűztámogatás*[6] fogalmát tekintve egy – hadászati, hadművelati és harcászati szinten egyaránt megvalósuló – tervezési, szervezési és végrehajtási szakaszból áll, pusztító és nem pusztító eszközök célszerű összpontosítását és alkalmazását biztosító koordinációs folyamat, amelynek rendszerszemléletű, hatékony megvalósítása az összefegyvernemi erők (manővererők) eredményes, sikeres hadászati, hadművelati, illetve harcászati tevékenységének egyik alapvető feltétele.

A fogalom tartalmának részletesebb vizsgálatánál az egyes tartalmi összetevők mélyebb értelmezésére van szükség. Ennek megfelelően fontosnak tartom a pusztító- és nem pusztító eszközök – mint a definiált fogalom meghatározó tartalmi elemeinek – magyar sajátosságok szerinti értelmezését.

A Magyar Honvédségnél a tűztámogatás pusztítóeszközeihez – a honvédség szervezeti struktúrájára, továbbá a haderőnemek fegyvernemei és szakcsapatai csapásmérő képességeire figyelemmel – az alábbi elemek sorolhatók.

Alapelemek (a tűztámogatás felépítésének tekintetében azonos a NATO-ban elfogadott csoportosítással):

- a megosztott irányzású tüzérség;
- a légi csapásmérő eszközök:
 - harcászati légierő;
 - harci helikopterek;
 - kiegészítő elemek;
- páncéltörő tüzérség;
- megosztott irányzású tűzfeladatokat végrehajtó harcokocsi-alegységek.

Mindenképpen kiemelés érdemel, hogy a nyugati katonai kultúra hadsereg-szervezési és -alkalmazási elvei alapján működtetett fegyveres erőknél, így szövetségeseink többségénél a tűztámogatás pusztítóeszközeinek csoportjában a páncéltörő tüzérséget nem találjuk meg. Ez tehát a NATO-n belül egyfajta nemzeti sajátosságnak tekinthető. Hasonlóan, mint a manővererők állományából (a hadművellet és a harctevékenység egyes időszakában) megosztott irányzású tűzfeladatokat

végrehajtó harcokocsi-alegységek nyújtotta pusztítóképeség integrálása (melyre a tűztámogatás össz-pusztító képességének elvárt szintű hatékonysága érdekében kerül sor).

Fegyveres erőknél a *tűztámogatás nem pusztító eszközei* csoportját képező elemek:

- a tábori tüzérség és a vegyivédelmi szakcsapatok által alkalmazott ködképző, továbbá világítóanyagok;
- az elektronikai harceszközök és azok hatásai.

Gyakorlatilag – a tartalmat tekintve – a fenti felsorolás azonos a NATO-ban meglévő csoportosítással. Ugyanakkor szükségessé leszögezni: képességek tekintetében jelentős az elmaradás a szövetség részéről megfogalmazott minőségi elvárásoktól.

A tűztámogatás – ahogy ez a fogalmi meghatározásból is kiderült – egy olyan rendszer, amely három alrendszer egy időben megvalósuló komplexitásában jelenik meg és válhat egy képességalapú, professzionális fegyveres erő karakteres jellemzőjévé.

A TŰZTÁMOGATÁS RENDSZERÉNEK VIZSGÁLATA

A harci támogatás rendszere magában foglalja a tűztámogatás, a légvédelmi, a műszaki és az elektronikai támogatás rendszerét. A tűztámogatás mindezen belül felosztható légi támogatásra, tüzérségi támogatásra és haditengerészeti támogatásra. A tűztámogatás a célazonosításnak, a megosztott irányzású tűzfegyvereknek, a harci repülőeszközöknek és a harctervek más halálos vagy nem halálos támogatási módjainak összesített és szervezett használata.

A tűztámogatási rendszer a tűztámogatás kiváltásához és fenntartásához szükséges célazonosítás, fegyverek és lőszer, parancsnoki, irányító- és egyeztetőrendszerek, lehetőségek és személyek együttese.

A tűztámogatási rendszer három alapvető összetevőből áll:

- célazonosítás, amely egyben a rendszer célfelderítő „szeme és füle”;
- fegyverek és lőszer, amely a rendszer támadó „izomzata”;
- a parancsnokság, irányítás és egyeztetés pedig a rendszer „agya”, amely a célok hatékony és gyors pusztításához szükséges harcászati és technikai cselekedeteket vezérli.

A tűztámogatási rendszer célja, hogy általa, a három alapvető összetevőt össze-

hangolva, a legjobb eredményeket érjük el a rendelkezésre álló eszközökkel. Ha a három összetevő jól összehangolt, akkor a tüzérek, vagyis a harci erő teljes képessége kihasználható a harctéren.

A TŰZTÁMOGATÁS ALRENDSZEREI

A légi támogatás helyének a tűztámogatás rendszerében való vizsgálatok megállapítható, hogy a repülő, harci helikopterek előkészített csapásait a tűzrendszer részeként kell értelmezni. A repülő, konkrétan a csapatrepülő tűztámogató tevékenysége a tűztámogatás szerves részét képezi, ezért a repülő támogatókapacitásával mindig számolni kell, ha tűztámogatásról beszélünk.

Az ATP-33C szövetséges harcászati repülődoktrína a légi támogatási formákat az ellenes felszíni erők elleni hadművelatként értelmezi (Anti-Surface Force Operations). Ezek a hadműveletek a haditengerészeti (Maritime Air Operations) és a szárazföldi erők (Land Air Operations) ellen irányulhatnak. (2. ábra)

A két légi támogatási forma, a légi lefogás vagy légi elszigetelés (Air Interdiction) és a közvetlen légi támogatás (Close Air Support) közül az utóbbi tartozik szorosan a tűztámogatás körébe. A tevékenység távolsága a saját erőtől ebben az esetben kisebb, integrációjának szintje viszont nagyobb. A szárazföldi és repülőerők együttműködése ezért sokkal égetőbb feladat, mint a légi lefogás esetében.

A *közvetlen légi támogatás fogalma* a következőképpen definiálható: olyan, saját erők közvetlen közelében elhelyezkedő ellenséges felszíni célok elleni tevékenység, amelyben a saját erők tűzének és mozgásának, valamint a bevetéseknek részletes összehangolása szükséges. Ez a koordinációs tevékenység a tervezésre, a végrehajtásra és a csapások eredményeinek jelentésére is kiterjed, átszöve a közös tevékenység minden mozzanatát.

Ezenfelül nemcsak a támogatott, de a többi támogató fegyvernemmel, mint például a tüzérséggel is közvetlenül egyeztetni kell, hogy a kölcsönös károkozást elkerülhessük, és az erő fokozása, az ún. szinergikus hatás megvalósulhasson. A tevékenység integrációjának magas szintjét az is indokolja, hogy a légi és a földi bázisú fegyvernemek támogató tevékenysége a harcmező egyazon részére irányul. A közvetlen légi támogatást (CAS) általában 15–70 kilométer mélységig hajtják végre olyan ellenséges erők ellen, amelyek közvetlen hatást gyakorolnak a saját erőkre.

A műveletek tervezéséhez a következő te-repszakaszokat jelölik ki:

- saját csapatok első vonala (FLOT);
- tűztámogatás koordinációs vonala (FSCL);
- felderítés és lefogás tervezésének terepszakasza (RIPL). (3. ábra)

A közvetlen légi támogatást tehát a saját csapatok első vonala (FLOT) és a tűztámogatás koordinációs vonala (FSCL) közötti harcterületen hajtják végre, ellentétben a légi lefogással (Air Interdiction–AI), ahol mélységi célpontok ellen folyik a repülő tevékenysége. A közvetlen légi támogatás feltételeit megvizsgálva mindenképp megállapítható, hogy a tűztámogatás levegőből történő végrehajtása számos előnnyel jár. A repülőeszközök ma

már kellő mennyiségű és precíziós fegyverzet hordozására alkalmasak, amelyek alkalmazása a következő előnyökkel jár:

- azonnali, közvetlen tevékenység és pontosság;
- a tűzerő növelése;
- a földi bázisú fegyverek számára elérhetetlen vagy sebezhetetlen célok elleni tevékenység;
- a felszíni tűzerő hiányának ellensúlyozása.

A sikeres és eredményes légi támogatásnak a következő alapfeltételei vannak:

- alapvető feltétel a légi főlény megléte, amely azt jelenti, hogy a harcterület felett az ellenséges légierő nem tud hathatósan befolyást gyakorolni tevékenységünkre, a légi főlény kivívása időbe telik;

- a kedvezőtlen időjárási feltételek (csökkent látástávolság, alacsony felhőzet a harcterület felett, erős szél stb.) megnehezíthetik vagy meggátolhatják a bevetések végrehajtását;

- mivel a repülőgépeket vagy helikoptereket előretolt repülésirányító vezeti a célra, elengedhetetlen a folyamatos kommunikáció, amely a repülőek esetében állandó rádiókapcsolatot jelent.

A már említett célok, nevezetesen a kölcsönös károkozás elkerülése és a legnagyobb kívánt hatás elérése érdekében a következő alapvető követelményeket nem szabad szem elől téveszteni:

- összhaderőnemi tervezés;
- folyamatos együttműködés;
- a tevékenység összehangolása a támogatók és a támogatottak tűzéval és mozgásával.

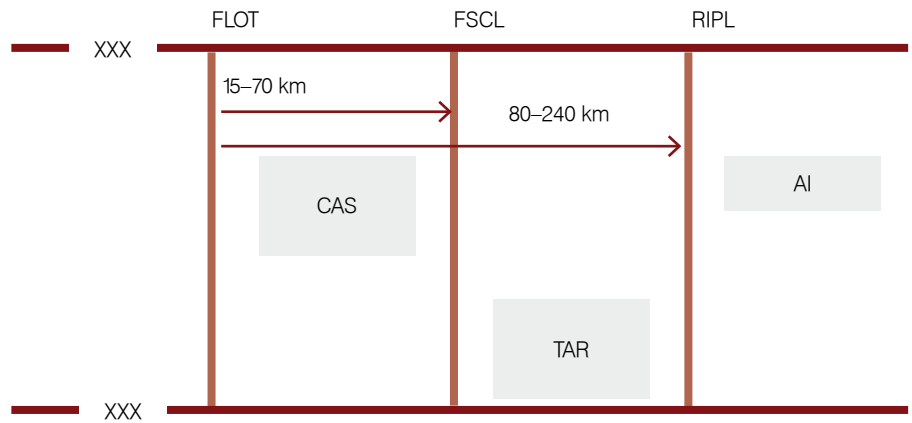
Csak a három alapvető követelmény együttes teljesülése garantálhatja a sikert. Ez igaz bármilyen harctevékenységre, amelyben a repülőcsapatok részt vesznek, de különösen a közvetlen légi támogatásra, ahol a légierőnek és a szárazföldi erőknek – földrajzi értelemben is – szorosan együtt kell működniük.

A továbbiakban a *közvetlen légi támogató műveletek szervezésével* kívánok foglalkozni. A közvetlen légi támogató műveletek szervezése a következő feladatokat tartalmazza:

- összhaderőnemi tervezés (Joint Planning);
- együttműködés (Liaison);
- légi támogatás igénylésének továbbítása (Requesting);
- feladatszabás (Tasking);
- feladat végrehajtása (Execution);
- a bevetések eredményének jelentése (Mission Reporting). [7]

A szövetséges szárazföldi csapatok minden hadtestszintű parancsnokságával együtt települ egy-egy AOCC, mely a hadtest felelősségi körzetében (*Area of Responsibility – AOR*) irányítja az offenzív légi támogató műveletek végrehajtását, ellenőrzi a harmező feletti *légtér felhasználását (airspace-management)* és koordinálja a légvédelmi eszközök alkalmazását. A Légi Hadműveletek Koordinációs Központjának feladatait az alárendeltségébe tartozó és a különböző szintű szárazföldi parancsnokságokhoz rendelt *harcászati irányító csoportok (Tactical Control Parties – TAPC)* hálózatának segítségével hajtja végre.

A TAPC személyi állományának gerincét repülő összekötő tisztek (Air Liaison Officer –

3. ÁBRA A LÉGI TÁMOGATÁS TERVEZÉSI TEREPSZAKASZAI (AJP 3.3.2 Air Interdiction and Close Air Support – Légi Műveletek és Közvetlen Légi Támogatás)

ALO) és zászlóaljszinten előretolt repülésirányítók (Forward Air Controller – FAC) alkotják, akiknek a munkáját számos, a harctéri kommunikáció és az elektronikus célmegjelölés területén képzett szakember (Tactical Control Specialist) segíti. A repülő összekötő tisztek feladata, hogy az offenzív légi támogatással kapcsolatos kérdésekben mint tanácsadók álljanak a szárazföldi (vagy adott esetben a haditengerészeti) parancsnokok rendelkezésére, valamint hogy továbbítsák a légi támogatásra vonatkozó igényléseket, koordinálják a felelősségi körzetükbe tartozó légtér felhasználását, és irányítsák a légi támogató bevetések végrehajtását.

Az előretolt repülésirányító a saját csapatok arcvonalának közelében tartózkodik, közvetlenül a manővererő-parancsnok és a tűztámogató tiszt mellett. Feladata a közvetlen légi támogatást végrehajtó repülőgépek tevékenységének irányítása, amely magában foglalja a célpont azonosítását, a rárepüléshez és célzáshoz szükséges manőverek kivitelezésének ellenőrzését, valamint a fegyverzet oldásának, illetve a tűz megnyitásának engedélyezését. Ezenkívül a FAC tájékoztatást ad az arcvonal körzetének időjárásáról és továbbítja a légi támadás eredményéről szóló jelentéseket. Az előretolt repülésirányító legfontosabb kötelessége megtenni mindent annak érdekében, hogy a közvetlen légi támogatást nyújtó repülőgépek megsemmisítsék a szárazföldi parancsnok által kijelölt célokat, és hogy a saját csapatokra mért véletlen csapás lehetősége teljesen ki legyen zárva.

A világ légierői ma már rendkívül kifinomult eszközökkel rendelkeznek a közvetlen légi támogatás végrehajtására. Alapvető követelmény ezekkel szemben a gyorsaság, a pontos navigációs, célmegjelölő és fegyverrendszer, és nem utolsósorban a nagy túlélőképességet biztosító szerkezeti kialakítás. Erre azért van szükség, mert a légi támogatást az ellenséges terület felett végrehajtó repülőgépek és helikopterek fokozottan ki vannak téve a légvédelem és a kézifegyverek tűzének.

A légi támogatás eszközei a harci és fegyverzett helikopterek (CH-64, Mi-24/v, UH-60, Mi-17), a csatarepülőgépek (A-10, Szu-25), illetve ritkábban valamilyen többcélú repülőgép, például a vadászbombázók (A/F-18) közül kerülnek ki. Azt, hogy az adott légi támogatási feladatot milyen eszközzel hajtják végre, a rendelkezésre álló erőforrások, a célpontok

jellege és az alkalmazás távolsága határozza meg. Közlelőbbi célpontok ellen általában a harci helikoptereket vetik be, de ha kevés idő áll rendelkezésre, szerephez jutnak a gyorsabb és nagyobb hatótávolságú merev szárnyú repülőeszközök.

ÖSSZEZEGÉS

Összefoglalásként megállapítható, hogy a légierő feladata a műveletek során nagyon összetett. A béketámogató műveletek folyamán a légierő tevékenysége a jószerzői missziók szállításától az ellenséges felszíni erők elleni légi hadműveletekig a tevékenységek teljes spektrumát átfogja. Tevékenységét ráadásul sajátos körülmények között végzi: az adott ország, illetve szövetség fegyveres erői ez időben békefeladataikat látják el.

A csapatrepülő erők harci helikoptereikkel ma is képesek a közvetlen légi támogatás feladataival megbirkózni. Alkalmazásukhoz a 3 dimenziós harctér megvalósulása szükséges. Éppen ezért csak akkor képesek eredményes támogatásra, ha valóban számolnak alkalmazásuk lehetőségével, és begyakorolják a szárazföldi támogató és támogató erőkkel történő szoros együttműködést. A légi támogatás központi eleme a folyamatos koordináció, amely a támogatók, valamint a támogatottak között kétoldalú fogadókészséget feltételez – ez közös érdek. A feladat meghatározásakor a szárazföldi erőknek megfelelő célokat kell kijelölniük, azaz a céloknak legyen megfelelő kiterjedésük, azok legyenek megsemmisíthetők, és megsemmisítésük járjon lényeges előnnyel a szárazföldi erők számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Felházi Sándor mk. ezredes: A tűzérési tűztámogatás rendszerének újszerű követelményei a béketámogató műveletek során (évfolyammunka, 2007)
- Hart, B.H. Liddel: Gondolatok a háborúról. Bp., 1944
- ATP-33B NATO légierő doktrína, AP-3000 brit légierő doktrína
- AJP 3.3.2 Air Interdiction and Close Air Support (Légi műveletek és közvetlen légi támogatás)
- AP-3000 brit légierő doktrína
- ATP-3.3.2.1 (A) Tactics, Technics and Procedures for CAS (Közvetlen légi támogatás harcászati, technikai eljárásai)
- Az Öböl-háború kulisszatitkai. Bp. HVK tuda-

- mányos munkaszervezési osztály kiadványa, 1993
- FM 1-202 Environmental Flight (A repülés környezeti tényezői). Washington, DC, USA, a Szárazföldi Erők Parancsnokságának kiadványa, 1983. február
- AAP 15 NATO-rövidítések gyűjteménye, 2007
- AAP 6 NATO-szak kifejezések és meghatározások szógyűjteménye, HVK 2007
- IMCS kiadványa, Bp., 2007
- AJP 3.3 NATO Air and Space Doctrine (NATO légi erők doktrína)
- Kézikönyv a nem háborús műveletek katonai feladataihoz. Bp., HM HVK Katonai Tervező Főcsoportfőnökség kiadványa, 2006
- Szolnok Helikopter Bázis hatályos működési utasítása (SOP) Szolnok, 2006
- Dr. Ruttai László – Dr. Krajnc Zoltán: A magyar légi erők doktrinális alapjai, Bp., 2001, ZMNE. 33. o.
- Re-1713, Szakutastás a repülések végrehajtására. URV-92 Bp., a Magyar Honvédség kiadványa, 1992
- Richard P. Hallion, Strike from the sky, The History of Battlefield Air Attack 1911-1945, Benjamin Franklin Cooling, Case Studies in the Development of Close Air Support, 1990
- A légi erők-hadművelet elmélete, egyetemi tankönyv, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2000. Nyt. szám: J-1396
- Re-374, Szakutastás a Mi-24D helikopter hajózószemélyzete részére, harci alkalmazás Bp., Honvédelmi Minisztérium, 1990
- Re-390, HHKU-77, Mi-24 D helikopter harcképzési szakutastás Bp., a Magyar Honvédség kiadványa, 1977
- Koller József: A közvetlen légi támogatás tervezésének és végrehajtásának alapkérdései, Hadtudományi Szemle, 2008, 1. évf. 1. szám
- Dr. Deák János: Napjaink és a jövő háborúja. Hadtudomány 2005. 1. szám
- Hadtudományi Lexikon, a Magyar Hadtudományi Társaság kiadványa Budapest, 1995

HIVATKOZÁSOK

- [1] ATP-33B NATO légi erők doktrína, AP-3000 brit légi erők doktrína
- [2] Dr. Ruttai László – Dr. Krajnc Zoltán: A magyar légi erők doktrinális alapjai, Bp. 2001. ZMNE. 33. o.
- [3] Richard P. Hallion, Strike from the sky, The History of Battlefield Air Attack 1911-1945, Smithsonian Institute Press, 1989.
- [4] Benjamin Franklin Cooling, Case Studies in the Development of Close Air Support, 1990, Office of US. Air Force History
- [5] www.szrfk.hu/rtk/folyoirat/2009_1/2009_1_Luko_Denes
- [6] Prof. dr. Szendy István ezredes által megalkotott, habilitációs szakmai vitán a szakma által elemzett és elfogadott definíció
- [7] A légi erők-hadművelet elmélete, egyetemi tankönyv, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2000. Nyt. szám: J-1396

Dr. Babos László:

AZ IZRAELI SZÁRAZFÖLDI ERŐK KUDARCÁNAK OKAI A 2006. ÉVI LIBANONI HÁBORÚBAN

Az izraeli hadsereg félelmetes hírnévre tett szert az 1948–49-es függetlenségi háború óta eltelt alig több mint fél évszázad alatt. Felkészültségük és felszerelésük időről időre biztosította győzelmüket a környező arab országok hadseregei felett. Így, amikor 2006 júliusában kitört a háború Izrael és a Hezbollah között, a civilek és valószínűleg a katonai szakértők többsége is gyors izraeli sikerre számított. A kérdés nem az volt, hogy ki nyeri meg a háborút, hanem, hogy mikor indulnak meg az izraeli szárazföldi erők, és milyen mélyen nyomulnak be Libanon területére (a Litani folyó vonaláig vagy esetleg mélyebben, akár Bejrútig).

Az óriási mennyiségi és technikai fölényben lévő izraeli fegyveres erők azonban, történetük során első ízben, kudarcot vallottak. Ráadásul egy náluk lényegesen gyengébb ellenféllel szemben. Mivel az izraeli hadsereg a világ egyik legkorszerűbb fegyverezésétől rendelkezett, egyértelmű volt a szakértők számára, hogy a fiasco okát elsősorban az emberi tényezőben keressék. A háborút követően számos elemzés született, amelyek az izraeli védelmi erők (Israel Defense Forces – IDF) vereségének okát vizsgálták. Ezek közül a következőkben, a háború rövid történetének felvázolása után, Matt M. Matthews „Félkészületlenül értek minket...” című munkájából idézek részleteket.

A 2006-OS LIBANONI HÁBORÚ RÖVID TÖRTÉNETE

A háború közvetlen kiváltó oka a Hezbollah 2006. július 12-én végrehajtott rajtaütése volt, amelynek során a határ izraeli oldalán két páncélozott terepjárót támadtak meg. Az akcióban három izraeli katona azonnal meghalt, a sebesültek közül pedig kettőt Libanonba hurcoltak a támadók. Közben, hogy eltereljék az izraeliek figyelmét, a határ több pontját (órállomások, települések stb.) rakétákkal és kézifegyverekkel lőtték, majd a nap folyamán az elrabolt katonák mentésére induló Merkavát IED-vel¹ felrobbantották, megölve a teljes személyzetet. A harckocsi segítségére érkező katonák közül azután újabb két fő esett el. A Hezbollah e jól sikerült akciójára az izraeli kabinet háborúval válaszolt.

A háború során az izraeli erők hadműveleteinek irányítását az Északi Parancsnokság végezte, de az IDF² a rendelkezésre álló ropant erőből csak négy hadosztályt vetett be, összesen alig több mint 30 000 fővel és 400 Merkava harckocsival. Ráadásul ezeket a csa-

patokat is csupán a háború utolsó napjaiban alkalmazták. Izrael ugyanis a '90-es évek közepétől megváltoztatta korábbi stratégiáját. Azért, hogy veszteségeiket csökkentsék, az eddig sikert hozó – a légi erőkkel együttműködő – nagy erejű szárazföldi támadásokra épülő hadműveletekkel felhagytak. Így a 2006-os háborúban a szárazföldi erők offenzívája helyett kezdetben csak a légi erőkkel és a tüzérséggel támadták a libanoni célpontokat. Ekkor érte az IDF vezetését az első meglepetés. A pusztító erejű légi és tüzérségi támadások ellenére, és ezekre válaszul, a Hezbollah Katyusa rakéták tucatjait lötte ki Izraelre.

Hamar kiderült, hogy az új stratégiával a Hezbollah ellen nem tudnak eredményt elérni. Mivel a rakétatámadásokat nem sikerült csökkenteni, az IDF július 17-én stratégiát váltott, és elkezdtek rajtaütéseket végrehajtani a határ menti libanoni falvak, városok ellen.

Az első célpont Maroun al-Ras volt. Izrael itt érte a második meglepetés. A Hezbollah ugyanis nem várt erejű és hatékonyságú ellenállást fejtett ki, s az izraeli veszteségek gyorsan nőni kezdtek. Ennek ellenére tovább folytatták a rajtaütéseket, s újabb és újabb városokat támadtak meg. A legsúlyosabb harcok Bint Jbeil, Aiyt a-Shab és továbbra is Maroun al-Ras körül dúltak. Közben, július 21-én mozgósították a tartalékosokat, így elegendő erőt tudtak felvonultatni az offenzíva megindítására. Ám a tartalékosok behívását továbbra sem követte a szárazföldi erők átfogó támadása.

Július végére nyilvánvalóvá vált, hogy a rajtaütések sem hozzák meg a sikert. Ezért az izraeli hadvezetés úgy döntött, néhány kilométer szélességben a teljes határ mentén létrehozna egy „biztonsági zónát”, s az itt található településeket megszállják.

Augusztus 9-re az IDF majdnem minden határ menti libanoni településre behatolt, délen Debelnél (4,5 kilométerre a határtól) és északkeleten Al Qantarah-nál (7 kilométerre a határtól). De átlagban csupán 6,5 kilométer mélyen szállták meg az ország területét, és még a határvézetet sem sikerült biztosítaniuk. Az olyan városok, mint Maroun al-Ras és Bint Jbeil részben vagy egészen továbbra is a Hezbollah ellenőrzése alatt álltak. A hadműveletekben eddig az időpontig durván 10 000 izraeli katona vett részt nyolc dandárból. Velük szemben, a Litani folyótól délre, a becslések szerint a Hezbollah egész ereje kb. 3000 harcosból állt. Bár az izraeli erők értek el harcászati sikereket, nem tudták kivívni a győzelmet. A szervezet ugyan egyes településeket harc-

nélkül feladott, másokat viszont veszteségei ellenére védett. Az izraeli katonai és civil áldozatok száma pedig egyre nőtt.

Augusztus 11-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa elfogadta az 1701. számú határozatát, mely kötelezte Izraelt a harcok beszüntetésére. Ekkor Olmert miniszterelnök és Amir Peretz védelmi miniszter úgy döntöttek, kiterjesztik a szárazföldi hadműveleteket. Parancsot adtak hadosztályaiknak, nyomuljanak északra és zárkózzanak fel a Litani folyó vonalára.

Augusztus 11-én tehát megindult az izraeli erők támadása. Az IDF megkezdte a „Change of Direction 11”-et. A hadműveletben mintegy 30 000 izraeli katonát vetettek be. A támadó csapatok sok helyen kemény ellenállással találkoztak, máshol rajtaütések érték előre nyomuló egységeiket, megint más helyeket a Hezbollah harc nélkül átengedett. A legsúlyosabb harcok Ghandouriyeh térségében és az al-Saluki vádínál folytak. A Saluki vádiban bevetett 401. dandár 24 harckocsijából 11 kapott találatot, s izraeli mértékkel nézve súlyos veszteségeket szenvedett a „Nahal” dandár is. Rádásul augusztus 12-én hajnalban a Hezbollah lelőtt egy Sikorsky CH-53-as szállítóhelikoptert, a gép öt fős személyzete életét vesztette. Az idő rövidsége, a Hezbollah ellenállása, illetve az izraeli csapatoknál kialakult zűrzavar és lehangoltság miatt a támadó erők nem érték el céljukat (az eredeti hadműveleti terv szerint a stratégiai fontosságú Litani folyó völgyét 48 órán belül kellett elérniük, azután a következő hat napban semlegesítették volna az ellenség erőit a folyótól délre). Hogy a Hezbollah megmutassa harcképességét, a háború záróakkordjaként, a tűzszünetig hátralevő néhány óra alatt mintegy 250 rakétát lőtt ki Izraelre. A legtöbbet a háború során!

A LEGFELSŐ VEZETÉS

Izrael történetében a katonai és politikai karrier összefonódik. Itt nem meglepő, ha egy miniszterelnök korábban tábornok volt s a védelmi miniszter esetében sem kizáró ok, ha korábban magas katonai hivatalt töltött be. Sőt, a sikeres politikai pályafutáshoz szinte elengedhetetlen a komoly katonai tapasztalat.

Érdekes módon Ehmud Olmert miniszterelnöknek és Amir Peretz védelmi miniszternek igen korlátozott katonai ismeretei voltak. A miniszterelnök mint riporter, újságíró szolgált az IDF-ben, a védelmi miniszter pedig javító-tisztként töltötte le szolgálatát. A Winograd-jelentés (a libanoni hadjáratot vizsgáló izraeli bizottság jelentése) szerint a védelmi miniszternek „nem volt katonai, politikai vagy kormányzati vezetési ismerete vagy tapasztalata”. Szintén nem voltak meg az alapvető ismeretei arról, hogy hogyan kell használni a katonai erőt politikai céljai elérésére”. Mindketten kénytelenek voltak teljes mértékben rábízni magukat a vezérkari főnökre, Dan Halutz altábornagra.³ 1. kép

A Hezbollah ellen – néhány évvel a 2006. július 12-i incidens előtt – az Izraeli Védelmi Erők elkészítették egy hadműveleti tervet, amely két fő részből állt. Az első rész fedőneve „Ice Breaker” volt, mely egy 48-tól 72 óráig tartó légi hadjáratot tartalmazott. Ezt a második rész, a „Mey Marom” követte volna. Ennek célja az volt, hogy a szárazföldi csapa-

tok a Hezbollah erőit a Litani folyótól északra szorítsák vissza. Az elképzelés szerint az „Ice Breaker” végrehajtásával egyidejűleg mozgósítják és a határon összpontosítják a szárazföldi csapatokat, a légi hadjárat után pedig a politikai és katonai viszonyoktól függően vagy befejezik a háborút, vagy végrehajtják a „Mey Marom” hadműveletet. Dan Halutz vezérkari főnök azonban elzárkózott a „Mey Marom” végrehajtásától, helyette az „Ice Breaker”-t kiterjesztve, pusztán egy hosszabb légi hadjáratot képzelt el.⁴

Halutz meggyőzte a hadügyminisztert és a miniszterelnököt, hogy egy légi hadjáratral Izrael visszavághat a Hezbollahnak és a libanoni kormánynak. A terv szerint nem volt közvetlen cél a Hezbollah sétvérese, de a bombázások hatásaként erőt kénytelenek lettek volna elhagyni Dél-Libanont. Halutz nagy erejű légitámadást ajánlott szimbolikus libanoni célpontok és a Hezbollah katonai infrastruktúrája ellen. Shimon Naveh, a Hadműveleti Kutatóintézet (OTRI) korábbi vezetője szerint a vezérkari főnök „... elképzelése az volt... mi csapat mérünk ezekre a célpontokra, és a Hezbollah összeomlik, mint katonai szervezet.” Az elképzelés szerint a Hezbollah ezután feladja, és mindenki boldogan tér haza. Bár néhány politikus és tiszt szkeptikus volt Halutz hadműveleti tervét illetően, ám nem tudták hatékonyan előadni kétségeiket Olmertnek és Peretznek.⁵

A háború kitörése után, tartva magát az új doktrínához, Dan Halutz vezérkari főnöknek nem állt szándékában végrehajtani a Mey Marom támadási tervet, és aktiválni az IDF tartalék erőit. A napok múltak, de ő még úgy érezte a légi hadjárat sikeres lesz. Azonban Halutzra a hadsereg parancsnokainak erős nyomása nehezedett, hogy mozgósítsák a tartalékosokat és indítsák meg a teljes erejű támadást, ha szükséges. Meglepő módon egy kompromisszum jött létre Halutz és a hadsereg tábornokai között. Engedték a hadseregnek, hogy korlátozott, zászlóalj- és dandárerejű rajtaütéseket hajtson végre Libanonban. Ezeknek a kezdeti „rajtaütéseknek” nem az volt a célja, hogy megsemmisítsék a Hezbollah erőit vagy rakétaindító eszközeit, hanem, hogy az izraeliekben „tudatosítsák a győzelmet”, a Hezbollah pedig „felfogja vereségét”.⁶

Az izraeli szárazföldi erők az első nagyobb „rajtaütést” Maroun al-Ras ellen hajtották végre. A Hezbollah taktikai jártassága azonban

megzavarta az IDF-et. A Hezbollah nem egyszerűen leguggolt és védte a területet, de kézfegyvereivel, aknavetőivel, rakétavetőivel és páncéltörő fegyverrel sikeresen manőverezett az IDF-fel szemben.⁷

Habár számos probléma, amely az IDF szereplését kísérte Maroun al-Rasnál még homályos, mind a tisztok, mind a katonák fő kritikája a taktikára és a veszteségekre vonatkozott. A harc kezdetén a jelentések a veszteségek miatti növekvő aggodalomról szólnak, ami miatt az IDF parancsnokai túl óvatossá váltak. A jelentések megerősítették a fegyvernemek együttműködésének és az alapvető harcászati ismereteknek a hiányát. A palesztinok elleni COIN®-műveletekkel telt évek nagymértékben aláásták az IDF hagyományos hadviselési képességeit. Egy IDF-tábornok nézte szerint: „Egy dolog a csapatoknak térképeket, célpontok listáját stb.-t adni, és egy másik dolog kiképezni őket a feladatra. Ők nem voltak kiképezve”.⁹

A TARTALÉKOSOK

A hatástalan légi hadjárat és a Hezbollah Maroun al-Rasnál tanúsított makacs ellenállása kiváltotta meglepetés hatására Olmert és Halutz július 21-én mozgósítást rendelt el. A tartalékosok behívása kaotikusan zajlott, a csapatok logisztikai alakulatai mintegy 24–48 órával lemaradva tudták csak követni a bevetett egységeket.¹⁰

Szemben néhányak véleményével, a tartalékosok behívása nem azt a tervet szolgálta, hogy segítsék a reguláris erőket egy nagy erejű szárazföldi támadás megindításában. Habár a mozgósítás lehetővé tette, hogy Izrael erőket halmozzon fel a határ mentén, Halutz szárazföldi erőkre vonatkozó tervei nem változtak.¹¹

A vezérkar egyik tábornoka július 22-én a következőket mondta egy riporternek: „A cél nem szükségszerűen az, hogy elpusztítsunk minden Hezbollah-rakétát. Amit nekünk tenünk kell, az, hogy szétromboljuk a Hezbollah katonai hierarchiáját...”. Sok tiszt megdöbbent ezen a megjegyzésen, és feltette a kérdést, hogy akkor mi a háború igazi célja?¹²

A szárazföldi erők igazi törekvésére azonban akkor derült fény, amikor a tartalékos egységeket elkezdtek felvonultatni, gyülekeztetni a határ mentén. Az egyik magas rangú forrás következtetése szerint a „Hezbollah

parancsnokai úgy találták, hogy az izraeli csapatok gyengén szervezettek és fegyelmetlenek. A IDF parancsnokait szintén meglepte csapataik szereplése, s hogy legjobban kiképzett egységeiknél sem volt nyoma a fegyelemnek. A tartalékosok pedig még rosszabbak voltak. A tisztek hezitáltak, hogy egyáltalán harcba küldjék-e őket.¹³

Hogy mi volt ennek az oka, azt jól megvilágítja az egyik harcoló gyalogosdandár tartalékos katonájának nyilatkozata:

„Az elmúlt hat évben én csak egy egyhetes kiképzésen voltam. Hamarosan miután megérkeztünk, parancsot kaptunk, hogy foglaljuk el a közeli falut. Tudtuk, hogy mi erre a feladatra nem vagyunk kiképezve. Megmondtuk a parancsnokunknak, hogy ellenőrzésünk alatt tudjuk tartani a falut a tűzerőnkkel, de nem szükséges elfoglalnunk és meghalunk a semmiért. Szerencsére meg tudtuk győzni.

(...) Az utolsó hat évben hülye feladatokat hajtottunk végre Cisjordániában (...) . Ellenőrző pontok, vadászat köveket dobáló palesztin gyerekekre, ilyenekkel foglalkoztunk. Ennek eredménye az lett, hogy nem lettünk felkészítve valódi harcokkal való összecsapásra, olyanokkal, mint a Hezbollah fegyveresei.¹⁴

Egy tartalékos műszaki tiszt, aki azt a parancsot kapta, hogy tisztítsa meg a Bint Jbeilbe vezető utat, megtagadta annak végrehajtását, mivel emberei panaszkodtak, hogy „tíz katona már meghalt ott”.¹⁵

A FELSZERELÉSRŐL, AZ ELLÁTÁSRÓL

Egy 30 fős ejtőernyőszakasz csak két LAW-val¹⁶ rendelkezett. „Soha életemben nem lőttem még LAW-val” – állította egy katona az egyik szakaszából. „Amikor a Hezbollah tüzet nyit ránk páncéltörő rakétákkal, hogy válaszoljak?”.¹⁷

Sok tartalékos katona, mikor megérkezett a bázisára, és megkapta a felszerelését, azt tapasztalta, hogy alapvető eszközök hiányoznak a szerelvényzsákból. Hiány volt golyóálló mellényből, egészségügyi felszerelésből, rádiókból, lőszerből, hőképes éjjellátó eszközökből csakúgy, mint élelemből és vízből!¹⁸

Néhány tartalékos egység, mikor támadást hajtott végre a határ másik oldalán, gyakran alapvető ellátás nélkül maradt, mert az utánpótlást szállító járműveket nem engedték előre az ellenség páncéltörő rakétáitól való félelem miatt. Az „Alexandroni” dandárban, az egyik alakulat feladatát azért hajtotta végre késve, mert nem volt élelem és ivóvíz. Egy tartalékos a dandártól megjegyezte: „Két és fél napig mentünk, naponta egy tonhalkonzerv, egy kukoricakonzerv és néhány szelet kenyér volt az adag négyünk számára. Így lelassultunk, mert 25 ember esett össze kiszáradás miatt, akiket azután evakuálni kellett.”¹⁹

A TÁBORNOKI KAR ÉS A FŐTISZTEK HIÁNYOSSÁGAI

Míg sokakat az IDF-ben és az izraeli közbélményben összezavart a vezérkari főnök rajtaütésekből, betörésekből és visszavonulásokból álló „hatásalapú” szárazföldi hadjárata, addig néhány nyugállományú harcedzett politikus és tiszt elkezdte figyelmeztetni Halutzot.

Amikor a harcok elhúzódtak, néhány vete-

rán tiszt elvesztette a türelmét, látva a vezérkar és a védelmi miniszter hozzá nem értését.²⁰ A vezérkar hibáit pedig a beosztott tábornokok még tovább fokozták.

Szinte hihetetlen, hogy a tartalék hadosztályok parancsnokai nem voltak kiképezve, és mind harcászati, mind technikai ismereteik hiányosak voltak. Erez Zuckerman dandártábornok, a tartalék páncélosadosztály parancsnoka például pályájának nagy részét egy haditengerészeti kommandóban töltötte, és soha nem kapott kiképzést harckocsizó vagy gépesített csapatok vezetésére.²¹

Az IDF katonáit a tartalékos ejtőernyős hadosztályban folyamatosan összezavarták a parancsok. „Időről időre parancsot kaptak, hogy induljanak és keressék meg a Hezbollah harcosait, de minden alkalommal törölték a küldetést az indulás előtti utolsó percekben”.²²

„... Küldetésünk háromszor változott egy nap” – magyarázta egy katona.

Eyal Eisenberg dandártábornok, a tartalék ejtőernyős hadosztály parancsnoka is durva kritikát kapott harcászati ismereteinek nyilvánvaló hiányosságai miatt. Az IDF tartalék egységei nélkülöztek a hozzáértő vezetést, a kiképzést és a felszerelést.²³

A háború utáni hivatalos kormányzati vizsgálat meglepő eredményeket hozott a hozzáértés és a professzionalizmus terén a (reguláris) 91. hadosztálynál is. A vizsgálat arra a megállapításra jutott, hogy a parancsnokok a hadosztálynál „nem teljesen értették a parancsokat”, és nem voltak csapataiknál, amikor azok súlyos harcokat vívtak, de még az alapvető feladatokat sem tudták megoldani”.²⁴

A vizsgálat hibákat talált a harcászati parancsok összetételében is, gyakran hiányzott például az időpont vagy időtartam meghatározása. Az utasítások nem voltak érthetőek, gyakran változtak, néhány esetben óránként. A dandárparancsnokok nem tudták helyesen értelmezni feladataikat. Nem tudták mi a céljuk, és meddig fog tartani, amíg teljesítik azt. Egész zászlóaljok ütek napokon keresztül egy helyben, bármiféle mozgás nélkül. Amikor végül a parancsnok megkapta a feladatot, hogy nyomuljon be ellenséges területre, összezavarodott és képtelen volt teljesíteni a küldetést.²⁵

Néhány problémát a (91.) hadosztálynál a parancsnok, Gal Hirsch dandártábornok hadművelési utasításai okoztak. Ahelyett, hogy a tábornok a szokásos formákat és kifejezéseket írásban használta volna, helyettük Halutz új doktrínájának terminológiáját és metodikáját használta. Amikor Ron Tira (az izraeli légierő korábbi pilótája és az IAF hírszerző osztályának vezetője) a háború után átvizsgálta a parancsokat, amiket a 91. hadosztály a dandárok parancsnokainak adott, úgy találta, hogy azokat képtelenség volt megérteni.²⁶

Egy izraeli forrás szerint a 11 dandárparancsnokból a háború végéig csak egy lépte át a libanoni határt.²⁷

A CSAPATOK FELKÉSZÜLTÉGÉRŐL

Guy Tsur (a 162. hadosztály parancsnoka) tervezte Ghandouriyeh elfoglalását, de minden egyes alkalommal, amikor a hadosztály elindult, a felsőbb parancsnokság hirtelen törölte az akciót. Végül, amikor a 401. dandár 24 harckocsija az al-Saluki vádín keresztül megkezdte

támadását a város felé, páncéltörő rakéták tüzebe kerültek. Meglepő módon egyik harckocsi személyzete sem használta a ködfejlesztő rendszert, hogy megvédje magát a halálos rakétáktól.²⁸

Szinte hihetetlen, de semmiféle együttműködés nem volt a gyalogság és a harckocsik között. A csapdába került harckocsik parancsnoka hiába kért eszeveszetten tűzérési és légi támogatást, az Északi Parancsnokság megtagadta azt, mert attól félt, hogy a saját csapatokban is kárt tesznek.²⁹

Egy tiszt a 162. hadosztálytól a következőket mondta: „Számos szakmai hibát vétettünk a harckocsik bevetése során. A katonákat nem képeztük ki megfelelően az ilyen típusú csatára, és a hadosztálynak nem volt tapasztalata a gyalogos- és harckocsiegységek együttműködése terén...”. Nem kétséges, „a 162. hadosztály akciója az al-Saluki vádiban kiemeli az IDF szárazföldi erőinek lehangoló állapotát és képességeit a hagyományos hadműveletekben”.³⁰

A fenti idézetek talán segítenek megvilágítani az izraeli hadsereg 2006-os kudarcának okait. Természetesen a vereség az IDF-re nem maradt hatás nélkül. A háború után távozott az Északi Parancsnokság éléről Udi Adam altábornagy, a 91. hadosztály parancsnoka, Gal Hirsch dandártábornok, a tartalék páncélosadosztály parancsnoka, Erez Zuckerman dandártábornok, a vezérkar élén pedig Dan Halutz-ot Gabi Ashkenazi altábornagy váltotta fel. A személycserék egyben szemléletváltást is jelentettek, hiszen Ashkenazi tapasztalt gyalogos, ezért egyik fő céljának a gyalogosdandárok megerősítését tekintette, s a szárazföldi erők hagyományos képességeinek fejlesztését helyezte előtérbe. Ashkenazi ezzel hátat fordított a Libanonból 2000-ben történt kivonulás óta tartó irányzatnak, mely az alacsony intenzitású konfliktusokra helyezte a hangsúlyt, s amely a technikai eszközök és a kiképzés erőzóját okozta.

★

DAN HALUTZ ALTÁBORNAGY

2005. június 1. – 2007. január 17. között az IDF vezérkari főnöke.

1948-ban született Tel Avivban. Iskolái elvégzése után 1966-ban vonult be. Önkéntesként jelentkezett az IAF (Israeli Air Force – Izraeli Légierő) pilótaképzésére, melyet 1968-ban fejezett be mint harci pilóta. Kiképzését „Ouragan” vadászbombázón végezték, majd „Mystere IV” és „Vautour” gépeken szolgált. 1969 végén átképezték F-4 Phantomra, s inentől a légierő első ilyen gépekkel felszerelt századában szolgált. A felőrlő háborúban mintegy 40 harci bevetést teljesített, majd az IAF repülőiskolájába küldték, mint kiképzőt.

1973-ban befejezte aktív szolgálatát, de mint tartalékos részt vett a Yom Kippur-i háborúban, amelyben 43 bevetést hajtott végre. A háború után reaktiválták, s kinevezték a „Phantom” század parancsnokhelyettesének. 1978-ban újra elbucásított az aktív szolgálatról, hogy 1982-ben ismét visszatérjen és átképezzék F-16-osra. 1984-ben kinevezték a „Phantom” század parancsnokának, majd számtalan más parancsnoki tisztséget töltött be. Volt a fegyverrendszerrészleg vezetője, a

DAN HALUTZ ALTÁBORNAGY,
VEZÉRKARI FŐNÖK

„Hatzor” légbázis parancsnoka. De ő volt a vezetője a Lavi projektnek is.³¹

A felmorzsoló háború után is részt vett a műveletek tervezésében és kivitelezésében. 1998 júliusában előléptették vezérőrnaggyá. 2000 áprilisában kinevezték az IAF parancsnokává, 2005-ben pedig, mint már altábornagy, az IDF vezérkari főnöke lett. Pályája során különböző géptípusokon mintegy 4000 órát repült, s három ellenséges gépet lőtt le.

Halutz altábornagy volt a légierő első tisztje, aki az IDF vezérkari főnöke lett. Vezetésével egy teljesen új doktrínát dolgoztak ki az Izraeli Védelmi Erők részére, amely a „hatásalapú” műveletekre épült. Vagyis a cél az ellenség műveleti képességeinek szétzúzása lett, nem katonai erejének elpusztítása. Eszköze pedig csapatok mérése a vezetési központokra, a kommunikációs vonalakra és más létfonosságú katonai létesítményekre. Hogy a légierő képes legyen a feladatát végrehajtani, a vezérkari főnök a légierő precíziós képességeinek növelését tartotta a legfontosabbnak, s ez a szárazföldi erők erózióját okozta.

MATT M. MATTHEWS-RÓL

A „Felkészületlenül értek minket” szerzőjéről 1977 és 1981 között gyalogosként szolgált az amerikai hadseregben. 1983-tól 1986-ig lovassági tiszt a hadseregtartaléknál. 1986-ban a Kansasi Állami Egyetemen diplomázott történelemből. 1986 és 1991 között páncélostiszt a Kansasi Nemzeti Gárdánál. Közben 2005 júliusáig, 16 éven át, tagja a World Class Opposing Force (OPFOR)-nak. 2005 júliusában csatlakozott a Combat Studies Institute (CSI)-hoz. Számtalan cikk, elemzés és hadtörténeti munka szerzője.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Matt M. Matthews: We were caught unprepared : the 2006 Hezbollah-Israeli War.

U.S. Army Combined Arms Center. Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, 2008

A teljes mű megtalálható a www.harrymagazine.com/200909/Matthews_Lebanon_2008.pdf webcímen.

¹ IED: Improvised Explosive Devices – rögtönzött robbanóeszközök

² IDF: Israel Defense Forces – Izraeli Védelmi Erők

³ Matthews, Matt M.: We were caught unprepared : the 2006 Hezbollah-Israeli War.

U.S. Army Combined Arms Center. Combat Studies Institute Press, Fort Leavenworth, Kansas, 2008. 36.o.

⁴ uo.37.o.

⁵ uo. 37.o.

⁶ uo.43.o.

⁷ uo.44.o.

⁸ COIN: Counter-insurgency – felkelőellenes

⁹ Matthews, Matt M.: i.m. 44.o.

¹⁰ uo. 44–45.o.

¹¹ uo. 45.o.

¹² uo.45.o.

¹³ uo.49.o.

¹⁴ uo.49.o.

¹⁵ uo. 49.o.

¹⁶ LAW: light antitank weapon – könnyű tankelhárító fegyver

¹⁷ Matthews, Matt M.: i.m. 49.o.

¹⁸ uo.50.o.

¹⁹ uo.50.o.

²⁰ uo.51.o.

²¹ uo.50.o.

²² uo.49.o.

²³ uo.50.o.

²⁴ uo.52.o.

²⁵ uo.52.o.

²⁶ uo.54.o.

²⁷ uo.55.o.

²⁸ uo.54.o.

²⁹ uo.55.o.

³⁰ uo.55.o.

³¹ Az izraeli harcirepülőgép-fejlesztés.

A gép kifejlesztése 1980-ban indult, ám 1987-ben a növekvő költségek, továbbá bel- és külpolitikai okok (amerikai nyomás) miatt törölték.

**„MINDENKI HADTUDOMÁNYA”
(2012. ELSŐ FÉLÉV)**

Folytatódik a szabadegyetem-jellegű előadás-sorozat, amely 2011 tavaszán indult útjára.

A 2011/12-es „tanévben” 8 előadást hallgathatnak meg az érdeklődők. A résztvevők a sorozat végén igazoló oklevelet kapnak.

Az előadások minden hónap második csütörtökén 17 órakor kezdődnek a

HM Bessenyei György Kulturális és Üdültetési Közhasznú Nonprofit Kft. (Stefánia út 34.) Gobelín termében.

2012. március 8-án

Közép-Ázsia és a Sanghaji Együttműködési Szervezet

Előadó: dr. Nagy László ny. ezredes, az MHTT elnöke

2012. április 12-én

A NATO 2010. évi stratégiai koncepciója

Előadó: dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes, egyetemi tanár

2012. május 10-én

Az Európai Unió biztonságpolitikai szerepvállalása.

A magyar EU-elnökség tapasztalatai

Előadó: dr. Tóth Péter, a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet igazgatója

Dombai Zsolt főhadnagy:

AZ IRÁNI ATOMPROGRAM CÉLJA ÉS A KÖZEL-KELET BIZTONSÁGÁRA GYAKOROLT HATÁSA

Az Iráni Iszlám Köztársaság által jelenleg is folytatott – vitatott szándékú – nukleáris tevékenységek 2002 augusztusában kerültek a nemzetközi közösség figyelmébe, miután külföldön élő iráni ellenzékiek a világ előtt addig titkolt létesítményeket hoztak nyilvánosságra. Azóta több mint kilenc év telt már el, azonban Teherán a mai napig nem tisztázta minden kétséget kizáróan a tevékenységeinek szándékát, valamint körülményeit. Ehhez kapcsolódóan jelen tanulmányomban először az atomprogram lehetséges céljait, majd ezt követően a Közel-Kelet biztonságára kifejtett hatását fogom elemezni.

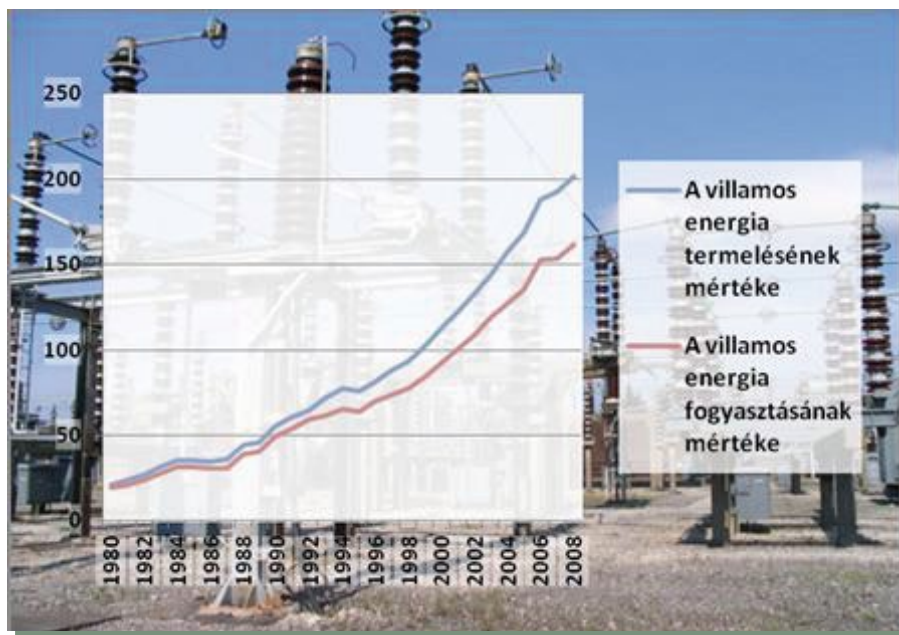
AZ ATOMPROGRAM LEHETSÉGES CÉLJA

Az iráni atomprogram körül kialakult nemzetközi konfliktus alapvetően abból a máig tisztázatlan kérdésből fakad, hogy Teherán nukleáris fejlesztésre irányuló törekvései békés vagy katonai szándékúak-e. Az iráni vezetés a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ), az ENSZ, valamint a programját számon kérő egyes államok felé irányuló hivatalos kommunikációjában – néhány eseti, főként belpolitikai okoktól vezérelt kivételtől eltekintve – rendre azt hangoztatja, hogy a kutatásai békés jellegűek, és mivel ezeknek a folytatására az atomsorompó-szerződés (NPT) IV. cikke szerint joguk van, nem is fogják azokat abbahagyni. A probléma csak az, hogy a kijelentéseivel ellentétben Teherán időről-időre csökkenti, illetve esetenként teljesen meg is szünteti a NAÜ-vel való együttműködését, továbbá számos esetben nem tett és a mai napig sem tesz eleget a biztosítéki egyezményben foglalt kötelezettségeinek, ami viszont azt a gyanút erősíti, hogy mégiscsak van rejtegetnivalója, esetleg titokban nukleáris fegyver előállítására törekszik.

Mindazonáltal a nukleáris program vélhetően összetettebb annál, mintsem hogy kizárólag az egyik verziót, a békés vagy a katonai célt szolgálja. A programmal kapcsolatban mind a békés, mind a katonai jellegnek megvannak a jelei, továbbá mind a kettőre van logikus és érthető magyarázat is. A továbbiakban tehát ezeknek megfelelően próbálok hipotéziseket felállítani.

A BÉKÉS CÉL

A program békés céljának legfőbb magyarázata az, hogy Teherán – az ország hatalmas és rohamos mértékben növekvő elektromosenergia-igénye miatt – szeretné az atomenergia felhasználásával kiváltani a villamosenergia-termelés egy részét. Míg Irán elektromosenergia-felhasználásának éves mennyisége

IRÁN VILLAMOSÁRAM-TERMELÉSÉNEK ÉS -FOGYASZTÁSÁNAK ALAKULÁSA 1980 ÉS 2008 KÖZÖTT (MILLIÁRD KWH)

1988-ban még „csak” 39,2 milliárd kWh, addig 1998-ban 77,6 milliárd kWh, 2008-ban pedig már 161,5 kWh volt, ami világviszonylatban a 20. legnagyobbnak számít.¹ Az Egyesült Államok Energiainformációs Hivatalának (EIA) előrejelzése szerint ráadásul a villamos áram iránti kereslet további 7–9%-kal fog emelkedni éves szinten.²

Az ország eddig egyelőre ugyan képes volt ennek a nagymértékben növekvő energiaszükségletnek a kielégítésére, mindez azonban nagy kihívást jelent a villamosenergia-szektorban. A villamosenergia-termeléssel kapcsolatban a legnagyobb probléma az, hogy a rendszer az előregedett és fejlesztésre szoruló hagyományos szén-, gáz- és olajerőművekre épül. Az EIA legfrissebb, 2010 januárjában kiadott Iránra vonatkozó országelemzése szerint a 2007-ben megtermelt összes elektromos energia 98%-át ilyen hagyományos erőművekben állították elő, 53%-ban földgáz, 44%-ban kőolaj, 1%-ban pedig szén felhasználásával.³ (1. ábra)

A kereslet kielégítése érdekében a jelenleg 49 ezer MW teljesítményt produkáló iparág kapacitását éves szinten 10%-kal kellene növelni, ami azonban az elavult technológia miatt csak rendkívüli költségek árán lehetséges. A kínálat megfelelő szinten tartása érdekében ezért Teherán 2007-ben első körben a hidroelektromos erőművek teljesítményének növelésére helyezte a hangsúlyt, azonban a 2007–2008 telén tapasztalt szárazság miatt

nemhogy emelkedett volna a termelés, hanem több mint 70%-kal visszaesett. A probléma kezelésére 2007 év végétől 85 duzzasztógát építésébe kezdtek, azonban ez hosszú távon hoz majd csak eredményt. Ennek megfelelően, a jelenleg a 2001-es év teljesítményének a szintjét produkáló hidroelektromos erőművek nem fognak tudni eleget tenni annak az energiaügyi minisztériumi követelménynek, miszerint 2015-ig 60 ezer MW teljesítményűre kell növelni az iparág termelését.⁴

A kérdés megoldását Teherán ezért elsősorban az atomenergia hasznosításában látja, aminek a kapacitását 2020-ra 7 ezer MW teljesítményűre tervezi növelni.⁵ A hagyományos gáz- és olajerőművekkel szemben az atomenergia hasznosítása mellett szól még továbbá az is, hogy bár Irán gazdag kőolaj- és földgázlelőhelyekben, valamint hatalmas tartalékokkal – 2011. január 1-jei becslés szerint kőolajból a világ 4. legnagyobb, míg földgázból a 2. legnagyobb mennyiségével – rendelkezik, a felhasználásának mértéke is rendkívüli.⁶ Az ország vezetése pedig nyilván tisztában van azzal a ténnyel, hogy ezen erőforrások nem végtelenek, hanem belátható időn belül ki fognak merülni, ami természetesen minden olajtermelő országra igaz, de Irán különleges helyzetben van. Teherán számára azért fontos, hogy minél kevesebb kőolaj felhasználásával állítson elő energiát, mert az állam legfontosabb, nélkülözhetetlen bevételi forrása – a költségvetés körülbelül 40%-a – a kőolajexportból

A KAROUN-3 DUZZASZTÓGÁT A DÉL-NYUGATI KHUZESTAN PROVINCIÁBAN

származik.⁷ Rádásul egy 2006-os tanulmány szerint az ország kőolaj-kitermelése különböző okok – pl. az olajiparág elavult technológiai szintje, az olajmezők természetes kibocsátásának csökkenése, valamint a szankciók okán csökkenő külföldi befektetések – együttes hatása miatt várhatóan vissza fog esni, a fogyasztás növekedése mellett, ami ahhoz vezethet, hogy az iráni kőolajexport 2015-re akár nullára is csökkenhet. A kőolajexportból származó bevételek hiánya pedig tovább rontaná az amúgy sem éppen kedvező gazdasági helyzetet, ami súlyos következményekkel, akár a jelenlegi, vallásközpontú rezsim bukásával is járhatna.⁸

Feltételezhetjük viszont, hogy ez a prognózis nem valósul meg, mivel az iráni kőolajtermelés várt nagymértékű visszaesése ez idáig nem következett be, és feltehetőleg az elkövetkező években sem fog, főként azért nem, mert Teherán nagy volumenű fejlesztésekbe kezdett az olajszektorban, amit a nemzetközi szankciók ideiglenesen visszavetettek ugyan, idővel azonban lettek új külföldi befektetők.⁹ A költségvetés bevételei pedig nemhogy csökkentek volna, hanem a kőolaj világpiaci árának növekedése miatt – a pazarló szociális támogatási rendszer és a nemzetközi szankciók ellenére is – tovább emelkedtek.¹⁰

Ettől függetlenül meg kell jegyezni, hogy ha valamilyen oknál fogva – az export vagy a kőolaj piaci árának esése miatt – mégiscsak csökkenne a kőolajexportból származó bevételek mértéke, akkor még fennállhat az előre vetített iráni gazdasági krízis, mivel az olajbevételek nélkül a központi költségvetés jelentős hiánnyal küzd.¹¹

Egy másik érv, amire Irán hivatkozik, amikor atomprogramjának kizárólag békés szándékát próbálja alátámasztani az, hogy az iszlám vallási és erkölcsi értékrendjébe nem fér bele nukleáris fegyver fejlesztése. Ezt még 2003-ban Ali Akbar Hasemi Rafszandzsani ajatollah, volt iráni elnök nyilatkozta, aki jelenleg a Szakértők Tanácsának elnöki posztját tölti be, és mint ilyen, jelentős befolyással bír mind politikai, mind vallási kérdésekben.¹² Ezt a nyilatkozatot erősítette meg maga Ali Khamenei ajatollah

is, Irán legfőbb vallási és politikai vezetője, aki 2005-ben a nukleáris program kizárólag békés céljának igazolásával fatvát adott ki.¹³

Mindenesetre ezzel az állásponttal ellentétes megnyilvánulásnak is tanúja lehetett már a világ, például 2009 szeptemberében, amikor is Mahmud Ahmadinezsád egy amerikai tévécsatornának adott interjújában kijelentette ugyan, hogy országának nincs szüksége atomfegyverre, de mégsem zárta ki egyértelműen annak a lehetőségét, hogy Irán egyszer ilyen fegyverrel fog rendelkezni.¹⁴

A KATONAI, BIZTONSÁGPOLITIKAI CÉLOK

A békés szándék mellett, habár a NAÜ-nek nincs erre vonatkozólag egyértelmű bizonyítéka, valószínű, hogy az iráni nukleáris program katonai, biztonságpolitikai célokat is szolgál. Ezzel kapcsolatban legkorábban 1974 júniusában merült fel a gyanú, amikor az akkori uralkodó, Mohammad Reza Pahlavi sah kijelentette, hogy Irán kétségkívül rendelkezni fog majd nukleáris fegyverekkel.¹⁵ Ezt az Egyesült Államok 1974 augusztusában kiadott egyik hírszerzési jelentése is megerősítette, miszerint fennállt a veszélye annak, hogy a sahnak atomfegyver megszerzésére irányuló ambíciói vannak.¹⁶ Az 1979-es forradalom és rezsimváltás után az Egyesült Államok egyre inkább hangot adott ennek a gyanújának, amiben nyilván az 1979. november 4-én kezdődött és 444 napig tartó, a teheráni amerikai nagykövetségen lezajlott túsdráma is nagy szerepet játszott. Ezt követően 1987 áprilisában Irán – Líbiával és Pakisztánnal közösen – újból kijelentette, hogy szeretne nukleáris fegyverhez jutni, amivel az izraeli nukleáris fenyegetést kívánná ellensúlyozni.¹⁷

Az előbb említett ok, vagyis hogy Teherán szeretné ellensúlyozni a más országok általi nukleáris fenyegetettségét, manapság még égetőbbnek tűnhet, mivel a közel-keleti és dél-ázsiai régióban India, Pakisztán és Izrael is jelentős nukleáris arzenállal, valamint azokat célba juttatni képes ballisztikus rakétákkal rendelkezik.¹⁸ Ezenfelül Irán biztonságpolitikai szempontjából azt sem hagyhatjuk figyelmen

kívül, hogy a nukleáris fegyverekkel szintén rendelkező Egyesült Államok – főként a bipoláris világ felbomlása óta – igen erőteljesen jelen van a közel-keleti és a közép-ázsiai régióban. Ez a jelenlét pedig különösen fenyegető Teheránra nézve, mivel az Egyesült Államok az egyik legfőbb ellenségének, az egyik legveszélyesebb államnak tekintti Iránt, olyannyira, hogy a Bush-adminisztráció alatt korábban még a „gonosz tengelyéhez” is sorolták. Ebből kiindulva tehát – Teherán szemszögéből nézve – érthető reakció lenne, ha Irán nukleáris fegyver előállítására törekedne.¹⁹

Saját biztonságának garantálásán túlmenően, a nukleáris fegyverkezési program hátterében Irán regionális hatalmi ambíciói is meghúzódhatnak, miszerint az iszlám köztársaság domináns szerepre kíván szert tenni a Szovjetunió felbomlása után a Kaukázus térségében létrejött új, stratégiai jelentőségű, ámde gyenge utódállamok felett. Ehhez a hatalmi ambícióhoz kapcsolódik Irán jelenleg is folyamatban lévő ballisztikusrakéta-programja is, ami mellesleg tovább erősíti a nukleáris energia katonai célú alkalmazásának gyanúját.²⁰ (3. ábra)

A katonai, illetve biztonságpolitikai célokkal kapcsolatban összességében megállapíthatjuk tehát, hogy nukleáris töltet és megfelelő hordozórakéták birtoklása esetén Teherán egyszerre érné el egyrészt, hogy megfelelő visszatartó erővel rendelkezne a régió többi országának vagy az Egyesült Államok egy esetleges katonai fenyegetésével szemben, másrészt, hogy regionális hatalomra tehetne szert anélkül, hogy az ország elavult haditechnikai színvonalát – amúgy rendkívül költséges módon – fejlesztenie kellene.²¹

A „FANTOMPROGRAM”

További lehetséges verzió lehet, hogy Irán nukleáris programja valójában tényleg csak békés célokat szolgál, azonban érdeke csökken ahhoz, hogy a nemzetközi közvélemény, főként az Egyesült Államok és regionális riválisai úgy gondolják, titokban nukleáris fegyverkezést folytat.²²

Ez megmagyarázná a NAÜ-vel szemben tanúsított meglehetősen furcsa magatartását, aminek lényege, hogy egyszer együttműködik az ügynökséggel és eleget tesz a követeléseknek, máskor viszont még a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelesegeit is nyíltan megtagadja. Azzal a látszattal tehát, hogy atomfegyver kidolgozásán fáradoz, Irán még kevesebb költség árán éri el a fent már részletezett biztonságpolitikai és stratégiai céljait. Elképzelhető, hogy a nukleárisfegyver-fejlesztés és a későbbi esetleges -alkalmazás illúziójának fenntartásában hasonló okok és indítatók vezérlik, mint Észak-Koreát a nukleáris leszerelési tárgyalások folyamán, miszerint az átláthatóbb nukleáris programjáért cserébe Irán próbál minél jobb tárgyalási pozícióba kerülni és minél több engedményt elérni.²³

AZ ATOMPROGRAM HATÁSA

Amennyiben beigazolódná a gyanú, miszerint Irán – akár védelempolitikai okokból, akár hatalmi ambícióktól vezérelve – titokban nukleáris fegyver előállításán munkálkodik, és ezt

archiv1988-2005.mti.hu/docview.faces (letöltve: 2009. december 15.)

Islamic Republic of Iran: 2011 Article IV Consultation — Staff Report, IMF Country Report No. 11/241 August 2011, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sr/2011/cr11241.pdf> (letöltve: 2011. szeptember 20.)

Katzman, Kenneth: Iran Sanctions, Congressional Research Service, August 12, 2011, <http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS20871.pdf> (letöltve: 2011. augusztus 02.)

N. Rózsa Erzsébet: Mennyi az annyi? Azaz mire elég Irán uránkészlete, Magyar Külügyi Intézet, Gyorselemzés, 2009/06, <http://www.kulugyiintezet.hu/pub/displ.asp?id=KMRQBK> (letöltve: 2011. szeptember 24.)

N. Rózsa Erzsébet – Tálás Péter: Az iráni atomprogram körüli vitáról, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések, 2006/1, http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2006/SVKK_Elemzesek_2006_1.pdf (letöltve: 2011. augusztus 15.)

Nuclear Threat Initiative (NTI), Iran profile, Nuclear Chronology 1957-1985, http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/chronology_1957_1985.html (letöltve: 2009. december 10.)

Nuclear Threat Initiative (NTI), Iran profile, Nuclear Chronology, 1987, http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/chronology_1987.html (letöltve: 2009. december 10.)

Roth, Ariel Ilan: The Root of All Fears – Why Is Israel So Afraid of Iranian Nukes?, Foreign Affairs, November 24, 2009., <http://www.foreignaffairs.com/articles/65692/ariel-ilan-roth/the-root-of-all-fears?page=2> (letöltve: 2010. január 10.)

Stern, Roger: The Iranian petroleum crisis and United States national security, Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS), October 31, 2006, <http://www.pnas.org/content/104/1/377.full> (letöltve: 2010. január 10.)

U.S. Energy Information Administration (EIA), International, International Energy Statistics, Iran, Total Electricity Net Consumption <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/iedindex3.cfm?tid=2&pid=2&aid=2&cid=IR,&syid=1980&eyid=2009&unit=BKWH> (letöltve: 2011. szeptember 26.)

U.S. Energy Information Administration (EIA), Countries, Iran, Overview / Data, <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=IR> (letöltve: 2011. szeptember 26.)

U.S. Energy Information Administration (EIA), Country Analysis Briefs, Iran, Januar 2010, <http://www.eia.gov/EMEU/cabs/iran/pdf.pdf> (letöltve: 2011. szeptember 26.)

U.S. Special National Intelligence Estimate, Prospects for Further Proliferation of Nuclear Weapons, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB240/snie.pdf> (letöltve: 2011. augusztus 10.)

1 U.S. Energy Information Administration (EIA), International, International Energy Statistics, Iran, Total Electricity Net Consumption.

2 EIA, Countries, Iran, Overview / Data.

3 EIA, Country Analysis Briefs, Iran, Januar 2010.

4 uo.

5 A termelési kapacitás növeléséhez további lehetőségekkel, mint például külföldi magánvállalatok által épített és működtetett erőművekkel is számol Teherán, de ezek kapacitása nem olyan mértékű lenne, mint az atomenergia hasznosításából nyert kapacitás. EIA, Country Analysis Briefs, Iran, Januar 2010.

6 CIA, Library, Publications, The World Factbook, Iran, Economy.

7 IILAS, Ilias, Hayerah: Iran's Economic Conditions: U.S. Policy Issues.

8 Stern, Stern, Roger: The Iranian petroleum crisis and United States national security.

9 EIA, Country Analysis Briefs, Iran, Januar 2010.

10 Islamic Republic of Iran: 2011 Article IV Consultation — Staff Report.

11 uo.

12 Irán – Rafszandzsani: az iszlám hit tiltja az atombombát, MTI, 2003.08.01.

13 N. Rózsa Erzsébet: Mennyi az annyi? – Azaz mire elég Irán uránkészlete.

14 Ahmadi-nezsád: Iránnak nincs szüksége atomfegyverre, HVG, 2009. szeptember 18.

15 NTI, Iran profile, Nuclear Chronology 1957–1985.

16 U.S. Special National Intelligence Estimate, Prospects for Further Proliferation of Nuclear Weapons.

17 NTI, Iran profile, Nuclear Chronology, 1987.

18 Arms Control Association, Country Resources, India Arms Control and Proliferation Profile; Arms Control Association, Country Resources, Pakistan Arms Control and Proliferation Profile; Arms Control Association, Country Resources, Israel Arms Control and Proliferation Profile.

19 Az Egyesült Államok jelen van például Törökországban, Szaúd-Arábiában, illetve két Iránnal szomszédos országban is, Afganisztánban és Irakban. N. Rózsa Erzsébet – Tálás Péter: Az iráni atomprogram körüli vitáról.

20 Hildreth, Steven A.: Iran's Ballistic Missile Programs: An Overview; Balogh István – Láng László: A látszat csal! Avagy az Egyesült Államok Irán-politikája.

21 Balogh István – Láng László: A látszat csal! Avagy az Egyesült Államok Irán-politikája.

22 uo.

23 Az észak-koreai nukleáris fenyegetés, HVG.

24 Roth, Ariel Ilan: The Root of All Fears – Why Is Israel So Afraid of Iranian Nukes?

25 Implementation of the NPT safeguards agreement in the Syrian Arab Republic.

26 Roth, Ariel Ilan: The Root of All Fears – Why Is Israel So Afraid of Iranian Nukes?

27 Katzman, Kenneth: Iran Sanctions; Islamic Republic of Iran: 2011 Article IV Consultation — Staff Report.

**A HM ZRÍNYI MÉDIA
KÖNYVÚJDONSÁGA**

Kiss Zoltán László

**MAGYAROK
A BÉKEFENNTARTÁSBAN**

ZRÍNYI MADO

Keménytáblás, 164 oldal

A könyv szerzője a békefenntartói tevékenység történeti áttekintésén felül egy olyan katonaszociológiai vizsgálat eredményeit adja közre, amelyben a válaszadók megosztják a külföldi missziókra történő kiválasztás, felkészítés, a missziós szolgálat, valamint a vissza-illeszkedéssel kapcsolatos tapasztalataikat, s megfogalmazzák igényeiket, illetve elvárásaikat.

A vizsgálat során feltárt tények reális és hiteles képet alkotnak a békefenntartásokban részt vevő katonáink aktuális helyzetéről.

Hiánypótló mű fotókkal, grafikonokkal, táblázatokkal gazdagon illusztrálva.

**Zrínyi
Média**

HM Kommunikációs Kft.

1087 Budapest, Kerepesi út 29/B.
Telefon: 06-1-459-5371, 459-5373
Fax: 06-1-459-5383
E-mail: gyoredina@armedia.hu
Könyveinket megtekinthetik a www.zrinyimedia.hu weboldalon digitális könyvtárban.
Minden könyvünk kedvezményesen kapható a kiadványszerkesztőségben.

Gál Csaba nyá. mk. ezredes:

NEMZETKÖZI KATONAPOLITIKAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

Összeállításunk célja, hogy olvasóinkat tájékoztassuk a más haderőket érintő egyes érdekesebb katonapolitikai eseményekről, haditechnikai fejlesztésekről, eszközök gyártásáról és rendszeresítéséről.

NAGY-BRITANNIA LÍBIAI HÁBORÚJA 300 MILLIÓBA KERÜL

A brit védelmi miniszter 2011. október 13-i nyilatkozata szerint a haderő részvétele a Kadhafi-rezsim megdöntésében az adófizetőknek 300 millió fontba (470 millió USD) kerül. Az ENSZ BT 1973. számú határozatának támogatására indított művelet első hat hónapjának – a márciustól szeptemberig tartó időszak – költségeit 120 millió fontra becsülik, de az év végéig eléri a 160 milliót. Ehhez a költséghez jön még az elhasznált fegyverzeti eszközök és lőszer pótlásához szükséges 140 millió font. A líbiai művelettel kapcsolatos brit kiadások összemérhetőek az Amerikai Egyesült Államok kiadásaival, amelyek az említett hat hónapra 750 millió dollárt tesznek ki. A többi részt vevő ország még nem adott közre hat hónapos adatot. Franciaország csak részadatot közölt, amely szerint a művelet első három hónapja 53 millió euróba (73 millió USD) került, és ennek 60%-a az elhasznált fegyverzet és lőszer pótlásának a költsége.

A SPANYOL VADÁSZREPÜLŐGÉPEK VISSZATÉRTEK HONI BÁZISUKRA

Spanyolország négy EF-18 Hornet típusú vadászpilóta nélküli repülőgéppel (1.kép) vett részt a Líbia feletti repüléstilalmi zóna ellenőrzésében. A gépek október 18-án tértek vissza Zaragozába az olaszországi Szardínia szigetén lévő Decimomannu repülőtérről. A négy gép március óta összesen 397 bevetést hajtott végre több mint 1500 repült óra időtartamban, rendkívüli esemény nélkül. Bár a vadászpilóta nélküli repülőgépek és földi kiszolgálószemélyzetük visszatért a honi bázisra, két spanyol légi utántöltő repülőgép (egy-egy KC-130H Hercules és Boeing B-707) és egy haditengerészeti járőröző repülőgép a szükséges kiszolgálószemélyzettel a sardíniai repülőtéren maradt.

IRÁN KÁRTÉRÍTÉST KÉR OROSZORSZÁGTÓL

Oroszország 2007-ben szerződést kötött Iránnal öt darab Sz-300-as légvédelmi rakétakomplexum leszállításáról 800 millió dollár értékben. Az irániak nukleáris fegyver kifej-

1.KÉP EF-18 HORNET VADÁSZREPÜLŐGÉP

lesztésére irányuló kutatásai miatt az ENSZ BT szankciókat léptetett életbe az országgal szemben, többek között korlátozta a támadófegyverek eladását Iránnak. Medvedyev orosz elnök ezért 2010 szeptemberében felfüggesztette az orosz páncélozott harcjárművek, repülőgépek, helikopterek és hajók iráni exportját. Ez történt a légvédelmi rakétakomplexumok esetében is, bár azok nem támadófegyverek. Az Sz-300-as üzlet részeként már kifizetett 166 millió dollárt az orosz fél visszautalta, és ezzel részéről az ügyet lezártak tekintik. Irán azonban – bár elfogadja az orosz visszalépés indokait – nem elégedett

a megoldással, és kártérítést vagy valamilyen kompenzációt kér az elmaradt üzlet miatt. Az eredetileg Irán részére legyártott komplexumot végül Venezuela vehette meg, de azzal a feltétellel, hogy azt nem továbbítja Iránnak. (2. kép)

A BAE SYSTEMS SZORGALMAZZA AZ M113A3 TÍPUSÚ HARCJÁRMŰVEK LECSERÉLÉSÉT

A BAE Systems vállalat szerint a Bradley típusú gyalogsági harcjármű (3.kép) teljesítheti az amerikai szárazföldi csapatok által egy páncélozott többcélú járművel (Armored Multi-Purpose Vehicle – AMPV) szemben

2.KÉP SZ-300-AS LÉGVEDELMI RAKÉTAKOMPLEXUM

megfogalmazott követelményeket. Az AMPV-vel cserélnék le az amerikai szárazföldi dandárharccsoportokban alkalmazott M113A3 típusú lánctalpas páncélozott szállító járművet (4. kép), mert annak mozgékonyasága és páncélvédeltsége már nem elegendő. A BAE Systems szerint az amerikai haderő telephelyein sok használaton kívüli Bradley típusú jármű van, amelyek kisebb átalakítással alkalmassá tehetők az M113 által végzett öt fő feladat ellátására: 120 mm-es aknavető hordozására, illetve parancsnoki, egészségügyi evakuációs, egészségügyi ellátó vagy általános rendeltetésű páncélozott szállító járműként történő alkalmazásra. Az új eszköz alapjául a Bradley A3 változat szolgálna áthelyezett üzemanyagtartályokkal, légkondicionálóval, „úszó” padlózattal, megerősített aknavédelemmel és olyan toronykialakítással, hogy annak cseréjével a jármű belső terének jelentős növelését lehessen egy nap alatt megvalósítani, ha a feladat ezt követelné. Az amerikai szárazföldi csapatoknak 3000 AMPV-re van szükségük. Az igény részben a már meglévő Bradley-k átalakításával, részben új járművek legyártásával lenne kielégíthető. A haderő vizsgálja a Stryker gyalogsági harcjármű és a MRAP típusú páncélozott csapat szállító jármű alkalmazásának a lehetőségét is.

TÖRÖKORSZÁG ERŐSÍTI HADIIPARI EGYÜTTMŰKÖDÉSÉT AZERBAJDZSÁNNAL

Azerbajdzsán az 1991-ben elért függetlensége óta Törökországot tekinti az egyik legfontosabb szövetségesének. A két ország már 1992-ben védelmi egyezményt kötött, majd 1998-ban megalakult az Aselsan-Baku közös vállalat, hogy elősegítse az azeri haderő korszerű technikai eszközökkel történő felszerelését. 2011 elején aláírták a kétoldalú stratégiai együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási megállapodást, amely új lehetőséget ad az együttműködésre. Az elmúlt 20 évben Törökország több mint 200 millió dollár értékű katonai segítyt adott Azerbajdzsánnak, amely az olajjövendelméből amúgy is sokat költ fegyverekre. A katonai kiadások 2004-ben még csak 175 millió dollárt tettek ki, de 2011-re már 3,1 milliárdot irányoztak elő, ebből 1,35 milliárd beszerzésekre megy el.

SZOKATLAN MEGOLDÁS FELDERÍTŐJÁRMŰ

A DRS Technologies vállalat bemutatta Guardbot elnevezésű járművét (5.kép), amelyet reményei szerint az amerikai szárazföldi csapatok felderítő-alegységei is használnak majd. A 25 kg-os jármű egy széles, 60 cm átmérőjű gumikerékre hasonlít, amely sima úton 10 km/h sebességgel is haladhat. Mozgását gíroszkópos rendszer stabilizálja, hajtása elektromos. A jármű két oldalán helyezkednek el az érzékelők (pl. sugármérő, kamera). A jármű egyelőre kézi irányítással működik, de a fejlesztők már dolgoznak azon, hogy a jövőben előre beprogramozott útvonalon hajtson végre feladatot. A járművet a gyártó már a tengerészgyalogságnak is felajánlotta. Egy bemutató keretében az úszóképes járművel partraszállást hajtottak végre, majd a part felderítését végezték el.

3.KÉP BRADLEY TÍPUSÚ GYALOGSÁGI HARCJÁRMŰ

KÍNA ÉS OROSZORSZÁG NEM SEGÍT ÉSZAK-KOREÁNAK

Az észak-koreai vezetés Kínától és Oroszországtól kért segítséget légierője korszerűsítéséhez. Az észak-koreai légierő legkorszerűbb géptípusa a MiG-29 Fulcrum-A, amelynek alkatrész-utánpótlása nem megoldott, hasonlóan a többi, nagyrészt szovjet/orosz eredetű haditechnikai eszközhöz. Az orosz fél elutasította az észak-koreai kérést, mert „Oroszország nem kockáztatja meg, hogy nyíltan megsejtse az ENSZ-embargót”. Az ENSZ BT 2006 októberében elfogadott 1718. sz. határozata megtiltja Észak-Koreának, hogy harcokocikat, páncélozott harcjárműveket, nagy űrméretű tüzérségi rendszereket, harci repülőgépeket és helikoptereket, hadihajókat, rakétákat és rakétarendszereket, illetve ezek részére tartalék alkatrészeket importáljon. Kína is elutasította az észak-koreai kérést, bár kevésbé határozot-

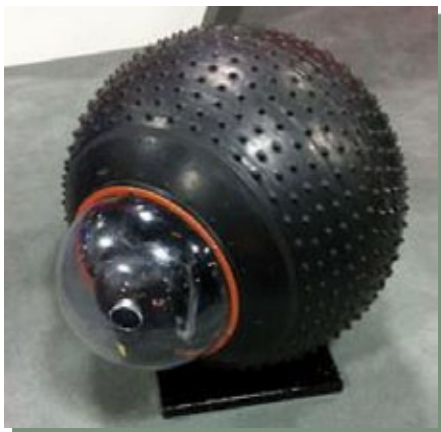
tan. Dél-koreai elemzők lehetségesnek tartják, hogy Észak-Korea Kína felől csempészet útján hozzá fog jutni a kívánt eszközök egy részéhez. Külföldi szakértők szerint a Jongpjon-szigetnél 2010 novemberében történt incidens ráébresztette Észak-Koreát arra, hogy hagyományos fegyveres erőt is fejlesztenie kell, mert csak a nukleáris fegyverek korszerűsítésével nem képes zsarolni Dél-Koreát.

GYAKORIBBÁ VÁLTAK A JAPÁN LÉGTERET MEGSÉRTŐ KÍNAI REPÜLÉSEK

A japán védelmi minisztérium szóvivője szerint 2011 áprilisa és szeptembere között katonai repülőgépek 203 alkalommal sértették meg az ország légterét, ami 17-tel több az előző év hasonló időszakában elkövetett légtérsértéseknél. A japán légierő készülségben lévő vadászrepülőgépeit 106 alkalommal riasztották orosz légtérsértő repülőgép elfogására (a ta-

4 KÉP. M113A3 TÍPUSÚ LÁNCTALPAS PÁNCÉLOZOTT SZÁLLÍTÓ JÁRMŰ

5. KÉP GUARDBOT ELNEVEZÉSŰ FELDERÍTŐ JÁRMŰ

valyi hasonló időszakban 149-szer), ezt követi Kína és Tajvan 83, illetve négy légtérsértéssel. Tíz légtérsértés elkövetőjét nem tudták azonosítani. A Kína részéről elkövetett légtérsértések száma az elmúlt év hasonló időszakához képest háromszorosára nőtt, ami a Japán elleni erősödő felderítésre utal.

RPG OKOZTA A HELIKOPTERKATASZTRÓFÁT

Az Amerikai Egyesült Államok katonai szakértői által lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy az Afganisztán Wardak tartományában 2011. augusztus 6-án leszállás közben lezuhant CH-47 Chinook típusú helikopter (6. kép) ellen két RPG-t indítottak. Az első célt tévesztett, a második eltalálta a hátsó forgószárny egyik lapátját, majd felrobbant. A gyorsreagálású erőket szállító gépen 30 amerikai és hét

afgán katona, valamint egy civil tolmács utazott. Feladatuk az lett volna, hogy támogatást nyújtsanak egy amerikai szakasznak, amely egy tálib vezető elfogását készült végrehajtani. Az eseményt senki nem élte túl, mivel a becsapódást követően a helikopter üzemanyaga kigyulladt, a rajta lévő lőszer pedig felrobbant. A vizsgálat során felmerült, hogy vajon szükséges volt-e egy helikopterrel ilyen sok személyt szállítani, mert így egy légi jármű megsemmisítésével az ellenállók túl nagy veszteséget okozhattak. A kérdésre nehéz általános érvényű választ adni, mert a Chinook helikopter teljesítménye lehetővé teszi, hogy Afganisztán bármely térségébe elszállítsa a fenti létszámot, míg például UH-60 Black Hawk helikopterből legalább háromra lett volna szükség a feladat végrehajtásához, így a bevetés költségei is nőttek volna. Mivel a gyorsreagálású erők bevetését gyakran nem lehet előre tervezni, így a leszállóhelyet sem lehet előzetesen kiválasztani, az általában a célterülethez közeledve történik meg, és sokkal könnyebb feladat megfelelő leszállóhelyet találni egy, mintsem három helikopter számára. A vizsgálat azt is megállapította, hogy a gép személyzete a Nemzeti Gárda állományából, illetve a tartalékosok közül került ki, akik még csak rövid ideje voltak a hadszíntéren, így kevesebb volt a helyi tapasztalatuk is.

MINIATŰR LÉGI JÁRMŰ A BRIT Tengerészgyalogságnál

Az afganisztáni akciói során a brit Királyi Tengerészgyalogság a BCB International cég SQ-4 típusjelzésű pilóta nélküli légi rendszerét (Unmanned Aerial System – UAS) is alkal-

7. KÉP SQ-4 TÍPUSJELZÉSŰ PILÓTA NÉLKÜLI LÉGI RENDSZER

mazza (7. kép). Az SQ-4 egy igen kis méretű, mindössze 55 grammos eszköz, amelyet négy forgószárny tart a levegőben akár egy órán keresztül, maximum 35 km/h sebességű szélben is. A giroszkóppal stabilizált eszköz irányításához a rajta elhelyezett GPS-vevő és videokamera szolgáltatja az adatokat a maximum 1 km-re lévő kezelőnek. A videokamera másik feladata természetesen a felderítés. Az eszköz szükség esetén automatikusan visszarepül a bázisra, például ha a kezelő elveszti uralmát felette, vagy az akkumulátor energiája a 30%-os szint alá esik. A felderítési feladat ellátásához az eszköznek nem kell folyamatosan a levegőben lennie. A megfigyelés alá vont terület közelében lévő magasabb pontra (pl. háztetőre) telepítve akár 2,5 órán keresztül szolgáltathat képet kezelője számára, majd az akkumulátor lemerülése előtt visszarepül a bázisra.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK SZÁMÍTÓGÉPES TÁMADÁST TERVEZETT LÍBIA ELLEN

A Líbia ellen márciusban indított légcsapások előtt az Egyesült Államok döntéshozói azt fontolgatták, hogy számítógépes támadással bénítják meg az ország légvédelmi rendszerét, hogy ezzel is csökkentse a pilótákra leselkedő veszélyt. Sikeres támadás esetén áthatoltak volna a kormányzati hálózatot védő tűzfalon, zavarták volna a kommunikációt és megakadályozták volna a légvédelmi rendszer felderítő lokátorainak a működését. A támadást végül nem indították meg, mert a döntéshozók nem akartak precedenst teremteni más nemzetek számára (pl. Oroszország és Kína), amelyek később szintén alkalmazhattak volna hasonló módszert. Ráadásul nem is volt elegendő idő a számítógépes támadás előkészítésére, mert ahhoz az elnöknek a Kongresszus jóváhagyását is meg kellett volna szereznie. A számítógépes támadás helyett ezért légvédelmi feladatokra és az ellenséges légvédelem elnyomására F-16C/CJ és F-15C, valamint az elektronikai harc eszközeivel felszerelt EA-18G típusú repülőgépeket alkalmaztak nagy számban.

(A kézirat lezárva: 2011. november)

6. KÉP CH-47 CHINOOK TÍPUSŰ HELIKOPTER

HONVÉDSÉGI SZEMLE ONLINE
www.parbeszed.hm.gov.hu

Tóth Barnabás őrnagy – Polyák András alezredes – Kézi Rudolf őrnagy – Végső Sándor őrnagy – Ábrahám István nyá. alezredes:

EGY SZÁMÍTÓGÉPPEL TÁMOGATOTT PARANCSNOKI ÉS TÖRZSVEZETÉSI GYAKORLAT TAPASZTALATAI (2.)

A BLUELAND 15. LDD PK ELGONDOLÁSA

„A BH Hadtest PK elgondolásának megfelelően, a készenlét fokozásának végrehajtását követően, végrehajtom az átcsoportosítást és az ÖPK elfoglalását. Ezt követően biztosítom a határzárási feladatokra kijelölt zászlóaljharccsoportot, főerőimmel védelmi tevékenység végrehajtására készülök. A védelmi harc megvívását a hadtest fővédőövében, annak bal szárnyán, első lépcsőben, a védelem fő irányában, műszakilag előkészített védőkörletekből, illetve terepszakaszokról, kétlépcsős harcrendben tervezem végrehajtani.

A védelmi harc során a rendelkezésre álló tűztámogató eszközök széles körű alkalmazásával pusztítom az ellenség tűzértségét, légvédelmi eszközeit, akadályozom közeli tartalékainak előrevonását, harcbevételét, lefogom, illetve megsemmisítem vezetési pontjait, ezzel megbontom vezetési rendszerét.

A főerőkifejtést a CSÓR–VESZPRÉM irány lezárásával, a második ellenállási terepszakasz megtartására összpontosítva négyfázisú művelettel valósítom meg.”

Főerőkifejtés: Fázisonként áthelyezve. Részletesen a következők alpontokban.

A védelmi harcot négy fázisban hajtom végre.

Első fázis: A készenlét fokozása, átcsoportosítás, felkészülés a védelmi harcra.

Második fázis: Határbiztosítási feladatok ellátása, műszaki erődítési munkák elvégzése.

Harmadik fázis: Védelmi harc megvívása.

Negyedik fázis: A hadtest ellencsapáshoz történő csatlakozás.

A harmadik fázist további három alfázisra osztom:

3/1. Biztosítási övben vívott harc

Kezdeté: A REDLAND 1. gépesített hadosztály erőinek határátlépése, vagy átlövés.

Vége: A biztosítási övben lévő ZHCS harcából történő kivonása megtörtént, az első lépcső ZHCS-k átvették a harcot.

Végrehajtás: A fedező-biztosító zónába kirendelt ZHCS-val halogató tevékenységet folytatok, lesállások végrehajtásával, műszaki záruk, rombolások alkalmazásával lassítom az ellenség előrevonását, jelentős veszteség okozásával megállítom elővéd-alegységeit, előrevetett osztagait, kikényszerítem a RED főerők első lépcső idő előtti harcbevételét.

Főerőkifejtés: EVÉD-zászlóalj megállítása a biztosítási övben, a főerők idő előtti harcbevételének kikényszerítése.

3/2. Harc az első védelmi vonalon kialakított terepszakaszon (SZOLNOK FV)

Kezdeté: A biztosítási övben lévő zászlóalj harcából történő kivonása megtörtént. Az első lépcső zászlóalj a harcot átvették.

Vége: Az első lépcső ZHCS-k védőkörleteinek hátsó határán kialakított védelmi terepszakaszon megállítottuk RED főerőit.

Végrehajtás: Az első lépcső ZHCS-k aktív védelmi harcra RED első lépcső dandárjainak főerői ellen. Az előkészített védelmi állások, reteszállások és tartalék támpontok alkalmazásával, a harcképesség megőrzése érdekében az alegységeket terepszakaszról terepszakaszra hátramoogatva, a műszaki zárrendszerek és a terep manővert akadályozó jellegét kihasználva, jelentős veszteség okozásával a

zászlóalj végso védelmi vonalán megállítom RED hadosztály első lépcső dandárok főerőit.

Főerőkifejtés: Jelentős veszteségokozás, a főerők megállítása legkésőbb a MISKOLC fázisvonalon.

3/3. Harc a második védelmi vonalon kialakított terepszakaszon (MISKOLC FV)

Kezdeté: Az első lépcső zászlóalj megállították RED főerőit.

Vége: RED második lépcső megállítása megtörtént.

Végrehajtás: RED harcba veti a hadosztály második lépcső dandár első lépcsőjét a támadás felújítása céljából. A dandár első lépcső ZHCS-k harcképesen maradt erőinek –reteszállásokba történő visszavonását követően – a második lépcső ZHCS első lépcső ZHCS-k védőkörletének végso védelmi vonalán kialakított tartalék támpontba történő kirendelésével, álló védelmi tevékenységgel megállítom RED második lépcső dandárok első lépcső zászlóaljainak támadását. A RED második lépcső dandár második lépcső zászlóaljainak megállítása céljából, de legkésőbb az ellenség erőinek MISKOLC fázisvonal elérésekor, a dandár PET (125/4 pct. rak. o.) terepszakaszra történő kirendelésével, illetve a manővererők harcképesen maradt erőivel, állóhelyből vezetett tűzzel, szívós védelmi tevékenységgel megállítom RED 1. hadosztály második lépcsőjét. Ezt követően harcképesen maradt erőimmel folyamatosan tűz alatt tartom az ellenséget, megakadályozva, hogy az elfoglalt területen megkapaszkodjon, és szervezett védelemben menjen át. A tűztámogató erőforrások széles

A VÉGREHAJTÁS MENETE (AZ ÁBRÁT OROSZ ANTAL SZÁZADOS ÉS TÓTH BARNABÁS ŐRNAGY SZERKESZTETTE)

Február 15., Hétfő	Február 16., Kedd	Február 17., Szerda	Február 18., Csütörtök	Február 19., Péntek
06.00–12.00 Átcsoportosítás	07.30–08.00 Eligazítás, készenlét elérése	07.30–08.00 Eligazítás, készenlét elérése	07.30–08.00 Eligazítás, készenlét elérése	07.30 Szálláshelyek visszaadása
12.00–12.30 Szállás elfoglalása	08.00–11.00 MINICAX	08.00–12.30 Törzsgyakorlás	08.00–12.30 Törzsgyakorlás	08.00 Visszacsoportosítás
12.30–13.30 Ebéd	11.00–12.30 MINICAX AAR	12.30–13.30 Ebéd	12.30–13.30 Ebéd	Eredeti helyzet visszaállítása
14.00–16.00 Munkahelyek berendezése	12.30–13.30 Ebéd	14.00–16.00 Törzsgyakorlás	14.00–16.00 Munkahelyek bontása, felkészülés AAR-ra	
14.00–16.00 Híradó rendszergyakorlás	14.00–16.00 Törzsgyakorlás	16.30–8.00 AAR	16.30–18.00 AAR	
	16.30–18.00 AAR			

körü alkalmazásával – tüzérsgel és légierő csapásaival – folyamatosan támadom az ellenség utánpótlási vonalait, megakadályozom közeli tartalékainak előrevonását és harcbevételét, lefogom, illetve megsemmisítem a vezetési pontjait, megbontom vezetési rendszerét, ezzel megteremtem a feltételeket a hadtest-ellen csapás végrehajtásához.

Főerőkifejtés: RED 1. hadosztály második lépcsőjének megállítása a MISKOLC fázisvonalon.

4. Ellencsapás végrehajtása

Kezdet: A REDLAND hadosztály második lépcső megállítása megtörtént.

Vége: Az eredeti helyzet visszaállítva az országhatáron.

Végrehajtás: „A hadtest-ellen csapás feltételeinek megteremtését követően – harc képe sen maradt erőimmel – csatlakozom a hadtest második lépcső dandárjának harcbevételével a VESZPRÉM D-i kijárat – SZENTKIRÁLYSZABADJA terepszakaszról LITÉR – SÓLY – ÖSKÜ irányba intézett hadtest-ellen csapáshoz mint követő lépcső. Részt veszek a határbiztosítási feladatok ellátásában a JULI-VÁGÁS – CSERI HEGY (190,2 m) határszakaszon. Felkészülök a RED hadsereg hadműveleti második lépcső ütközetbe vetése esetén annak megállításában való részvételre.”

Főerőkifejtés: Részvétel a hadtest-ellen csapás végrehajtásában, az ellenség kiszorítása az országhatáron túlra.

Amint az elgondolásból látható, a BH 15. LDD PK kétlépcsős harcrendben, fedező-biztosító zóna alkalmazásával alakította ki a védelmet. A biztosítási övben a 15/62. l. bázisán létrehozott ZHCS helyezkedett el. A fő védőövben, az első lépcső jobb szárnyán, a szemben támadó 1. hadosztály fő erőkifejtésének irányában, a 15/3. l. bázisán létrehozott ZHCS, a védelem bal szárnyán – lekötő irányban – a 15/1. l. bázisán létrehozott ZHCS helyezkedett el védelmi harc megvívására. A dandár második lépcsőjét a 15/2. l. bázisán létrehozott ZHCS, a páncéltörő osztály alkották.

Mivel a MARCUS-rendszer jelenlegi hardver-környezete kilencezer objektum kezelését tudja megbízhatóan kiszolgálni, ezért a feltöltendő alegységek terén komoly kompromisszumokat kellett meghozni, csak a legszükségesebb alegységek, elemek feltöltésére törekedtünk. Első lépésként fel lett töltve a két elsődleges gyakorló ZHCS teljes személyi, technikai harcértékkel, az érvényben lévő állománytáblák alapján. Majd következtek a műveletben érintett dandár, hadtest harcrendi elemek, valamint a támogató alegységek (tüzérség, légierő, logisztika, vezetési pontok), végül a maradék objektumszámot a RED erők feltöltésére használtuk fel. A RED erők esetében a logisztikai alegységeket egyáltalán nem, a törzstámogató elemek közül pedig csak a vezetési pontok állományát tettük fel, csökkentett létszámmal. A RED vezetési pontokat azzal a céllal telepítettük, hogy felderítésük és légi vagy tüzérségi tűzcsapással történő megsemmisítésük esetén az általa vezetett alegység vezetésének megbomlását, koordinált tevékenységük hiányát szimulálni tudjuk.

Mint az a fentiekből látható, a gyakorlat előkészítése hadműveleti szintű feladat kidol-

gozását igényelte, ennek megfelelően a BH hadtestparancsnok hadműveleti parancsa feladatszabást tartalmazott az összes hadtest (MH ÖHP) alárendelt katonai szervezet részére. A hadműveleti parancsot feldolgozó dandártörzs pedig a BH 15. LDD összes alárendelt alegysége feladatát megtervezte, és a harc megvívása során vezette. A fiktív alegységek alájátszását a gyakorlatvezetőség végezte, olyan részletességgel, hogy a valós alegységek sávhatarán harcoló alegységek is szimulálva voltak, és az eseti, illetve rendszeres jelentéseket is bejárták annak érdekében, hogy a gyakorló dandártörzs az ÖHP felé felterjesztendő jelentéseit össze tudja állítani.

MEL/MIL-KONCEPCIÓ

A gyakorlat tervezésekor kiemelt figyelmet fordítottunk a gyakorlat során bejátszani tervezett események, incidensek kidolgozására, azok integrálására a hadművelet tervezett lefolyásába. A helyzetet nehezítette, hogy nemcsak egy klasszikus háborús tevékenység alájátszását kellett megvalósítani, hanem a CREVAL-felkészülést érdekében a ZHCS-k modul elemeinek gyakoroltatására is lehetőséget kellett teremteni. A fenti kritériumokat figyelembe véve egyértelművé vált, hogy a gyakorlatot végrehajtó két zászlóalj részére hasonló, de időben és térben elköltött incidenseket és azokból adódó feladatokat kell betervezni.

A fenti gondolatmenetet követve jelöltük ki a zászlóaljak harcrendben elfoglalt helyét. A gyakorlat első részében az 5/62. l. (MH ZHCS) részére a dandár fedező-biztosító övében halogató harc megvívását határoztuk meg, az ellenség elővéd-zászlóaljaival szemben. Ezzel párhuzamosan az 5/1. l. (MH ZHCS-2) a dandár védelmének első lépcsőjében, a fő védőöv bal szárnyán, a RED 1. hadosztály támadásának lekötő irányában állt készen mozgó védelmi harc megvívására.

A gyakorlat második része a biztosítási övben megvívott harc átadását követően valósult meg. Az MH ZHCS sikeres halogató harcot követően jelentős veszteséget okozott a szemben álló fél elővéd-zászlóaljának, kikényszerítve a RED főerők idő előtti szétbontakoztatását és harcbevételét. A MH ZHCS átadta a harcot a dandár első lépcsőjében védő alegységeinek (5/1. l., 5/3. l.), majd gyülekezési körletet foglalt és részleges feltöltés végrehajtását követően a dandár mögöttes területének biztosítását végezte.

OPFOR-koncepció

A számítógéppel támogatott törzsvezetési gyakorlatok végrehajtása során gyakran előfordul, hogy nem megfelelő koncepció alapján alakítják ki az ellenség szervezeti felépítését, a hadművelet során végzett tevékenységét és alájátszásának stratégiáját.

Abban az esetben, ha kötött lefolyású gyakorlat OPFOR-alájátszását kell tervezni, akkor nem az a cél, hogy az OPFOR-t irányító PK és a gyakorló KÉK fél azonos feltételek mellett vívja meg a harcát. Ilyen gyakorlat esetében az OPFOR tevékenységének ki kell szolgálnia a gyakorlat célkitűzését, párhuzamban kell lennie a MEL/MIL-listában rögzített eseményekkel. Az irányítók részére nem az a feladat, hogy az OPFOR egy az egyben harcoljon a gyakor-

ló állománnyal, hanem az állománytáblában meghatározott erőket-eszközöket, az ellenség részére kialakított doktrinális vázlatoknak megfelelő harcrendben, előrevonást követően harcba kell vetnie. A KÉK fél reakcióira szintén a rögzített harceljárásoknak megfelelően kell az OPFOR-nak tevékenykednie. Nem az a célja az OPFOR tevékenységének, hogy bebizonyítsa, jobban ért a harc vezetéséhez, hanem hogy kiszolgálja a gyakorlási lehetőséget egy adott típusú ellenség leginkább elvárt cselekvési változatainak bejátszásával.

Szabad lefolyású gyakorlat esetében, azonos feltételek megteremtésével lehetséges két alegységet szembeállítani, és mérni a törzsek, parancsnokok, alájátszók felkészültségét, tesztelni bizonyos harceljárások hatékonyságát. Ebben az esetben viszont meg kell teremteni a közös feltételeket, az előlőjárót alájátszó törzset is duplikálni célszerű, valamint a harctámogató és a harciszolgáló támogatás azonos feltételrendszerének működtetését is biztosítani szükséges.

A gyakorlat során el kívántuk kerülni a korábbi gyakorlatokon tapasztalt problémát, miszerint a harc pusztán a gyalogsági harc művek toronyfegyvereinek tüzére korlátozódik. Ennek érdekében az ellenség részéről főleg könnyűgyalogos- (hegyivadász-) alegységeket terveztünk be. Ezen alegységek viszont erős – zászlóalj-, századszinten megjelenő – tűztámogató erőket kaptak (aknavető-, páncéltörőszakasz). Ennek megfelelően a gyakorlók nagyszámú gyalogos harcrendben rohamozó könnyűlövészerőkkel találták szembe magukat. Az ellenség alapvetően az egykori Varsói Szerződés (VSZ) elgondolásaira épített harceljárásokat alkalmazott. A felderített szakasz-, századtámponokra a közvetlen támogató tüzérség tűzcsapást mért, majd gyalogsági roham következett, amelynek megakadása esetén a már említett század-támogatószakaszok „puhították” tovább az adott ellenállási pontot. Mivel a korábbi gyakorlatok során, a tüzérség alkalmazása kapcsán azt tapasztaltuk, hogy a szimulációban a tűzcsapások a valóságosnál lényegesen nagyobb veszteséget okoznak, ezért azok kilövésekor a szabályzatokban meghatározott lőszer mennyiség töredékét lőtük ki, valamint a fentiekből következően a bevont tűzeralagségek számát is csökkentettük.

Az OPFOR tevékenysége során nagy hangsúlyt fektettünk a felderítésre. A felderítési adatokat alapvetően az átszivárgó mélységi felderítőerők, valamint a páncélos felderítő-zászlóalj alegységei szolgáltatták. Ezen felderített célok, valamint a légi eszközök által felderített célok adatait átküldtük a tűzeralagségeket és tűztámogató elemeket irányító munkahelyre, ahol a lőtávolság és tűzkészség függvényében pusztításra kiosztották azokat. A tűzcsapások kiváltása előtt „kivártuk” a lövelemek kiszámításának idejét, és akkor is engedélyeztük az adott tűzfeladat végrehajtását, ha tudtuk, hogy időközben a korábban ott lévő alegység már végrehajtotta a manőverét, illetve akkor is, ha a koordináta pontatlanul lett megállapítva és a tűz ezáltal nem fedte a célt.

Az OPFOR irányításának módja egy másik új koncepciót is követett, mégpedig az alegységek folyamatos előrevonása és harcbevételének tekintetében. Az operátorok relatíve kis alegységeket kezeltek, egy-két szakaszt.

Amennyiben azok harcképtelenné váltak, új harcba vetendő alegységet osztottunk ki részükre. Ezzel párhuzamosan a MEL/MIL-listában rögzített időintervallumnak megfelelően egy külön munkaállomáson folyt a még harcba nem vetett OPFOR-erők előrevonása, szigorúan a meghatározott doktrinális vázlatoknak, azaz alapvetően VSZ harcászati elveknek megfelelő előrevonása és szétbontakoztatása. Amennyiben egy alegység lőszerre, üzemanyagja elfogyott, újfent a „kivárás” módszerét alkalmazva szimuláltuk a piros fél logisztikájának tevékenységét. Ezen eljárások jól vizsgáztak, hiszen a harc valós ütemének megfelelően, lökészerűen vetettük harcba a RED-erőket, továbbá a harc szüneteiben a saját alegységeknek is volt idejük manővereket, átcsoportosításokat, részleges feltöltéseket végrehajtani.

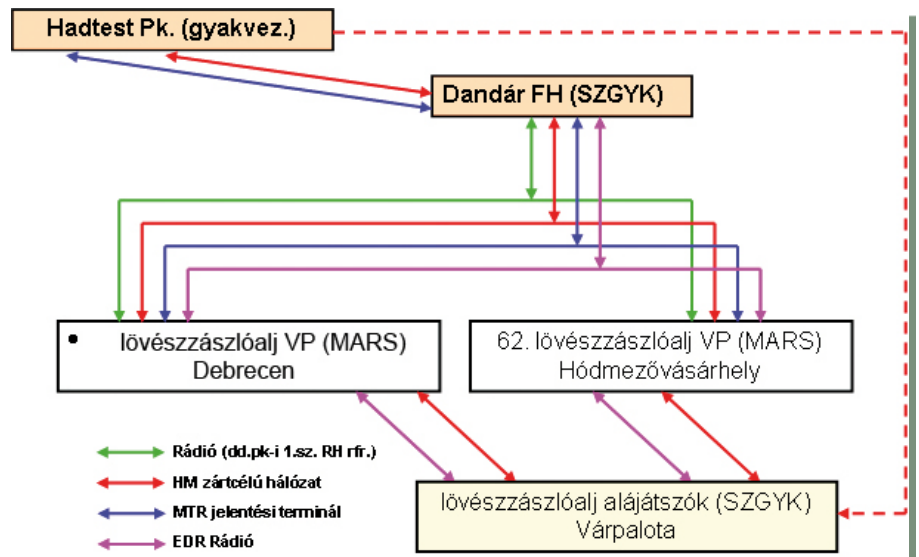
A gyakorlat végrehajtására történő felkészülés

A dandárparancsnok elgondolásának megfelelően a végrehajtás során törekedni kellett a valóságos helyzethez közelítő szituációkra. Ennek megfelelően a gyakorlat során az egyes vezetési szintek között az információ áramlását a rendszeresített híradó eszközökkel terveztük végrehajtani. A gyakorlat végrehajtása így három helyőrségben (Debrecen – Hódmezővásárhely – Várpalota) történt, az alábbi rendben.

A dandártörzsből kiküldött gyakorlatvezetőség játszotta a saját erők hadtestszintű összhaderónemi parancsnokság szerepét, mely Várpalotán, az SZGYK által biztosított teremben kialakított vezetési ponton települt. Szintén az SZGYK-ban kapott helyet a dandártörzs állománya mint másodlagos gyakorlók, továbbá a zászlóaljharccsoportok harcrendi elemeit alájátszó – valóságban század-, illetve szakaszszintű alegység-parancsnoki – állománya. A zászlóaljtörzsek mint elsődleges gyakorlók a békehelyőrségekben kialakított MARS-tantermekben rendezték be zászlóalj-harcálláspontjaikat. A hadtest, a dandár, valamint a zászlóaljak törzseit kiegészítették az érvényben lévő MH ZHCS-állománytáblában szereplő szakalegységek (műszaki, vegyi-védelmi, légvédelmi, ERIP, HUMINT, CIMIC/PSYOPS stb.) és az összhaderónemi harc megvívásához szükséges, a dandár állománytáblájában nem biztosított törzstisztek.

Az összeköttetés rendje a gyakorlat során

A hadtestparancsnokság MTR-rendszeren, illetve HM-telefonvonalakon továbbította parancsait és vette a dandár jelentéseit. A dandártörzs a dandárparancsnoki 1. számú rövidhullámú rádióforgalmi hírszisztemen keresztül, azaz a híradószázad állománya által Várpalotán, valamint Debrecenben és Hódmezővásárhelyen az adott zászlóalj híradószakemberei által telepített R-142 állomásról távirányítással vezérelt rádiókészülékek segítségével adta-vette a parancsokat. Az MTR-rendszer a dandár- és zászlóaljtörzsek tekintetében is biztosította a készült ügyszerkeket digitális formában történő továbbítását. Az egyes törzsvezetési szintek a rádiók kiesésének esetére faxon is képesek voltak az okmányok továbbítására. A zászlóaljtörzsek az alájátszóikat (alegységparancsnokokat) EDR-rádiókon keresztül érték el, tartalék összeköttetés céljából a belső te-

AZ ÖSSZEKÖTTETÉS RENDJE (AZ ÁBRÁT KISS SZABOLCS ALEZREDES ÉS TÓTH BARNABÁS ÓRNAGY SZERKESZTETTE.)

lefonvonalak álltak rendelkezésre. A gyakorlatvezetőség az alájátszókat HM-vonalon érthette el, ami azért volt fontos, mert egyes esetekben a gyakorlatvezetőség részéről szükséges az alájátszóval egyeztetni a bejátszani kívánt incidenssel, eseményrel kapcsolatos információkat.

A végrehajtás menete

A gyakorlat első napján végrehajtottuk az átcsoportosítást, a munkahelyek berendezését, valamint a hírháló kiépítését, tesztelését.

A második nap reggelén rövid eligazítást követően megkezdődött a gyakorlat végrehajtása a MINICAX-szel (computer assisted exercise). A MINICAX egy „kisgyakorlat”, amelynek során a gyakorló törzs lehetőséget kap, hogy a beosztott alájátszókkal összerázdjon, kialakítsa a működési rendet, továbbá akik még korábban nem dolgoztak a szimulációs rendszerrel, azok megismerhetik annak működését. A MINICAX még nem képezi a gyakorlat értékelt részét, rendszerint két-három órát szokott biztosítani a gyakorlatvezetőség a rendszerrel történő ismerkedésre, majd a kiinduló helyzetet visszaállítják.

A szimuláció igénybevételére csak munkaidőben volt lehetőség, így annak végeztével és az étkezések idején a szimuláció hadműveleti ideje állt. A MINICAX és a napi szimuláció végeztével AAR-t (After Action Review), vagyis az aznapi tevékenység értékelését hajtottuk végre.

A szimuláció első napján az elvárt tevékenység valósult meg: a MH ZHCS a határt átlépő ellenséges erővel a harcot felvette, hatékonyan pusztította annak élőerejét, haditechnikai eszközeit, ugyanakkor megvalósította a saját erők-eszközök megővését is. A támogató erők (tűzérség, légiérő) rendszerbe történő beillesztése, lehívásának módja eleinte nehézkesen és lassan valósult meg, de a döntőnkénti állomány folyamatosan javuló tevékenységet tapasztalt. A második napon a fő védőövben folyó tevékenységet szimuláltuk, amelynek során a MH ZHCS-2 folytatott mozgó védelmi harcot.

A rendelkezésre álló szimulációs időkből adódóan a harmadik nap délutánjára értük el hadműveleti időben az első nap végét (nap-

lemente). A gyakorlat e pontján a parancsnok döntésének megfelelően megváltozott a gyakorlat további lefolyásának a menete, a továbbiakban szabad lefolyású gyakorlatként folytatódott a végrehajtás. A kialakított hadműveleti helyzetben változás állt be, a RED támadása idejekorán kifulladt, jelentős veszteségeket szenvedett, hadműveleti második lépcsője még nem lett átcsoportosítva, így ütközetbevetésére a RED HT PK-nak, a gyakorlat adott szakaszában, nem volt lehetősége. Ebből adódóan az ellenség az éjszaka folyamán átcsoportosította erőit, eszközeit, védelemre rendezkedett be. A BH 15. LDD PK dinamikai döntést hozott: ellenlökés végrehajtására adott parancsot, a dandár második lépcső harcbevételével. E szituáció szimulálása érdekében a gyakorlatvezetőség az éjszaka során áttevázta, átcsoportosította a RED még harc-képesen maradt erőit. Továbbá az MH ZHCS állományának kiosztotta a dandár második lépcsőben lévő BH 15/2 lz. bázisán létrehozott (100%-os feltöltöttségű) ZHCS-t. Az MH ZHCS-2-t alájátszók részére átalárendelték az MH ZHCS harc-képesen maradt erőt-eszközeit, ennek eredményeképpen az alegység nagyjából 80%-os feltöltöttségű lett.

A harmadik napon egy szabad lefolyású gyakorlatfázis lett levezetve, amelynek során az eredeti tervekől eltérően a RED védelmi tevékenységgel próbálta megtartani az elfoglalt területet, míg a két ZHCS támadással igyekezett a beékelődött ellenséget kiszorítani az országhatáron túlra. A gyakorlat e szakaszára a törzsek és az alegységparancsnokok munkája sokat javult. Tevékenységüket nagyfokú összhang jellemezte. A RED ellenállását a tűz és a mozgás kombinációját megvalósítva, határozott csapásokkal, valamint a védelem bal szárnyán indított átkarolással sikerült megtörni, továbbá szervezetenül visszavonuló alegységeinek jelentős veszteséget okozni.

A GYAKORLATVEZETŐSÉG TAPASZTALATAI

A gyakorlatvezetőség kettős feladatot látott el, egyfelől csökkentett létszámú hadtest- (BH ÖHP) törzsként funkcionált, másrészt az elvárt szituációk kialakítását biztosította. Ebből kifolyólag a dandártörzs gyakorló része oly

mértékben lecsökkent, hogy az éjszakai váltások kialakítása nehézségekbe ütközött. Az eseménylista részletekbe menő kidolgozása és az OPFOR-erők tevékenységének magas fokú koordinálása biztosította, hogy az elvárt események bejátszásához szükséges körülmények (harcászati szituációk) kialakuljanak. Ezáltal a gyakorlatigazgató szándéka és a gyakorlatelrendelő parancsnok célkitűzései megvalósultak; a gyakorlat a kitűzött kiképzési, felkészítési célokat elérte.

Későbbi hasonló gyakorlatok tervezése és levezetése során a gyakorlatvezetőségbe, valamint az előjáró törzsbe kisebb létszám kiküldetése lenne célszerű, miáltal a dandártörzs gyakoroltatására nagyobb hangsúlyt lehetne fektetni. A dandárszintű tűztámogatás tervezésére és irányítására megoldást kell találni, mert az MH 5. BILDD – leendő műveleti dandár – állománytáblájában jelenleg nincs rendszerezve ilyen részleg (szakember). A legkézenfekvőbb megoldás e probléma megoldására a korábbi állománytáblákban szereplő dandártűztámogató részleg visszaállítása lehetne.

A DANDÁR HARCVEZETŐ KÖZPONT PARANCSNOKÁNAK TAPASZTALATAI

A dandár harcvezető központ (HVK) állományának csökkentett létszámmal kellett ellátnia feladatait. Ennek következtében a dandártörzs gyakoroltatására vonatkozó cél nem tudott teljes egészében megvalósulni. A tevékenység zömét a harcvezetés tette ki. Az elkövetkező műveletek tervezése és a strukturált döntéselőkészítés már csak a létszámviszonyok miatt sem kapott akkora szerepet, mint kellett volna.

A HVK beosztott állománya a szűkre szabott létszám ellenére a feladatot végrehajtotta, a dandár alegységeinek tevékenységét követte, nyilvántartotta, a parancsnokot folyamatosan tájékoztatta a kialakult helyzetéről. A kapott feladatszabásokat kiegészítő harcintézkedések formájában továbbította. A napirendbe utólag meghatározott törzstájékoztatók hasznára váltak a törzs beosztott állományának, főleg azoknak, akik először vettek részt ilyen jellegű munkában. Érdekessé – és a felkészítés szempontjából hasznosabbá – tette volna a gyakorlatot a váltásokban végzett, éjszakai műveletek vezetését is gyakoroltató törzsmunka.

Az MTR-hez beosztott ARTIFEX-alkalmazottak mindvégig segítőkészen, hozzáértéssel végezték feladatukat, segítették munkánkat. Mivel nem automatizált rendszerről van szó, ezért az adatokat a gyakorlatról kapott szóbeli és írásbeli jelentések alapján kellett az egyes részlegeknek felvinniük, illetve pontosítaniuk, amire a hagyományos nyilvántartások párhuzamos vezetése mellett megint csak nem volt meg a humánkapacitás. Az MTR hasznos dolog, de amíg meg nem szokjuk, addig hajlamosak leszünk elfelejteni, hogy mintegy harminc perc késéssel mutatja a kialakult helyzetet. Nyírára belefeledkezünk az MTR monitorjába – és ez hiba –, hogy a folyamatban lévő műveletek nyilvántartó térképét alig vagy egyáltalán nem vezetjük. Ha alkalmas a rendszer dokumentálni – márpedig alkalmasnak mondják –, akkor talán el lehet fogadni annak kiváltására. Ennek ellenére a szabályok akkor sem engednek meg a dokumentáció hiányát, fő-

leg nem a harcvezető térképét. A tapasztalásokat összefoglalva: az MTR működött, jól tudtuk használni. További tapasztalat, hogy a dandár törzsének a hatékony munkavégzéshez több munkaállomásra (számítógép) és adatfeldolgozóra van szüksége.

A TŰZTÁMOGATÁS TAPASZTALATAI

A valóságban és a virtuális térben is kardinális problémát okozott a század tűztámogató és tűzmegfigyelő csoportok hiánya. A század tűztámogatásáért felelős tiszt, az érvényben lévő állománytábla és a tűztámogatás rendje szerint a támogatószakasz parancsnoka. Ő felel az aknavető és a páncéltörő eszközök irányításáért, egyes helyzetekben a közvetlen légi támogatásért, annak korlátozott fokú irányításáért. Kiemelten felelős azért, hogy a századparancsnok mindig valós, szakszerű tanácsokat kapjon alegysége tűztámogatásáért illetően. Ennek a szakembernek a személyügyi feláldozása lehetetlenné teszi a tűztámogatás századszintű (ezáltal zászlóalj-, valamint dandárszintű) kiszolgálását. A támogatószakasz parancsnoka már csak fizikailag sem képes ezen feladatok ellátására. A század tűztámogató- és tűzmegfigyelő csoportok lennének a tűztámogatás század, zászlóalj és a dandár tűzérfelderítésének szeméi. Ők azok, akik pontos, megbízható leírást adnak az ellenségről, beazonosítják a tervezett tüzeket, valamint a felderítik (bemérik) a harcmezőn jelentkező nagy értékű, nagy fontosságú célokat. Ennek a fontos elemnek a leépítése komoly érvágás a tűztámogató rendszer hatékony működése tekintetében. A tűztámogatás koordinált végrehajtása érdekében célszerű lenne a kérdéses harcrendi elem visszaállítása.

A Magyar Honvédségben jelenleg rendelkezésre álló tűztámogató erők számának ismeretében luxusnak számít, hogy a lövészalegységek által jelentett célokra minden pontosság nélkül tüzet vezessen a tűzéréség, hisz a cél koordinátáinak megállapítása a legtöbbször becsléssel történik, mivel az alegységeknek nincs erre rendszeresített műszerük. Így akár százméteres eltérésekkel megállapított célpontra nem megengedhető a tűzkiváltás. A szimulációs gyakorlatok alkalmával viszont többször volt tapasztalható, hogy szinte mindenki, aki monitort lát – kis túlzással élve –, centiméteres pontosságú koordinátát ad. Ez a valóságban nem életszerű és kivitelezhetetlen, így a továbbiakban javasolt ennek korlátozása.

A gyakorlat során a két zászlóalj szintjén terveztek a közvetlen rendelkezésre álló tűztámogató erők – zászlóalj-aknavetőszakasz – alkalmazását. Sok esetben azonban kihasználatlan volt a dandárközvetlen támogató tűzérosztály által biztosított tüzerő, mert egyrészt nem volt felderített cél, vagy a megfigyelést biztosító tűztámogató elem, amely látta volna az ellenséget az adott időben. Másrészt a felderítőcsatornákon jelentett céloknál nehezkés volt megtalálni azt a felderítőforrást, amely jelentette az adott célt.

Nem elég az, hogy a szimulációs térben valódi felelősség nélkül megoldjuk a tűztámogatás égető problémáit belső telefonon, EDR-híreszközön, ezáltal elfogadva az adott helyzetet. Nem szabad elfelejteni, hogy a tűztámogató rendszer a teljes támogatott elemet

átszövi, nagyfokú koordinációt, nagy mennyiségű híreszközt stb. vesz igénybe a valóságban.

Szükség van a terminológia egységesítésére is, mivel korszerű tartalommal bíró szabályzat még nem áll rendelkezésre, valamint nem lettek lekövetve a nyugati mintára bevezetett tűztámogatási kérdések, azaz jelenleg nincs egységes rendszer.

A LÉGI MŰVELETEK TAPASZTALATAI

Az összhaderőnemi parancsnok a gyakorlat végrehajtása érdekében összekötöttszettek delegált az MH 86. Szolnok Helikopter Bázisról a hadtest-, dandár- és zászlóalyszintű feladatok megoldására, komponens-parancsnoki feladatok ellátására. A gyakorlat tervezése és levezetése során feladataik a következők voltak:

- Tervezés, hadműveleti és harcparancs kidolgozása.

- A légi műveletek szakszerű irányítása, alájátszása a gyakorlatvezetőség (HDT PK) szintjén.

- Törzsvezetési gyakorlat végrehajtása a Bakony Harckiképző Központ számítógéppel támogatott szimulációs központjában.

A tervezés és a harcparancs kidolgozása

A tervezés során figyelembe vettük a 2009-ben végrehajtott STRONG HAND gyakorlat tapasztalatait. A dandárharcparancs kidolgozása során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy nem dandár-, hanem hadtestszintű gyakorlatról van szó. Kihívásként jelentkezett számunkra az a tény, hogy hadtestszintű komponens-parancsnok szerepet kaptunk. A gyakorlatvezető útmutatásai alapján elkészítettük az összhaderőnemi parancsnok elgondolásán alapuló terveket. Kitűzött céljaink voltak a légi fölény kivívása és a légi uralom megtartása.

A kitűzött feladatok megvalósítása érdekében a következő lépéseket dolgoztuk ki: prioritások felállítása; fő erőkifejtés meghatározása; légi fölény kivívása; légi uralom megtartása.

A megjelölt célok érdekében a légierő önálló és a szárazfölddel koordinált feladatokat hajtott végre.

A gyakorlat végrehajtása/szimuláció

A végrehajtás összetettsége a következőkben nyilvánult meg:

- a különböző repülőeszközök harcászati és technikai paraméterei a feladat-végrehajtás során tervezési nehézségeket okoztak;

- az alkalmazási elvek és korlátozások betartása, követése kihívást jelentett;

- a műveletek térbeli és időbeni kiterjedtsége bonyolultabbá tette a végrehajtást.

Problémát jelentett az is, hogy a légierő-vonatkozású kiinduló adatok számítógépre történő felleltetésével a lehetséges adatbázis nagyobb részét lefoglaltuk volna. Ennek okán csökkentett telepítéssel kellett dolgoznunk. Továbbá nehezítette a feladat végrehajtását, hogy egy-egy számítógépen alájátszóként 4-8 repülőeszközt is kellett kezelni egy időben. A légierő támogató szerepet játszott a gyakorlat folyamán, a gyakorlatvezető iránymutatásai szerint jártunk el, alkalmazva a légierőre vonatkozó eljárásokat. A gyakorlat vezetője magas szinten „vezényelte” a két haderőnem

mozzanatait. Ezáltal a gyakorlóknak pontosan annyira volt nehéz a dolguk, amennyire a gyakorlatvezetőség szeretne volna.

A dandár- és zászlóalj-vezetési szintek a gyakorlat során jól használták a rendelkezésre álló légi-erő-bevetéseket. A légi csapások és a tüzéség által nyújtott támogatás térben és/vagy időben történő szétválasztása jól megvalósult.

A későbbi gyakorlatok során a légi-erő aljátársítását célszerűbb több munkaállomásról megvalósítani. A tervezés során konkrétan meg kell határozni a légi-erő szerepét és célját a gyakorlat során. További fontos észrevétel, hogy a túlzott veszteségek okozása (a légi csapásmérő képesség) irreális mértékű felértékelődését el lehet kerülni, ha az erő-eszköz számvetés és a hadművelleti helyzet kialakítása során olyan arányokat alakítunk ki a légi-erő tekintetében, ami csak a légi fölény kivívását teszi lehetővé.

Stresszes körülmények között nehezebb a döntések meghozatala. Ezt a szimulációban jól lehetett modellezni, hiszen a később hibásnak megjelölt döntéseket általában az információ hiánya és az idő rövidsége okozza. Így a gyakorlat parancsnoka többek között leszűrheti, hogy a későbbiek során melyik beosztott parancsnokára milyen mértékben számíthat a stresszes és kritikus helyzetekben.

Az összekötőtisztek részéről nagyon tanulságos volt a gyakorlat. A szimulációs gyakorlat segített egymás gondolkodását megérteni, nemcsak a végrehajtása során, de a valós mindennapi életben is. Az összhaderőnemi gondolkodás alkalmazásával elősegíthetjük a jövőbeni gyakorlatok sikerét a tervezés, a végrehajtás és az értékelés fázisaiban, valamint esetleges éles szituációban.

A LÉGVÉDELMEML KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK

A gyakorlat során mindkét ZHCS egy-egy MISTRAL légvédelmi rakétaszakasszal lett megerősítve. Fiktíven a BH 15. LDD többi zászlóalja is kapott ilyen megerősítést, ezen alegységeket a gyakorlatvezetőség kezelte. Az ATLAS indítóállványok megfelelő elhelyezése biztosította a saját harcrendi elemek légvédelmi oltalmazását. A szimuláció során a BTR harcjárművek toronyfegyverei is hatásosnak bizonyultak a RED fél alacsonyan szálló helikopterei ellen.

A gyakorlat során kiütközött, hogy a légi és a szárazföldi végzettségű katonák szakképzettsége és összhaderőnemi gondolkodása nagymértékben különbözik. Már a tervezés során nehézséget okozott a légi csapások be-tervezése, illetve a légi csapásmérő képesség erő- és eszközszámvetésbe történő beillesztése, a várható veszteségek okozása kalkulálása. A szimuláció előrehaladtával ebből konfliktus is adódott, nehéz volt a fő célkitűzés mentén a légi tevékenység kontrollálása. A BLUE fél az elvárt módon a harctevékenység korai szakaszában kivívta a légi fölényt, valamint a felderített RED légvédelmi indítóállványokat megsemmisítette, így a szárazföldi erőket szabadon tudta támadni. A szimuláció egyik hibája, hogy a légi célok esetében a BTR toronyfegyvereivel ezer méter fölötti célokra nem enged tüzet vezetni, így gyakorlatilag a

légi fölénytel bíró fél szabadon pusztíthatja a másik fél eszközeit. Ez már-már irreális mértéket kezdett elérni, így a gyakorlatvezetőségek be kellett avatkozniuk.

Későbbi gyakorlatok során a tervezési fázisban jól át kell gondolni a légi tevékenység helyét és szerepét, mivel a Bocskai Fokos elsősorban a szárazföldi haderőnemi részére tervezett gyakorlat, ebből kifolyólag nem tolódhat el a súlypontja a légi hadviselés irányába.

A GYAKORLAT DÖNTNÖKÖLÉSÉNEK ÉS ÉRTÉKELÉSÉNEK TAPASZTALATAI

A gyakorlat során a kulcsbeosztású személyek tevékenységét döntnökök kísérték figyelemmel, majd a gyakorlat zárásaként azonnali értékelés – After Action Review (továbbiakban: AAR) került végrehajtásra. Az AAR során elemeztük a fontosabb eseményeket; melyekről az érintett gyakorló parancsnokok, törzstisztek elmondták azok lefolyását, és a részükről tett intézkedéseket. Ezt követően kaptak szót a döntnökök, akik értékelték a végrehajtást, illetve az intézkedés szakszerűségét. A megtörtént események felelevenítését, a részletes elemzést nagyban segítette a szimulációs rendszer által biztosított ún. „fényképezés”. Ennek lényege, hogy a futó szimulációból képeket lehet kiemelni, amin látni lehet a kialakult helyzetet, illetve az aljátársító által kiadott parancsokat. Ez nagyban megkönnyíti a szituáció megértését, kiértékelését. A fényképeket az elemző-értékelő csoport készíti, a gyakorlatigazgató, a MEL/MIL részlegvezető és az OPFOR-t irányító parancsnok javaslatát figyelembe véve. Az AAR jó lehetőséget biztosít, hogy egyes eseményekkel kapcsolatosan több álláspontot, véleményt, megoldási módot is „bedobjunk a köztudatba”, illetve azoknak hatékonyságát megvitassuk.

Az AAR végrehajtása során hiba, ha csak a szimulációs munkaállomásnál dolgozó aljátársító alegységparancsnok kerül értékelésre. Mivel az ilyen gyakorlatok elsősorban a törzs gyakoroltatását szolgálják, ezért az információ (jelentések, parancsok) áramlásának megtörténtét kell értékelni, illetve azt, hogy a kapott parancs végrehajtásra került-e, valamint, hogy az adott szituáció megoldására jobb megoldás elképzelhető-e. Bár a gyakorlat eredményét befolyásolja az aljátársító tapasztaltsága, a törzsmunka végrehajtása szempontjából nincs jelentősége.

Az AAR levezetése során fontos alapszabály, hogy a résztvevők megértsék: az elhangzó hibás döntések, hiányosságok felvetése nem személyes konfliktuskeltésre irányul, hanem a szakmai továbbfejlesztés, a hibákra történő figyelemfelhívást szolgálják. A hibák elhallgatása, az udvariaskodás nem segíti elő a gyakorló állomány fejlődését. Az AAR során számos szituációt kiértékelünk. A problémák megvitatása rendezett körülmények között zajlott, számos esetben lehetett hasznos következtetéseket levonni.

Az AAR zárásaként a dandár parancsnoka elmondta, hogy a gyakorlatot „jó”-ra értékelte, annak végrehajtásával meg volt elégedve. Ezt követően részletes feladatszabás következett a feltárt hiányosságok megszüntetése végett.

A SZIMULÁCIÓS RENDSZER ÜZEMELTETÉSÉVEL KAPCSOLATOS TAPASZTALATOK

A tervezés során

A dandár gyakorlattervező csoportja, együttműködésben a szimulációs rendszert üzemeltető tervezőkkel, feltöltötte a részt vevő katonai szervezetek struktúráját, műveleti felépítését, kidolgozta a gyakorlat levezetési tervét. Kiválasztották a gyakorlat helyszínének digitális térképét, rögzítették a részt vevő szervezetek alaphelyzetét, feltöltötték azok anyagi készleteit, és közösen kialakították a végrehajtás körülményeit (időjárás, láthatóság, vezetési rend stb.).

A tesztelés során

A gyakorlat várható feladatait 2010. február 10–12. között Debrecen és Hódmezővásárhely helyőrségek bevonásával teszteltük. A tesztelés során vizsgáltuk az adatok automatikus átadásának a lehetőségét a MARCUS- és az MTR-rendszerek között. A különböző variációk kipróbálása (információátadás) sok időt vett igénybe, és ez a MARCUS-rendszer működését is nagyban hátráltatta, ezért a párhuzamos működtetés mellett született döntés. Ezután megteremtettük a MARCUS- és az MTR-rendszerek párhuzamos működtetésének személyi és tárgyi feltételeit. A tesztelés során begyakoroltattuk a várható feladatok végrehajtását, a tűz és mozgás, a légi-erő alkalmazása, a kommunikáció, az ABV-körülmények közötti tevékenység, az anyagi készletekkel történő feltöltés, valamint kiemelten az MTR-rendszer részére történő információátadás (nem automatizált) feladatait.

A végrehajtás során

A gyakorlatot a terveknek megfelelően három helyőrség bevonásával hajtottuk végre. A rendszerek párhuzamos működtetése során Várpalota helyőrségben 45, Debrecen és Hódmezővásárhely helyőrségekben 11-11 számítógépen futott a szimuláció. A szimulációs rendszer alapvetően megbízhatóan és stabilan működött, a késés 2-3, kritikus esetekben 10-20 másodperc volt, a betervezett feladatokat eredményesen végrehajtottuk. Az információátadás a párhuzamosan futó MTR-rendszer részére alapvetően zökkenőmentesen zajlott. A gyakorlat során először alkalmaztuk azt a módszert, hogy a szimuláció futása során a lépcsőzetes harcbavetés miatt többször változtattuk az ellenőrző gépkiosztását.

Összességében

A hosszú tervezési időszak ellenére a tesztelési időszak kezdetére nem volt biztosított a MARCUS- és az MTR-rendszer párhuzamos működtetése. Ez sok pluszmunkát jelentett az állomány részére, mivel így az adatokat manuálisan kellett a két rendszer között átadni. Az állomány megfelelő begyakoroltatásával eredményesen biztosítottuk a gyakorlat végrehajtását, a célkitűzések teljesítését.

ÖSSZEGZETT TAPASZTALATOK

A gyakorlatra kialakított hadművelleti helyzettel a gyakorlatvezetőségeknek több célt kellett elérni. Egyrészt a ZHCS-k CREVAL-felkészítéséhez igyekeztünk a valóságot minél

jobban megközelítő körülményeket teremteni, másrészt a dandártörzs számára akartunk gyakorlati lehetőséget biztosítani. A gyakorlat további célja volt, hogy a dandár SOP-ban kidolgozás alatt lévő harceljárásokat teszteljük, azokhoz tapasztalatokat szerezzünk.

Megállapítható, hogy a ZHCS-k összekovácsolása érdekében végzett munka eredményes volt. A kezdeti bizonytalanságot követően a törzstisztek és az alegységparancsnokok megtalálták a közös hangot, a tervezés, a vezetés, a nyilvántartás egyre gördülékenyebb volt. A modulelemek megtalálták a helyüket a lövészászlóalj rendszerében, a lövészparancsnokok tudtak élni az általuk nyújtott képességekkel, illetve nem felejtkeztek el számukra feladatot szabni.

A dandártörzs gyakoroltatása terén a gyakorlat nem minden célkitűzése valósult meg. Mivel a gyakorlatvezetőség és a hadtestparancsnokság állománya is a dandártörzs állományából volt kikülönítve, így csökkentett létszámban kellett a feladatot ellátni. Ebből adódóan nem volt lehetőség váltások kijelölésére, hanem egy állomány vitte végig a tevékenységet, ami azt eredményezte, hogy a váltások átadás-átvételi és a törzseligazítások anyagai nem készültek el. Az MTR-monitoron megjelenő digitális információk háttérbe szorították a harcvezető térkép vezetését, így a harmincperces késleltetés miatt több esetben késve reagáltak az eseményekre. Az állomány kis létszáma nem tette lehetővé a hosszú távú tervezés végrehajtását, így a SOP kérdéses részeinek tesztelése sem hozta meg a várt eredményt.

A későbbi gyakorlatok tervezése során átgondoltabban kell szétválasztani az egyes végrehajtott szintek feladatait, és így célirányosan egy-egy területre lehet koncentrálni. A dandárszint gyakoroltatása hatékonyabb lenne, ha az előírásoknak megfelelően az előjáró vezetne le, vagy ha erre nincs lehetőség, akkor egy kisebb létszámú vezető törzs kialakítására kell törekedni.

Összességében megállapítható: a számítógéppel támogatott parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok jó lehetőséget biztosítanak a törzsek összekovácsolására, a döntéshozatali eljárások, harceljárások, harcvezetés gyakorlására.

Lényegesen kisebb költségvonzattal lehet levelezni, mint egy terepen végrehajtott gyakorlatot, és célirányossá lehet tenni egy-egy szakterület felkészítése szempontjából (pl. felderítő, tűztámogató rendszergyakorlat).

A szimulációs rendszernek megvannak a hiányosságai, és soha nem lesz képes teljesen kiváltani a terepen végrehajtott gyakorlatokat. Ellenben a valóságot nagyban megközelítő szituációk kialakításával, a korábban megtörtént incidenseket felhasználva, a való életben várható események bejátszását teszi lehetővé. Ezáltal az egyéni tapasztalatszerzésre, a döntéshozó képesség fejlesztésére, a törzsek összekovácsolására, valamint új eljárások kipróbálására széleskörűen felhasználható.

(Vége)

Dr. Pohl Árpád alezredes– Hársfalvi József mk. őrnagy:

HONVÉDTISZTJELÖLTEK BÉKE- FENNTARTÓI FELKÉSZÍTÉSE AZ MH BÉKETÁMOGATÓ KIKÉPZŐ KÖZPONTBAN

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem harmadéves, katonai gazdálkodási szakos hallgatói 2011. november 21–25. között békefenntartói felkészítésen vettek részt az MH Béketámogató Kiképző Központban.

A szak vezetése a tisztképzés gyakorlati jellegének erősítésével kapcsolatos követelmények teljesítése érdekében mintegy másfél évvel ezelőtt vette fel a kapcsolatot az MH BTKK-val. Az akkori hadtáp és pénzügyi tanácsk munkatársainak elképzelését Szolnokon teljes egyetértés fogadta. Miután az MH ÖHP parancsnoka engedélyezte az első felkészítés végrehajtását, az egyeztetett tematika szerint megkezdődhetett a honvédtisztjelöltek szolnoki kiképzése. A foglalkozások példás előkészítettsége, életszerűsége és professzionális végrehajtása a részt vevő hallgatók körében osztatlan elismerést váltott ki. Mivel folyamatban volt a katonai gazdálkodási alapképzési szak tantervének az új követelményekhez igazítása, a képzési program módosítására tett javaslat – több más módosítással együtt – a szakreferensek elé került. A képzést megrendelő szakmai vezetők teljes mértékben támogatták, hogy a békefenntartói felkészítés önálló tantárgyként kerüljön be a szak tantervébe, ezzel is erősítve a képzés gyakorlati jellegét. Miután a ZMNE Szenátusa jóváhagyta az új képzési programot, a felkészítés már Béke-

fenntartói eljárások tantárgyként jelent meg.

A szak 10 harmadéves honvédtisztjelöltje az egyetemen elsajátított elméleti békefenntartói ismeretek birtokában – és természetesen az előző évfolyam elbeszélései alapján – nagy érdeklődéssel várta a 2011. őszi szolnoki fel-

készítést, melyhez az MH BTKK-ban a képzés minden feltétele rendelkezésre állt. A hallgatók először elméleti foglalkozásokon megismerték a béketámogató műveletek történetét, rendszerét, jogi hátterét és a műveleti területen betartandó általános szabályokat. A gyakorlati foglalkozások előkészítése érdekében különösen fontos volt a rádióhírváltás angol nyelvű begyakorlása. Ez egyben előkészítette a negyedévben angol nyelven végrehajtandó FOURLOG-gyakorlatot.

Műveleti területen kiemelt fontosságú az erők megóvása, ezért ezen ismeretek elméleti elsajátítására és begyakorlására egy teljes napot fordítottak. Természetesen szerepelt a programban az ellenőrző-áteresztő pont működtetése, valamint a megfigyelőponton való tevékenység begyakorlása is.

A járőr feladatok, kivizsgálások és tárgyalások gyakorlására precízen előkészített gyakorlati foglalkozás keretében került sor. A foglalkozás végrehajtásába bevonták Újszász, Besenyszög és Jászládány települések polgármesteri hivatalait is. A beállított fiktív helyzet szerint a helyi polgármesterrel – valóságban az MH BTKK egyik tisztje által játszott szerep – folytatandó angol nyelvű tárgyalások a gyakorló állománynak komoly próbatételt jelentettek. Ugyancsak nagy kihívást volt az illegális ellenőrző ponton való áthaladás elérése, „kie-rőszakolása”.

A honvédtisztjelöltek a továbbiakban egy feltételezett aknamezőt ellenőriztek, valamint egy bázison – a szolnoki repülőmúzeumban – fölmérték az ott tárolt repülőeszközöket. A mű-

veleti területen való eredményes tevékenység alapvető feltétele, hogy a katonák rendelkezzenek ismeretekkel az ott előforduló improvizált robbanótestekről. Ennek érdekében az MH

BTKK kiképzői külön gyakorlati foglalkozást vezettek le. A foglalkozásokat megszemlélte Molnár Zsolt ezredes, az MH Ludovika Zászlóalj parancsnoka és Apáti Zoltán alezredes, az MH BTKK parancsnoka.

A honvédtisztjelöltek az egyhetes felkészítés során – a zömében angol nyelven tartott foglalkozásokon – olyan gyakorlati eljárásokat sajátítottak el, amelyek segítségével majdan, már tisztként magabiztosan készülhetnek fel a hadszíntéri szolgálatra. Nem mellékes körülmény, hogy a kiképzők személyes missziós tapasztalatai példaként szolgáltak a hallgatók számára. A hasonló kiképzési programok levezetése szempontjából különösen értékes az az együttműködési készség, amely a környező települések polgármesterei részéről megnyilvánul. A polgári lakosság mindenhol rokonszenvvel fogadta a honvédtisztjelölteket.

A felkészítés végrehajtásával, a Békefenntartói eljárások című tantárgy oktatásában való részvétellel az MH BTKK konkrétan bekapcsolódott a leendő honvédtisztek képzésébe.

Tibenszkné dr. Fórika Krisztina százados:

A CÉL: MINDENÁRON MEGFELELNI!

A TISZTJELÖLT HALLGATÓK FIZIKAI FELKÉSZÜLÉSÉNEK SZOFTVERES TÁMOGATÁSA

Napjainkban a katonai fizikai alkalmasság vizsgálata és az alkalmasság megléte központi kérdés mind a tisztjelölt hallgatók, mind pedig a tiszt és szerződéses állomány esetében. A tisztjelölt hallgatóknak fizikai felkészültségükről félévente különböző területeken kell bizonyosságot tenniük. Kiképzők és testnevelő tanáraik vizsgálják az alkalmasságukat sportpályán, akadálypályán, tornateremben, uszodában, és aki nem képes teljesíteni a követelményeket, hamar szembetalálja magát a problémával, hogy el is távolíthatják az egyetemről. Annak a honvédtisztjelölt hallgatónak, aki tisztként akar végezni, tanulmányai során mind a 8 félévben folyamatosan bizonyítania kell fizikai alkalmasságát.

A felkészülés – a rendszeres testnevelési foglalkozások mellett – napi edzést és az erőnlét meglétét biztosító edzésterv kidolgozását is igényli. A felmérések végrehajtására félévente adott időpontokban kerül sor. Ebben az időben a testnevelő tanárok, illetve a fizikai alkalmasság vizsgálatával megbízott szakemberek végzik a felmérést, akik megkeresik az adott feladat végrehajtásának eredményét egy Word vagy Excel táblázatban és társítják az adható pontszámmal, majd ezek után a „megfelelt” vagy „nem megfelelt” minősítésekről tájékoztatják a vizsgált személyt.

Két informatikus mérnök honvédtisztjelölt hallgató a 2011. évi őszi Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemi Tudományos Diákköri munkájában kidolgozott egy olyan szoftvert, amellyel a felmérési adatok kiértékelése, tárolása és rendszerezése egyaránt megvalósítható. A testnevelés-felmérések számítógépes programmal történő segítése a programot készítő fiatalok szerint megoldaná az adattárolás problémáit, és a minősítés kiadásának gyorsítását is eredményezhetné. A Farkas Dániel és Balogh Attila honvédtisztjelöltek által, Tibenszkné dr. Fórika Krisztina százados irányításával kidolgozott program egyaránt alkalmas a felmérésekben érdekelt két fél – a felmérést értékelők és a felmérést végrehajtók – elvárásait és igényeit kiszolgálni.

A felmérést értékelő személyek – a testnevelő tanárok, kiképzőtisztek – abban érdekeltek, hogy minél gyorsabban el tudják dönteni egy adott felmérési szám eredménye alapján, hogy az illető megfelelt vagy nem, és ezt egy adott pontszám esetében el is tudják tárolni, hogy később visszakereshető legyen. A felmérést végzők érdeke azonban az, hogy a felkészülés során minél sikeresebben tudjanak megfelelni, és egészségi állapotukról, testtömegükről, a féléves aktuális próbatételekről és

azok végrehajtási módjairól kapjanak pontos képet.

A hallgatók által elkészített felmérési adatok tárolása (FAT) nevű program a testnevelő tanárokkal – Bánszki Gábor és Detre Zoltán őrnagyok – folytatott folyamatos egyeztetés és konzultáció alapján készült el. A program tesztelése folyamatban van. A programozó hallgatók – a felmerülő igények alapján – a mobil eszközön való alkalmazás lehetőségét is vizsgálják.

A programnak – a két érdekelt fél igényeire való tekintettel – két fő része van, egy adattároló (FARKAS nevű programrész) és egy kiértékelő (LP POWER programrész). A FARKAS programrész inkább az értékelést végzők tevékenységének könnyítésére szolgál, míg a Ludovika Power (LP Power) program a honvédtisztjelölt hallgatók felkészülését, értékelését hivatott támogatni (lásd a mellékelt ábrát).

A FARKAS programrész célja, hogy eltávolítja az egyetem hallgatóinak a testnevelés-felméréseken nyújtott teljesítményeit, majd a használatban lévő lista alapján kiszámolja, hogy az adott teljesítmény hány pontot ér. Ezek után a pontokat összesíti, majd megadja az összpontszámhoz járó érdemjegyet. Az adatokat egy adatbázisban tárolja el, hogy

bármikor előhívhatók legyenek. Az adatbázis segítségével különböző statisztikák és kimutatók is létrehozhatók, hogy átfogóbb képet kapjunk a hallgatók fizikai felkészültségéről.

A testnevelő tanárok munkáját nagyban segítheti az alkalmazása, mivel a hosszadalmas, papíron keresgélő számítás helyett – ami egy hallgató egy felmérési számánál is legalább fél percet igénybe vesz –, a program segítségével hallgatók százai értékelhetők ki pillanatok alatt.

Az LP Power nevű programrész egy egyszerű, könnyen kezelhető és áttekinthető felületen ad segítséget ahhoz, hogy a használója bármilyen nehézségtől, hosszas keresgéléstől mentesen ki tudja számolni az eredményei alapján kapott pontszámait, illetve az értékelését. Ugyanakkor tartalmaz testtömegindex- és testsírkalkulátort is, amely a fizikai állapot milyenségéről biztosíthat információt a magasság, testsúly és egyéb adatok megadása után. A felmérések szabályszerű elvégzéséhez tartozó előírások fontos részét képezik a tisztjelölt hallgatóknak szánt programnak, ugyanis nagyon komoly előírások vannak egy adott felmérési szám megfelelő értékeléséhez, amivel nem árt, ha minden tisztjelölt már a felmérés előtt tisztában van.

A honvédtisztjelöltek üdvözlötték a társaik által készített programot, és többen is jelezték, hogy szeretnék használni a felkészülés során. A testnevelő tanárok pedig érdeklődéssel várják az események olyan alakulását, hogy lehetőségük legyen Androidon vagy más mobil eszközön is tesztelni az alkalmazást.

A „MINDENÁRON MEGFELELNI!” célt hatékonyan támogathatja a hallgatók által elkészített szoftvercsomag, amelynek alkalmazásához az előljárók engedélye és támogatása szükséges.

Szalay Zoltán ezredes:

A HONVÉDTISZTHELYETTESEK HELYZETE A NATO-CSATLAKOZÁSTÓL NAPJAINKIG (2.)

Közép- és Kelet-Európában a 80-as évek végétől lejátszódott politikai változások új biztonsági környezetet és feltételeket teremtettek Európa – benne Magyarország – és a NATO számára. Európa politikai és részben katonai megosztottsága megszűnt, ennek nyomán a kétpólusú világrend helyébe egy többpólusú világ lépett, sok bizonytalansági tényezővel. A magyar biztonságpolitikai helyzet gyökeresen átalakult, a rendszerváltást követően – bizalomhiányból adódóan – a Varsói Szerződés fegyveres erői részeként kialakított Magyar Néphadsereg erőteljes átalakításon ment át, ami elsődlegesen a hivatásos állományt érintette. Írásom az átalakuló honvédség tiszthelyettesi (altiszti) állománykategóriájának helyzetét, változásait mutatja be a kilencvenes évektől 2011-ig. Célom a folyamatok láttatása, a tényfeltárás, az ok-okozati összefüggések keresése és ezek alapján következtetések megfogalmazása.

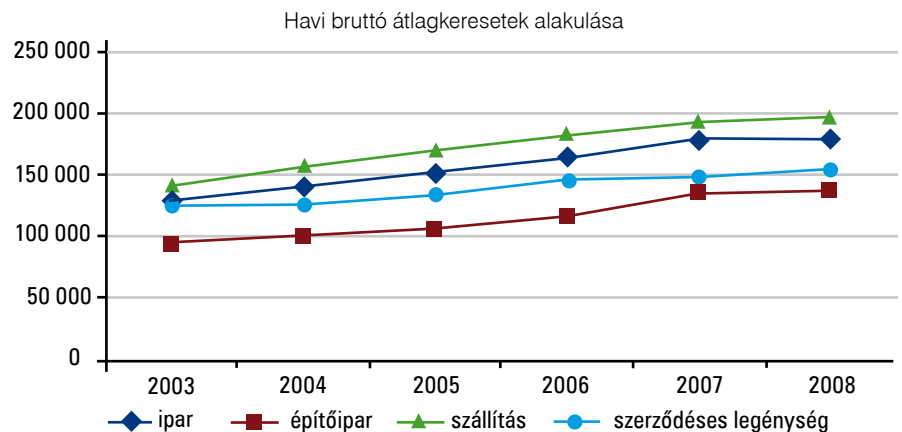
MUNKAERŐPIAC, JÖVEDELEM

A honvédség mint munkáltató számára a munkaerő-piaci hatásmechanizmus az önkéntes haderőre való áttéréssel komplexebbé vált. Kihívásként jelentkezett, hogy az új típusú haderő megfelelését a követelményeknek olyan körülmények között kellett biztosítani, amikor a társadalmi hatások folyamatai összetettebbek és ellentmondásosabbak lettek.

Az illetmények oldaláról vizsgálva megállapítható, hogy a 2002-es egyszeri jelentős emelés a katonai pályát vonzóvá tette. Az elmúlt években a helyzet már megváltozott, amit az alábbi grafikon is alátámaszt.¹⁶

Egyértelmű, hogy a legénységi állomány átlagkeresete az iparban és a szállításműködésben dolgozókéhoz képest jelentősen elmaradt (így érthető, miért nincs elegendő gépjárművezetőnk). Ehhez járul még az a körülmény is, hogy az állomány átlagkeresete gyakorlatilag – a missziós szolgálatot vállalók kivételével – megegyezik a jövedelmével, míg a versenyszférában dolgozók esetében az átlagkeresettől jelentősen különbözik a tényleges jövedelem. 2000-ben a szerződéses őrzető bruttó 50 ezer forint illetményt kapott (míg egy kalauz 72 ezret keresett), 2003-ban 83 ezret, 2008-ban pedig 117 ezret.¹⁷

A parancsnokok mindig katonailag képzett, beosztásuk ellátására felkészített tiszthelyetteseket vártak az oktatási rendszertől, a képzettség besorolása és a polgári alkalmazhatósága nem fontos szempont. Az alkalmazás és az előmenetel vizsgálatok abból kell kiindulni, hogy a szerződéses katonák munkavállalók, akik határozott időre, a maguk választotta szervezethez, képzettségük szerint, adott beosztásra/feladatra kötnek szerződést a Magyar Honvédséggel, az alkalmazó parancsnok pedig adott katonai feladatra fejelemzett, megbízható, terhelhető, kiképzett, egészséges munkaerőt vár. A szakbeosztású legénységi és a tiszthelyettesi állományok a beosztáshoz az általános katonai ismereteken túl a munkakör betöltéséhez előírt, megfelelő polgári képzettséggel is rendelkeznie kell (szakács, szerelő stb.). A parancsnok a felvételkor csak olyan munkavállalót fogadhat, aki rendel-

kezik ezekkel a kompetenciákkal, és nem azazal kell foglalkoznia, hogy a szolgálati viszony megszűnése után hogyan illeszkedik vissza a civil életbe a leszerelő katoná. A társadalmi rendszernek viszont feladata és érdeke a viszsza illeszkedés elősegítése, a rekonverzió.

Benkő Tibor doktori disszertációjában így fogalmaz: A Magyar Honvédség „kilépett az ország munkaerőpiacára, és távlatait tekintve annak szerves szereplőjévé vált. Meghosszabbítja egy olyan speciális szereplővé, vagyis munkáltató szervezetté, amely nemcsak munkaerő-toborzás miatt van jelen a munkaerő piacán, hanem azért is, mert oda jelentős létszámban, folyamatosan, többségében tudatosan felkészített, lojális, jó szervezőkészséggel rendelkező, kiképzett, szervezett munkavégzéshez, fejelemmel, pontossághoz, megbízhatósághoz és nem utolsósorban engedelmességhez (utasításkövetéshez) szokott munkaerőt biztosít. Ennek folyamán tekintettel kell lennünk arra, hogy a társadalomban állandó mozgás és átalakulás tapasztalható – mint ahogy a haderő-átalakítás és -modernizáció a hadseregben is állandó változást eredményez –, amely nemcsak kihát a munkaerőpiac helyzetére, de sokszor meg is határozza azt. Ebben a folyamatban a munkaerő-kereslet és -kínálat a gazdaság átalakulásának és szükségletének megfelelően folyamatosan változik, ami jelentős hatást gyakorol a honvédség foglalkoztatáspolitikájára, és ezen belül elsősorban a to-

borzás és megtartás hatékonyságára. Éppen ezért elengedhetetlen a változások figyelemmel kísérése és a hozzá való alkalmazkodás, mert a szervezetszociológiai kutatásokból jól ismert jelenség, miszerint csak azok a szervezetek maradnak fenn, illetve lesznek hatékonyak, amelyek képesek megfelelő rugalmassággal reagálni a gyorsan változó kihívásokra. Ehhez pedig – az emberi tényező kiválóságán túl – az egész szervezetnek képesnek kell lennie a gyors, esetenként szélsőséges változásokra. Ezen túlmenően, ahogy a piaccgazdaságban minden szervezet és intézmény a működéséhez és fejlődéséhez szükséges kompetenciákat, meggyőződéseket, attitűdöket megköveteli dolgozóitól, a honvédségnek ugyanígy kell eljárnia alkalmazottaival szemben, ezzel is elősegítve a polgári életbe történő visszatérésüket.”¹⁸

A fentiekből kitűnik, hogy erőteljes, kétirányú folyamatról beszélhetünk. Figyelembe kell venni azt a sajátos munkaerő-foglalkoztatási körülményt, hogy a honvédség speciális munkáltató, mert kevés olyan beosztás van, mely teljesen megfelel a polgári életben szerzett képzettségnek. A szakképzett munkavállalók egy része a tanult szakmáját feladja, amikor a katonai pályára lép. Ez számukra a civil életbe történő vissza illeszkedést nehezíti meg, mivel kiesnek a gyakorlatból. Dr. Krizbai János szerint „A honvédség minden más munkáltatótól eltérő, egyedi foglalkoztatáspolitikai jellemző-

Az MH teljes állománya iskolai végzettségének helyzete 2009-ben:

iskolai végzettség/nem/állománycsoport	férfi			nő			összesen		mind-összesen:	
	ti.	tts.	legs.	ti.	tts.	legs.	férfi	nő		
alapfokú	0	151	3198	0	7	141	3349	148	3497	
középfokú	0	4523	2211	0	1850	438	6735	2289	9022	
felsőfokú	főiskola	2579	362	63	469	289	39	3004	797	3801
	egyetem	2050	42	13	442	22		2105	464	2569

Forrás: HM HVK SZCSF-adattár

jévé válik, hogy sajátos feladatrendszere végrehajtásával járó igénybevétel miatt állományának jelentős része az aktív kora elején járó fiatal, akik többségének még viszonylag fiatalon vissza kell lépnie a civil munkaerőpiacra, mivel alkalmatlanná válnak a katonai szolgálattal járó terhelések elviselésére. Ez a folyamat azt jelenti, hogy évente mintegy 1000–1250 fő cserélődésével lehet számolni a rendszer beállítását követően.¹⁹

2004-ben 1864 fő, 2005-ben 1465 fő, 2006-ban 1424 fő, 2007-ben 1878 fő, míg 2008-ban 1097 fő távozott a honvédség kötelékéből. Ez ötéves viszonylatban átlagosan évi 1546 fő távozását jelenti.²⁰ Az elmúlt évek során a „leszerelt” szerződésesek többsége a szerződése lejáratí ideje előtt vált ki az állományból, ezen belül közel 30% még a próbaidő alatt. A jogszabályok szerint a szerződés lejáratá előtt 6 hónappal vizsgálni kell a hosszabbítás lehetőségét. Amennyiben a szerződés nem lesz meghosszabbítva, akkor meg kell tervezni a polgári életbe való visszaüllesztés, a rekonverzió folyamatát. Ez a munkaügyi központokkal közös tevékenység, ami tartalmazza a polgári munkahelyre irányítást, illetve a szükséges átképzések végrehajtását és annak finanszírozását.

A JOGSZABÁLYI KÖRNYEZET ÉS HATÁSA

A jogállási törvény előírásai szerint a szerződéses tiszthelyettesek és a tisztsek is 20 évet szolgálhatnak. A maximális várakozási idő jogintézményével összevetve ez azt eredményezi, hogy egyes rendfokozatokban előmeneteli lehetőség hiányában kiválnak a rendszerből olyan tiszthelyettesek, akik még messze lennének a 20 éves maximális szerződési időtől (pl. őrmester rendfokozatban a maximális várakozási idő 5 év). A tiszthelyettesek főtörzs-őrmester rendfokozattól és két éves szolgálati idővel kerülhetnek hivatásos állományba; nem mindenki tud, vagy akar idáig eljutni.

A szociológiai felmérések szerint a tiszthelyettesképzésben részt vevőket, a szerződéses katonákat foglalkoztatja az előmenetel, a hivatásos állományba vételi lehetőség, a nyugdíj, valamint a civil életbe való visszaüllesztés kérdése. A Magyar Honvédség korábbi humánstratégiája is úgy fogalmazott: „a Magyar Honvédség professzionálissá válása egy összetett folyamat, amiben egyszerre kell megoldani az új típusú képességek kialakítását és a haderő beillesztését a magyarországi munkaerő-piaci folyamatokba.”

A haderő vonzerejének növelése a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányait meghatározó, 2007-ben elfogadott 51/2007.

(VI. 6.) országgyűlési határozatban is szerepel. A konszenzussal elfogadott dokumentum – a nemzeti és nemzetközi keretek között egyaránt alkalmazható katonai képességek kialakítása mellett – konkrét személyzeti feladatokat is meghatározott:

- a professzionális haderő követelményeinek megfelelő korszerű állományszerkezet kialakítása;

- a megfelelő állomány- és rendfokozati arány kialakításához nélkülözhetetlen – a jelenlegi előmeneteli rendszerre épülő – hitelesebb, átláthatóbb pályakép- és életpályamoddell kidolgozása;

- a Magyar Honvédség továbbfejlesztése során folyamatosan növelni kell a szerződéses tiszthelyettes- és legénységi állomány arányát;
- a nem kifejezetten katonai ismereteket igénylő beosztásokban előnyben kell részesíteni a polgári állomány foglalkoztatását;

- a személyi állomány megtartásának alappillére a minőségi teljesítmény hatékonyabb ösztönzése és elismerése;

- az állomány élet- és munkakörülményei, különösen a lakhatási támogatás lehetőség szerinti javítása. Az MH vonzerejének növelése érdekében korszerűsíteni kell a meglévő infrastruktúrát a személyi állomány gazdaságos és kulturált elhelyezése, valamint hatékony kiképzése céljából.²¹

A Nemzeti katonai stratégia szerint a Magyar Honvédség legfontosabb és legértékesebb erőforrása a katona, a személyi állomány. A stratégia kiemeli, hogy a katona munkája, személyes áldozatvállalása döntően befolyásolja a haderő alkalmazhatóságát. Az önként vállalt katonai szolgálat presztízse kulcsfontosságú tényező a személyi állomány utánpótlása szempontjából. A munkaerő megszerzése és megtartása érdekében a stratégia fontosnak tartja a kiszámítható előmenetelt, valamint a versenyképes juttatásokat és támogatásokat. Kiemelt jelentőségűnek értékeli a személyi állomány szociális problémáit enyhítő, illetve a külföldi missziókban részt vevőket és hozzátartozóikat segítő családtámogatás biztosítását. Összességében a stratégia megállapítja, hogy szükség van mindazon eljárásokra és szolgáltatásokra, amik biztosítják az átlátható és hatékony előmeneteli rendszer működtetését, a személyi állomány megtartását, valamint a haderőből kiváló sikeres visszaüllesztését.

- „33. A Magyar Honvédség legfontosabb és legértékesebb erőforrása a katona, a személyi állomány. A feladatára felkészített, megfelelő fizikai és pszichikai állóképességgel rendelkező katona munkája, személyes áldozatvállalása – akár életének kockáztatása – döntően befolyásolja a haderő alkalmazhatóságát. A honvédelem területén katonaként szolgálók és más jogviszonyban foglalkoztatottak társadalmi, erkölcsi és anyagi elismerése nemzeti ügy. Az önként vállalt katonai szolgálat presztízse kulcsfontosságú tényező a személyi állomány utánpótlása és megtartása szempontjából.

34. A Magyar Köztársaság Kormánya fontos feladatának tartja, hogy a szükséges létszámú és a haderő különleges követelményeinek megfelelő munkaerő megszerzése és megtartása érdekében kiszámítható előmenetelt, valamint versenyképes juttatásokat és támogatásokat nyújtson a szolgálatot vállalók és a foglalkoztatottak számára. Kiemelt jelentőségűnek tekinti a személyi állomány szociális problémáit enyhítő, illetve a nemzetközi kötelezettségvállalásban részt vevőket és hozzátartozóikat segítő családtámogatás biztosítását.

35. A Magyar Honvédség állománykategóriáinak funkcióit, megoszlását, képzését és kiképzését, valamint foglalkoztatásának elveit és gyakorlatát a modern kor és hadviselés kihívásaihoz szükséges folyamatosan igazítani. Szükség van mindazokra az eljárásokra és szolgáltatásokra, amelyek biztosítják az átlátható és hatékony előmeneteli rendszer működtetését, a személyi állomány megtartását, a haderőből kiváló visszaüllesztését. A személyi állomány biztosításának alapja békeidőszakban az önkéntesség, megelőző védelmi helyzetben az önkéntességet kiegészítő, akkor bevezetésre kerülő hadkötelezettség. A Magyar Honvédségnek önkéntes tartalékos katonákra is szüksége van, kiképzésük, alkalmazásuk fontos feladat, amelynek jogi és szervezeti feltételeinek megteremtése kiemelt jelentőségű. A közigazgatás reformjának eredményeként a köztisztviselők és közalkalmazottak a nem katonai szervezeteknél növekvő szerepet töltenek be.²²

A 2011-ben kiadott új humánstratégia szerint: „A katonák sajátos közszolgálatot látnak el, a katonai pálya a közszolgálati életpálya részét képezi. A katonai pálya megtartó- és vonzerejét a hagyományos katonai értékeket és a teljesítményt elismerő, társadalmi megbecsülést nyújtó, kiszámítható és tervezhető életpálya és pályakép biztosítja. Az életpálya elismeri azt a különleges közszolgálatot, melyben az állomány tagja vállalja az élet feláldozását is magába foglaló elkötelezettséget, illetve a szolgálat érdekében lemondó állampolgári jogai egy részéről. A Magyar Honvédség a hivatásos állomány részére életpályát biztosít, a nyugállományba helyezést követően pedig gondoskodik az érintettekről. A szerződéses

KATONAI SZAKKÉPZÉS ADATAI 2008–2011

Képzési ágazat, szakirány összesen	végzett	ebből szerződéses katona
Híradó	15	5
Rádióállomás-üzemeltető	33	12
Átvitel- és kapcs.techn.eszk.	4	
Katonai informatika/ rendszerüzemeltető	14	
Lokátorüzemeltető, -műszerész	10	
Rakétaműszerész	0	
Rádiórendszer-üzemeltető/ repülésbiztosító	13	
Navig.rendsz.üz. szak	5	
Fed. fegyverberend. szer./Fed. fegyv.techn.szer.szak	8	8
Fedélzeti műszerberendezés szerelő/ Fed. műszertechnika- szerelő	13	9
Fed. rádiótechn. berend. szerelő	3	3
Repülőgépsárkányhajtómű-szerelő	16	3
Helikopter SHM-szerelő	2	2
Ruházati ellátó	10	5
Élelmezési ellátó	28	13
Üzemanyag-ellátó	10	
Rádióelektronikai felderítő	10	
Katonai gépjárműszerelő(harc. és gjmű.)	81	62
Harc- és gépjárműtechnikus	15	
Katonai műszaki gépszerelő	0	
Fegyverműszerész	10	10
54. Fegyvertechnikus	8	
ABV	13	13
Harcokocsizó	0	
Gépesített/ Könnyűlövész szak	165	98
Légvédelmi rak. és tüzér	70	13
Műszaki	46	38
Tábori tüzér	13	13
Felderítő	7	7
Alapfokú kat. vezetőhelyettes I. rész-szakképesítés	161	161
54. hv. zls. Hadműv. és kiképzési beosztott	120	
54. hv. zls. Vezénylőzászlós	69	
54. hv.zls. Ügykezelő	41	
54. hv. zls Páncélos gjmű.technikus	27	
54. hv. zls. parancsnoki ágazat	41	
Összesen:	922	475

Forrás: HVK SZCSF

állomány számára a munkaerőpiacra történő visszailleszkedést, annak támogatását is magába foglaló kiszámítható pályaképet nyújt.”

„A klasszikus katonai pályamodellben... (...) Az altiszt állomány utánpótlásának meghatározó bázisát a katonai tapasztalatokkal

bíró, a szervezeti szocializáción átesett, érettségivel és legalább tizedes rendfokozattal rendelkező legénységi állomány jelenti, a másik bázisát azok a legalább érettségivel rendelkező jelentkezők alkotják, akik a nap-pali altisztképzés keretében azokra a szak-beosztásokra kerülnek felkészítésre, melyek a legénységi állományból nem feltölthetőek, illetve szaktudásuk civil képző intézményből nem megszerezhető.”²³

A fenti előírás nem új elem, mert a honvédelmi miniszternek a 2009–2010. személyügyi évre kiadott humánpolitikai irányelvei már egyértelműen meghatározták: „A tiszthelyettesi állomány utánpótlása elsősorban a legénységi állományból belső toborzással történjen, amelynek során a kiválasztás alapja a nyújtott teljesítmény, a megszerzett szakmai tudás és tapasztalat.”

KÉPZETTSÉGI KÖVETELMÉNYEK

A 2006-os szolgálati, majd a 2001-es jogállási törvény szerint is az előmenetel a szigorú alá-és fölérendeltségi viszonyon alapuló szervezeti hierarchiában történő emelkedés útján valósul meg. Az előmenetel feltételei között a magasabb beosztáshoz, valamint az ehhez kapcsolódó rendfokozathoz meghatározott iskolai végzettséget (szakképesítést) ír elő. A Magyar Honvédség tiszthelyetteseinek²⁴ felső-, közép-, illetve alapfokú iskolai végzettséggel és szakképesítéssel, továbbá konkrét feladatokra felkészítő képzettséggel kell rendelkezniük. A humán- és oktatási rendszert ennek megfelelően alakították ki; az általános képzettségi adatok mára kedvező képet mutatnak.

Mivel a katonai tevékenységek szervesen beletartoznak a társadalmi munkamegosztás és folyamatok rendszerébe, számos területen kapcsolódnak a civil fogalomkörű tevékenységekhez, sőt sok helyen a civil munkakörökkel azonos szakmai tartalmakat és követelményeket is jelentenek. Például az egészségügy, a gazdálkodás, a beszerzés, a gépjárművezetés, -javítás stb. területén egyértelműen csak a polgári szabályzók alkalmazásával lehet működtetni a hadsereget, a polgári életben elismert képesítéssel lehet beosztást betölteni, tehát nem szükséges külön katonai oktatást fenntartani, egyszerűbb készen „megvenni” az alkalmas munkavállalót, aki a civil végzettségével vissza tud illeszkedni a polgári életbe. Jól bevált a polgári életből tiszti, tiszthelyettesi állományba vettek szerződéses katonai szolgálata. Évente ma is több tiszt és tiszthelyettes kerül állományba a polgári életből, mint a katonai oktatási rendszerből. A szakmunkás követelményű beosztásoknál is érvényes a fenti okfejtés. Például csak autószerelő szak-képzettséggel lehet katonai gépjárműszerelő szerződéses legénységi beosztást betölteni.

Az iskolai végzettséget tekintve a legénységi állomány összetétele elvileg folyamatosan javuló képet mutat, sőt talán a vártnál is kedvezőbb. A tiszthelyettesi utánpótlás szempontjából az érettségivel, szakképzettséggel rendelkezők nagy aránya megfelelő alapot nyújt a minőségi kiválasztásra. A 2010-ben alapképzésre bevonult állomány képzettségi adatai alátámasztják ezt. Az MH Központi Kiképző Bázisra bevonult 577 főből főiskolát végzett 17, gimnáziumot 87, szakközépiskolát

259, szakmunkásképzőt 155, általános iskolát 59 fő.

A szerződéses katonák jelentős része érettségizett, illetve szakképzett munkavállaló; az évek során bebizonyosodott, hogy aki emberileg, szakmailag bizonyított, és akit a parancsnok saját jogkörében kiválasztott, abból lesz jó tiszthelyettes. Ennek tükrében törvényszerű, hogy a csapatok részéről drasztikusan csökkent a nappali, iskolarendszerű képzési igény, a parancsnoki értékítélet szerint a katonai előmenetel döntően a már rendszerben lévő, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szerződéses legénységi katonákra épült, akik minden jellemvonásukban csak a felnőttképzés szabályai szerint oktathatók.

A fenti folyamatok alapján (a történelmi tapasztalatokat is figyelembe véve) a tiszthelyettesi képzéssel szemben az alábbi követelmények támaszthatók:

- egységes általános katonai ismereti alapot biztosítson mindenkinek;
- ismerje el a meglévő katonai tudást és tapasztalatot;
- ismerje el a polgári életből hozott képzettséget, tudást;
- differenciálja a képzést a beosztási követelményeknek megfelelően;
- használja ki a jogszabályok adta lehetőségeket a speciális, csak a seregben alkalmazható képzettségek belső, illetve katonai hatósági képzésként való elismertetésére;
- a képzés rendje szorosan kapcsolódjon az előmeneteli rendszerhez;
- legyen kiszámítható és ösztönző;
- beosztási szintre készítsen fel;
- minőségben és mennyiségben mindenkor az alkalmazók igényeit elégítse ki;
- erősödjön a képzés gyakorlati jellege;
- őrizze meg az eddigi eredményeket és ápolja a tiszthelyettes-hagyományokat;
- növekedjen a résztvevőkkel szemben támasztott általános katonai ismereti és fizikai követelmény;
- lépcsőzetes, egymásra épülő képzés biztosítsa az egyszerűtől a bonyolult beosztásokba való előmenetelt;
- biztosítsa a különböző beosztások közti átjárhatóságot, az átképzést;
- a modulrendszerrel biztosítsa a tanulmányok szolgálati érdekből történő rugalmas megszakíthatóságát és folytatását;
- segítse elő a hadseregből kiváló polgári életbe való beilleszkedését;
- bázisa legyen a korszerű felnőttképzési oktatási módszerek alkalmazásának és fejlesztésének;
- racionális szervezettel, a csapatok bevonásával, a lehető leggazdaságosabban valósítsa meg a tiszthelyettesek képzését.

A hadseregben folyó szervezeti változások hatására – a képzést irányító és végrehajtó szervezetek egyetértésével – a képzési szervezetet már 2004-ben a 15/2004. HM rendelet szerint modulrendszerben alakították ki. Ezzel lehetett biztosítani a képzések közötti átjárhatóságot, az egymásra épültséget és a hadsereg nemzetközi feladatait is figyelembe vevő beiskolázás feltételeit. A modulok egymásra épülnek, így az értékhozzáadás elvének biztosítása mellett megvalósítható a „szükséges és elégséges” képzési elv is.

2005-ben a HM is elkötelezte magát az

országos szakképzés átalakítására az „Új szakképzési szerkezet” alprogram keretében. A HM-szakképesítések száma „az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről” szóló 1/2006. (II. 17.) OM rendeletben sem változott, viszont megjelent a korábban is igényelt felnőttképzési rendszerű képzés.

Az új Országos Képzési Jegyzékben a képzés maximális időtartamának csak óraszámában (700 óra) történő feltüntetése a „Honvéd zászlós” képzés esetében azt jelentette, hogy az csak felnőttképzési formában indítható. A „Honvéd tiszthelyettes I.” szakképesítés esetében a képzési idő 2 év/2000 óra, a „Honvéd tiszthelyettes II.” szakképesítés esetében 1 év/1000 óra, valamint két rész-szakképesítés („Alapfokú katonai vezetőhelyettes I-II.”)²⁵ azt jelenti, hogy iskolarendszerben és felnőttképzési szabályok szerint is szervezhető a képzés a szerződéses legénységi állomány tiszthelyettesi előmenetele érdekében.

A MH Kinizsi Pál Tiszthelyettes Szakképző Iskola a központi beiskolázási terv alapján 2008 szeptembere óta végzi a képzést a felnőttképzési szabályok szerint és iskolarendszerben egyaránt. 2009 szeptemberétől az érettségivel nem, de szakképzettséggel rendelkező szerződéses katonák rész-szakképesítés megszerzésével tiszthelyettes beosztásba kerülhetnek.

TISZTHELYETTESI ELŐMENETEL

Az önkéntes haderő kialakítása érdekében hozott döntések, illetve az ezen döntések alapján megfogalmazott fejlesztési programok jelentősen megváltoztatták a honvédség szerkezetét. Felértékelődött a gyakorlati tapasztalat, a tiszthelyettesek szerepe a napi élet irányításában. A feladatkörök és a személyi feltételeket át kellett szervezni. Ez a fajta változás magában hordozta a képzési rendszer felülvizsgálatát és átalakítását. A társadalmi, munkaerő-piaci átalakítások fejlesztést generáltak a hadseregben is. Egyik ilyen hatás volt az élethosszig tartó tanulás elvének gyakorlati kiteljesítése, aminek lényegi eleme a felnőtt tudásának, motivációjának felhasználása, élethelyzete figyelembe vétele, a gyakorlati életben azonnal hasznosítható tudás adása. Ez teljesen egybeesett az önkéntességen alapuló képzésszervezési elképzeléssel.

A Magyar Honvédség tiszthelyetteseinek a jogszabályban meghatározott iskolai végzettséggel és szakképesítéssel, továbbá konkrét feladatokra felkészítő képzettséggel kell rendelkezniük. A tiszthelyettesi munkakörökhöz előírt iskolai végzettség, szakképesítés vagy tanfolyami végzettség hazai és külföldi katonai, rendvédelmi, illetőleg polgári felső- és középfokú oktatási vagy egyéb intézményben, iskolarendszerű és azon kívüli képzés keretében szerezhető meg. A jogállási törvény alapján HM-rendeletben határozták meg azokat a tiszthelyettesi munkaköröket, amelyek a beosztás jellegének megfelelő polgári szakképesítéssel – középszintű végzettséggel – is betölthetők.

2009 szeptemberétől a tiszthelyettesiskolában megkezdődött az érettségizettek mellett az azzal nem, de polgári szakképzettséggel

POLGÁRI KÉPZETTSÉG ALAPJÁN TISZTHELYETTES-ÁLLOMÁNYBA VETTEK 2008–2011.05

Fegyvernem (szakág)	létszám
Rádiórelé híradás	11
Hírközpontok	3
Vezetékes híradás	6
Információvédelmi, ügyviteli	28
Informatikai	37
Fegyverzettechnikai	11
Páncélos és gépjármű-technikai	28
Elektronikai	22
Műszaki technikai	9
Vegyivédelmi-technikai	2
Kiképzés-technikai	3
Különlegesberendezés-technikai	19
Mérésügyi és minőségbiztosítási	1
Harcanyag	12
Hadtáp	24
Közlekedés és szállítás	24
VÁM	1
Térképész	1
Meteorológia	4
Pénzügy	11
Egészségügyi	170
Infrastrukturális	8
Gépjárművezetők	59
Jogi és igazgatási	7
Humán	32
Katonazenész	35

Forrás: HVK SZCSF

rendelkező szerződéses katonák szakképzése, amelynek során rész-szakképesítés megszerzésével tiszthelyettes-beosztásba kerülhetnek. A munkatapasztalatra építő, azt elismerő kontaktképzéssel, a parancsnokok elvárásának megfelelően biztosította a szerződéses tiszthelyettesi beosztások feltöltését. 2008-tól 475 fő kapott érettségéhez kötött OKJ 52-es szintű katonai szakképesítést, valamint 161 fő szerzett rész-szakképesítést.

A fenti folyamat eredményeként mind nagyobb számban kapott lehetőséget a szerződéses legénységi állomány a tiszthelyettesi előmenetelre. A létszámok is ezt a folyamatot tükrözik. A végzetek fele tapasztalt szerződéses katona, akinek a katonai szocializációjára, elkötelezettségére lehet építeni a képzést.

A tiszthelyettes-utánpótlás másik bázisát a polgári szakképzettséggel rendelkezők spe-

ciális beosztásokba történő felvétele jelenti szerződéses állományviszonyban. Évente mintegy 100–150 fő állományba vétele történik meg. Emlékeztetőül: 1996 óta kerülnek mind nagyobb számban a rendszerbe nem katonai oktatási intézményben végzetek, akik úgynevezett KVNR-tanfolyam útján kapják meg a katonai kiképzést. (KVNR=katonai végzettséggel nem rendelkezők.)

2008-óta több mint 500 fő került tiszthelyettes-állományba. A hadsereg egészségügyi szakképzést nem folytatott, a tiszthelyettes-utánpótlás a polgári életből történik. Ugyanez jellemző az elektronikai, informatikai, pénzügyi, ellátási, műszaki területeken is. Az adatok alátámasztják azt a következtetést, hogy a katonai munkakörök egy részéhez szükség van államilag elismert szakképesítésre, illetve jó alapot nyújt a polgári képzés. A motivációval rendelkező civil állampolgár megfelelő katonai kiképzés után az elvárások szerint el tudja látni a feladatát mint egyenruhás munkavállaló. Természetesen időszakonként vizsgálni kell/kellene, hogy az adott munkakör ténylegesen katonai követelményekhez kötött-e (időnként felmerül a kétség).

AKTUÁLIS FOLYAMATOK

A tiszthelyettesképzés átalakítása napjainkban is a figyelem középpontjában áll. Államilag elismert és/vagy belső képzés, kétéves és/vagy a munkatapasztalatra építő néhány hetes/hónapos képzés, iskolarendszerű és/vagy felnőttképzés fogalmak és a mögöttük lévő tartalom foglalkoztatja az érintett állományt.

Az Országgyűlés által elfogadott új honvédelmi törvény (Hvt.) szerint 2012. január 1-jétől a tiszthelyettes helyett az altiszt megnevezés a használatos.

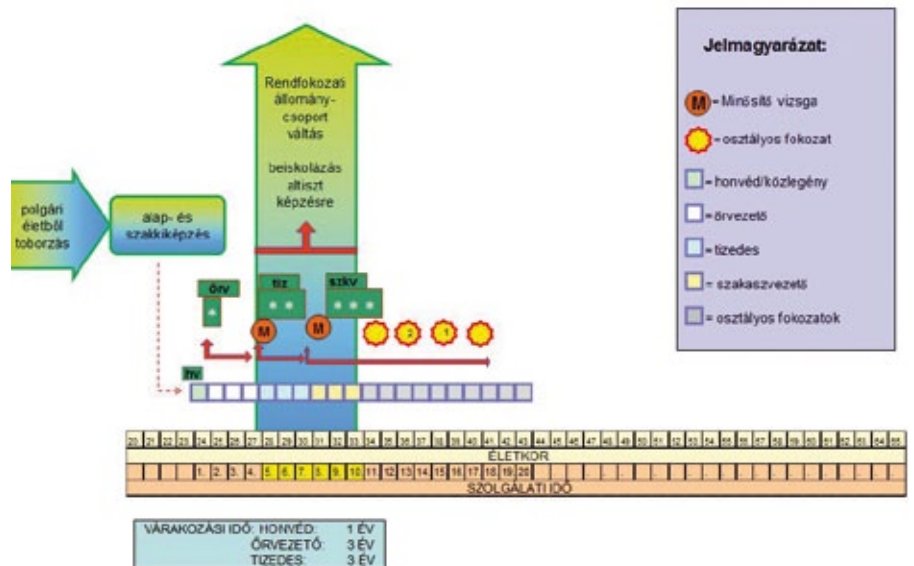
A rendszeresített és a meglévő létszám az elmúlt években érdemben nem változott.

	tts.	szerv.leg.
1999	11 161	5 330
2004	10 736	8 105
2005	10 220	9 763
2006	10 268	9 722
2007	8 535	7 104
2008	8 829	7 519
2009	8 890	7 517
2010	8 270	7 630

2011. elején is mintegy 1800 feltöltetlen beosztás volt. Sajnos a feltöltetlen helyek 60%-a főtörzsőrmester és zászlós beosztáshoz kötött, amelyen belül kirívóak a műszaki képzettséghez kapcsolódó hiányok.

A 2010-es kormányváltás után a közszolgálati életpályák összehangolásáról szóló 1207/2011. (VI. 28.) kormányhatározat meghatározta, hogy az érintett tárcaáknak ágazati személyzeti stratégiákat és új katonai életpályamodellt kell kialakítaniuk. Ennek megfelelően dolgozták ki a katonai pályamodellel, az előmenetellel, a munkaköri követelmények rendszerével, a teljesítmény mérésével és a személyzetfejlesztéssel, ezen belül a tiszt- és

A legénységi állomány előmenetele

altisztképzési rendszerrel kapcsolatos stratégiai feladatokat, célkitűzéseket.²⁶

Az új humánstratégia elvei meghatározzák: A „speciális szakmai” pályamodell azokban a tiszt, altiszt munkakörökben értelmezett, ahol a beosztás ellátásához olyan speciális szakmai tudásra van szükség, melyek a katonai oktatás/képzés rendszerén kívül szerezhetőek meg. Tehát a továbbiakban is számít a hadsereg a szerződéses szolgálatot vállaló altisztekre, akiket – az alapképzésükre építve – belső tanfolyamrendszerű altiszti képzésben kell részesíteni.

A KÉPZÉSI RENDSZER ÁTALAKÍTÁSA

Az új életpályamodellhez kapcsolódóan az oktatási, képzési rendszer átalakítása során olyan képzési rendszer működtetése a cél, amely a civil szakképzés, a munkaerőpiac, a meglévő állomány képzettségi helyzete, korfája, valamint a honvédség feladatai és szervezeti változásai és igényeinek folyamatos figyelemmel kísérésével és elemzésével rugalmasan alkalmazkodni tud a változásokhoz, a szakirányú szakmai képzés fejlesztésével képes biztosítani az igényelt számú és minőségű altisztet.

A képzési követelmények kialakításánál a hatályos jogszabályi előírásokat vették alapul. A 20/2002. HM rendelet 4. § (1) alapján „Az MH beosztásaiban végzendő feladatok ellátásához szükséges szakmai feltételek azon alapulnak, hogy az azt betöltő személy megfeleljen az ország fegyveres védelmére történő felkészítésen, valamint a rendeltetés szerinti alkalmazás sajátosságaiából következő, különleges ismeretekben, jártasságokon, készségeken és képességeken, valamint szakmai gyakorlaton, tapasztalaton alapuló követelményeknek.”

A képzési rendszer átalakítására az alábbi két, egymástól jelentősen eltérő rendszer lett kidolgozva:

I. Tanfolyamrendszerű belső altiszti felkészítés.

II. Új rendszerű államilag elismert katonai szakképzés.

A szerződéses legénységi karriermodell részeként a már állományban lévő, érettségizett szerződéses legénységi állomány felkészítése a

belső szabályozók által meghatározott rendszerben valósul meg, két részben: első a 3 hónapos alaptanfolyam, második a szakirányú szakmai tanfolyami felkészítés 3–6 hónapos időtartamban. Az alaptanfolyam ismeretanyagára épül a szakmai beosztásra felkészítő tanfolyam. A két tanfolyamrész sikeres teljesítése után nevezhetik ki és helyezhetik beosztásba a katonát.

A zászlósi előmenetelt az intenzív, három hónapos tanfolyamrendszerű szakirányú felkészítés biztosítja a főtörzsőrmesterek számára.

Az államilag elismert szakképzés rendszerében az altiszti pályát választó érettségizett fiatalok katonai szakképzése 2 éves nappali, iskolarendszerű képzés keretében valósítható meg. Ezt a képzési formát főként a repülőműszaki, az elektronikai, technikai szakterületek speciális beosztásaiban dolgozók szakmai utánpótlására kell fenntartani ott, ahol nincs szakmai utánpótlás a legénységi állománykategóriából (a nagy értékű, csúcstechnikai eszközök kezelésére jól képzett szakemberekre van szükség).

Az új tanfolyamrendszerű képzési rendszer:

- biztosítja az altiszti karriermodell részeként a már állományban lévő, tapasztalattal rendelkező szerződéses legénységi állomány gyors ütemű, a missziós feladatok időrendjéhez igazítható, gyakorlatorientált altiszti vezetői és szakmai beosztásra történő felkészítését, kiképzését;

- biztosítja a képzések szerkezetének, tartalmának gyors és rugalmas alakíthatóságát;
- szakterületenként eltérő idejű képzésre ad lehetőséget;

- figyelembe veszi a megszerzett gyakorlati tudást és tapasztalatot.

Az új 2 éves katonai szakképzés:

- továbbra is része az államilag elismert képzési rendszernek, de a tartalmát a honvédelmi miniszter határozza meg;

- a szakmai felelős HVK-szervezetek követelményei alapján biztosítja a szakirányú szakmai felkészítést azokra a beosztásokra, amelyek betöltéséhez jogszabályban előírt államilag elismert szakképzettség szükséges;

- a 2400 órás/2 tanéves képzés biztosítja azt, hogy elegendő idő lesz a katonai szoci-

Az altisztképzés rendszere: hivatásos

Altisztképzés: szerződéses

alizációra, az altiszt vezetői felkészítésre, az angol katonai nyelvképzésre, valamint a duális szakirányú szakképzésre. A gyakorlati képzés az MH alakulatainak feltételeire építve hajtható végre, a szakmaiság elvei alapján;

- a mintegy 1200 órás szakirányú szakképzéssel megalapozza az osztályos-, valamint a szakszolgálati vizsgára történő felk-

szítést;

- a honvédtiszt-jelölti jogviszony biztosítja az alap katonai feladatokra való felkészítést és a különleges jogrendből fakadó katonai feladatok végrehajthatóságát.

ZÁRSZÓ

A Magyar Honvédség több mint két évtizede zajló átalakításával párhuzamosan jelentős változások történtek a katonai oktatási rendszer szerkezetének, tartalmának és működési feltételeinek területén. Ez a permanens változás napjainkban is zajlik. Annak érdekében, hogy ne kelljen 2-4 évente módosítani a folyamatokat, tanulni kell a múltból, a hibákból, meg kell erősíteni a jó irányokat.

A honvédtiszthelyettesek/-altisztek mindig példásan helytálltak. Ők alkotják a hadsereg gerincét. Nem miattuk, hanem érdekükben folyik a képzési szerkezet átalakítása.

A kérdéskör egyik kutatójának munkáját olvasva magam is hiszem és vallom: „... a múlt valóságának ismerete segíthet a helyes megoldások keresésében. Ami több évtized gondos kísérleteinek eredményeként jónak bizonyult, valamint az azóta eltelt idő sem tette

anakronisztikussá, beépíthető a jelenbe anélkül, hogy ismét végigjárjuk a kísérletezés sok buktatóival és hatékonyságsökkenéssel járó rögös útját.”²⁷

(Vége)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Eszenyi József: A Magyar Királyi Honvédség altisztja kara 1920–1944. Püski Kiadó Budapest, 1994.

Benkő Tibor altábornagy: A rekonverzió mint a professzionális haderő humánerőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése. PhD-értekezés, ZMNE, 2010, 4–5.o.

Görög István ezredes: A szárazföldi csapatok humánerőforrás-biztosítása és fejlesztése a hadsereg modernizációs időszakában, különös tekintettel a szerződéses legénységi állomány biztosítására. PhD-értekezés, ZMNE, 2009.

Dr. Krizbai János ezredes: Javaslat a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény egyes rendelkezéseinek ágazati érdekből történő alkalmazása, valamint a Magyar Honvédség személyi állományának – egyes esetekben hozzátartozóinak – munkaerő-piaci pozícióját javító támogatások továbbfejlesztésére (HM, 2005) 5. o.

Szívós István alezredes: 5 éves az önkéntes haderő-szerződéses katonák. Szeregszemle 2009/4.142–151.o.

Tompa János dandártábornok–Kovács Zoltán ezredes: A tiszthelyettesi kar múltja, jelene és jövője. SVKI Védelmi Tanulmányok No 29., Budapest, 1999. ISSN 1216-4704. 66–74.o.

Szűcs Endre–Vartman György: A tiszthelyettesképzés fejlődése. A katonai előképzés egy újszerű lehetősége. Humán Szemle, 2006/különszám, 89–106.o.

79/2001. (VII. 29., HK. 12) MH utasítás: A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021. közötti időszakra.

Az új humánstratégia. Dr. Szarka Gábor kabinetfőnök előadása.

¹⁶ KSH-, HM KPÜ-adatok

¹⁷ Görög István ezredes: A szárazföldi csapatok humánerőforrás-biztosítása és -fejlesztése a hadsereg modernizációs időszakában, különös tekintettel a szerződéses legénységi állomány biztosítására. PhD-értekezés, ZMNE, 2009. 95.o.

¹⁸ Benkő Tibor altábornagy: A rekonverzió mint a professzionális haderő humánerőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése. PhD-értekezés, ZMNE, 2010. 4–5.o.

¹⁹ Dr. Krizbai János ezredes: Javaslat a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény egyes rendelkezéseinek ágazati érdekből történő alkalmazása, valamint a Magyar Honvédség személyi állományának – egyes esetekben hozzátartozóinak – munkaerő-piaci pozícióját javító támogatások továbbfejlesztésére (HM 2005) 5. o.

²⁰ Benkő Tibor „Humánerőforrás-gazdálkodás 2007-ben a szervezeti átalakítás tükrében.” Társadalom és Honvédelem 2009/2. 7. o.

²¹ Konferencia a humánstratégia felülvizsgálatáról. 2009. 02. 05., forrás: www.honvedelem.hu.

²² A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiája. 1009/2009. kormányhatározat. Budapest, 2009. január 30., 7. o.

²³ 79/2001. (VII. 29., HK. 12) HM utasítás: A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021. közötti időszakra, 4., 6–8. o.

²⁴ A Hjt. 79. § (1) és (2) bekezdései, a 20/2002. HM rendelet a Magyar Honvédség egyes beosztásaihoz kapcsolódó munkaköri követelményekről 5. § (1)

²⁵ A szakképesítés óraszámja: „az Országos Képzési Jegyzékről és az Országos Képzési Jegyzékbe történő felvétel és törlés eljárási rendjéről szóló 1/2006. (II. 17.) OM rendelet módosításáról” szóló 35/2007. (XII. 21.) 8/2008. (VI. 13.) SZMM rendeletben jelent meg. A katonai szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeit a 17/2008. HM rendeletben adták ki, amelyben a „Honvéd tiszthelyettes I-es” szakképesítés esetében a képzési időt 1 év/1320 órában, a „Honvéd tiszthelyettes II-es” szakképesítés esetében 1 év/1120 órában, valamint az „Alapfokú katonai vezetőhelyettes I-II.” rész-szakképesítést 630 órában határozták meg.

²⁶ 79/2001. (VII. 29., HK. 12) HM utasítás: A Magyar Honvédség humánstratégiája a 2012–2021. közötti időszakra, 6-8. oldal.

²⁷ Eszenyi József: A Magyar Királyi Honvédség altisztja kara 1920–1944. Előszó, 11. o. Püski Kiadó Budapest 1994.

Dr. Kiss Zoltán László alezredes:

ARANYÉRMEK A HAZA SZOLGÁLATÁÉRT

A XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia (OTDK) értékelésére 2011. november 23-án az MTA dísztermében került sor. A rendezvényen Dux László államtitkár beszédében hangsúlyozta: a tehetség a nemzeti erőforrás legfontosabb részét alkotja, a TDK a szellemi utánpótlást termeli, és mutatja a felsőoktatás felelősségét a szakemberképzésben. Szendrő Péter akadémikus, az OTDT elnöke történetileg visszatekintve úgy fogalmazott, hogy a TDK valós értékeket képviselt az elmúlt évtizedekben is. Csányi Sándor, az OTP elnök-vezérigazgatója – nagy hatású beszédében – utalt arra, hogy a szellemi tőke 70 %-a napjainkban már tudományalapú, és fontos, hogy a tudomány értéketermelő legyen. (Csányi Sándor magánvagyonából 100-100 ezer forintot tartalmazó bankkártya adományozásával támogatja a Pro Scientia Aranyéremmel kitüntetett diákokat.) Pálincás József akadémikus, az MTA elnöke hangsúlyozta: a TDK a magyar elitképzés fóruma, és *a sikeres pályázók az aranyérmeket valóban a haza szolgálatáért kapják.*

E sorok szerzője úgy gondolja, hogy ez a megállapítás vonatkozik a ZMNE két civil hallgatójára is, akik Pro Scientia Aranyérmet, valamint a három tanárra, akik Mestertanár Aranyérmet kaptak (közülük egy fő a Rendőrtisztviselői Főiskolát, két fő a ZMNE-t képviseli – mely intézmények 2012. január 1-jétől az új Nemzeti Közszoalgalati Egyetem karaként működnek).

A TDK széles bázisú tehetséggondozó fórum. Érdemes idéznünk ennek alátámasztására az OTDT titkára, Cziráki Szabina előadásában elhangzott számokat: „Az OTDK-t megelőző négy félévben rendezték meg azokat az intézményi és kari TDK-konferenciákat, amelyekben a hallgatók jogosultságot szerezhettek a XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencián történő részvételre. Az 1713 konferencián 11 651 pályamunkát mutatott be 13 520 hallgató, akiknek munkáját 14 154 témavezető segítette. Az OTDK-ra javasolt pályamunkák száma 6650, amelyek közül 4471-et neveztek be. A 16 tudományterületi szekció 410 tagozatában végül 4169 pályamű ismertetésére került sor. A kiosztott helyezések száma 1327, az OTDT szabályainak megfelelően kevesebb, mint a bemutatott pályamunkák 1/3-a. A konferencián pályamunkát bemutatók 46%-a vett részt alapképzésben az intézményi TDK-konferencia idején, a helyezést elérőknek pedig több mint 41%-a.”

A XXX. Jubileumi OTDK Had- és Rendészettudományi Szekciójára, az országos konferenciasorozat részeként, 2011. április 18–20. között került sor a Rendőrtisztviselői Főiskolán. Rendezvényünk védnökei dr. Hende Csaba honvédelmi és dr. Pintér Sándor belügyminiszter voltak. Külön köszönet a védnököknek azért, hogy a konferencia sikerét anyagi

szempontból, illetve különdíjak felajánlásával is biztosították. A szekció eredményes, valóban a tehetség és a siker fóruma volt a 40. évfordulóját ünneplő Rendőrtisztviselői Főiskolán. A regisztrált 131 pályázatból 125-öt előadtak a magas szintű bírálóbizottságok előtt. Meggyőző teljesítményekről győződhattunk meg a 19 tagozatban. Ami másoknak a rendőri vagy a honvédelmi területől csak egy újsághír, azt tisztjelöltjeink, civil hallgatóink komoly kutatási feladatként vállalták fel. Tisztjelöltjeink és civil hallgatóink prezentációi tudományos igényűek, lényegre törőek voltak, és valóságismeretről tanúskodtak.

Büszkék lehetünk a katonai műszaki, a had-, valamint a rendészettudomány és a társadalomtudomány sikeres együttműködésére és eredményeire. Az OTDK mint mozgalom az elmúlt évtizedekben az időszakról időszakra megrendezett konferenciákkal kaput nyitott a világra, inspirálta a pályázókat abban, hogy közreműködjenek a társadalom előtt álló feladatok megoldásában, távlatokat nyitott a szakmai fejlődésben, megerősítette a konzulens tanárokat a tapasztalatok, a tudás átadásában, és nem utolsósorban igazolta, hogy a mozgalom a tehetség szabad tere. A tehetségnek új terek nyíltak és nyílnak napjainkban is, gondoljunk a pályázók által kidolgozott olyan témákra, mint: a gyermekkatonaság problémaköre; a nyugat-csendes-óceáni térség szerepe az amerikai stratégiában; a büntetés-végrehajtási intézetek nevelési problematikája; a rádiócsatornán továbbított hang minőségének objektív vizsgálata; az extrém időjárás anomáliák, a szén-dioxid klímaalakító hatása; a rendőrök pályaképe; az időjárás frontok és a közlekedési balesetek összefüggései; a szervezett bűnözés egy speciális ága – az illegális műkincs-kereskedelem – és hosszan sorolhatnám még a választott kutatási témákat.

Pályázóink igazolták, hogy a jó témaválasztás, a következetes és részletgazdag kidolgozás, valamint nem utolsósorban a konzulens segítsége eredményre vezet. Ha a szekció eredményeit a számok tükrében nézzük, a következőket mondhatjuk el: 14 intézmény (főiskola, egyetemi kar, köztük egy erdélyi egyetem) „versenyzői” vettek részt a konferencián; összesen 125 pályamunkát mutattak be, melyek közt kétszázöt dolgozatot is akadtak (ez a szám messze meghaladja a szekcióban a korábbi években induló pályázók számát); a pályamunkák bemutatását 19 tagozatban végeztük; az eredményhirdetés során nem kevesebb mint 50 (19 első, 21 második és 10 harmadik) helyezést, valamint 54 különdíjat oszthattunk ki.

A rendező intézmény, az RTF „életét” nagymértékben átalakította az országos rendezvény. Hallgatóink és oktatóink – pályázóként, konzulensként, bírálóként, zsűritagként és

nagyon sokan a szervezésben részt vevőként – jelentős számban járultak hozzá a konferencia sikeréhez, csakúgy, mint az RTF azon dolgozói, akik a háttér munka jelentős részét (pl. a pénzügyi, logisztikai, étkeztetési, videotechnikai stb. területen) végezték. Kiemelést érdemel, hogy az RTF rektora, prof. dr. Sárkány István ny. rendőr vezérőrnagy a lehető legnagyobb mértékben segítette a XXX. OTDK lebonyolítását, sőt ahhoz – mind belső, mind külső erőforrások bevonását megteremtve – erkölcsi és anyagi téren minden támogatást igyekezett biztosítani.

Dr. Janza Frigyes ny. rendőr vezérőrnagy, címzetes főiskolai docens, a Magyar Rendészettudományi Társaság főtitkára a jövőre utalva kiemelte, hogy a közigazgatás, a katonai és a rendészeti igazgatás közt egyre szorosabb a viszony, egyre több a kapcsolat. Ezt képezi le a jövő közös közszolgálati egyeteme is. Utalt rá, hogy minden tettnek a közszolgálatban is egy legfőbb mérője lehet, ez pedig maga az ember. Dr. Virányi Gergely ügyvezető elnök elmondta, hogy a rendészeti tisztképzés területén a tudományos diákköri munka már jóval az RTF megalapítása, azaz 1970 előtt elkezdődött, ugyanis az RTF jogelőd intézményei már 1959-től felvállalták a tudományos önképzőkori tevékenység támogatását. Rámutatott, hogy az RTF hallgatóinak részvétele az országos konferenciákon az 1970-es évek óta hagyomány, ahogyan az is, hogy színvonalas dolgozataikkal rendszeresen nyerne el díjakat, elismeréseket. Hangsúlyozta: helyezésektől és különdíjaktól függetlenül minden versenyző nyertesként távozhat a XXX. Jubileumi OTDK-ról.

A díjazottak:

Pro Scientia Aranyérmet kapott: Schmidt Petra védelemigazgatás, katasztrófavédelem szakos (ZMNE), valamint Kiss Roland biztonság- és védelempolitikai szakos hallgató (ZMNE). Aranyérmes hallgatóink tehetséges fiatalok. Tanulmányi munkájuk mellett rendszeres pályázói a TDK-nak. Témaválasztásuk korszerű szakmai területekre irányul; tudatosan készülnek hivatásukra. Eredményeiket publikálják, magyar és nemzetközi konferenciák résztvevői, hozzászólói; huzamos idő óta igazolják alkotóképességüket.

Schmidt Petra pályázatainak témái: „A szén-dioxid klímaalakító hatása, kibocsátásának csökkentési lehetőségei, különös tekintettel a Kiotói egyezmény magyarországi vonatkozásaira” (2009). A téma konzulense dr. Földi László mk. alezredes. „Az utóbbi idők extrém időjárás anomáliái avagy a víz mint hazánk szélsőséges felszínformáló ereje” (2010). Konzulensek: dr. Láng István (MTA), valamint dr. Földi László mk. alezredes (ZMNE). Aranyérmes hallgatóinknak hat publikációja van. 2010-ben Bolyai János ösztöndíjat kapott.

Kiss Roland pályázatainak témái: „Az iráni aszimmetrikus tengeri hadviselés” (2009). Konzulense: dr. Kaiser Ferenc egyetemi docens. „A modern városharc” (2009). Konzulense: dr. Horváth J. Csaba alezredes (ZMNE). „A nyugat-csendes-óceáni térség a 21. század amerikai stratégiájában” (2010). Konzulense: dr. Kaiser Ferenc egyetemi docens (ZMNE). Aranyérmesünknek hat publikációja van.

Mestertanár Aranyérmet kapott: dr. Tarján Gábor főiskolai docens (RTF), valamint dr. Kaiser Ferenc egyetemi docens és dr. Harai

SCHMIDT PETRA

Dénes nyá. ezredes, egyetemi tanár (ZMNE).

Dr. Tarján Gábor főiskolai docens az RTF Társadalomtudományi Tanszékének tanára, 1999 óta a történelemtudományok kandidátusa, tizennyolc éve az RTF oktatója. 1994-ben egyik alapítója volt a Rendőrtiszti Főiskola Társadalomtudományi Diákkörének, amelyet 2002 óta vezet. Ettől az évtől tagja a főiskola Tudományos Diákköri Tanácsának. 1994 óta mintegy 70 dolgozatnak volt a témavezetője, 2001 óta – 2007 kivételével – hallgatói 26 dolgozattal vettek részt az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. 2004-ben a Rendőrtiszti Főiskola gondozásában és kiadásában 16 hallgatójának dolgozata – illetve ezek rövidített változata – önálló kötetben jelent meg. Ezenkívül négy hallgatója szerepelt témájával tudományos konferenciákon, ketten pedig a *tudomány napjához* kapcsolódó szakmai rendezvényen adtak elő. Az Országos Tudományos Diákköri Konferenciákon 4 hallgatója ért el első, 3 hallgatója második helyezést és 12 diákja különdíjban részesült.

Dr. Kaiser Ferenc a ZMNE Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Intézet, Biztonság- és Védelempolitikai Tanszékének egyetemi docense. Az elmúlt 10 év során 40 Intézményi Tudományos Diákköri Konferenciára (ITDK), illetve 32 Országos Tudományos Diákköri Konferenciára (OTDK) benyújtott – egy katasztrófavédelmi témától eltekintve minden esetben a biztonság- és védelempolitika területén született – tudományos diákköri dolgozat témavezetője volt. Öt dolgozat esetében egy-egy oktató, illetve szakértő kollégával közösen végezte el a felkészítő tanári munkát. Diákjai OTDK-n összesen hat első, hét második és két harmadik helyezést értek el, valamint tizennégy különdíjat nyertek, ITDK-n pedig tíz első, tizenegy második és kilenc harmadik helyezést értek el, valamint huszonegy különdíjat nyertek. Három hallgatója részesült Pro Scientia Aranyérem kitüntetésben: Tóthi Gábor 2005-ben, Hetényi Soma Ambrus 2007-ben, Kiss Roland 2011-ben. Külföldi tudományos versenyen három hallgatója vett részt. 2004. szeptember 19-én, oktatómunkája elismeréseként, a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere III. osztályú Honvédelemért kitüntetett címet és érdemérmeket adományozott számára. 2010. június 3-án a ZMNE rektora Kiváló Oktató címmel ismerte el munkásságát.

DR. TARJÁN GÁBOR

Dr. Harai Dénes nyá. ezredes, egyetemi tanár – a Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Intézet tudományos igazgatóhelyettese – 2007-től vezeti a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, valamint a Rendőrtiszti Főiskola OTDT Had- és Rendészettudományi Szakmai Bizottságát, amely több más egyetemet is bekapcsolt a saját területeinek OTDK-munkájába. Egyetemi tanárként több mint másfél évtizede rendszeresen témakonzultációkat végez, vezeti az Intézményi Tudományos Diákköri Konferenciákon, valamint felkérésre a doktoranduszok Tavasz Szél konferenciáin a társadalomtudományi szekciót. Széles körű szervezőmunkával sikeresen készítették elő a XXIX., valamint a XXX. OTDK Had- és Rendészettudományi Szekcióját, amelyen a pályázó hallgatók, valamint konzulens tanáraink jelentős eredményeket értek el (2-2 Pro Scientia Aranyérem, valamint 2-3 Mestertanári Aranyérem.) 1996-tól a főszerkesztésével működő egyetemi tudományos folyóirat, a Társadalom és Honvédelem fórumot és megjelenést biztosító hallgatói TDK-pályázatainak. Szakmai bizottságával megkezdte új egyetemi karuk (Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar), valamint a Nemzeti Közszerkezési Egyetem képzési sajátosságainak megfelelő, új profilú diákköri tudományos munka szervezését. Tagja a Magyar Honvédség központi folyóirata, a Honvédségi Szemle szerkesztőbizottságának.

XXX. Jubileumi Emlékérmek kapott:

Dr. Padányi József mk. ezredes, a ZMNE mb. rektora, az új egyetem rektorhelyettese; dr. Blaskó Béla rendőr vezérőrnagy, volt RTF-rektor, dr. Lakatos János nyá. rendőr ezredes, második helyezést, hat pályázat különdíjat kapott. 2001-ben dr. Lakatos János az Állam és Jogtudományi Szekcióban Mestertanár kitüntetésben részesült. Kidolgozta az RTF Tudományos Diákköreinek Ügyrendjét/Működési Rendjét. Irányításával készült el a hosszú távú diákköri program, amelynek keretében az OM által nyújtott támogatás részeként létrehozták a diákköri kiskönyvtárat, kiadták a „Szemlények a Rendőrtiszti Főiskola tudományos diákköri dolgozataiból” című sorozatot, megteremtették a TDK-pályázatok videomellékleteit biztosító technikai feltételeket.

az szakmai bizottság elnökhelyettese, dr. Hajdú István nyá. ezredes, volt KLHTK-dékán, témavezető, valamint dr. Harai Dénes nyá. ezredes, a szakmai bizottság elnöke.

Dr. Padányi József mk. ezredes azok közül a fiatal vezetők közül való, akik hallgatóként voltak tudományos diákkörösök, mi több, pályamunkájára a XX. OTDK Hadtudományi Szekciójában 1991-ben Pro Scientia Aranyérmet kapott. Egyetemi oktatóként – később, egyetemi tanárként, mb. rektorként is – rendszeres támogatója volt az intézményi TDK-nak, több alkalommal volt bírálóbizottsági elnök, valamint opponens. Felvállalta a következő, XXXI. OTDK szekciójának megrendezését is.

Dr. Blaskó Béla rendőr vezérőrnagy, rendőrségi főtanácsos, habilitált egyetemi tanár, az RTF Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszékének vezetője (NKE). Három évtizedes oktatómunkájának részét képezi az OTDK célkitűzéseinek megvalósítása. 1981-ben, hallgatótársával közösen készített „A büntetőjogi bűnösség” című diákköri pályázatukkal nívódíjat nyertek az Államigazgatási Főiskolán rendezett XV. OTDK jogi szekciójában. 1997–2005 között mint az RTF főigazgatója kiemelten támogatta az OTDK-k valamint az ITDK-k eredményességét. Évtizedek óta elnöke az OTDK büntetőjogi szakmai zsűrijének az RTF-en, valamint más egyetemeken is.

Dr. Lakatos János nyá. rendőr ezredes, főtanácsos, az RTF Kriminológiai Tanszékének szakcsoportvezetője, a Had- és Rendészettudományi Szakmai Bizottság elnökhelyettese. 1992–2010 között a Kriminológia Diákkör vezetője, több mint félszáz TDK-dolgozat konzulense; közülük 10 pályamunka indult OTDK-n, amelyekből 1 első, 2

DR. KAISER FERENC

második helyezést, hat pályázat különdíjat kapott. 2001-ben dr. Lakatos János az Állam és Jogtudományi Szekcióban Mestertanár kitüntetésben részesült. Kidolgozta az RTF Tudományos Diákköreinek Ügyrendjét/Működési Rendjét. Irányításával készült el a hosszú távú diákköri program, amelynek keretében az OM által nyújtott támogatás részeként létrehozták a diákköri kiskönyvtárat, kiadták a „Szemlények a Rendőrtiszti Főiskola tudományos diákköri dolgozataiból” című sorozatot, megteremtették a TDK-pályázatok videomellékleteit biztosító technikai feltételeket.

Dr. Hajdú István nyá. ezredes, egyetemi docens (NKE) a Hadtudományi Szekció megalkulásától (1987) folyamatosan részt vett a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia intézményi tudományos diákköri tevékenység szervezésében. 1997 és 2001 között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Diákköri Tanácsának elnökeként irányította a hallgatói tudományos életet. Ebben az időben elnöke volt a Hallgatói Közleményeknek, amelyben számos eredményes TDK-munka jelent meg. 2001-ben *Mestertanár Aranyérmét* kapott. 2003–2008 között a kar dékánjaként folyamatosan segítette a kari tudományos diákköri munkát, több ízben írt ki hallgatói pályázatot. 1995-óta folyamatosan TDK-konzulensi feladatokat lát el harcászat, hadművellet-elmélet, parancsnokok és törzsek stb. témában. Hallgatói pályázataikkal intézményi és OTDK-versenyeket nyertek.

A jubileumi üléssel lezáródott a tehetséggondozás hat évtizede (konferenciát minden második évben rendezünk). A hatvan év alatt megteremtődtek és folyamatosan korszerűsödtek a folyamat elvei, eljárásai és hagyományai a felsőoktatásban, amelyek hidat képeznek napjaink új felsőoktatási és tudományos feladataihoz. A „tudományos munka” hagyományos, bürokratikus értelmezése napjainkra meghaladottá vált. Minden társadalmi szektorban új intézményrendszerek jöttek létre, átalakult/átalakul az egyetemi, főiskolai képzés. *A változásokban megmarad azonban a természeti, technikai, valamint a társadalmi valóság kutatásának szükséglete.* Hallgatóink közül a kiemelkedő tehetségek megismerkedtek a témaválasztás és a kutatás felelősségével, a tudományos feltevések igazolásainak módszertanával, valamint a vonatkozó etikával. A gyakorlat nyomása egyre határozottabb formát ölt minden területen, így a honvédelem, a biztonság területén is. Ezért az egyetemeken, eltérő mértékben ugyan, de szükség van mind a specialisták, mind a gyakorlati élet szakembereinek képzésére.

A Had- és Rendészettudományi Szekció sikere is méltó hozzájárulás volt a XXX. Jubileumi OTDK eredményességéhez. Köszönet illeti mindazokat, akik hozzájárultak a rendezvény eredményes lebonyolításához.

A 2013-ban esedékes XXXI. OTDK rendezője a *Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara* lesz. A felhívást már közzétette az Országos Tudományos Diákköri Tanács. Bízom abban, hogy az új, nagyobb egyetemünk rendőr- és honvédtiszt-jelöltjei, valamint civil hallgatói is sikeresen képviselik majd tudományterületeinket és tudományágainkat. Dr. Patyi András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora – aki szintén megkapta az OTDT elnökségétől a jubileumi emlékérmét – támogatásáról biztosította szakmai bizottságunkat. Továbbra is azokra a tradíciókra, ismeretekre, példaképekre, képességekre lesz szükség, amelyek a rendőrség, a honvédség, valamint a közigazgatás eredményességéhez, fejlődéséhez hozzájárulnak. Európa és benne Magyarország a következő évtizedekben épülni, gyarapodni akar, és ahhoz fiatal tehetségek kellene. *Az alkotóképesség így válhat nemzetvédelmi tényezővé!*

Dr. Weinhofer Judit – Tóth Zsolt:

GYÁSZREAKCIÓ BAJTÁRSÁK ELVESZTÉSEKOR

Az elhunyt magyar katonák emlékére

A háborúk rettenetes velejárója a halál. Az ártatlan civilek, főként a gyermekek és a nők erőszakos halála is felfoghatatlan, ám a katonák számára a bajtársak elvesztése az egyik legnehezebben feldolgozható lelki trauma. Tanulmányunkban korabeli levelek, visszaemlékezések és jegyzőkönyvek tükrében igyekszünk feltárni az olvasó előtt a második világháború néhány fájdalmas pillanatát, azzal a céllal, hogy közelebb kerülhessünk a hadtörténelem főszereplőjéhez, a katonához. Ennek érdekében a történeti kutatások és elemzések mellett a katonapszichológia és a tanatológia segítségével próbálunk meg képet alkotni a háborúban bajtársát elvesztő harcos lelkivilágáról és cselekedeteiről, valamint a pszichés sérülések orvoslásáról.

A napjainkban missziókban szolgáló magyar katonák a közelmúltban sajnos több alkalommal is hasonlókat éltek át, mint a második világháborúban küzdő elődeik, ezért az írást elsősorban az ő figyelmükbe ajánljuk.

A XX. század első felében tomboló háborúk során példa nélküli pusztítást kellett átélnie az emberiségnek. Míg a harcok színtere évezredekken keresztül a településeken kívülre esett, vagy kifejezetten a hadászati céllal épített létesítményekhez volt köthető – ahol az áldozatok maguk a katonák voltak –, addig az 1930-as évektől kezdődően a helyzet megváltozott. A haditechnika fejlődése új hadászati megoldásokat követelt, aminek következtében a civil lakosság is megtapasztalta a hadi események minden borzalmát. A Nagy Háború veszteségeivel szemben, a második világháború áldozatai közül a civilek száma már jóval meghaladta a katonákét. Ennek ellenére még így is az utóbbi világégés idején esett el a legtöbb katonára, több mint 25 millió. Magyarország 830–950 ezer fős összes veszteségéből 340–360 ezer volt a katonavesztés, ebből a legújabb kutatások 120 és 180 ezer fő közöttire becsülik a hősi halottak számát.¹ Az adatok jól mutatják a Magyar Királyi Honvédség óriási számú embervesztését, de arra nem képesek, hogy érzékeltessék az átélteket. Háborúban a fronton lehet kapaszkodni az istenhitbe, vagy a jó szerencsébe, de jobbára a katona csak magára és a bajtársaira számíthat. A csapatszelleme kialakulását elősegítő katonai kiképzés, majd a közös sors és az életveszély a békeidőktől eltérően, rendkívül közeli kapcsolatokat eredményezett a katonatársak között.

KÖZÖSSÉG TEREMTŐDIK

A hadseregbe kerülő ember egy új közösség tagja lesz. Kezdetben csak formális az összetartozás, majd fokozatosan internalizálja a közösség értékeit, tehát ezek a saját személyes értékítéleteivel összhangba kerülnek, kialakul az általános közösségi szellem. A bajtársak között fokozatosan igen erős kapcsolat épül fel. A kohéziót gyorsító, erősítő elemek közül a

következők a jelentősebbek:

- a csoport tagjai naponta személyes kapcsolatban állnak egymással;
- közös elképzeléseik és céljaik vannak;
- a közösségben mindenkinek megvan a saját szerepe és ezek kölcsönösen kapcsolódnak egymáshoz;
- közös irányítás;
- az elvárt magatartás definiálása;
- érzelmi segítségnyújtás egymásnak;
- azonos közösségi normák szerinti viselkedés;
- az egyes emberek a közösség tagjainak tartják magukat, és környezetük is annak tekinti őket;
- közösségükhöz egységesen viszonyulnak.²

A hasonló származású, helyzetű, korú, neveltetésű emberek gyorsabban válnak egységes közösséggé. A sok közös cselekvés, a világos, egyértelmű célok, a vezető iránti bizalom mind-mind erősítik a kapcsolatukat. Azonban a közös harci tapasztalat alakítja ki a legerősebb köteléket az egység tagjai között.³

A bajtársak olyan szélsőséges élethelyzeteket élnek meg együtt, amelyek a korábbi baráti kapcsolataiknál, néha még a vérségi kapcsolatoknál is erősebb lelki köteléket jelentenek. Egymásért akár az életüket is adnák. Német hadifoglyokat vizsgálva megállapították, hogy nem az ideológia ösztönözte őket a végsőkig kitartó harcra (különösen akkor, mikor már egyértelmű volt, hogy a háborút elvesztették), hanem a bajtársaikhoz való ragaszkodás.⁴ Hasonló eredményeket kaptak később a vietnami és a koreai háborúban részt vevő katonák vizsgálatakor is.⁵

A bajtársak elvesztése súlyos érzelmi megterhelést okoz a harcosoknak. Azért, hogy megérthessük a gyászoló katonákat, a továbbiakban olyan honvédek visszaemlékezéseit vizsgáljuk, akik a második világháborús harcokban átéltek ilyen csapásokat.

A HALÁL JELENLÉTE

A hadba vonulók, a fronton tartózkodó katonák, vagy a hadifoglyok lelki állapotát nagymértékben meghatározhatta a katonatemetők, a hadisírok látványa, amely a halál folytonos jelenlétére, a mulandóságra és az életveszélyes harci helyzetre emlékeztet.

1942. július 13-án, útban a voronyezsi térség felé a m. kir. 53/III. zászlóalj tizedese, Bartha József a következőkről számolt be: „Elértük Kurszk városát, a város elején szemünk elé került egy szomorú látvány, egy sírhalom, rajta már messziről látszó magyar sisakkal. Olvasom: Sebő József honvéd Meghalt 1942. VII. hó 7-én. (A veszteségi nyilvántartások szerint: Sebő László honvéd esett el ezen a napon Kurszknál, aki a 20. könnyű hadosztály légvédelmi gárdaütegénél szolgált. Halálát egy aknaszilánk okozta – a szerzők.) Szegény fiú már megtért egy boldogabb világba, ahol nincs szenvedés. Könyny szökök a szemembe, rá gondolok az én messze lévő szeretteimre, lehajtom a fejem és kullogok tovább.”⁶

A harcponthoz közeledve, a hadisírok jelenléte valószínűleg már kezdett megszokottá válni, ám a hosszú út során a katonák számára elkerülhetetlenné vált, hogy elgondolkodjanak a korábban csatába indult megboldogult társaikról. Július 20-án így írt a tizedes: „Tovább innen kicsi sírkereszteket látunk, a nagy offenzíva áldozata fekszik benne. Ő nekik már jó, ők már megtértek egy nyugodalmasabb világba, ahol már nem baj semmi, ahol már nem érzi az ölt, sivatagszerű végtelen forró orosz országutak víztelen kínjait és nem retteg, hogy a következő pillanatban rálép egy borzalmas orosz aknára, amely átsegíti őt a másvilágra...”⁷

Az idézet jól tükrözi a katonában rejlő félelmeket, amelyet két héttel később már fohász követett: „Hálát adok a jó Istennek, hogy még mindig életben vagyok és fájó szívvel gondolok azokra a magyar testvérekre, akiknek örök nyugvóhelyük távol az édes Magyar Hazától, a szerető hitvestől, édesanyától, testvértől, fiacsoktól, itt domborol egy-egy fakereszttel megjelölve...”⁸ Ám a totális háború idején sajnos a halál nem válogatott, és Sztorozsevoje mellett szeptember 9-én a fenti idézetek szerzőjét is elérte. Halálát, Sebő honvédéhez hasonlóan, roncsoló aknaszilánk okozta.

Voronyezs térségében már 1942 késő nyarán hatalmas katonatemetők voltak kialakulóban. A doni hídfőcsatákban részt vett Bertalan Sándor emlékei szerint: „Az augusztusi harcok nyomai mindenütt látszóttak, borzalmas, hogy mennyi magyar és mennyi német veszett el. Azt hiszem az andrejevkaik temetőben, igen, körülbelül ott voltak eltemetve, azt hiszem összesen 15 ezer ember.” Erről tudósít dr. Magass Miklós is: „Temetőket rendeztünk be már akkor, akkor már volt két komoly temető: Ternovojában és Bolgyirevknán, és bizony szaporodtak, egyre szaporodtak a sírok.”⁹

A HARCMEZŐK, A HADIKÓRHÁZAK ÉS A FOGLYTÁBOROK HŐSI HALOTTAI

A haditemetők, a rohamsisakkal ékesített sírkeresztek minden bizonnyal mélyen lesújtóan hatottak a katonák lelkivilágára, ám a halottak látványa ennél sokkal rosszabb volt. Nemes Tibor a következőképp emlékezett vissza 1942 augusztusára, az Uriv környéki összecsapá-

sokra: „Százával, ezrével hozták a sebesülteket. De úgy értse a sebesülteket, hogy ilyen székére egymásra voltak dobálva az emberek, voltak közöttük halottak is, már úgy emeltük le.”¹⁰ A magyar királyi 2. honvéd hadsereg tragédiáját megörökítő Pergőtűz című visszaemlékezés-gyűjtemény soraiban megrázó képeket kapunk a katonáldozatokról. Haraszti György elbeszélése szerint télen, a szovjet fronton „rengeteg ember megfagyott, ahogy vonultunk a hó tetején vissza, az ember megfogta a bajtársát, meg volt fagyva”. Somogyi Géza így emlékezett: „Ha találtunk halott katonát, aki így feküdt, egy párat fogtunk és fölállítottuk és beszúrtuk a hóba. És valami borzalmas volt, hogy szembejövő katonák így egy fagyott, meredt szemű hullát találtak, és akkor óvatosabbak lettek.”¹¹ A visszavonulásról Dálnoki Veress Lajos vezérezredes, aki 1942 és 1944 között altábornagyként a IX. hadtest parancsnoka volt, a következőkről számol be visszaemlékezéseiben: „...A községek utcáit összefagyott hullák, szánok, szétlőtt gépkocsik zárták el. Szétlőtt német páncéltörő ágyúk, kocsi- és teher-gépkocsironcsok között lótetemek hevertek mindenfelé. Elszórt felszerelési tárgyak, emberi vérbe fagyott roncsok mutatták a visszavonulás útját a visszavonulóknak. A kilőtt orosz harckocsi személyzete megszenesedve feküdt harckocsija mellett, vagy állt megmerevedve abban a testtartásban, amely pillanatban a hőgránát okozta forróság érte. A csizmájuktól és ruhájuktól megfosztott katonák holttestének szemrehányó tekintete meredt az égre, s mindezek felett a sűrítő jeges szélben éhes varjak százai keringtek, várva a lakomára, az élők borzalmára...”¹²

A trianoni békeszerződést követően a magyar katonaság létszámát – szigorú antantellenőrzés mellett – lényegesen, mintegy harmadára kellett csökkenteni. A katonaegészségügy szervezete is megfogyatkozott, nagy része rejtve, a Belügy- és a Népjóléti Minisztérium keretei közt működött. 1936 után a kissé fellendülő gazdasági élet érezte a hatását a honvéd-egészségügyben is, de a második világháború végéig sem sikerült a szükségleteknek megfelelően felfejleszteni. Megfigyelhető a katonaegészségügy működésének néhány nagyon jól szervezett példája is, például az 1941 áprilisában végrehajtott délvidéki bevonulás idején, azonban ez inkább az egészségügyi dolgozók helytállásának és nem a szervezet anyagi és létszámbeli ellátottságának a mutatója. A Don-kanyarban történtek pontos képet adnak erről, mikor a visszavonulásnál a kaotikus kiürítés miatt a sebesültek egy része el sem érhetette az egészségügyi állomást, és a hősiesen, a végkimerülésig dolgozó egészségügyi szolgálat képtelen volt ellátni a sebesültek tömegeit. A halottak és sérültek aránya közel azonos volt.¹³

A békében élő civil ember számára felfoghatatlan eseményeket éltek át a második világháború magyar katonái. A következőkben a voronyezsi térség egy rögtönözve kialakított kórházában átélt megrendítő eseményeket idézzük fel. Fenyvesi Imre így emlékezett: „Rettenetes szag az emberi hulla szaga. Sötét volt már, amikor beértünk, egyszer megbotlottam, hasra estem. Hát egy hullának a lábában buktam fel, de olyan sok légy volt rajta, mintha méhek szálltak volna föl hirtelen, olyan zsongás lett.” Az irtózatosságot Kovács Lajos veterán

Vers- és dalrészletek a katonahalálról

Halotti beszéd
(részlet)

Gyere, fiam, menjünk el apánkhoz,
Te, a hadiárva gyöngy, én, a hadiárva föld.
Menjünk – füvekként araszolva,
vakondként a földet púpolva,
menjünk – sírokként hullámolva,
sírbarázdákként ringva, ringlódva,
új temetőként kiáradva,
ó-temetőként kiszáradva,
süppedt sírokként apályolva...

Bella István

KÖZÖSSÉG TEREMTŐDIK

Oroszország felé nem tudjuk mi az utat
(részlet)

Gyertek magyar fiúk, kik egyszerre születtünk,
kik egyszerre huszárruhát viseltünk,
mutassuk meg annak a de kutya muszkának,
nincsen párja sehol az erdélyi bakának.

Magyar katonadal

katonára tovább fokozta: „Hullák százai, ezrei hevertek, a legyek milliói rajzottak. A hullák nyolcvan, ötven-nyolcvan centire felpuffadva, folyt belőlük a nedvesség. Volt ott orosz, volt ott magyar, volt ott tiszt, volt ott közlegény.” Péteri Ferenc is megerősítette az előző visszaemlékezést: „Rengeteg légy volt. Oly tömegben láttuk a legyeket minden helyiségben, mint azelőtt soha és sehol. És a kórteremben, ahol gennyes, véres sebekkel, kötésekkal feküdtek a sebesült katonák, a legyek jó talajt találtak maguknak, és valósággal ellepték a betegeket.”¹⁴

Az alkalmi hadikórházba azonban sokan el sem jutottak. Kovács Lajos elbeszélése szerint az arcvonalon a következő helyzet alakult ki: „Lehetetlenség volt ebben az óriási tűzben a sebesülteket elvinni. Aki úgy volt sebesülve, hogy el tudott menni, hátra tudott kúszni, az elment, aki nem tudott elkúszni, az ott elvérzett. És ilyen nagyon sok volt. Számítatlan volt.” Bizonyára külön lelki erőre volt szükség annak a végrehajtásához, amiről Károly János számolt be: „Aztán a szolgálatvezető mondja, hogy nyolc önként vállalkozó menjen ki a vonalba, összeszedni a halottakat, meg a sebesülteket... Kimentek aztán. Mind a nyolc kocsi, mint az ölfával, meg volt rakva halottakkal.”¹⁵

A fenti idézeteket olvasva teljesen érthető a magyar katonák mélyeséges kétségbeesése. A doni harcokban részt vevő katonák érzelmi világát Kovács Lajos így beszéli el. „Látva a súlyos eseményeket, látva a fölkészületlenséget, látva azt, hogy a 2. magyar hadsereg felszerelése egyenlő a nullával és látva az óriási veszteséget, ami eddig a harcok során bekövetkezett, a megmaradtak, az élők olyan letargiába kerültek, olyan elkeseredés lett úrrá... Ezt a harcot teljesen értelmetlennek látták, és most már mindenki azzal törődött, azzal foglalkozott, hogy mikor szabadul ki élve, ha egyáltalán ki tud szabadulni ebből a pokolból.”¹⁶

A hadifoglytáborokba kerülő második

világháborús magyar katonák sem teheték meg, hogy elkerüljék a halált, vagy annak a gondolatát. Egy szovjet fogságba került kassai légvédelmi tüzér írja az alábbiakat visszaemlékezésében: „Az első éjszakát hullák között, piszokban, egy hangárszerű épületben töltötük... Naponta 150–200-an haltak meg, akiket mi temettünk el közös sírban... 1943. március 28-án egy csoporttal elvittek az Ural északnyugati részére, ahol még kemény tél volt. Itt is erdőben laktunk, és ugyanúgy aratott a halál, mint az előző helyen...”¹⁷ A légerekben a legnagyobb pusztítást már nem a háború tüzei, de az embertelen higiéniai körülmények, a rendkívül hiányos ruházattal és étkeztetési ellátás okozta. Andruskó Károly, aki több mint egy évig volt szovjet fogságban, a következőket írja: „Amíg ott tartózkodtunk, felütötte a fejét a hasfistusz. Számolatlanul haltak meg az emberek, lehetett úgy tízezer halott is.”¹⁸ Annak ellenére, hogy az így elhunyt katonák nem harccselekmény közben vesztették életüket, mégis hősi halottaknak tekinthetők, hiszen a haza szolgálatában álltak, amikor a halálukat okozó ellenséges haderő foglyul ejtette őket.

GYÁSZREAKCIÓ

Ahhoz, hogy a történeti forrásokban szereplő, halállal szembenező katonák érzelmi világát, valamint az ebből adódó cselekedeteiket megértsük, fontos lehet pszichológiai szempontok alapján is bepillantást nyerni a témába.

Az emberek a barátaik, szeretteik elvesztésekor erős érzelmi vihart, gyászreakciót élnek át. Minden összedől, a megváltozott világ soha többé nem lesz olyan, mint amilyen korábban volt. Minél erősebb volt az érzelmi kötődés, annál súlyosabbak a reakciók. Az érzelmeik változása csoportosítható, az emberek többségében hasonlóan zajlik, de az egyes szakaszok időtartama és erőssége különböző. A gyász elfogadásának, feldolgozásának folyamata van. A korai pszichológiai modellek három szakaszt különítettek el, a sokk, a veszteség tudatosítása, a felépülés (Engel 1964, Averill 1968) szakaszait. Vannak négy-, illetve ötszakaszos modellek is. A két legismertebb modell Elizabeth Kübbler-Ross (1988) és Pilling János (2001) modellje.¹⁹

Kübbler-Ross modellje: 1. tagadás, 2. düh, 3. alkudozás, 4. depresszió, 5. belenyugvás.

Az első fázisban hárítja a valóságot, igyekszik tudomást nem venni a történekről, majd dühös lesz, felelőst keres, kötekedik, a harcok során gyakran ilyenkor fordulnak elő kegyetlenkedések. Ezt követően az alkudozás következik. Felajánlásokat tesz, mit tenne, ha kikerülhetne ebből a helyzetből. Ezt az apátia időszaka követi, a „minden mindegy” érzése. Sokan megrekednek ebben a fázisban. Ha sikerül ezen túljutni, jön a belenyugvás a helyzetbe, a szembenézés, ami a megküzdés alapja. (A Kübbler-Ross-modell szakaszaira a cikk további fejezeteiben megjelenő visszaemlékezések szolgálnak példának.)

Pilling János szerint²⁰: 1. sokk, 2. kontrollált szakasz, 3. tudatosulás, 4. átdolgozás, 5. adaptáció.

Természetesen a fenti fázisokon nem mindenki megy végig, nagyok az egyéni különbségek. Ez függ a kapcsolat erejétől, a személyiségtől, a körülményektől, a korábbi

tapasztalatoktól. A folyamat végső célja alkalmazkodni az elvesztett személy nélkül is az élethez, és ahhoz a tényhez, hogy az élet többé már nem lesz ugyanolyan, mint azelőtt volt. Ez egy természetes gyógyulási folyamat, amely az elvesztett személy nélkül is biztosítja az élet folytatását. Maga a temetés rítusa, a gyerekkor óta ismert szertartás, az érzelmeik szabadabb engedésének lehetősége, szintén jelentősen segítik a gyász feldolgozását.²¹

BAJTÁRSÁK ELVESZTÉSE

Az előzőekben leírtak is tanúsíthatják a halál jelenlétének és a halott társak látványának rendkívül sokkoló érzelmi hatását. A sok-sok sírkereszt vagy a holttestek képe mellett azonban a katona számára a fronton bekövetkező legrosszabb helyzet az lehet, amikor a saját alakulatából a szeme láttára veszíti el társait. Korábban már ismertettük, hogy háborús időkben a harcostársak sorsközösséget vállalnak. A második világháború tűzharcai során legtöbbször csak magukra és egymásra számíthattak a katonák, akiknek az életveszélyes szituációkban számos lehetőségük adódott arra, hogy kiérdemeljék társaik bizalmát. Az együtt elszenvedett időszakban sokuk között szoros kötődés alakult ki. Nem véletlenül született a német közmondás, miszerint „Egy bajtárs elvesztése olyan, mintha egy végtagodat vesztened el”.

Czakó Merynhé tanúvallomása Linzenbold István tizedes haláláról a következőképpen szól: „A legkisebb megmozdulásomra erős tüzet kaptam. Nem is mertem megmozdulni. Körülbelül 11 óra lehetett, amikor Linzenbold tizedes úrral szót váltottam. Az esti szürkületben, amikor már lehetséges volt a mozgás, én hátrakúsztam. Visszafelé Linzenbold tizedes úr mellett mentem el, a kezét megfogtam, amely hideg volt, vállát is megráztam, de nem szólt. Szegény parancsnokom már ekkor halott volt.”²²

1944. október 7-én Felsőverecskénél Kövendy Károly, az ungvári Csendőrző Tiszászlóalj 2. századának századosa naplójába a következőket jegyezte be: „Az orosz bennünket is egyre erősebben aknázták. Ignácz tizedest lövészgödörben letalálta érte. Szegény fiút darabokra szaggatta az akna. Géppisztolya felismerhetlenségig széthajlott... Első halottunk számára sírt ásatok a templom oldalánál. Ignácz próbacsendőrző-tizedes halála mélyen megrázt, de nem sok idő jut ezen töprengeni. Veszett puskatűz és kézigránát-robbanások hangját hozza felém a szél...”²³ Az idézet jól érzékelteti, hogy a gyászra nemigen jutott idő a harci cselekmények közepette.

Gyöngyösi Ferenc törzsőrmester halálát parancsnoka, Ferenchalmi Béla főhadnagy a következőképpen írta le az elhunyt feleségének: „... jött a hír, hogy itt a muszka. Gyöngyösi Ferenc törm. kivezette az erdőből a szakaszt, de az erdő szélén irtózatossá tűz fogadta. Az első két lövés mindjárt őt érte. Egyetlen és utolsó szava ezek voltak: »Fiúk, ne hagyjatok el!« Két ember azonnal odasietett hozzá, de a nagy tűzben még be sem tudták köztönni. Az egyik lövés a nyakát, a másik a jobb felső combját érte. Életben volt még, de beszélni nem tudott, mert a nyaklövés a gégejét érte... kb. du. 5 órakor szép csendesen meghalt.

Szólni nem tudott, csak nézett és utolsó pillanatai Nagyságos Asszonyának és egy leendő trónörökösnek szóltak, akinek eljövetele már napokkal előbb igen nagy boldogsággal töltötték el...”²⁴

Az előző fejezetben említett gyászreakcióra felállított Kübbler-Ross-féle modell 1., 4. és 5. szakaszai jól megfigyelhetők v. Kékkői Lászlónak az 1944-es tordai csata idejéről származó szomorú emlékképeiben: „... Mi baj van, Balogh? – szólok neki. – Főhadnagy úr, a százados úr meghalt. Itt hangja elcsuklik. (Kübbler-Ross 1. szakasza). Kemény katonarácán végigfolynak a könnyei. Sehogy sem akarom megérteni. Olyan hihetetlen és olyan borzalmas. Császár Tibor! Fél órája még beszéltem vele. Aztán itt egész csend van, csak egy-egy akna pukkan. Ő hívta ki maga ellen a sorsot, túlzott becsületességével és hűségével kintartásával. Nem, ez nem lehet igaz! – Talán csak elájult – mondom. – Annyi poklon kereszttől épen maradt, és itt kell meghalnia? Vezess el hozzá, Balogh! Borzalmas látvány fogad. A temető halottasháza mellett félig kész gödör. Abban kaptak telitalálatot. Szegény Tibor fél fejét, karját letépte az akna. Gyomra, melle felszaggatva. Mellette ugyanígy két hírvívó és egy csapatcsendőr. Nem tudok magamhoz térni a bajtárs elvesztése feletti fájdalomtól...”²⁵ További soraiban a szerző a következőket írja: „... Halottainkat vizsgálom. Az egyik gödörben megtalálom Hajnal Pistát... – Látod Pista, minden élet ide torkollik. Te már túl vagy a nagy pillanaton, amelynek közelsége annyiszor szorongatta torkunkat. (Kübbler-Ross 4. szakasza.) Mennyi szenvedés vár még ránk, hogy aztán követhessünk téged és benneteket, névtelen milliókat ezen az úton? Láttalak, amint önkívületben rohamoztál. Szép és felémelő látvány volt. Mégis, mi lett nagyszerű haditetteidből? Arcodra már napokkal előbb rá volt írva a halál. Én megláttam rajtad, mint ahogyan megláttam Kiss őrmesteren is. De hiába szóltam volna, itt nincs szabad akaratum. Katonák vagyunk. (Kübbler-Ross: 5. szakasza.) Emléked és példád előttem marad. Ha majd valamikor kisfiamnak vagy apró barátainknak mesélni fogok, szeretetvirágokkal övezem fel emléked. Nem azt mondom majd, hogy hős vagy bátor voltál, hanem hű és becsületes. Teljesítetted kötelességedet a halálig. Isten veled, kedves barátom! Hangulatomat sokáig depimálta szegény Pista halála. Álmaimban azóta is többször látom, és folytatom vele azt a vég nélküli beszélgetést, amelyet ott, halotti gödöre fölött kezdtem el...”²⁶ A visszaemlékezés arra is jó példa, hogy megmutassa, a háborúban nincs is idő és lehetőség végigélni igazán a gyászt, a gyász szakaszait, és ez mindenképpen zavart okoz később a túlélők lelkében.

ZAVARODOTTSÁG A HALÁL MARKÁBAN

A legtraumatikusabb élmény, függetlenül a körülményektől, a halál közvetlen megtapasztalása. Hiába tudják előre a katonák, hogy megtörténhet, ez mégis kiszámíthatatlan reakciókat vált ki, jelentősen hozzájárulva a harcipánik- vagy harci stressz-reakciókhoz. Harci stressz-reakcióban a tudati funkciók károsodnak, fellazulhat vagy akár súlyos mértékben be is szűkülhet a tudatállapot. Az éberségi szint is szélsőséges lehet. Nem tudja, hol van,

nem tudja mi történt, nem tudja, mit tegyen. Akutan súlyos depresszió, apátia vagy ingerlékenység, düh is jelentkezhet, értelmetlen viselkedéssel, értelmetlen cselekedetekkel. Képtelen teljesíteni az adott helyzetben a feladatát, a saját élete is veszélybe kerülhet.²⁷ Ugyanakkor olyan katonák is vannak, akik teljesítik a feladataikat, és később jelentkeznek a pszichés tünetek, az események lezajlása után.

Amikor még a sebesültek életének mentése sem volt megfelelően megszervezve, nem csoda hogy háttérbe szorult a lelkek mentése. „Itt könnyű sebesült egy sem akadt. Sokuknak a józan esze is csődöt mondott a szörnyű hidegtől és az átélt szenvedésektől. A csizma, a bakancs lehúzásakor a megfagyott izomrészek is leestek.”²⁸ A háború és következményei olyan helyzeteket teremthetnek, amelyekben a katona szélsőségesen kezd viselkedni. Erre jó példa a budapesti ostrom védői között harcoló 14 éves Galántay Ervin egy ellentámadás (1945. január 20.) során való viselkedése: „Körülöttem hullák. Sebesültek vonszolják magukat a hóban... Egy orosz lövész észrevesz, lövedékek füttyülnek. Nyögő sebesülteken lépek át, löszert keresek. Itt van egy géppisztolytár, és a jó fajta. Kipróbálok az új tárat, rálövök egy hullára, felrántja a térdét. Borzalom! Hisztérikusan vihogni kezd, és egyszerre fájni kezd a nyakam, megállok és vastag sállal megszorítom. Lőnek az oroszok, na és? A drótakadály irányában igyekszem, nyugodtan, egyenletesen vonulok vissza. Sok sebesült vonaglik a hóban, lövök mindenre, ami mozdul...”²⁹

A fizikailag és szellemileg kimerült, mely lelki válságba került harcosok sokszor kiszámíthatatlan cselekedeteket hajtanak végre. Érzelmileg felfokozott állapotban, a pillanatnyi elmezavarral magyarázhatóak az olyan szituációk is, amikor a katona saját halántékához tartotta a lőfegyvere csövét.

HŐSÖK TEMETÉSE ÉS BÚCSÚZTATÁSA

Régebben a hagyomány előírta, megszabta a gyászolás módját, rítusát. A gyászszertartástól az öltözködésig, az életvezetéstől a magatartásig, az illendő arckifejezéstől a kötelező szavakig megszabta a teendőket, és ezekkel segítette, „vezette” a gyázmunkát.³⁰ Ha a bennünket ért veszteség után nem gyászolunk, nem végezzük el a gyázmunkát, ez nemcsak az egész életutunkat, de a további sorsunkat, sőt több generáció sorsát is befolyásolhatja.³¹

Az előbbi megállapítás a frontvonalban is megállja a helyét. Ezért is, ha csak tehetők, a katonák gyászszertartás keretében búcsúztatták bajtársaikat. A doni csatákat átélő Péterfi Ferenc beszámolója jól érzékelteti, hogy miként befolyásolták a temetések végrehajtását a hadi események. „Az első halottaikat még koporsóba temettük. A környező kerítéseket, roncs épületeket bontották szét az asztalosaink, és abból készítettek hevenyészve koporsót. De amikor ez az anyag elfogyott, akkor már csak vesszőből fontak koporsókat, de a halottak számának szaporodásakor már nem volt sem idő, sem elegendő emberi erő bárminemű koporsónak az előteremtésére, és bizony később az utóbbiakban a katonákat már úgy temettük el, ahogy meghaltak a kórházi

ágyon, egyszerű fehérműben.”³² Amennyiben a harci események lehetővé tették, a katonák szomorú kötelessége volt társaikat elhantolni. A temetést a Honvédelmi Minisztérium 1942-ben szabályozta.³³ A hősi halottakat a legközelebbi temető egy elkülönített részében kellett eltemetni. Amennyiben erre nem volt mód, úgy erre a célra egy alkalmas, jól látható, könnyen hozzáférhető, a hősi halottakhoz méltó helyet kellett választani. Az elesett katonákat lehetőleg csapattestenként, külön-külön sírokba kellett eltemetni. Abban az esetben, ha csak tömegsírhoz való temetésre adódott lehetőség, akkor egymás mellé és nem egymásra kellett elhelyezni a halottakat, lehetőleg koporsóban. Ezen kívül a sírok méreteit is szabályozta a rendelet. A búcsúztatásról a tábori lelkészeknek volt kötelességük gondoskodni. Egy visszaemlékező a következőkről tudósít. „Amikor lebecsátottuk a koporsókat a sírba, ha volt kívül, a következőt énekeltük, ez a református énekeskönyv 237. énekének a 7. verse volt: „Végso áldást mondj hazádra, mely távolról int feléd, égi honnak a határa van már hozzád közelebb, édes érzés mért fog el, melytől olvad a szív, kebel, Sion minden másképp lesz ott, el fog tűnni nagy sírásod.”³⁴

A körrendelet is felismerte, hogy az egyéni sírokba való koporsós temetkezésre nem adódhatott lehetőség minden esetben. Csánki Gábor protestáns tábori lelkész naplójában olvashatunk egy temetésről, ahol legalább a búcsúztatás megvalósult: „1942. márc. 29. Virág-

vasárnap délelőttjén temettük el a Taranovka-i templom mellett azokat a hős magyar katonákat, akik életüket áldozták fel. Két hosszú közös sírba helyeztük őket. A temetésen megjelent a dandár tisztikara, díszszakasza. Fújt a szél, esett a hó. Először a páter, majd én végeztem el a szertartást. Szomorú látvány, amikor 22 holttest ott fekszik koporsó nélkül, egymás mellett.”³⁵ 1942-ig, a hadisír-nyilván tartó tisztjek kijelöléséig, a szertartáson kívül, a tábori lelkészek feladata volt a temetések megszervezése, valamint a veszteségek és a hadisírok dokumentálása is. A rendelet ellenére azonban, kihirdetését követően is gyakran a hadlelkészek végezték ezeket a feladatokat. Csánki Gábor protestáns tábori lelkész ezzel kapcsolatban feljegyzéseket készített: „Haza-jövetelem előtt /1942. aug. 20./ a dandár vezérkari főnökétől azt a feladatot kaptam, hogy keressem fel a Szmijev-i, a Bogoduhov-i, a Taranovka-i hősi temetőinket és minden egyes sírra szögeljük fel a sorszámmal ellátott alumínium táblácskát, melyen a magyar címer is rajta van... Ezt a feladatot mi 3 hét alatt végeztük el... A három temetőben minden egyes sírról fényképet készítettem. Ezeket a képeket hazajövetelem után levélpap nagyságban elküldöttem a közvetlen hozzátartozóknak...”³⁶

A fronton szolgáló katonák, ha megteheték, lerótták a kegyeletüket bajtársaik előtt. A búcsúztatás egyik formája volt, hogy gondozták a hadisírokat, háborús temetőket, fejfát faragtak, kegyeleti jelképeket helyeztek el a sírhantokon. Ferenchalmy Béla főhadnagy levelében, Gyöngyösi Ferenc törzsőrmester özvegyének ekképpen számol be egykori férje sírhelyéről: „...láttam az egyszerű zöld sírhalmot, egy sima keresztet, ahol hű törzsőrmesterem pihen. Egy mezei virágszokor díszítette a sírt, amilyent csak árkászok tudnak készíteni, ha szívüket beleadják...”³⁷

Abban az esetben, ha magas rangú tiszt esett el, és a körülmények engedték, megadták a módját a búcsúztatásnak. Deme Károly naplójába jegyezte le két magyar tisztsízt, egy német tábornok és egy német tiszt temetésén látottakat: „1942. október 4. vasárnap – A nagy temetés napja. Szép katafalkra helyeztük nagy halottaikat, cserfalommal és nemzetiszínű lepellel letakarva. Délben 12 órára volt kítűzve a temetés. Hatalmas német tiszt kiöltözés jelent meg... Vitéz Nagy Géza ezredes felett Sívár rk. táb. lelkész, Mikes József ezredes felett a 14. gyalogezred ref. táb. papja mondott szívből markoló gyászbeszédet. Kivonult a 14. gyalogezred zenekara és a huszárok díszszázadát Szilágyi Dezső huszárszázados vezényelte... A négy legendás hősré ráhullanak a göröngyök, a sírhantok egyre nőnek. Betűzik a sírkereszteket, és még egy utolsó istenhozzadót mondunk hős parancsnokainkra. A sírokat elborítja a cserfalomból készített koszorúk tömege, még nemzetiszínű szalagot és felírást is tudunk rájuk rögtönözni. Temetés közben a szemközt levő erdőből a partizánok lövéseket adnak le a temetőre, de nem talán el senkit...”³⁸

Az ellenséges haderő támadó jellegű tevékenységei miatt azonban gyakran előfordult, hogy az elhantolás rendkívül gyorsan zajlott. Sulyok Dezső emlékeit az alábbiak szerint örökítette meg: „1942. szeptember 17-én Storoshevoje nyugati szélén végignézttem,

A HALÁL JELENLÉTE

Égbe nyúló hegyek alján
(részlet)

Majd ha egyszer vége lesz a világháborúnak,
Amikor a honvéd elé piros rózsát szórnak:
De már akkor én nem leszek az élők sorában!
Isten veled, édesanyám, jól tudom, hogy mi vár reám,
Most látod a fiad utoljára!

Magyar katonadal

A HARCMEZŐK, A HADIKÓRHÁZAK ÉS A FOGOLYTÁBOROK HŐSI HALOTTAI

A halott katona
(részlet)

Anyja volt tán utólszor eszében, tán szeretője, tán a halál
S most magasztos arccal, komor nyugalommal fekszik a csatatéren...

Sárközi György

GYÁSZREAKCIÓ

Elégia
(részlet)

„Tudom, hogy meghaltál, de nem hiszem, még ma sem értem én;
hogy pár kavics mindörökre bezárhat,
hogy föld alatt a hazád és a házad,
ugyan hogy érhetném.”

Szabó Magda

BAJTÁRSOK ELVESZTÉSE

Az utolsó pillanatfelvétel
(részlet)

Tegnap sok bajtársam harcolt mellettem,
De mára legtöbbjüket eltemettem.
A föld mindnyájukat befogadja,
S hantjával jóságosan eltakarja.
Ismeretlen katonaköltő, 1942

ZAVARODOTTSÁG A HALÁL MARKÁBAN

Bajtárs, ma még tán
(részlet)

Bajtárs, az életed ne adjad olcsón,
Védd meg a legszebb hazát.
Harc után békén nyugodhatsz a sírban,
És megmarad Szent Hazád.
Magyar katonadal

HŐSÖK TEMETÉSE ÉS BÚCSÚZTATÁSA

Hadifogoly-temető
(részlet)

Először apránként, megszokott tempóban
ásta gödröt gödörhöz, koporsóban,
fejfával temettek, takarosan az örök
halmok kívánságára, ahogy a temetők
alakulnak jószomszédságban város meg
faluszélén...

Ágh István

amint egy zsidó munkásszázad emberei eltemették az előző napi ütközet hősi halottait. Összesen mintegy 80 holttestet adtak át az anyaföldnek. Nagy, téglalakú gödröket ástak, és húszasával fektették beléjük a halottakat. Egyikük egy papírszeletre felírta azok nevét, akiknek igazolási jegyét megtalálták. De mivel az orosz belőtte a terepet, nem sokat vesződtek az agnoszkálással.³⁹

Ennél még rosszabb volt a helyzet abban az esetben, amikor még a nevek megörökítése sem történt meg. Papp Tibor emlékiratában, az 1943 márciusában megtörtént szovjet fogolytáborba való szállítása során tapasztalatról számol be: „5 nap múlva megálltunk a nyílt pályán, ahonnan lovas kocsira rakva elvitték az időközben elhunytak holttestét. Névjegyzék nem készült róluk. Újabb utazás

és újabb temetés, de ezt már mi végeztük: gödröt ástunk, és abba fektettük a halottakat, névtelenül!⁴⁰ A Voronyezs térségében lezajlott harcokat túlélő Károly János elbeszélte: „Ezek a munkaszolgálatos zsidók ott ástak, mikor kivolt egy gödör, behányták a halottat, lemeszelték, aztán ásták tovább. De lett abból egy olyan 800 szögöl, biztos volt, amikor eljöttünk onnan, már a temető. Rengeteg halott volt, rengeteg.”⁴¹

A hősi halottak végső nyugalomra helyezését az időjárás is megakadályozhatta. „A nagy télben és visszavonulás során a koporsós temetés lehetetlen volt, sőt a fagyott talaj oly kemény volt, hogy csak kevés földet, vagy havat tudtunk a halottra húzni... A visszavonulás során megfagyottak halotti céduláját tudtam csak leakasztani. Így is vagy kétezer gyűlt össze, ami nagy teher volt.”⁴² – emlékezett vissza Németh János r.k. tábori lelkész. Fazekas János a három és fél éves szovjet hadifogságában tapasztaltak alapján a következőkről ír: „Télen nem tudtuk eltemetni az elhunytakat a megfagyott talajba. Ilyenkor a holttesteket vászonlepedőbe csavarták, kivitték az erdőszélre, és tettek rá egy réteg földet. Ezeket tavasszal újra kellett temetni. Legtöbbször a betegállományban lévők végezték a temetést. A lovas kocsik, amelyek délelőtt az élelmet készítették be, délután halottakat hordtak. Az ezerhatszáz táborlakó közül körülbelül négy-százán halhattak meg.”⁴³

A harchelyzettől függően, természetesen sok esetben a temetés lehetősége fel sem merült. Ilyen eset lehetett egyrészt, amikor olyan súlyosan sérült meg a katona, hogy gyakorlatilag megsemmisült. Másrészt, ha nem volt lehetőség megkeresni a holttesteket, akkor sorukra maradhattak. A Don-kanyarban lezajlott ütközetek túlélői mondták el, hogy „a támadást vagy visszaverték, legtöbbször visszaverték, de ha nem sikerült, akkor beástuk magunkat, viszont a halottak ott maradtak, legtöbbször a vonal előtt. Ez a terület egy rozsföld volt eredetileg, amit nem arattak le, és abban a rozsföldben még napok múlva is találtunk halottakat, amennyire a sebesültszállítók tudták, összeszedték. Volt olyan halott is, akit sose találtunk meg. Nappal láttuk, ahogy kidugtuk a fejünket, de éjjel nem találtuk meg, aztán persze akkor már babonás hiedelmek is elterjedtek, hogy... aztán a végén, már félig feloszlóban találtuk meg szegény bajtársat...”⁴⁴

RÉSZVÉT ÉS GYÁSZ

Fájdalmas és nehéz kötelességüknek érezték a katonák értesíteni a hozzátartozókat bajtársuk haláláról. Erre mélyen megható példaként szolgálnak azok a sorok, amelyeket özv. Füzi Jánosné kapott a frontról 1942 karácsonyán. A levelet a 7/1. üteg katonái kivétel nélkül mind aláírták: „Hősi halált halt kedves Füzi János őrzető bajtársunk emlékének áldozva elküldjük két árva anygalkának azt a szerény pár filléreinket, melyeket Szent Karácsony este szeretettel gyűjtöttünk össze egymás között. Kedves asszonyom! Csekély ez az ajándék, amit mi küldünk, mert szegények vagyunk mi is, azonban úgy érezzük, hogyha a bánata könnytengeréből akár egy cseppet is letöröl-tünk, avagy a ma még gondtalan és árva anygalyok ajkára mosolyt varázsoltunk, ez év leg-

szebb és legboldogabb karácsonya a mienk volt. Hősi halált halt férje emlékét soha el nem múló szeretettel őrizzük szívünkben. Legyen vigasztalója és öröme gyermekein kívül a mi nagyrabecsülésünk és szeretetünk is.”⁴⁵

1943-tól azonban HM-rendelet szabályozta⁴⁶, hogy kizárólag a Vöröskereszt Tudósító Iroda szabványnyomtatványát lehet használni halálhír értesítésekor. Ettől kezdve a tábori lelkész a lakóhely szerinti polgármestert, jegyzőt vagy lelképásztort értesítette, akik személyesen közölték a halálhírt a hozzátartozókkal. Ennek ellenére sok tábori lelkész és a katonatárs úgy érezte, hogy nagyobb vigasztalást jelenthet a személyes hangvételű írás, és kötelességüknek érezték, hogy maguk adjanak hírt a történekről. Ezt igazolja Hódy István honvéd Bandics Sándor szakaszvezető haláláról szóló értesítése is: „Kedves Bandicsné! Nem nagy kedvem van ahhoz, hogy épp nőnek, sőt férfinak sem szívesen, csak nagy lelki megfeszítéssel tudom ezt megírni. De kénytelen vagyok. Kedves férje 1944. aug. 31-én este 9 órakor akna telitalálatól hősi halált halt. Sajnos fájó szívvel kellett tőle megválnunk. Ez volt számára rendelve a jó Istentől. Ezt el nem kerülheti senki.”⁴⁷

A katonatársak néha a halál körülményeit, részleteit is megosztották a családtagokkal. Óváry Gyula a Balatonvilágosnál 1945. március 13-án elesett Szűcs Béla honvéd özvegyének küldött levelében így osztozik a bánatban: „...Béla igen jóra való ember volt és Ekel községben múlt évben, mint szakaszparancsnok mellé, tisztí legényemnek osztották be hozzám... Szegény Bélát egy ágyú lövedék találta mellbe, úgy hogy csak a csomagokról ismertem reá. Az én csomagjaim darabkát találtam mellette, amiből személyazonosságát meg tudtam állapítani. Irataiból és általában a nála levő dolgokból megmenteni semmit nem lehetett. Megmentéséről szó sem lehetett, mivel a halál azonnal beállt. Igen megrendített mindnyájunkat Béla elhalálása annál is inkább, mert mint jó, csendes embert mindenki szerette. Fogadja nagys. Asszonyom őszinte részvéteimet, s higgye el, bánatában százszázalékban osztozom, mert Béla elvesztése nem a tisztiszolga, hanem egy jó, megértő barát elvesztését jelentette...”⁴⁸

Ezek a levelek más és más egyéniséget, műveltséget, stílusbeli jegyeket tükröznek, amelyek nem biztos, hogy mindig a „hallani vágyott” szavakat tartalmazták, de éppen a sablonok kiiktatása mellett íródott személyes hangvételű sorok nyújthattak megnyugvást az olvasónak és az írónak egyaránt.

LEHET-E LELKE A KATONÁNAK?

Az erős lelki traumák, mint a harcostársak elvesztése, nagymértékben befolyásolják a katona későbbi viselkedését. Bármelyik legyen is a bajtárs halála utáni első reakció, a gyász folyamata súlyos zavart szenved, megreked, a katona nem tudja átélni a gyász szakaszait. A háborús helyzet, a váratlanság, gyakran a halál körülményeinek ismeretlen volta, elképzelt vagy látott szörnyűsége, a méltó búcsúztatás hiánya miatt a gyász folyamata megakad, állandóan visszatér a gyász korábbi fázisaihoz, és mint egy ördögi korból, nem tud ebből kitörni. A megakadt gyászreakció később súlyos

pszichés problémákat hozhat létre. Gyakori az elmagányosodás, nem képes, vagy férfi léte nem akar, szégyell, az őt állandóan foglalkoztató érzéseiről beszélni. Ez jelentős stresszt okoz, és a lefojtott érzések, a feldolgozatlan gyász hozzájárulhatnak a későbbiekben a különböző neurózisok, a poszttraumás stressz-betegség (PTSD), a depresszió, a pszichózisok, a suicidumok, a különböző pszichoszomatikus betegségek, függőségek (alkohol, drog) kialakulásához.⁴⁹ Az úgynevezett túlélőbűntudat jellemzően megjelenik, tovább súlyosbítva a pszichés állapotot. Ez az önmargangoló érzés békeidőben is előfordul, de a harcra való felkészülés után még kifejezettebb. A túlélő katona erős lelkiismeret-furdalást érezhet, állandóan gyötrődhet. Százszor újra felteheti magának a kérdést, mit tehetett volna még a bajtársáért, segíthetett volna egyáltalán, mit kellett volna máshogy csinálnia, miért nem ő halt meg? Nem elsősorban a trauma súlyossága vagy fajtája, hanem az élmények feldolgozatlansága játszik szerepet a kórkép kialakulásában. Ez azonban azonos eseményeket átéltek között sem jön létre mindenkinél. A diagnózis megállapítása a következő három tünetcsoport alapján történik: a történet ismételt újraélése, utólagos átélés; hasonló helyzetek tartós elkerülése, menekülés; tartósan fokozott készenléti állapot, túlérzékenység.⁵⁰

A PTSD-ben szenvedők újra és újra átélnek a traumatikus eseményeket, ugyanakkor igyekeznek bármi áron kerülni az erre emlékeztető szituációkat. Ennek ellenére újra és újra felbukkannak a rossz emlékek, ébren és rémálmokban is, jelentős szorongással kísérve. Gyakori kísérő tünet az alvászavar, az irritabilitás, a koncentrációs zavarok, érdeklődésvésztesztés, a túlélőbűntudat, az állandó készenlét, az állandó félelem, gyakoriak a társuló egyéb pszichés zavarok, mint a pánik-szindróma, a depresszió, az alkohol és egyéb dependencia.⁵¹

A PTSD kialakulása tehát nem csupán a traumatikus eseménytől függ, hanem a „megelőző és követő körülményektől, a traumatizált személy tulajdonságaitól és élettapasztalataitól, a hozzátartozók és a tágabb társadalmi közösség véleményétől és magatartásától, a szakmai segítségnyújtástól (kezeléstől), és egyéb tényezőktől.”⁵²

A PSZICHÉS SÉRÜLÉSEK ORVOSLÁSA

A katonák pszichés problémáit az ókor óta leírták már, de igyekeztek elnyomni, tudomást nem venni róla. A második világháborúban összefoglaló néven harci fáradtságnak nevezték a lelki eredetű problémákat. A XX. század első felében a pszichés gondokkal küzdő katonákat sokszor gyávnak tartották, megvetették, hadbírósg élé állították. A katonák nem beszéltek a lelki problémáikról, melyeket gyakran életük végéig vittek magukkal titokban, mint egy fojtogató koloncot. Egy bajtárs halálakor a katona csupán a többi bajtársára, a többiek hasonló tapasztalatokon alapuló támogatására számíthatott. Az adott közösség spontán is próbálta oldani a veszteség okozta lelki fájdalmakat, mégpedig úgy, ahogy a modern pszichológia is javasolja: a lehetőségekhez képest még háborús körülmények között is tisztességgel eltemették a halottaikat. Így a temetés rítusa segített az érzelmek szabadon engedésében,

feldolgozásában, az élet folytatásában. A múlt század első felében, de még a második világháború után is, a katonai rehabilitációs törekvések elsősorban a fizikai állapotra és a szociális helyzetre irányultak.

A pszichológia és a pszichiátria fejlődésével ez megváltozott, a harcosok pszichés tüneteit normális emberek abnormális (háborús) körülményekre adott reakciójának és nem gyávaságnak tartják. A modern háborúk kihívásai, a hadseregek egyéb irányú alkalmazásai (pl. békefenntartás), szintén a pszichológiai-pszichiátriai károsodások kivédésének jelentősége irányították a figyelmet.

A pszichés károsodásokat is sokkal könnyebben megelőzni, mint orvosolni. A prevenció szempontjából nagyon fontos – már a harcok előtt – a felkészítés bajtársak esetleges elvesztésére. Ugyancsak igen nagy szerepe van az adott közösség minőségének, a bizalomnak, az egymásra figyelésnek. Amennyiben bekövetkezik a veszteség, egy jól felkészült parancsnok a katonatársakkal együtt rengeteget segíthet.

Minden személyi veszteség után szükséges összehívni az egységet, beszélni kell a történetekről.⁵³ Az átbeszélés, a tapasztalatok közös feldolgozása, összefoglalása (debriefing) felgyorsítja és erősíti a pszichikai megrázkódtatásból való kilábalás folyamatát, segít a rossz érzelmi reakcióktól megszabadulni. A hadseregben ezt a stressz-esemény rekapitulációjának nevezik. Ez egy szakemberek által alkalmazott preventív pszichológiai módszer, mely a hetvenes évek végétől kezdett elterjedni.⁵⁴ „A stressz-események rekapitulációját olyan megbeszélésként is definiálhatjuk, amelyet az erre kiképzett személyek folytatnak azokkal a személyekkel, akik részesei voltak a traumatikus vagy stressz-eseményeknek.”⁵⁵ Képzett vezető irányításával a traumatikus eseményt elszenvetők együtt tekintik át a történeteket. Annál eredményesebb a rekapituláció, minél hamarabb kezdik, értelemszerűen háborús körülmények között akkor, ha már biztonságosak a feltételek. A rekapituláció jelentősen hozzájárul a pszichológiai stabilitás visszaszerzéséhez, a harci stressz, valamint az esetleges későbbi poszttraumatikus zavarok megelőzéséhez.⁵⁶ A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után az Amerikai Pszichológiai Társaság adatai alapján egyre inkább a rugalmas ellenálló képesség (reziliencia) szerepére helyezik a hangsúlyt a megelőzésben és a kezelésben. A pszichológiai elsősegély a reziliencia fejlesztésével, a stresszel való megküzdést támogatja. Eredményei jobbnak bizonyultak, mint a korábbi Mitchell-modellnek (debriefing).⁵⁷

Harci stressz esetén, melynek egyik leggyakoribb kiváltó oka a szembesülés a halállal, tulajdonképpen a bajtársak adják az első „ellátást”. Pihentetik, biztonságba helyezik a katonát, meghallgatják a történetekről. Később, ha szükséges, szaksegélyt adhat a „stresszellátó csoport”. A csoport összetétele, elhelyezése rugalmasan változtatható. Lehet a ROLE 1, 2, 3 szinten is, pszichiáter, pszichológus, szakasz-szisztens, szociális munkás a tagja. Az ellátás alapvető elvei: közelség, azonnaliság, remény, egyszerűség. Az esetek 90%-ában sikerül egy héten belül reaktiválni a katonát, és visszajuttatni az egységéhez.⁵⁸ A többiek kezelése kórházban folytatódik.

RÉSZVÉT ÉS GYÁSZ

Don-kanyarban áll egy szomorú fűzfa
(részlet)

Don-kanyarban áll egy szomorú fűzfa
magyar baka halva fekszik alatta.
Bajtársai kardjaikkal ássák a sírját,
odahaza magyar lányok siratják.

Magyar katonadal

LEHET-E LELKE A KATONÁNAK?

Zsoltár
(részlet)

„Kínok árnyékaiból,
kínok árnyékaiból
szólok hozzád Istenem.
Kín mar, süjt, temet,
józan eszemet
vak veszélyben,
láncos mélyben
ne hagyd elveszítenem.”

Weöres Sándor

A PSZICHÉS SÉRÜLÉSEK ORVOSLÁSA

A halott...
(részlet)

„A hallgatás, mellyel a halottak sírja előtt állunk,
elintéz valamit, amit az élők minden szó-
kincsükkel sem tudtak soha elintézni.”

Márai Sándor

Amennyiben szükséges a pszichológiai kezelés, ezt a harcra közvetlen közelében kell megkezdeni.⁵⁹ A katona kezelése annál kevésbé eredményes, minél távolabb kerül a szolgálati helyétől. A harci stressz állapotába került, de egységüknél kezelt katonák állapota gyorsabban, nagyobb számban, hosszabb időre stabilizálódott, mint azoké a harcosoké, akiket eltávolítottak a bajtársaiktól.⁶⁰ A 2001. 09. 11-i terrortámadás és az afganisztáni bevetés után az amerikaiak a Pentagonban 400 katonapszichológust vontak be a munkába.⁶¹

Színvonalasan meg kell szervezni minden egyes elhunyt bajtárs búcsúztatását. A búcsúztatásban a temetés szervezésében javasolt a barátok részvétele is. Maga a szertartás rítusa, a hagyományos szimbólumok használata segíti az érzelmek kifejezését, a feszültség oldódását, a továbblépést a gyászreakcióban.⁶²

Elhúzódó, súlyos pszichés reakció esetén otthoni kórházi kezelés, komplex pszichoszociális rehabilitáció kell ahhoz, hogy a lelkileg sérült katona regenerálódni tudjon. Amerikai veterán rehabilitációs központok, valamint a kilencvenes években kiépült horvát pszichoszociális modell mutatnak erre a tevékenységre követendő példákat.⁶³ Rehabilitációs tevékenységük kiterjed mind a fizikai, mind a pszichés, mind a szociális területekre. Jelentős a szűkebb és tágabb környezet, tehát a család és a társadalom, valamint a vallás szerepe a gyógyulásban.

A bajtárs elvesztése vagy egyéb harci stresszhelyzet után a minél korábban kezdett kezelés, az összetett fizikai-pszichés-szociális rehabilitáció segíti a sérült katona visszatérését, a történetek feldolgozását.

ZÁRSÓ

Tanulmányunkban a halál jelenléte, a bajtárs elvesztése, a gyászszertartás lebonyolítása, a részvét kinyilvánítása néhány példájával próbáltuk meg érzékeltetni a második világháború magyar katonáinak talán legkomolyabb megpróbáltatásait, és ismertettük az ebben a helyzetben kialakuló pszichológiai folyamatokat, a gyászreakciókat, a lelki sérüléseket és azok orvoslásának lehetőségeit. A háborút, a harcokat

túléltek emberek már sohasem lesznek olyanok, mint korábban voltak. Testükön, lelkükön kitörőhatetlenül nyomot hagynak az átélt szörnyűségek. De lehet-e egyáltalán ilyen és ekkora terhekkel tovább élni? Lehet-e dolgozni, gyereket nevelni, „normális” hétköznapokat teremteni? Egykor a háború után a katonák egy életen át vitték magukkal az átélt szörnyűségeket, amelyek belülről marták, zilálták szét a személyiséget. A panaszkodást egyrészt férfiatlannak tartották, másrészt a család nem is értette volna az átélteket. Nem is akarták szeretteiket terhelni, hiszen nekik is bőven kijutott a szenvedésekből. Ezek az emberek gyakran elmagányosodtak, magukba zárókóztak. Csupán a régi bajtársaikkal beszélgetve és esetleg gyónáskor sikerült valamennyit

ebből a teherből letenni. Emiatt gyakoriak voltak később az agresszív és ön-agresszív cselekedetek, gyakoribb volt az alkoholizálás, az apátia és egyéb pszichés problémák megjelenése, amelyek nem csupán a saját, de a családjuk életét is pokollá tették. A XX. század második felétől a pszichológia és a pszichiátria fejlődésével egyre több lelki történést írtak le, és dolgozták ki azok terápiáját. Ma már a fejlett országokban a háborús, illetve terrorcselekmények után a sérült emberek komplex fizikai-pszichológiai-szociális rehabilitációban részesülnek, így a második világháborús veterán katonákkal szemben jelentősen növekszik az esélyük a sikeres családi, társadalmi visszatérésre.

¹ Ravasz István: Magyarország veszteségei a XX. században és a magyar katonasírok helyzete. In: Új Honvédségi Szemle LVII. évfolyam. 2003/10. 97–115. o.; Szabó A. Ferenc: Demográfiai problémák biztonságpolitikai vonatkozásai egykor és ma. ZMNE, Budapest, 1999. 299. o.; Stark Tamás: Magyarország háborús embervesztése. In: Rácz Árpád (szerk.): Nagy képes milleniumi hadtörténet. Rubicon-Aquila Könyvek, Budapest, 2000. 433–438. o.

^{2,3} Rijavec, M.: A katonai alegység, mint közösség. In: Pavlina, Z., Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. I. kötet, 168–179. o.

⁴ Shilz, E. A.–Janowitz, M. (1948) Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II. Public Opinion Quarterly, 12. 280–315. o.

⁵ Little, R.(1964) Buddy Relations and Combat Performance. In.: Janowitz, U.M. (szerk.) The new military. New York: Russell Sage Foundation. 195–224. o.

⁶ Horváth István – Szabó Péter: Salgótarjániak a Don-kanyarban 1942–1943. Salgótarján, 1990. 23. o.

⁷ Uo. 25. o.

⁸ Uo. 29–30. o.

⁹ Pergőtűz. Krónika a 2. magyar hadsereg pusztulásáról. RTV-Minerva, 1983. bezúzott példány. (A továbbiakban: Pergőtűz) 142. o.

¹⁰ Uo. 123. o.

¹¹ Uo. 359. o.

¹² Dálnoki Veress Lajos: A doni Magyar 2. Hadsereg megalakulása és annak hadműveletei 1942–43-ban – Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945). I. köt. München, 1972. 409. o.

¹³ Svéd László: Magyar katona-egészségügy a II. világháborúban. Honvédorvos, 2007.(59) 3–4. 152–157.

¹⁴ Pergőtűz. 124–125. o.

¹⁵ Uo. 128. o.

¹⁶ Uo. 131. o.

¹⁷ Dr. Papp Tibor: Soha többé háborút... Magyarok a légerekben. Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége, Budapest, 1999., 27. o.

¹⁸ Bokor Klára (szerk.): Elrabolt évek. Vydavatel, Szógyén 2009., 28. o.

¹⁹ Elisabeth Kübler-Ross: A halál és a hozzá vezető út. Gondolat Kiadó, Budapest 1988, 83–194 old.; Feuer Mária: A nagy megpróbáltatás. Saxum, 1999., 83–126. old.

²⁰ Pilling J.: Gyász. Medicina könyvkiadó Rt., Budapest, 2003.

²¹ Stefan, S.,Vracic, I.: A háborús sebesülteknek és családtagjaiknak nyújtott pszichológiai támogatás. In: Pavlina, Z.,Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. II. kötet, 272–316.o.

²² Bús – Szabó: Béke poraikra I. Varietas '93 Kft., Budapest, 1999. (A továbbiakban: Béke poraikra I.) 317. o.

²³ vitéz Adonyi Ferenc: A magyar katona a második világháborúban 1941–1945. Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége, Klagenfurt, 1954. (A továbbiakban: A magyar katona a második világháborúban) 218. o.

²⁴ Béke poraikra I. 313. o.

²⁵ v. Kékkői László: Tűzözön – ahogyan én láttam. <http://kek-soft.hu/tuzozon.htm#R%C3%A9szletek>

²⁶ Uo.

²⁷ Kovács Gábor: A háborús, a harctéri és a harci stressz. Honvédorvos, 2003.(55) 1–2. 36–49. o.

²⁸ Bak Mihály: Orvosok-sebesültek. Kórházonaton a Dontól Dániáig. Budapest, 1987. A szerző kiadásában.

²⁹ Ungváry Krisztián: Dies irae. Apokalipszis a Városmajorban. 1945. január 20. Rubicon 2005/1. 40. o.

³⁰ Polcz Alaine: Éjjeli lámpa. Évszázadmásodpercek sorozat, Jelenkor Kiadó, Pécs, 1996. 153. o.

³¹ Uo.

³² Pergőtűz. 142–143. o.

³³ 24 000/eln. 22 – 1942. számú körrendelet. Hadisír-nyilvántartó tiszték kijelölése és azok kötelmei; egységes magyar hősi sírjel rendszerítése.

³⁴ Pergőtűz. 142–143. o.

³⁵ Béke poraikra I. 276. o.

³⁶ Uo. 276. o.

³⁷ Uo. 313. o.

³⁸ Dr. zárdorfalvi Deme Károly: Harctéri naplóm. A m. kir. 20. k. ho. eü. oszlopának harctéri naplója. Youngstown, 1984. 147. o.

³⁹ Sulyok Dezső: „A magyar tragédia”. Newark, 1954.

⁴⁰ Dr. Papp Tibor: Soha többé háborút... Magyarok a légerekben. Volt Hadifoglyok Bajtársi Szövetsége, Budapest, 1999. 27. o.

⁴¹ Pergőtűz. 142–143. o.

⁴² Béke poraikra I. 266. o.

⁴³ Bokor Klára (szerk.): Elrabolt évek. Vydavatel, Szógyén, 2009. 58. o.

⁴⁴ Pergőtűz. 142–143. o.

⁴⁵ Béke poraikra I. 93. o.

⁴⁶ 9845/eln. 22. v. – 1943.

⁴⁷ Béke poraikra I. 310. o.

⁴⁸ Béke poraikra II. 379. o.

⁴⁹ Stefan, S.,Vracic, I.: A háborús sebesülteknek és családtagjaiknak nyújtott pszichológiai támogatás. In: Pavlina, Z., Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. II. kötet, 272–316. o.

⁵⁰ Fekete M., Kovács L., Kovács G.: Pszichotrauma és poszttraumás stressz-betegség (PTSD) előfordulása fokozottabb terrorveszéllyel járó külszolgálat (Irak) során. Honvédorvos, 2007.(59) 3–4. 117–122. 8, 9

⁵¹ Riskó Á.: Pszichológiai folyamatok a rehabilitációban. in. Huszár I., Kullmann L.,Tringer L. (szerk.): A rehabilitáció gyakorlata. Medicina Kiadó, Budapest, 2000, 35–46. o.

⁵² Komar, Z., Koren, B., Trlek, M.: A poszttraumatikus stressz-szavak. in. Pavlina, Z., Komar, Z. (szerk.) : Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. II. kötet, 317–347.o.

⁵³ Pavlina, Z., Filjak,T., Bender-Horvat, S.: A harci stressz. In: Pavlina, Z., Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. I. kötet. (A továbbiakban: Katonapszichológia I.) 334–376.o.

⁵⁴ Koren, B.,Zelic, A.: A pszichikai tehermentés eljárásai a harcok során és közvetlenül utánuk. In.:Pavlina, Z., Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. I. kötet, 378–390.o.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Urbán Nóra: Pszichológiai elsősegély. Honvédorvos, 2009.(61) 3–4. 182–183.o.

⁵⁸ Kovács G: A háborús pszichiátriai ellátás szervezésének új elvei. Honvédorvos, 1998. (50) 4. 294–299.o.

⁵⁹ Katonapszichológia I. 334–376.o.

⁶⁰ Noy, S.:Combat Stress Reactions. In: Gal, R.- Mangelsdorff, A.D.(szerk.). Handbook of Military Psychology. Chichester: John Wiley and Sons. 1991. 507–530. pp.

⁶¹ Stipanovic, Z.–Delac, Z.: Együttes elkötelezettséggel győztünk a honvédő háborúban. Obrana, 65. sz., 2001.

⁶² Katonapszichológia I. 334–376.o.

⁶³ Stefan, S.,Vracic, I.: A háborús sebesülteknek és családtagjaiknak nyújtott pszichológiai támogatás. In.Pavlina, Z., Komar, Z.(szerk.): Katonapszichológia. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007. II. kötet, 272–316. o.

Klemensits Péter:

A BRIT PÁNCÉLOSERŐK ALKALMAZÁSÁNAK FŐBB KÉRDÉSEI ÉSZAK-AFRIKÁBAN, A BREVITY ÉS BATTLEAXE HADMŰVELETEKBE (1941. MÁJUS–JÚNIUS)

1941 tavaszán Erwin Rommel altábornagy és a német csapatok Észak-Afrikába érkezése döntő fordulatot eredményezett a hadszíntéren, amelynek következtében az olaszok felett aratott győzelmet követően a brit erők elszenvedték első vereségüket. A brit hadvezetés májusig offenzív hadműveletekre nem vállalkozhatott, ekkor azonban politikai-katonai megfontolások alapján két hadművelet keretében kísérletet tett ellenfele megsemmisítésére, de a vállalkozás katasztrofális vereséggel végződött. Ennek hatására a britek a líbiai–egyiptomi határon hadászati és hadműveleti szinten egyaránt defenzívába kényszerültek.

Észak-Afrikában a hadszíntér speciális jellemzőihez igazodva a páncéloserők főszerepet játszottak a hadműveletekben, ezért helyes vagy helytelen alkalmazásuk döntő befolyással bírt az események menetére. Tanulmányomban a Brevity és Battleaxe hadműveletek bemutatását elsősorban a brit páncéloserők szerepének elemzésén keresztül kívánom végrehajtani, ismertetve a brit politikai-katonai vezetés főbb elgondolásait a harckocsik hadászati, hadműveleti bevetésével kapcsolatban. A fentebb említett hadműveletek során felmerült problémák végleg szembesítették a brit hadvezetést a német alakulatok páncélos-hadviselésben való jártasságával, de a felszínre került hiányosságok orvoslása csupán 1942 második felére járt teljes sikerrel.

ROMMEL ÉRKEZÉSE ÉS A HADIHELYZET 1941 TAVASZÁN

1941 elején a brit közel-keleti főparancsnokság súlyos katonai helyzetben találta magát, amelynek kialakulásáért különféle politikai-stratégiai döntések tekinthetők felelősnek. Richard O'Connor altábornagy, illetve a Nyugati Sivatagi Erő képtelen volt kiaknázni az olaszok felett aratott Beda Fomm-i győzelmét,¹ mivel Görögország megsegítése a feltételezett német támadás előestéjén politikailag nagyobb jelentőséggel bírt a brit kormány számára Észak-Afrikánál. Winston Churchill miniszterelnök és a kabinet végig politikai nyomás alatt tartotta a londoni és a közel-keleti brit hadvezetést az ügyben, de végül alapos mérlegelés után Archibald Wavell tábornok, a közel-keleti brit főparancsnok is egyetértett a politikai célkitűzésekkel: „Ha nem cselekszünk, azzal majdnem ugyanannyi presztízst, befolyást veszítünk, mintha vereséget szenvednénk, mert az ellenség azt fogja mondani, hogy félünk, vagy képtelenek vagyunk görög szövetségeseink segítségére sietni...² A fentiek

következtében a 7. páncélos-, a 2. új-zélandi, a 6. valamint a 7. ausztrál hadosztályokat felkészítették a görögországi útra, Kirenaika területén pedig csupán gyengén felszerelt és tapasztalatlan alakulatok maradtak. A védelem tengelyét elméletben a 2. páncélosadosztály jelentette volna, de megérkezésüket követően nemcsak hogy a szükséges kiképzést nem tudták megvalósítani Egyiptomban, de csupán a 3. páncélosdandár és a támogató csoport érkezett meg időben. Mellettük csupán a tapasztalatlan 7. ausztrál hadosztály egységeire számíthatott a brit vezetés.

Mivel O'Connor tábornok egészségügyi problémák miatt nem volt képes ellátni feladatát a fronton, így az Egyiptomban állomásozó brit csapatok parancsnoki tisztét kapta meg. Henry Maitland Wilson tábornok, aki tapasztalatával segíthetett volna a szükséges védelmi intézkedések megszervezésében, az egyetlen alkalmas jelölt volt a görögországi küldetés vezetésére, így miután a közel-keleti főparancsnok Phillip Neame altábornagyot nevezte ki először O'Connor majd Wilson helyére, ő maradt az egyetlen a brit hadvezetés tagjai közül Kirenaikában, aki teljes felelősséggel bírt a brit csapatokat illetően.³

1941. február elején, miközben a britek igyekeztek megfelelő védelmi terveket kovácsolni Észak-Afrikát illetően, az ellenfél sem tétlenkedett. Adolf Hitler nem nézhette tétlenül az olaszok összeomlását Líbiában, tartva a súlyosabb következményektől,⁴ ezért döntése értelmében az 5. könnyűadosztályt és a 15. páncélosadosztályt Észak-Afrikába vezényelte Benito Mussolini csapatainak támogatására; Erwin Rommel altábornagy pedig, miután február 6-án tájékoztatták kinevezéséről, a német erők főparancsnokaként 12-én meg is érkezett Líbiába. Bár hivatalosan Rommel az olasz főparancsnokság alárendeltségébe tartozott, az utasítás szerint azonban „Abban az esetben, ha felmerül, hogy a csapatok je-

lenlegi megbízatása vereséghez fog vezetni, a német parancsnoknak joga és kötelessége... a Führer döntését kérni”⁵. Ezen felhatalmazás birtokában Rommel az olaszok tiltakozása ellenére a kezdetektől offenzív lépésekben gondolkodott. A német alakulatok közül először az 5. könnyűadosztály (más néven könnyű páncélosadosztály, állományába 9300 fő és 27 harckocsi tartozott) egyes egységei érkeztek Tripoliba, február 14-én.

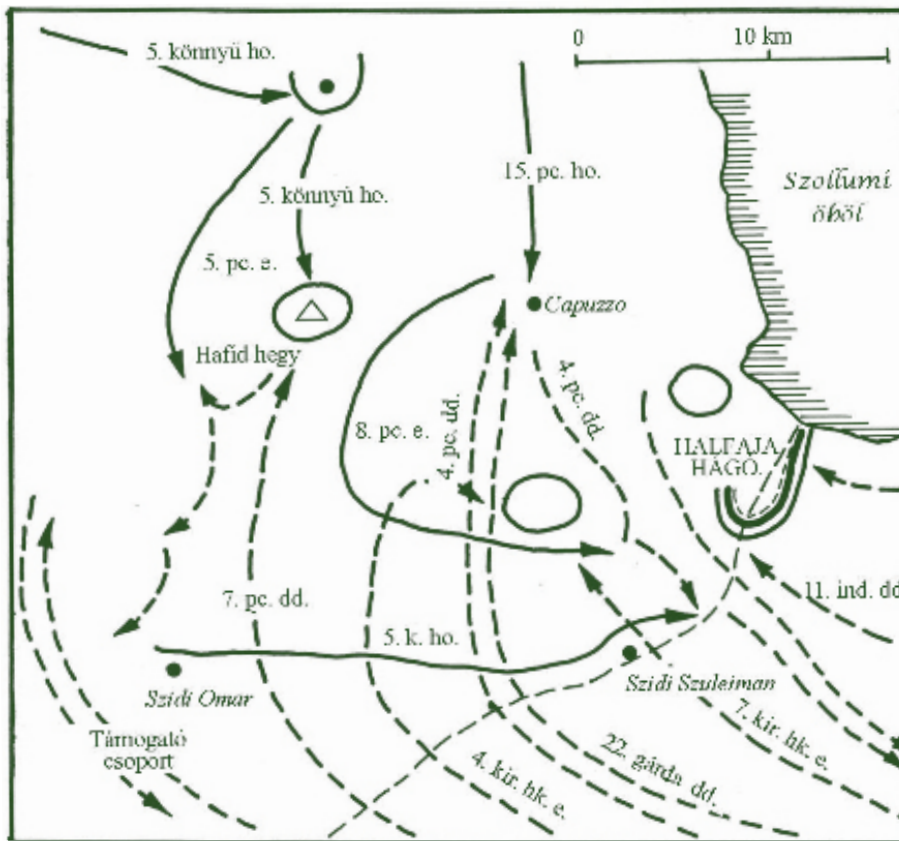
Wavell tábornok kezdetben nem tulajdonított nagy jelentőséget a német erők megjelenésének Észak-Afrikában. Saját megfogalmazása szerint: „Úgy becsültem, hogy legkevesebb két hónap szükséges az erők Tripoliba érkezésétől számítva mielőtt komoly offenzívát indíthatnának... ennek megfelelően úgy véltem, hogy egy páncélosdandárból és egy gyalogadosztályból álló erő elegendő...”⁶ Az Ultra jóvoltából a britek tudomást szereztek a német vezérkar utasításáról, amely csupán védelmi hadmozdulatokra adott engedélyt Rommelnek, a közel-keleti főparancsnok pedig, nem ismervé ellenfelét, a továbbiakban az információnak megfelelően cselekedett.⁷

Neame tábornok, akinek a védelem hatékony megszervezése lett volna a feladata, a nehézségekkel képtelen volt megbirkózni, bár hozzá kell tenni, a szükséges létszám, fegyverzet, utánpótlás mindvégig hiányzott. A védelmi terveket illetően jelentős nézeteltérés alakult ki a brit tábornokok között, amelyek feloldására a tengelyerők támadása következtében már nem kerülhetett sor...⁸

Rommel az 5. könnyűadosztály rendelkezésre álló egységeivel március 24-én támadást indított El-Agheila ellen, a britek pedig a viszsza vonulást választották. Churchill Wavellnek címzett levelében erre így reagált: „Feltételezem, arra vár, hogy a teknős eléggé kinyújtsa a fejét, mielőtt levágná”.⁹ Nyilvánvalóan a brit miniszterelnök nem érzekelte a helyzet súlyát, és a görögországi vállalkozás észak-afrikai következményeit sem ismerte pontosan.

A hírszerzési adatokra építve Rommel március 31-én Mersza el Brega ellen indított hadműveletet, a védelmi állásokból a britek pedig újfent sietősen visszavonultak, így néhány nappal később a németek már Agedabiánál jártak.

Wavell Bengázi kiűrését megengedhetőnek tartotta, de a délre húzódó magaslattal, amelyről úgy gondolta, hogy páncélosok számára járhatatlan, tartani szerette volna. Amikor

A BATTLEAXE HADMŰVELET, 1941. JÚNIUS 15–17.

azonban személyesen megvizsgálta a terepet, rögtön nyilvánvalóvá vált számára is, hogy az a harckocsiknak semmiféle akadályt nem jelent. Ez a felismerés döntő mértékben járult hozzá a védelmi tervek összeomlásához. Londonba küldött jelentésében a tábornok azt is elismerte, hogy a „páncélosdandár műszaki állapota nagy aggodalmat okoz Neame-nek, és sok a meghibásodás”, majd hozzátette: „nem tudok további páncéloseségeket küldeni, legkevesebb 3 vagy 4 hétig”.¹⁰

Rommel lépése, amelynek értelmében megosztotta erőit és harccsoportokat szervezve három különböző útvonalon indított támadást Kirenaika elfoglalására, teljesen készületlenül érte a briteket. A kiadott parancsok és ellenparancsok szinte megbénították a 2. páncélosdandárt, amelynek a harckocsiállománya a műszaki problémák következtében rohamosan csökkent, az üzemanyaghiány pedig korlátozta cselekvési szabadságát.¹¹

Wavell ekkor már elvesztette bizalmát Neame-ben, és O'Connorral kívánta felváltani, de a Beda Fomm-i győztest saját kérésére csupán tanácsadóként rendelte a kirenaikai parancsnok mellé. A döntés a hadműveletek irányítását nem könnyítette meg, ehelyett mindkét tábornokot tisztázatlan, kényes szituációba kényszerítette. A főparancsnok részéről azonban hiányzott az a keménység, amely a kényszerű leváltásokhoz és kinevezésekhez szükséges lett volna 1941 tavaszán.¹² O'Connor támogatta Neame javaslatát a 3. páncélosdandár Mecsil környékén való bevetéséről, de Wavell Bengázi érdekében nyugati előretörésre utasította a páncélosdandárt. A zavaros helyzetből a britek már nem jöhettek ki szerencsésen: április 6-án Neame és O'Connor tábornokok autójukkal el-

tévedve német erőkkel találkoztak és fogságba estek, két nappal később pedig Michael Gambier-Parry tábornok, a páncélosdandártábornok és törzse is hasonló sorsra jutott.

Rommel célja a továbbiakban Tobruk elfoglalása volt, hiszen az Egyiptom elleni támadás, valamint saját utánpótlásának javítása szempontjából a bázist nem nélkülözhetette. De az erőd jelentőségét a brit hadvezetés is felismerte, ezért védelmét mindennél fontosabbnak tartották. Wavell tábornok úgy számolt, hogy legkevesebb két hónapig fel kellene tartóztatni az ellenséget az erődnek, ez idő alatt pedig a megfelelő erők összevonásával az egyiptomi határon jelentősebb védelem kiépítésére is lehetőség nyílhatna. A brit kormány Churchilllel az élen szintén ezt az elvet képviselte. Az erőd védelmét a (4 dandárral kiegészített) 9. ausztrál dandártábornok parancsnoksága alatt El Adem környékén tartózkodott, de április végére már az egyiptomi határon foglalt el védelmi állást, ahol Noel Beresford Piers altábornagy vezetésével az újra megalakult Nyugati Sivata-gi Erő kötelékébe osztották be. Az új parancsnokság egyelőre inkább csak papíron létezett, a szükséges csapatok és eszközök nem álltak rendelkezésre.¹³

Rommel a kiépített védelmi állások ellen kezdetben az 5. könnyűdandártábornok mellett csupán az olasz Brescia gyalogos- és Ariete páncélosdandártábornok bizonyos egységeire számíthatott, később a 15. páncélos- és az olasz Trento gépesített dandártábornok is csatlakoztak az ostromhoz. A tengelyerők április 10-én, április 13–14-én, végül április 30. és május 4.

között indítottak rohamot a bázis ellen, de a mélységi nemzetközösségi védelmet képtelenek voltak áttörni, miközben maguk is súlyos veszteséget szenvedtek.

A STRATÉGIAI KÖRNYEZET

1941 első felében Wavell tábornok kötelezettségei között Észak-Afrika csak az egyik problémát jelentette, ezenkívül szinte egy időben több fronton is válsághelyzettel kellett szembenéznie. Március folyamán a görögországi expedícióra kijelölt erők megérkeztek rendeltési helyükre, a német támadás pedig április 6-án indult. Jugoszlávia szétesését követően Görögország sem volt képes ellenállni a német villámháborús hadviselésnek, így Wilson tábornok csapatai is bajba kerültek. Mivel a brit csapatok Balkán-félszigetre vezénylése katonailag egyáltalán nem volt megalapozott, már a hadműveletek kezdetétől számos megoldhatatlan feladattal kellett megküzdenie a hadvezetésnek. A német páncélos- és gépesített erők fölénye, a görög hadsereg szétesése sok lehetőséget nem hagyott a britek számára sem. Április 18-án Wavell Athénben már az evakuációról tárgyalt, amelyet a hónap végén sikeresen végrehajtottak, ennek következtében 63 500 nemzetközösségi katonából 50 000 embert sikerült megmenteni, a csapatok teljes fegyverzete viszont odaveszett. A görögországi kudarc a súlyos veszteségek mellett Líbia védelmét is lehetetlenné tette, politikailag pedig kiderült, hogy „a balkáni front” nem több hiú reménynél.¹⁴

Április elején Irakban a britek támogatását élvező régenst megbuktatta Rashid Ali El Galiani, aki hatalmát német segítséggel kívánta fenntartani, ezért a Luftwaffe egységeinek iraki területre érkezését is kérvényezte. Churchill és a brit kormány az olajmezők védelme érdekében kezdetől fogva a lázadás felszámolását követelte, de Wavell a rendelkezésre álló erők hiányában a tárgyalások megoldást javasolta, végül az Egyiptomból visszavont és Szíriából útnak indított alakulatok bevonultak Irakba és véget vetettek Rashid Ali uralmának. Május 31-én a brit erők felszabadították Bagdadot, és a régens hazatérhetett.¹⁵

Szíria és Libanon felett a mandátumot Franciaország kapta meg az I. világháborút követően, 1940-ben pedig az anyaország bukásával a Vichy-kormány fennhatósága alá került. Mivel az iraki hadműveletekhez Szíria német repülőgépek számára engedélyezte a leszállást a területén, a brit kormány és a hadvezetés attól tartott, hogy német erők partraszállása is küszöbön áll, amelyet a franciák támogatnának. De Gaulle tábornok vezetésével ezért a Szabad Franciák a terület elfoglalását szorgalmazták, habár erre csak brit segítséggel lettek volna képesek. Wavell tábornok végül, engedve a politikai nyomásnak, májusban kénytelen volt egy britekből, ausztrálokból és indiaiakból álló kontingenst felkészíteni a támadásra, amelyet a franciákkal együtt június 8-án indított meg. Az összecsapások azonban a gyors győzelem helyett egészen július 11-ig elartottak, amikor fegyverszünet vetett véget a küzdelemnek.¹⁶

1941 első felében Közép- és Kelet-Afrikában is folytatódtak a hadműveletek. Januárban Alan Cunningham tábornok hadereje

Kenyából Olasz Szomáliföld ellen indított támadást, februárban pedig William Platt tábornok is megkezdte hadműveleit Eritrea felszabadítására. Cunningham április elején visszafoglalta Addisz-Ababát, Platt pedig márciusban a Vörös-tenger partját tisztította meg az ellenségtől. A hadműveletek április 16-án értek véget, amikor Amadeo aostai herceg is fogságba esett. A fenti történések ismeretében aligha meglepő, hogy Wavell tábornok figyelmét nem szentelhette teljes mértékben a líbiai eseményeknek, ez pedig magyarázatul szolgálhat bizonyos téves döntésekre a németekkel való kezdeti összecsapások időszakában, de a május–június során indított ellentámadási kísérletekre ez a megállapítás szintén érvényes.¹⁷

TERVEK AZ ELLENTÁMADÁSRA

A Tobruk elfoglalását célzó sikertelen kísérletek után Rommel az utánpótlási gondok miatt kénytelen volt védelembe átmenni, támadó törekvéseit nem folytathatta. A tengelyerők utánpótlási nehézségeiről az Ultra jóvoltából már április elején értesült a brit kormány, Churchill pedig úgy vélte, ki kell használni a lehetőséget, és Wavellnek minél hamarabb magához kell ragadni a kezdeményezést Líbiában.

A közel-keleti főparancsnok a tobruki harcok után úgy látta, az ellenség június közepéig nem lesz képes aktív támadó tevékenységet folytatni, ezért alapvetően egyetértett a politikai vezetés elképzeléseivel. A Nyugati Sivatagi Erő azonban, jelentős páncélosok hiányában, képtelen volt bármilyen támadó vállalkozásba belefogni. Wavell legnagyobb problémáját, a páncélosok hiányát, Churchillnek is felfedte, aki az esetleges sivatagi győzelem érdekében megértéssel fogadta a tábornok fejtegetéseit. (A birodalmi vezérkari főnök, John Dill tábornok tökéletesen tisztában volt vele, hogy Észak-Afrikában a páncélos fegyverem a főszerep.)¹⁸ Wavell terveit az is befolyásolta, hogy a 15. német páncélososztály érkezését a hírszerzés májusra várta, erejét pedig jelentősen eltúlozta a hadvezetés. Wavell szerint: „a helyzet valóban súlyos, hiszen egy páncélososztály több mint 400 harckocsiból áll, ráadásul ezek közül 138 közepes harckocsi. Ha az ellenség megoldja az utánpótlást, csak nehezen állíthatjuk meg”.¹⁹ Wavell, számítva a tengelyerők elsőprő erejű támadására, Dorman-Smith tábornoktól (a közel-keleti főparancsnokság hadműveleti igazgatójától) „a lehető legrosszabb esetre” is kérte terv kidolgozását, amely a Nyugati Sivatagi Erő számára a Matruhnál kiépített állásokba történő visszavonulást tanácsolta.²⁰

Bár a vezérkari főnök ellenezte páncélosok küldését a Közel-Keletre, hiszen úgy vélte, hogy Anglia inváziójának a veszélye még nem múlt el, Churchill keresztülvitte tervét, mert úgy gondolta, Wavellnek minden támogatást meg kell kapnia Londontól. Április 12-én így írt a tábornoknak: „Bizonyos vagyok benne, nagy örömmel fogja eltölteni, hogy legjobb harckocsijaink közül 307-et elküldünk Önnek a Mediterráneumon keresztül”. Figyelmeztetőleg hatott azonban, hogy: „Továbbítania kell felénk a járművek mielőbbi bevetésének tervét.”²¹ Az Admirális a Földközi-tenger medencéjét túl veszélyesnek minősítette a konvoj áthala-

dásához, de a miniszterelnök szerette volna elkerülni a Dél-Afrika megkerülésével járó késedelmet, ezért vállalta a kockázatot, amelyet a hadvezetés is kelleetlenül elfogadott. A Tiger konvojjal összesen 238 harckocsi²² és 43 Hurricane vadászgép indult útnak Egyiptomba, és május 12-én sikeresen kikötöttek Alexandriában. Természetesen a harckocsik hadműveletre való felkészítéséhez idő kellett, amelyet a közel-keleti főparancsnokság sem vitatott, de a politikai vezetés eredményeket követelt. Wavell tábornok, engedve a nyomásnak, május 5-én ennek megfelelően tájékoztatta a kormányfőt: „Már kiadtam a parancsot egy offenzíva előkészítésére a Nyugati Sivatagban a lehető legkorábbi időpontban, feltételezve a Tiger sikerét.”²³

A BREVITY HADMŰVELET, FELKÉSZÜLÉS A DÖNTŐ ÜTKÖZETRE

Mielőtt viszont az újonnan érkezett harckocsikat sikerült volna hadrendbe állítani, a közel-keleti főparancsnok utasítást adott egy „korlátozott támadásra” az egyiptomi határon, amely hadművelet a Brevity megjelölést kapta. Wavell először május 1-jén kérte fel Beresford-Peirse tábornokot támadó haditerv készítésére, amely a 7. páncélososztállyal mint a legütőképesebb alakulattal számolt. Ideális esetben a brit tábornokok úgy vélték, június elején sor kerülhetne az ellentámadásra. A német 15. páncélososztály érkezése azonban nyugtalanította a főparancsnokot, és mielőtt az ellenség megerősítené a védelmét, úgy hitte, lépnie kell. Rommel utánpótlási nehézségei csak erősítették hitében, mert saját megfogalmazása szerint: „egy hamar elillanó lehetőség” kínálkozott május közepén, amelyet megpróbált kihasználni.²⁴

Április végén a német és olasz erőket magában foglaló Herff harccsoport Maximilian von Herff ezredes parancsnoksága alatt elfoglalta Capuzzo erődjét és a Halfaja-hágót, így kiváló megfigyelési lehetőséget teremtett a tengelyerők számára a határ menti brit mozdulatokat illetően, továbbá lezárta az ellenség útvonalát Líbia felé. Ennek megfelelően a britek célja a kulcsfontosságú terepszakasz visszafoglalása volt a Brevity hadművelet során, amelyhez három harccsoportba szerveztek erőket. A főparancsnokságot Beresford-Peirse látta el. Miközben a gyalogosok a part mentén kellett előretörniük, a Halfaja-hágó ellen induló 22. gárdaezredet 24 Matilda harckocsi is kísérte. Délen a 7. páncélosdandár-csoport Gott tábornok parancsnoksága alatt felkészült az esetleges ellentámadások elhárítására.²⁵ A későbbiekben a főerők Tobruk irányába történő előrenyomulásával kívántak kedvező helyzetet teremteni az erőd felmentéséhez.

Május 15-én megindult a támadás, és az előretörés során sikerült a kijelölt célokat birtokba venni a briteknek. Capuzzo és a Halfaja-hágó elfoglalása következtében a német–olasz erők ellentámadása már komolyabb problémát jelentett. Rommel a 8. páncélosezred egyes részeit is a helyszínre vezényelte, Gott tábornok pedig (annak ellenére, hogy Beresford-Peirse védekezésre szólította fel a csapatokat) engedélyt adott a visszavonulásra. Május 27-re a tengelyerők visszafoglalták korábbi állásaikat, a brit haditerv végül kudarcot vallott. Bár

a brit páncélosok nem szenvedtek súlyos veszteséget, a jövőre nézve figyelmeztető volt, hogy az ellenséges páncélelhárítás számára a Matilda tankok²⁶ sem jelentettek már legyőzhetetlen ellenfelet.

A Tiger konvojjal Egyiptomba szállított harckocsik korántsem oldották meg Wavell tábornok összes problémáját, ahogy azt Churchill feltételezte. A miniszterelnök szerint: „Ha ez a szállítmány [a Tiger konvoj] keresztülmegy, június végére egyetlen német sem marad Kirenaikában.”²⁷ A páncélosok behajózását követően a szükséges módosításokat el kellett végezni (porszűrők), továbbá a járművek műszaki állapota sem érte el a kívánt szintet, sokat rögtön nagyjavításra műhelyekbe kellett küldeni. Tovább növelte a gondokat, hogy az újjászervezett 7. páncélososztály, amely a 4. és a 7. páncélosdandárból és a támogató csoportból tevődött össze, meglehetősen vegyes egység képet mutatott. A személyzet többsége nem ismerte a hadszínteret és a harckocsikat sem, különösen a Crusaderek újabb típusait, megfelelő kiképzést sem kaptak, így ahhoz, hogy ütőképés alakulat váljon belőlük, mindenekelőtt alapos kiképzés, ahhoz pedig idő kellett. (Wavell később úgy gondolta, minimum egy hónapos kiképzés lett volna elengedhetetlen.)²⁸ A német harckocsik számbeli fölénye, a cirkáló harckocsik megbízhatatlansága, az ellenséges páncélelhárítás mélysége szintén rontotta az esélyeket. A főparancsnok ugyan mindent megtett, hogy a rendelkezésre álló erőket felkészítse az összecsapásra, a május 12-én Dill tábornokhoz intézett leveléből kitűnik azonban, hogy a nehézségek miatt egyáltalán nem volt optimista: „Jogosnak tartom, hogy tájékoztassam Önt arról, hogy a hadművelet sikerének valószínűsége véleményem szerint kétséges.”²⁹ A brit kormányfő viszont a páncélosok technikai alkalmazásának feltételeit nem értette meg, és Wavell késlekedését és kifogásait növekvő bosszúsággal fogadta. Valójában már a Battleaxe hadművelet előtt megpecsételődött a tábornok sorsa. Churchill már május 6-án és 22-én is felvetette Dillnek Wavell felváltásának ötletét Claude Auchinleck tábornokkal, az indiai főparancsnokkal, de konkrét döntés nem született. Nyilvánvaló volt azonban, hogy a közel-keleti főparancsnok hozzáállása az iraki és szíriai eseményekhez legalább akkora mértékben keltett csalódást a miniszterelnök szemében, mint az észak-afrikai szerepvállalása.

Az erőviszonyokról, közvetlenül a hadművelet előtt, a következőket lehet elmondani. A határ menti helyőrségeket és a fontosabb terepszakaszokat német–olasz gyalogosok védtek tüzérségi támogatással. Az egyik legfontosabb védelmi pont a Halfaja-hágónál húzódott, ahol 400 olasz és 500 német katona foglalt el védelmi pozíciót, legfontosabb fegyverzetüket pedig az olasz lövegek mellett öt 88 mm-es légvédelmi ágyú jelentette. A főerőket adó páncéloscsapatokat, az 5. páncélosezred egyes részeit és az olasz Ariete páncélososztályt Rommel Tobruk környékén tartotta, számítva az erőd esetleges kitörési kísérletére. A határon így a 15. páncélososztály kötelékébe tartozó 8. páncélosezred várta a britek támadását 98 harckocsival. Összességében a németeknél az összecsapások kezdetén 185 páncélos állt bevetésre készen.³⁰

A britek részéről rendelkezésre állt a támadáshoz a Közép-Afrikából visszaérkezett 4. indiai hadosztály, valamint a 7. páncélos hadosztály, de mindkét alakulatnál hiányzott egy dandár, így korántsem voltak teljes állományra feltöltve. A páncélos hadosztály a 4. és a 7. páncélosdandárokból tevődött össze, ahol az előbbi kötelékébe tartozó 4. és 7. királyi harcokoszereket gyalogsági tankokkal szerelték fel, míg az utóbbi dandárt alkotó 2. és 6. királyi harcokoszereket a cirkáló és az újabb Crusader II-es harcokocsikat kapták meg.³¹ A britek a számokat tekintve enyhe fölényben voltak ellenfelükhöz képest, megközelítően 200 páncélossal kezdhették meg a hadműveletet.³² A szárazföldi erőket a britek részéről 4 vadász, 4 közepes bombázó és 4 éjszakai bombázó század támogatta, de az olasz-német légiereő fölényéhez nem férhetett kétség.

A végső hadműveleti terv elfogadása előtt két elképzelés is született, amelyeket a hadvezetés végül elutasított. Az egyik értelmében a gyalogos erőknek Matilda harcokocsik kíséretében a part mentén kellett előretörniük, amíg a 7. páncélos hadosztály egységei megkerülve az ellenség védelmét Tobruk felmentésére tettek volna kísérletet. A szállító járművek és a megfelelő erők hiánya kizárta ezt a lehetőséget. Ezt követően úgy gondolták, a páncélos hadosztálynak Capuzzótól nyugatra kellene előretörnie és kiprovokálnia egy páncélosütközetet az ellenség főerőikkel. Wavell tábornok nem fogadta el ezt az elképzelést sem, mert nem tette lehetővé az erők koncentrációját, amelyet pedig alapvető feltételnek tartott a sikerhez.³³ A brit hírszerzés úgy vélte, hogy az ellenség kb. 300 páncélossal rendelkezett, de a túlzó jelentések ellenére Wavell bízott a meglepés erejében, és úgy hitte, ha az erők koncentrációját a kezdeti stádiumban sikerül megvalósítani, az megfelelő alapot jelenthet a győzelemhez. Ezt azonban egyáltalán nem volt könnyű megvalósítani, hiszen a páncélos hadosztály két dandárját alkotó gyalogsági és cirkáló harcokocsik eltérő sebessége és akciórádiusza már eleve kizárta együttes alkalmazásukat, a technikai és szervezeti hiányosságok (a rádiók hiánya, nem megfelelő műszaki állapota) pedig további akadályozó tényezőt jelentett.³⁴

A haditerv végső változata értelmében az 1. stádiumban a 4. indiai hadosztálynak Capuzzót, Halfaját és Szollumot kellett elfoglalnia, majd előretörve a part mentén, Bardia megszerzésére is kísérletet kellett tennie. Ez alatt a 7. páncélos hadosztálynak alapvetően a támadás déli szárnyát kellett biztosítani, majd megkerülve az ellenség védelmi vonalát döntő ütközetbe kellett bocsátkoznia a német páncélosokkal, siker esetén pedig Tobruk felszabadítása is megvalósíthatónak tűnt.³⁵

A terv gyenge pontja a gyalogsági harcokocsik alkalmazásában rejlett, ugyanis a 4. páncélosdandár a hadművelet kezdetén a 4. indiai hadosztály parancsnoksága alá került, hiszen a gyalogság támadását kellett kísérnie. Egy előre nem meghatározott időpontban viszont a dandár visszakerült volna a 7. páncélos hadosztály irányítása alá, hogy egyesülve a 7. páncélosdandárral, együtt támadják meg a német páncélosokat. A harcokocsik eltérő képessége miatt azonban ez a taktika a hadosztály történetírója szerint is „újdonság” volt. Ennek következtében a hadosztályparancs-

ÁZ ÉSZAK-AFRIKAI HADSZÍNTÉR

nokság végig számolt a 4. páncélosdandárral is a tervezés során, noha a Battleaxe során valójában egyszer sem került alárendeltségébe.³⁶

Egyértelmű, hogy az időhiány a tervek kidolgozására is rányomta bélyegét, de Churchill sürgetésére Wavellnek cselekednie kellett. A hadművelet kezdeti időpontját június 10.-én rögzítették, de O'Moore Creagh tábornok, a 7. páncélos hadosztály parancsnoka kérésére (szerinte néhány nap még kellett a minimális kiképzéshez) Wavell végül június 15-re halasztotta a támadás megindítását. A parancsnoki szervezet sem tűnt a legmegfelelőbbnek a hadművelet vezetésére: Churchill Wilson tábornokot szerette volna a Nyugati Sivatagi Erő élén látni, de a közel-keleti főparancsnok bízott Beresford-Peirse-ban, noha az altábornagy korábban nem vezetett páncélosalakulatokat, így nem rendelkezett megfelelő tapasztalatokkal és elképzelésekkel sem az alkalmazásukat tekintve, ahogy az a frontális támadást hangsúlyozó tervekből is kiderül.³⁷

A BATTLEAXE HADMŰVELET

1941. június 15-én hajnalban elkezdődött a hadművelet, amely a britek számára katasztrofális vereséggel végződött. A 11. indiai dandárnak és a 22. gárdadandárnak Capuzzót ugyan sikerült elfoglalnia a 4. páncélosdandár Matildáinak támogatásával, a Halfaja-hágó védelmét azonban képtelenek voltak áttörni a fenti alakulatok. A német és olasz védők a német 88 mm-es és az olasz 100/17 mm-es páncéltörő ágyúk segítségével (Kis távolságból a kisebb kaliberű 37 és 47 mm-es ágyúk is hatásosnak bizonyultak) visszaverték a britek támadását, amelyet a parancsnokság tévedései is sújtottak. Alexander Gatehouse dandártábornok, a 4. páncélosdandár parancsnoka képtelen volt elfogadni Beresford-Peirse utasítását, amelynek értelmében a harcokocsiknak a gyalogság előtt kellett támadást indítania ellenséges állások ellen, de a hadtestparancsnok ragaszkodott az eredeti parancs végrehajtásához. Ennek következményeként és a német-olasz páncélelhárításnak köszönhetően a páncélosdandár már a hadművelet első napján a 104-ből 67 harcokocsit elvesztett.³⁸

A védelem felkészültsége kétségtelenül megtörte a támadás lendületét, ez pedig oda vezethető vissza, hogy képtelenek voltak meglepetést elérni a brit csapatok, ugyanis Rommel a rádiós felderítésnek köszönhetően tökéletesen tisztában volt ellenfele szándékaival és erejével.

A 7. páncélosdandár, amelynek sivatagi szárnyát a támogatócsoport biztosította, előrenyomult a Hafid-hegy felé, de annak csupán egy kisebb részét tudta elfoglalni, amikor a védelem 88, 50 és 37 mm-es páncéltörő ágyúi súlyos pusztítást vittek véghez soraiban, így a rendelkezésre álló 90 harcokocsiból 41 megsemmisült vagy megrongálódott.³⁹

Június 16-án Rommel az 5. könnyű hadosztály és a 15. páncélos hadosztály páncélosezredeivel ellentámadást kísérelt meg, amelynek célja Capuzzó és a Halfaja-hágó helyőrségeinek felszabadítása volt. Előbbi helyiségnél a beasott gyalogsági harcokocsik a németeknek is súlyos veszteséget okoztak, a 80 Panzerből estére mindössze 30 maradt sértetlen.⁴⁰

Frank Messervy vezérőrnagy 4. indiai hadosztályával újabb kísérletet tett a Halfaja-hágó elfoglalására, de kudarcot vallott, az események alakulása pedig a 4. páncélosdandár átirányítását Creagh hadosztályába szintén megakadályozta. (Észak-Afrikában Messervy tábornok jelentésében először tűnt fel, hogy a németek a 88 mm-es légvédelmi ágyút harcokocsi-elhárító szerepben is használják, noha az már a franciaországi hadjáratban nyilvánvalóvá vált.)

A Szidi Omár környéki összecsapások azt is bizonyították, hogy a német páncélosok előnyben voltak a brit cirkáló harcokocsikhoz képest, hiszen erősebb páncélzattal és fegyverzettel rendelkeztek, és jóval nagyobb távolságból tudtak harcot kezdeményezni. Egyúttal az is bizonyossá vált, hogy a brit páncélosok és a gyalogság alkalmazásában álló 40 mm-es páncéltörő ágyúk hatástalanok a német Pz III-asok és Pz IV-esek ellenében.⁴¹

A támogatócsoport védelme érdekében a Crusader harcokocsikkal felszerelt egységek ugyan támadást indítottak a német páncélosok ellen, de a súlyos veszteségeket most sem kerülhették el (június 17-én estére a 7. páncé-

loshadosztály bevethető harckocsijainak száma 20-ra csökkent). A fegyvernemek közötti nem megfelelő együttműködés pedig tovább nehezítette a britek helyzetét. Ahogy az a haditervekből is látszik, a brit hadvezetés a cirkáló harckocsikat a német páncélosok ellenében kívánta alkalmazni, ezért ennek a taktikának megfelelően a gyalogsággal és a tüzérséggel való együttműködésre nem fektettek kellő hangsúlyt, ellentétben a német gyakorlattal, amelynek értelmében az ellenséges harckocsikkal való küzdelem a páncélelhárítás feladata, a páncélosok célja pedig az ellenség gyenge pontjainak a megsemmisítése.

Szemben a tengelyerőkkel, a brit hadsereg egészen 1942 nyaráig a tüzérség koncentrációját sem volt képes maradéktalanul megvalósítani, ennek következtében a tüzérség a többi fegyvernem számára csupán korlátozott támogatást tudott nyújtani a hadműveletek során. Nehézséget jelentett az is, hogy a brit gyártmányú harckocsiágyúk egyedül páncéltörő lövedék kilövésére voltak alkalmasak, szemben a német és olasz típusokkal, amelyek élőerő elleni repeszromboló gránátot is használhattak.

A nemzetközösségi erők veresége akkor vált elkerülhetlenné, amikor Rommel az 5. könnyűadosztályt a Szidi Szuleiman elleni előretörésre utasította a Capuzzó környéki harcok folytatása helyett. A súlypontáthelyezéssel június 17-én a határ menti erődöknél a tengelyerők erőfölénybe kerültek, a brit hadvezetés viszont erre képtelen volt reagálni. Creagh tábornok június 16-án ígéretet kapott arra, hogy másnap a rendelkezésére bocsátják a 4. páncélosdandárt, de az indiaiak szorult helyzete következtében Messervy tábornok ezt másnap megtagadta. Creagh a veszélyes szituációra hivatkozva ekkor személyes találkozót kért a hadtestparancsnoktól.

Wavell tábornok a rendelkezésre álló jelentések alapján felmérte a helyzet súlyát, így látogatást tett Beresford-Peirse-nél, majd Creaghet is felkereste. Mielőtt azonban érdemben döntést hozhatott volna a hadművelet folytatásáról, Messervy, félve csapatai bekerítésétől, elrendelte a visszavonulást az előretolt védelmi állásokból. Mivel a két páncélosdandár bevethető harckocsiállománya együtt sem haladta meg a 40-et, a közel-keleti főparancsnok végül nem bírálta felül az indiai hadosztály parancsnokát és szentesítette a visszavonulást: ezzel a Battleaxe hadművelet véget ért.⁴²

Az események után Wavell is belátta, hogy Beresford-Peirse képtelen volt az erők összefogására, a hadműveleti irányítás megvalósítására, hiszen parancsnokságát távol a frontvonalától állította fel, és a kommunikáció sem volt akadálytalan. Mivel a hadtestparancsnok érdemi befolyással nem bírt az eseményekre, a hadművelet sikere kezdettől fogva Messervy és Creagh tábornokok együttműködésétől függött (ők közvetlen kapcsolatban voltak egymással).

A veszteségekről a következőket lehet elmondani: a németek 685, az olaszok 592 katonát veszítettek, a nemzetközösségi csapatok pedig 969 főt.⁴³ Annak ellenére, hogy a britek jelentősen eltúlozták a megsemmisített német harckocsik számát (90), az Afrika Korps összesen 12, míg a nemzetközösségiek 98 páncélost veszítettek a háromnapos küzdelem

szórán.⁴⁴ A brit légielő 36 gép elvesztésével számolhatott, de fontos felismerést jelentett Tedder repülőtábornok részéről, hogy a hadsereg és a légielő együttműködése – összehasonlítva a Compass hadművelet alatti szerepléssel – sok kívánnivalót hagyott maga után a Battleaxe során, amelyen mindenképp javítani kellett. A vereséget Wavell a miniszterelnökök írott levelében kénytelen volt beismerni: „Sajnálom, hogy jelentenem kell a Battleaxe kudarcát. A kezdeti sikerek után egy ellentámadás visszavetette a csapatokat gyakorlatilag a kiindulási pontra, súlyos harckocsivesztések közepette.”⁴⁵ Churchill úgy vélte, hogy a tobruki helyőrség kitérési kísérletét bele kellett volna foglalni a tervekbe, mert így csökkenthette volna a nyomást a határ menti erőkön, de a küzdelem kimenetelét ez nem változtathatta meg, jobb esetben is csak késleltethette volna az 5. könnyűadosztály beavatkozását a Szidi Omár környéki harcokba.⁴⁶

A közel-keleti főparancsnok jól ismerte a sikertelenség okát, és június 21-én a következőket írta Churchillnek: „Túl optimista voltam, és azt kellett volna tanácsolnom, hogy a 7. páncélosadosztálynak több kiképzésre van szüksége, mielőtt harcba indulna.”⁴⁷ Valójában Wavell a kezdetektől a fentieket tanácsolta, de a miniszterelnök nem hallgatott rá. Churchill most úgy gondolta, az óriási kockázat ellenére, amelyet a brit kormány a Tiger konvojval vállalt, Wavell képtelen volt élni a lehetőséggel, ezért szánta magát a változtatásra. Ennek értelmében 1941. június végén Wavell helyét az indiai főparancsnok, Claude Auchinleck tábornok vette át, Wavell pedig az indiai főparancsnokság vezetését kapta meg.⁴⁸

★

A Battleaxe hadművelet sikertelenségében több tényező is szerepet játszott, amelyek közül a túlzott sietséget kell első helyen említeni, amellyel a páncélosalakulatokat bevetették. Eltekintve a harckocsik gyenge műszaki állapotától és a hadszínter jellegéből fakadó módosítások szükségességétől, az új típusú Crusader II-es tankok sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, hiszen a harcok során meghibásodás következtében több esett ki a hadrendből, mint az ellenség tevékenysége miatt.⁴⁹ A 7. páncélosadosztály rendkívül gyors újjászervezése és felszerelése következtében a minimális kiképzést sem tudták elvégezni az alakulatok, nem is beszélve a más fegyvernemekkel való együttműködésről és a haditerv végrehajtásához szükséges speciális gyakorlatról. A cirkáló és gyalogsági harckocsik együttes alkalmazását korábban soha nem gyakorolták, ezért a vállalkozás sikere a kezdetektől kétséges volt. A német erők technikai fölényéről a fegyverzet és a páncélvédelem kapcsán már esett szó, de az sem mellékes, hogy a rádiótechnika terén is felülmúlták ellenfelüket. A briteknél a harckocsik rádióinak megbízhatatlansága gyakran lehetetlenné tette az irányítást, a németek viszont a rádiós felderítésnek köszönhetően már június 15. előtt megismerhették ellenfelük erejét és terveit. A sebtében kidolgozott haditerv hiányosságait és a 4. páncélosdandár kettős feladatából fakadó problémákat növelte a hadtestparancsnokság kedvezőtlen hátravont

pozíciója, amelynek következtében a hadosztályok műveleteinek hatékony koordinálására sem volt képes, nem is említve a légielővel való együttműködést.⁵⁰ Rommel személyes irányítása döntő mértékben járult hozzá a tengelyerők győzelméhez, hiszen a briteknél Wavell személyesen nem vette át a parancsnokságot, a szerteágazó stratégiai kötelezettségek ezt nem is tették számára lehetővé, Beresford-Peirse pedig tapasztalatlansága miatt nem tudta végrehajtani feladatát. Bár a londoni vezetés határozott utasítást nem adott a hadművelet végrehajtására, a politikai nyomás cselekvésre kényszerítette Wavellt, noha katonailag erre nem látta elérkezettnek az időt. Churchill növekvő elégedetlensége tábornokával szemben (amely megnyilvánult Görögország, Szíria és Irak viszonylatában is) és a közel-keleti főparancsnok félelme az ellenség megerősödésétől végül együttesen eredményezték a támadás elindítását.

A vereség következtében a brit erők 1941 novemberéig nem indíthattak újabb támadó hadműveletet, de a Battleaxe során felszínre került negatívumok a harckocsik alkalmazásával kapcsolatban továbbra is kísértették a brit hadvezetést, és 1942 őszéig nem sikerült megoldani e problémákat. Mindezek ellenére az 1941. május–júniusi események számos tanulsággal szolgáltak a brit csapatok számára, amelyek elsajátítása később jelentős mértékben járult hozzá az észak-afrikai győzelemhez.

¹ Részletesebben lásd: Klemensits Péter: Az első brit győzelem Észak-Afrikában. A Compass hadművelet 1. Honvédségi Szemle 2010. 64. évf. 4. sz. 49–52. o., ill. Az első brit győzelem Észak-Afrikában. A Compass hadművelet 2. Honvédségi Szemle 2010. 64. évf. 5. sz. 48–53. o.

² Fort, Adrian: Archibald Wavell The Life and Times of an Imperial Servant, Jonathan Cape, London, 2009. 195. o.

³ Lewin, Ronald: Rommel as Military Commander Batsford, London. 1968. 28–29. o.

⁴ Az események háttéréről részletesebben: Klemensits Péter: Hitler és az észak-afrikai hadszínter – Német stratégiai döntések az események tükrében 1. Honvédségi Szemle 2009. 63. évf. 4. sz.

⁵ u.o.

⁶ Wavell, Archibald Operations in the Middle East from 7th February 1941 to 15th July 1941, Supplement to the London Gazette of Tuesday 3 of July 1946. His Majesty's Stationary Office London, 1946. 3425.o.: Megtalálható: www.ibiblio.org/hyperwar/UN/UK/LondonGazette/37638.pdf Letöltés dátuma: 2011. 02. 12

⁷ Macksey, Kenneth: Rommel Battles and Campaigns. Mayflower book, New York, 1979. 62.o. London mellett a Bletchley Parkban működött az a titkos hírszerzési és kódfejtő központ, amely Ultra kódnév alatt megfejtette a német Enigma kódot, így pontos információkat szolgáltatott a német katonai kommunikációról, beleértve Rommel és a főparancsnokság üzeneteit is.

⁸ Maughan, Barton: Tobruk and El Alamein Australia in the War of 1939–1945. Series 1 – Army – Volume III Australian War Memorial Canberra, 1966. 30-31. o.

Megtalálható: www.awm.gov.au/histories/second_world_war/volume.asp/level?D65905 Letöltés dátuma: 2011. 02. 30.

⁹ Churchill, Winston: The Second World War Vol. 3. The Grand Alliance, Houghton Mifflin, Boston, 1950. 178. o.

¹⁰ Lewin 1968. 34. o.

¹¹ Playfair, I. S. O. The Mediterranean and Middle East, Volume II: The Germans Come to the Help of Their Allies (1941) HMSO, 1956. 22–23. o.

¹² Fort: 235. o.

¹³ Pitt, Barrie: The Crucible of War Western Desert 1941. Paragon House, New York, 1989. 269–270. o.

¹⁴ Fort: 202–216. o.

¹⁵ Pitt : 279–280. o.

¹⁶ Fort: 223–229. o.

¹⁷ Alan Brooke tábornok, birodalmi vezérkari főnök, értesülve a Battleaxe hadművelet kezdetéről, naplójában, a következő kérdést tette fel: „Hogyan indíthatunk a Közel-Keleten két fronton offenzívát, amikor egyhez sincs elég [erőnk]? Danchev, Alex and Todman, Daniel (eds): War Diaries 1939-1945, Field Marshal Lord Alanbrooke, Phoenix Press, 2002. 165. o.

¹⁸ Butler, J. R. M.: Grand Strategy, Volume II: September 1939–June 1941 HMSO, 1957. 454–455. o.

¹⁹ A téves feltételezés részint azon alapult, hogy a franciaországi hadjárat után Németország csökkentette a páncélosadosztályokban a harckocsik létszámát, de a brit közel-keleti főparancsnokság erről még nem értesült.

²⁰ Greacen, Lavinia: Chink A Biography, Macmillan, London, 1989.: 176. o.

²¹ Churchill : 248. o.

²² A konvoj összesen 21 könnyű, 135 gyalogsági és 82 új típusú Crusader cirkáló harckocsit tartalmazott. A könnyebb, de mozgékonyabb cirkáló harckocsik a világháború előtti gyakorlatnak megfelelően a siker kifejlesztésére szolgáltak, míg a nehéz, erősebb páncélatú gyalogsági harckocsik a gyalogos erők közvetlen támogatására. Jentz: 157. o. A Crusader I-es típusú páncélos először 1941 tavaszán került alkalmazásra Észak-Afrikában. Tömege 19,3 t maximális sebessége 42,5 km/h volt. Továbbfejlesztett változata a Crusader II-es elődjéhez hasonlóan szintén 40 mm-es harckocsiágyúval rendelkezett, de homlokpáncélatát 49 mm-re növelték. Sebezhetőségük a német harckocsikkal és páncéltörő tüzérséggel szemben, valamint műszaki megbízhatatlanságuk komoly hátrányt jelentett.

²³ Lewin 1968: 41. o.

²⁴ Ward, Miller A.: The 9. Australian Division Versus the Africa Corps: An Infantry Division Against Tanks Tobruk, Libya, 1941 FortLeavenworth, Kansas, 1986. 34. és 47. o. Megtalálható: http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/9thaustr/9th_part1.pdf. Letöltés dátuma. 2010. 12. 13.

²⁵ Greene, Jack-Massignani, Alessandro: Rommel észak-afrikai hadjárata, Hajja és fiai, Debrecen, 2001.: 57–58. o.

²⁶ A Matilda II-es gyalogsági harckocsi 78 mm-es homlokpáncélatával rendelkezett, fegyverzetét egy 40 mm-es harckocsiágyú és egy 7 mm-es géppuska jelentette. Maximális sebessége 24 km/óra volt, tömege pedig 26,9 t. Bombay–Gyarmati–Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 156. o.

²⁷ Fort: 236. o.

²⁸ Playfair 1956: 164. o.

²⁹ Lewin, Ronald: The Life and Death of the Afrika Korps: A Biography, Book Club Associates, London, 1997.: 55. o.

³⁰ Jentz, Thomas: Tank Combat in North Africa The Opening Rounds Operations Sonnenblume, Brevity, Skorpion and Battleaxe. February 1941–June 1941 Schiffer Military History, Atglen PA. 1998.: 156–157. o. Greene: 58–59. o.

³¹ Wavell a miniszterelnöknek intézett levelében úgy fogalmazott: „Őrületség lenne az alakulatot harcra küldeni jól képzett német egységek ellen, egy rövid időszak nélkül, hogy összerázódjanak.” Fort: 237. o.

³² Jentz: 157–158. o.

³³ Playfair 1956: 164–165. o.

³⁴ A cirkáló harckocsik akciórádiusza elérte a 170–200 kilométert, sebességük a 40 km/h-t, ezzel szemben a Matildák sebessége 8–10 km körül mozgott, hatótávolságuk pedig 70 km volt. Jentz: 195–200. o.

³⁵ Pitt : 295–296. o.

³⁶ Verney, G. L.: The Desert Rats The 7th Armoured Division in World War II. Greenhill Books, London, 2002.: 56. o. A tervezők úgy vélték, hogy miután a cirkáló harckocsik előcsalogatják a német páncélosokat, a beásott gyalogsági harckocsik komoly pusztítást végezhetnek soraikban.

³⁷ Barnett, Corelli: The Desert Generals, Ballantine Books, New York, 1972.: 62–63. o.

³⁸ Barnett: 63–64. o. A harckocsik nagy része csupán kisebb javítást igényelt, de éjszakára a britek visszavonultak, és a németek maradtak a csatamező urai, ezért a megrongálódott járművek is a kezükre kerültek az esetek többségében.

³⁹ Jentz: 167–171. o.

⁴⁰ Rommel, Ervin: Háború gyűlölet nélkül, Bp. Co-Nexus.: 42–43. o.

⁴¹ Pitt: 302–305. o. A Pz III-as, 20,3 t-s tömegével és 50 mm-es harckocsiágyújával Rommel fő harceszközét jelentette a britek ellen. 30 mm-es páncélatát 1940-től folyamatosan növelték, kezdetben a homlokpáncélatnál extra páncéllemezek felszerelésével. A Pz IV-es tömege 22,5 t volt, a homlokpáncélat vastagsága 30–50 mm, 75 mm-es rövid harckocsiágyúja pedig elsősorban élőerő ellen jelentett hatásos fegyvert. Bombay: 117–123. o.

⁴² Wavell: 3442

⁴³ Green: 60. o.

⁴⁴ Jentz: 186. o.

⁴⁵ Fort: 239. o.

⁴⁶ Maughan: 278. o.

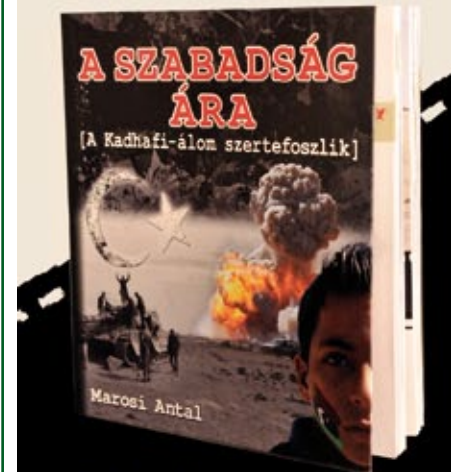
⁴⁷ Fort: 239. o.

⁴⁸ Politikai okokból Wavell visszatérése Londonba nem volt kívánatos Churchill számára, ezért közvetlenül Indiába küldte a tábornokot.

⁴⁹ Griffith, Paddy: World War II Desert Tactics, Osprey, Oxford, 2008: 30. o.

⁵⁰ Playfair 1956: 172–173. o.

A ZRÍNYI KIADÓ LEGÚJABB KÖNYVE MÁR KAPHATÓ A KÖNYVESBOLTOKBAN!

Zrínyi
Média

Marosi Antal:

A SZABADSÁG ÁRA

(A Kadhafi-álom szertefoszlik)

Egy haditudósító naplója a 2011-es arab tavaszról. Drámai útikönyv Tunéziától Libiáig, megrendítő szociófotókkal.

„Mindenkinek megfizette az árát ennek a forradalomnak. De a megszerzett szabadság vajon jutalom vagy büntetés?”
(Marosi A.)

163×188 mm behajtott füllel kartonált, cérnafűzött, ragasztóköttött
188 oldal, kb. 80-100 kép
Ára: 3500 Ft

Korsós Sándor őrmester:

KATONAI TEHERGÉPJÁRMŰ-GYÁRTÁS MAGYARORSZÁGON 1945 UTÁN (1.)

Fejezetek a Csepel Autógyár történetéből

Kétezer-háromban tehergépjármű-vezetőként töltöttem a sorkatonai szolgálatomat Szabadszálláson. A telephelyen és az ún. „M” zárolt részen sok különböző típusú, a Magyar Honvédség által használt tehergépjárművel találkoztam. Ekkor alakult ki érdeklődésem a hadsereg által használt gépjárművek iránt. A Magyar Honvédség állományában még 2003-ban is nagy számban álltak szolgálatban a Magyar Néphadsereg (továbbiakban MN) idején rendszerbe állított típusok. Kutatómunkám során megtudtam, hogy a MN gépjármű-állományának alapját a Csepel Autógyár (továbbiakban CSA) gyártmányai¹ képezték, a gyár 1949-es megalapítása óta. (Később egyetemi szakdolgozatom témájául a Csepel Autógyár történetének és főbb katonai gyártmányainak bemutatását választottam.)

Jelen tanulmányomban először az MN gépjárműállományának összetételét és változásait mutatom be 1945-től az 1970-es évek végéig. A dolgozat második részben a Csepel Autógyár történetének általános áttekintését ismertetem. Sajnos a magyar gyártörténet-kutatás, különös tekintettel az autógyárakra, még igen hiányos és hézagos, így igen kevés könyvészeti anyagot lehetett hasznosítani. Ezt levéltári kutatásokkal és személyes interjúkkal próbáltam ellensúlyozni. A Hadtörténelmi Intézetben fellelhető levéltári anyagokból egy gyűjtéményes összefoglaló áttekintést állítottam össze. A könyv címe: A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története; szerkesztője dr. Varga A. József.² Az áttekintés a hazai hadiipar által a magyar haderő részére gyártott páncél- és gépjárművekről és a szerzők által feldolgozott közel 90 éves ipartörténeti időszakról szól.

A MAGYAR NÉPHADSEREK MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI GÉPJÁRMŰESZKÖZEINEK FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE

Az új magyar hadsereg egyik jelentős problémája volt a szállítás. A háborúban eltűnt vagy megsemmisült a Magyar Királyi Honvédség majdnem teljes gépjárműállománya. Az új magyar hadsereg első gépkocsija a szovjet parancsnokság által a Honvédelmi Minisztériumnak átadott Buick személygépkocsi volt (1945. március 6-án).³ A szállítási problémák miatt az új hadsereg szervezése, a szükséges szállítási kapacitás biztosítása komoly gondokat okozott. Meglehetősen irreális igénnyel fordult a magyar fél a szovjet parancsnoksághoz: mintegy 7700 különféle gépjármű

és 140 harckocsi átadását kérték; a kérés természetesen elutasították, hiszen a szovjet csapatok még a Dunántúlon harcban álltak. A gépkocsiszertár – általában a roncsokból nyert anyaggal – megkezdte a begyűjtött gépkocsik javítását. Erre a célra 1945 áprilisában 60 000 pengő első ellátmányt biztosítottak. A gépkocsiszertár a 6. hadosztály részére április 21-ig 20 gépkocsit hozott üzemképes állapotba. Az első megbízható adatok szerint az új hadsereg gépjármű-állományának létszáma 1945. november 29-én 317 gépjármű volt. Ugyanebben az időszakban az országos gépjárműállomány 15 780 jármű volt. Az országos állomány 2%-át kitevő honvédségi tulajdonban levő gépjárművek mintegy 80%-a anyagihiány és a gumiabroncsok állapota miatt mozgásképtelen volt.⁴ 1946 decemberében megalakult a Nehézipari Központ (NIK) azzal a feladattal, hogy összefogja a kohászatot, a vas- és fémmipari vertikum jelentős részét, illetve a gépgyártást. A cél az volt, hogy a termelés egyesítésével megoldja az ország anyagellátási problémáit, köztük a közúti gépjárművek gyártásának gondjait is. Innentől a NIK felügyelete alá tartozott a budapesti MÁVAG és Láng Gépgyár, a győri MWG és a csepeli Weiss Manfréd Művek.⁵ A járműhiány csökkentésére már 1946-ban szükségessé vált a külföldi beszerzés; az amerikai árukölcsön keretében beszerzett Jeep terepjárókat a MOGÜRT⁶ már az év végén kiárusította.⁷

A második világháború után biztosítani kellett az új magyar hadsereg gépjármű-technikai eszközökkel történő ellátását; a szakterület felelősei a hazai gyártás kisszerűs kibocsátásával, illetve a minimális importlehetőséggel számolhattak.⁸ Ezen időszakról megállapítható: a technikai szolgálat fő törekvése az élet mindenáron való beindítása volt. A technikai eszközöket és az üzembe helyezésükhöz szükséges anyagokat, műhelyfelszereléseket igyekeztek összegyűjteni. Erőfeszítéseket tettek a régi hadsereg háború után megmaradt anyagainak felkutatására, valamint a nyugatra hurcolt eszközök hazahozatalára.⁹ A fő cél mellett másodrendű szerepet játszott, hogy a rendszerben lévő és üzemképes (de nem üzembiztos) tett eszközök milyen típusokból tevődtek össze, milyen javítási technológiával hozták azokat úgy-ahogy használható állapotba. Történtek ugyan törekvések a gazdaságos üzemeltetésre is, de anyag- és eszközhiány miatt a túlzott üzemanyag- és olajfogyasztást nem tudták megszüntetni.¹⁰ Az első lényeges újjépjármű-beszerzések 1948 első

STEYR D-380 TÍPUSÚ TEHERGÉPKOCSI

fél évében realizálódtak 150 Dodge-Weapon terepjáró beérkezésével. 1948. április-május között, a régi járművek leváltása céljából, megkezdődött a Dodge Weaponok és a GMC gépkocsik kiadása a csapatok részére.¹¹

1948 nemcsak pártpolitikailag, hanem a hidegháború éleződése és a Jugoszlávia irányába egyre inkább megmutatkozó ellenséges viszony miatt is a fordulat évét jelentette a hadsereg életében. Megkezdődött a hadsereg létszámának nagyarányú növelése, illetve egy harmadik világháborúra történő készülés intenzív időszaka.¹² Ez természetesen magával hozta a technikai fejlesztést mennyiségi és minőségi értelemben egyaránt. A harci technika, de később a gépjárműtechnika beszerzését is leginkább szovjet importból akarták biztosítani, amelyet a szovjet-magyar kormányközi szerződés alapján terveztek végrehajtani.¹³ A sürgető feladatok és a „mozgásképeség” biztosítása érdekében felgyorsult a gépkocsibeszerzés üteme, a minisztertanács még azt is engedélyezte, hogy a honvédség a gépjárműbeszerzéseit a minisztertanács előzetes jóváhagyása nélkül intézhesse.¹⁴ 1949 végéig összesen 2620 Dodge-Weapon-t, 350 GMC-t és 15 Diamond darus gépkocsit vásároltak az amerikai készletből.¹⁵ Ezenfelül 800 tehergépkocsit, 500 motorkerékpárt, 485 személygépkocsit, 400 különleges tehergépkocsit, 240 terepjáró tehergépkocsit (ZISZ-151), 60 pótkocsit és 170 különleges gépjárművet szereztek be. A megrendelt különleges gépkocsiknak csak 50%-a érkezett be, az ugyan-csak megrendelt 110 közepes nehéz vonta-

tóból egy darabot sem szállítottak le. Ez már előre jelezte a krónikus vontatóhiányt.¹⁶

A DW, GMC, Tátra-57-B és K, Jeep, Federál gépkocsik csapatpróbája után, 1948. december 17-én az akkori rendszeresítési bizottság elfogadta és meghatározta a beosztási lehetőségeket.¹⁷ A vontatóhiány kényszerűsége következtében:

- a DW-t könnyű vontatóként is rendszerbe állították 76 mm-es lövegek és gyalogsági nehézfegyver vontatására, de szükségszerűen 105 mm-es löveg vontatására is készen állt;
- a GMC-t 105 és 122 mm-es lövegek, valamint 37 mm-es gépágyú és 85 mm-es légvédelmi löveg vontatójaként tervezték alkalmazni.

Természetesen 1945 után, szinte még a romokon, a magyar ipar is elkezdett termelni (1. táblázat). A háború előtti járműgyártók, a győri Magyar Waggon- és Gépgyár (továbbiakban MWG – a későbbiekben Magyar Vagon- és Gépgyár lett a hivatalos megnevezés), a budapesti MÁVAG, illetve az Uhry Testvérek Karosszériagyára szovjet megrendelésre és jóvátétel fejében sérült járműveket javított, illetve roncsokból rakott össze működőképes közlekedési eszközöket. A javítás és roncsmentés után hamarosan a gyártósorok is beindultak a kijavított és az állami készletekből kapott gépeken; természetesen ez a háború előtti konstrukciók újragyártásba vételét jelentette. 1946-ban az MWG és a MÁVAG közösen elkezdtek újra gyártani a Rába Super teherautókat, melyek előállítását elsősorban a nyersanyaghiány nehezítette. Bizonyos alkatrészek, elsősorban például a Bosch adagolók és gyújtásrendszerek importja lehetetlenné vált.¹⁸ A termelés felfutása azonban szépen megfigyelhető az 1947–1949 közötti időszakban, mindkét gyárban. Az MWG a régi Austro FIAT licence motorjaival, illetve a szintén háború előtti licenccel M.A.N. dízelmotorral szerelte járműveit, míg a MÁVAG a győri motorokon kívül a Láng Gépgyár által a '30-as évek óta gyártott Mercedes dízelmotorokat is beszerelte járműveibe.

	MWG	MÁVAG
1945	18 +53	17 (5)
1946	92	83 (46)
1947	158	162 (92)
1948	329	290 (37)
1949	938	438
1950	100	164

1. TÁBLÁZAT: A MAGYAR KÖZÜTI GÉPJÁRMŰGYÁRTÁS DARABSZÁMAI 1945–1950 KÖZÖTT¹⁹

A járműgyárak, elsősorban a MÁVAG által kibocsátott teherautókra és buszokra a karosszériát és a felépítményt az Uhry Testvérek Karosszériagyára készítette Mátyásföldön. A járműgyártó cégeket 1946-tól államosították, és a Nehézipari Központ fennhatósága alá kerültek, így minden fejlesztési elképzelésük, vagy esetleges termelésfelfuttatásuk e központi hivatal döntésétől függött. Az 1948–1950 között életbe lépő „első” hároméves terv mindhárom gyárnak termelésfelfuttatást írt elő (átlagosan 2,5-szeres gyártmánykibocsátást a tervidőszak végére). A termelési adatokból jól látszik, hogy a két készjármű-kibocsátó

Tehergépkocsik, különleges gépkocsi és vontatók		Mkp., szkg. és pótkocsi	
Típus	db szám	Típus	db szám
RÁBA Super	789	CSEPEL mkp	866
CSEPEL–350 B	3011	ISZ mkp	876
CSEPEL–350D	281	BMW	119
CSEPEL–130	833	Pobeda	334
CSEPEL–K300	385	Skoda K	310
Skoda	144	Skoda B	110
Doodge-Weapon	3200	Tátra 573	86
GMC	479	Tátra 57K	39
ZISZ–150	102	Jeep	238
ZISZ–151	477	GAZ 67	344
GAZ–51	415	Wauxhall	10
MÁVAG	157	Egyéb személygépkocsi	3
Federál	78	0,5 t pótkocsi	917
JAZ–12	50	2,5 t pótkocsi	229
Szovjetunió 80 traktor	77	5 t taliga	25
G–35 kerekes traktor	23	10 t taliga	13
OL traktor	89	Szállítótengely	23
AUSTRO-FIAT	57	Üza. kif. pótk.	21
PRÁGA-RM	28	9000 l üza. pótk.	9
Magirus	8	rocsó pótk.	18
Z15Z–5	20		
Egyéb tehergépkocsi	87		

2. TÁBLÁZAT. A MAGYAR NÉPHADSEREG GÉPJÁRMŰVEINEK TÍPUSAI 1953-BAN

termelése már önmagában sem fedezhette a hadsereg igényeit; a Rába Superekből több példány, illetve a MÁVAG-ban 1947–48-ban legyártott Botondokból öt darab került a Magyar Néphadsereg állományába. 1948-ban a MÁVAG–LÁNG–UHRY együttműködésben kifejlesztett TR 5-típusú busz bázisán, főgépeit felhasználva alkotta meg a MÁVAG az addig igen hiányzó 5, majd később 6 tonna teherbírású B5 „Bulldog” típusú tehergépkocsit, amely a honvédséghez is nagy számban került, és speciális felépítménnyel ellátva főleg műhelygépkocsiként alkalmazták az 1950-es években is.²⁰

1948 nyarán a Nehézipari Központ megbízást kapott, hogy vállalatain keresztül fejlessze ki egy 1,5 és egy 3 tonnás terepjáró tehergépkocsi prototípusát.²¹ A konstrukciós tapasztalatok megvoltak a magyar ipar részéről, gondoljunk csak a világháború előtti Rába Botond-fejlesztésre Winkler Dezső vezetésével, vagy Jurek Aurélna a motorfejlesztés terén, akik 1945 után is hazánkban maradtak és aktív szerepet vállaltak a hazai autóipar újraindításában. A NIK keretei között elindult a fejlesztés, melynek eredményeképpen 1949. október 14-én bemutathatták a „NIK–Steyr 100” (későbbi Cs–130) mintapéldányát, melynek tervezését a Steyr iroda és a NIK-autószerkesztés végezte a HTI ellenőrzésével. A gyártók a győri MWG, a csepeli Weiss Manfréd és a mátyásföldi Ikarus NV (Ikarus Nemzeti Vállalat, a korábbi Uhry cég) voltak. A prototípus még az eredeti Steyr 85 LE-s dízelmotorral készült.²² Ugyancsak 1949-ben végezték el a csapatpróbáját és rendszeresítették többek között a MÁVAG 5 tonnás te-

hergépkocsiját és műhelygépkocsiját.²³ Szintén ebben az időszakban rendszeresítették az elsősorban szovjet importból beszerzett terepjáró gépkocsikat.²⁴ A hazai gyártás beindulása során tekintetbe vették a hadsereg szükségleteit, sőt kimondottan a hadsereg igényei szerinti típusokat is gyártottak.

Az 1950–1953 közötti időszak elején, a hadsereg intenzív fejlesztéséhez kapcsolódóan, a technikai eszközök száma jelentősen megnőtt. A gépjárművek tekintetében kisebb mértékben a szocialista import, nagyobb részben a meginduló hazai gépjárműgyártás generált ugrásszerű mennyiségi és minőségi növekedést. A hadsereg igényeinek megfelelően tervezték és gyártották a D–130, D–300, D–350 B és D típusú gépkocsikat, valamint a CS–800-as lánctalpas vontatókat.²⁵ A haderő intenzív fejlesztése nyomán ugrásszerűen megnőtt a gépjárműszükséglet. Míg 1949-ben 1281, 1950-ben 9456, 1952-ben már 13 150 gépjárművet tartalmaztak az állománytáblák. 1953 végéig kb. 14 ezer gépjárművet és pótkocsit állítottak rendszerbe.²⁶

Az időszak második felében, az 1953-as politikai váltás hatására, változás következett be a hadsereg fejlesztésében is; Rákosi Mátyást idézve 1955-ből: „... a háborúra készültünk, és ránk szakadt a béke”.²⁷ A politikai és gazdaságpolitikai helyzetből adódóan radikálisan csökkent a hadsereg igényeinek domináló szerepe a gazdaságban. Jelentősen csökkent a külföldi, elsősorban a '40-es évek végén nyugatról beszerzett típusokhoz rendelkezésre álló javítóanyag, a pótalkatrészgyártás is akadozott, aminek következtében a javítás, a technikai kiszolgálás állandó gondot

okozott. A még rendszerben lévő RÁBA Super és MÁVAG B5 típusú teherautókhoz a gyártás 1950. évi leállításáig egyáltalán nem volt típusalkatrész-gyártás.²⁸

Megnőtt az igény a különleges gépkocsikra. Így történt, hogy a Cs-130 alvázra épített sebesültszállító gépkocsi terveit, minden műszaki hibája ellenére (az alváz terepen csavarodott, a fékerő gyenge volt, az első futómű berázott stb.), miután más nem állt rendelkezésre (sebesültszállítóra viszont égetően nagy szükség volt), jóváhagyták, majd a járművet gyártani kezdték.

A hazai gépjárműgyártás igen nagy hibaszázalékkal folyt. Jellemző műszaki hibák voltak: motorkopogás, amelynek oka a henger és dugattyú közötti hézag túréshibái, a benzinüzemű motorok igen nagy fogyasztása, melynek oka, hogy a benzinmotorokat is a dízellicenciára gyártották.²⁹ Gyenge volt az elektromos felszerelések minősége is.³⁰ Tekintve, hogy a szükséges mennyiséget az ipar nem tudta legyártani, így – szükségből – a gyártáshibás gépjárműveket is átvették.

A javítóanyag-tervezés ez időben nem valós felmérések alapján, hanem ún. 100-as listák alapján történt.³¹ Az intenzív fejlesztés időszaka 1953 júliusával lényegében lezárult. 1954-től megszűnt az iparban a hadsereg elsődlegessége.³² A hadsereg költségvetésében radikális megszorításokat alkalmaztak. Az 1953. évi 732 M Ft-hoz képest 1954-re 580 M Ft költségvetést engedélyeztek; 1955-ben újabb 100 M Ft volt a csökkenés.³³ A tervezett takarékosági intézkedések között szerepelt a „100-as” listák eredménye miatt felhalmozódott inkurrens anyagok népgazdasági értékesítése és a népgazdaság részére történő fuvarvállalás.

1955-ben került sor első ízben a Magyar Néphadsereg mezőgazdasági munkára történő szervezett igénybevételére.³⁴ Ez a néphadsereg teherautó-kapacitását is érintette. A mennyiségi növekedés mellett minőségi változás is bekövetkezett. Jelentős eredményeket értek el a tipizálással, mellyel a hazai gyártmányokat próbálták előtérbe helyezni. Az 1956-os forradalom alatt a Magyar Néphadsereg gépjármű-állományának 14,1%-a tűnt el.³⁵ Ezek begyűjtése céljából 5 páncélos-technikai és 4 gépjármű-technikai gyűjtőhelyet szerveztek. A gépkocsik polgári szervek céljára történő kölcsönzését 1957. március 31-én beszüntették. A gépjármű-állomány rendezését 1957. július 1-jére hajtották végre. A veszendőbe ment 14,1% (2248 db) és a népgazdaságnak átadott 10% (1500 db) gépjármű ellenére, az újjászervezett Magyar Néphadseregnek mintegy 50,6%-os (3540 db) feleslege volt.³⁶ A többletet a polgári szerveknek történő átadással, selejtezéssel csökkentették. A tipizálás során mind személygépkocsiból, mind tehergépkocsiból 11-11 típust, különleges gépjárműből 43 típust váltottak le. Említést érdemel, hogy ekkor került ki az állományból az 1945 után beszerettek közül pl. a Wauxhall, Packard, Buick, Skoda-K és -B, Jeep, GMC, RÁBA-S, Federál, Austro-FIAT és a Dodge-Weapon nagy része. Ezzel egyidejűleg az azonos típusokra épített különleges gépjárműveket is leváltották. A tipizálás során minimális típus került rendszerbe: személygépkocsiból 3, tehergépkocsiból, különleges

gépkocsiból 9 típus. Ekkor szereztek be a Moszkvics, Volga, GAZ-69, Garant-K3, Zil-157, MMZ-555, MAZ JAZ-210 típusokat, illetve az ezekre épített különleges gépjárműveket. Az 1957. évi – 1956-ban elkészített – 447,4 M Ft-os költségvetésből valójában 158,8 M Ft-ot hagytak jóvá (28,2%); az adat jól jellemzi a csökkentés arányát.

Az évi költségvetések ebben az időszakban 180–200 M Ft között voltak, kivéve a kiugró 1959. évet, amikor 251 M Ft-ot tett ki. Ez részint lehetővé tette a felújítások volumenének növelését, és nem utolsósorban a már említett új típusok beszerzését is. Az MSZMP 1959. évi VIII. kongresszusa döntött a hadsereg modernizálásáról, hogy az eleget tudjon tenni a VSZ-beli kötelezettségeinek; ezzel újra kiemelttámogatáshoz és ezzel együtt új járművekhez juthatott az MN.³⁷ Az 1960. évi költségvetés (201,6 M Ft) már nem tartalmazott kiképzési költségeket (gyakorlóterek, vezetési pályák stb.). 1959–60-ban beszerzésre (polgári és speciális import) már rubelkeret is rendelkezésre állt. 1959-ben 5,5 M Rb, 1960-ban 16,8 M Rb értékben érkezett be páncélos- és gépjármű-technikai eszköz.

A leselejtezett járművek népgazdaságnak történő átadását nehezítette, hogy az AUTÓKER-nek mint lebonyolító szervnek nem volt elegendő tárolótere, így az átadás igen vontatottan haladt és lényegében csak 1960 elején fejeződött be. Az 1960-as évek elején a D-344, –346-os típusokat már gyártották, de a Cs-130, –300 leváltásával, valamint a Cs-350 B és D közötti tehergépkocsik csökkentésével a hazai gyártmányú gépjárművek száma csökkent a külföldről behozottakéval szemben.

1960–65 között a D-344 és –346 különböző speciális változatait fejlesztették, illetve 1965-ben elkezdték a D-566 típus modernizálását is. Technikai vontatóként sorolták be a Magyar Néphadsereg hadrendjébe a D-566.02 változatot, amellyel egy korszerű, 5 tonnás teherbírású terepjáró került a hadsereg állományába. Korszakalkotó, korát megelőző jármű volt (amelynek bizonyos megoldásai később a H sorozatú Rábákban is megjelentek), de az akkori magyar ipar színvonalára nem tette lehetővé, hogy igazán megmutathassa képességeit. A D-566 igen nagy hátránya volt az importból származó hasonló gyártmányokkal szemben, hogy előállításuk a hasonló kategóriájú KGST-járművek árának többszöröse volt. A D-566-os gyártását 1979-ben a tervezett 3000 db elkészültével leállították a Csepel Autógyárnál. Az 1970–80-as időszakban készült még néhány speciális jármű, Rába rakétakonténer-vontató és Cs-750-es tartály- és tüzelőkocsi az MN számára, de innentől a szovjet technikai beszerzés lett az uralkodó a hadsereg közötti gépjárműállományában is.³⁸

1967-ben a Vietnami Népköztársaságba, majd 1968-tól más államok részére segítségnyújtó járművek indultak útba a Magyar Néphadseregben már régebben alkalmazott, a technikai elavulás határán álló üzemképes eszközökből. Ezeket felújított, esetenként átalakított állapotban adták át a partnereknek. Szükségessé vált pl. a légszűrők teljesítményének fokozása, a műhelygépkocsik elektromos árammal működő szerszámgépeinek mechanikussal történő cseréje stb.

CS-800 LÁNCALTPALOS VONTATÓ

A felkészítést a Központi Páncélos és Gépjármű Javító Műhely és a VÖCSI Gödöllői gyáregység (később Magyar Néphadsereg Gödöllői Gépgyára) végezte. 1967–70 között átadtunk 397 tehergépkocsit (döntően ZISZ és Cs-350), 471 különleges gépkocsit (ebből 104 műhelygépkocsi és 45 sebesültszállító) és 80 CS-800-as vontatót, valamint az ezekhez szükséges javítóanyag-készleteket.³⁹ Fejlesztés tekintetében lényeges változást jelentett a műhelygépkocsik második generációjának kialakítása. Ezek a gépjárművek egyrészt terepjáró-alvázakra történő építésük következtében képessé váltak a hadrend terepen való követésére, másrészt az általános műhelygépkocsik mellett, az új technikával szinte azonos időben, kialakították a speciális (elektromos, rádió-, infra-, stabilizátor- stb.) javítógépkocsikat is.⁴⁰

REPÜLŐGÉPGYÁRBÓL AUTÓGYÁR

A magyar autógyártás egyik korábban meghatározó jelentőségű vállalata a Csepel Autógyár volt. Eredetileg repülőgépgyárnak épült, a Csepel-szigeti Szigetszentmiklóson (akkor Horthyliget), Dunai Repülőgépgyár Részvénytársaság néven.⁴¹ A csepeli Weiss család (Weiss Manfréd Konzern) hívta életre 1941 nyarán. 1942 decemberében már el is készült az első Messerschmitt Me 210 jelű kétmotoros repülőgép, 1943 első felében, közreműködésben a WM Repülőgép és Motorgyár Rt.-vel az első Daimler Benz DB 605 jelzésű repülőgépmotor. Az 1944. április 3-án kezdődött bombázások, majd az azt követő április tizenharmadikai amerikai szőnyegbombázások szinte teljesen lerombolták a gyárat és a hozzá tartozó repülőteret. A termelés ezt követően legnagyobbrészt a kőbányai és a budatényi pincerendszerekben folyt. A háború után a szovjet csapatoknak végzett javítási munkák mellett, vagon- és hídszerkezeteket, motorokat akartak gyártani. Ez azonban csak terv maradt, mert 1946 végén a gyár a Magyarországi Szovjet Javakat Kezelő Hivatal irányítása alá került, és ők látták el munkákkal. 1947 májusában a Nehézipari Központ (NIK) hatáskörébe került a gyár, majd 1948 márciusában államosították, innentől repülőgépek és repülőgép-motorok javításával foglalkoztak.⁴² Komoly problémát jelenthettek a vállalatnak a honvédségnek végzett különféle dologi szolgáltatások, mert – az 1948. december 31-ei kormányúléson – a hadsereget tiltották a cég túlzott igénybevételétől; az ipari miniszter elsősorban a Dunai Repülőgépgyár Rt. anyagi érdekeinek megóvásával indokolta a döntést, amelyből kormányrendelet is született.⁴³ A gyár nem sokkal később kikerült a felszámolásra ítélt NIK irányítása alól, így 1949. március 18-án létrehozták a Dunai Repülőgépgyár Nemzeti Vállalatot.⁴⁴ A repü-

CSEPEL-344 TÍPUSÚ TEHERGÉPKOCSI

léstechnika-javítás tovább folyt, de hamarosan felhagytak vele a szigeteszemléklősi üzemben, mert döntés született arra, hogy a gyártelepen tehergépkocsikat gyártanak.⁴⁵

A Nehézipari Központban 1946-ban látták, hogy nagy szükség van egy korszerű teherautó és a hozzá tartozó korszerű dízelmotor gyártásba vételére, mert máshogy nem tudják biztosítani az ország egyre növekvő közúti jármű-igényét. Igaz, a NIK igazgatása alá tartozó győri Magyar Waggon- és Gépgyárban és a budapesti MÁVAG-ban ekkor már újra folyt tehergépkocsi-gyártás, de korszerűtlen motorokkal és alacsony termelékenységgel, tehát nagy igény volt új technológia bevezetésére. A háború előtt és alatt szintén közúti járműveket gyártó csepeli Weiss Manfréd Művek nem akart, és kapacitása lekötöttsége miatt nem is tudott részt venni a gépjárműgyártásban. Egy motor kifejlesztése sok időbe és rengeteg pénzbe kerül, így csak licencvásárlás kerülhetett szóba, igaz, ez megfelelt a korábbi hagyományoknak is, mert a korábbiakban is a licencvásárlások domináltak: Láng Gépgyár – Mercedes, MWG–Austro-FIAT, Krupp, M.A.N.⁴⁶ Azonban a korábbi licenc megújítása szóba sem jöhetett, mert azok „vesztes országok” termékei voltak. Így vásárolták meg az osztrák Steyr autógyár D–380-as teherautóját és dízelmotorját.

A Steyr autógyár a második világháborút követően, háborús jóvátételként, a Szovjetunió tulajdonába került. Ennek köszönhetően volt módjuk a magyar mérnököknek, hogy megvizsgálják az elsősorban a Wehrmacht számára tervezett, 1944-től megjelenő, 3,5 tonna teherbírású tehergépkocsit és a WD–413-as típusú dízelmotort. A megvizsgált jármű és erőforrása az adott kor műszaki színvonalának megfelelő volt, a döntéshozók alkalmasnak találták arra, hogy az egységes magyar közúti teherautógyártás alapját képezze. A szovjet hatóságok licenc-megállapodás alapján valutáért átadták a teljes gyártási dokumentációt Magyarországnak. A dokumentáció tartalmazta a motorgyártás csaknem teljes technológiáját, a gyártmány rajzdokumentációja mellett a teljes, részletesen kidolgozott gyártási dokumentációt is, amely részletezettségében és információ-tartalomban a negyvenes évek gépgyártás-technológiájában Európa élvonalába tartozott.⁴⁷ A licenc-megállapodás mellett 1 Steyr D–380 típusú tehergépkocsit, 1 WD–5 benzinüzemű motort és 1 WD–613 típusú dízelmotort is átadtak.⁴⁸ A licenc díjáról és a mintadarabokért átadott árak értékéről nem maradt fenn adat. A licenc-megállapodás egy – a szovjet és a magyar kormány között kötöttet – szerződés mellékleteként jött létre.⁴⁹ A motorok kipróbálása a Hoffherr Traktorgyárban történt.⁵⁰ A licencjog megszerzésével kapcsolatos tárgyalásokat a

NIK illetékes főosztályai folytatták. A tárgyalások előrehaladása folyamán a kifejezetten gépjárműves műszaki munkák mennyisége olyan mértékben növekedett, hogy azok ellátására egy külön szervezet létrehozása vált szükségessé. A NIK vezetősége a licenctárgyalásokkal szinte egy időben úgy döntött, hogy felállít egy NIK Központi Autótervező Irodát, amely a licenc szerinti gyártástól függetlenül a távlati igényeknek megfelelő egyéb korszerű és különleges gépjárművek tervezésével foglalkozik. Ezt a szervezetet – a későbbi járműfejlesztési Intézet, majd Autókatató Intézet elődjeként – a NIK saját keretén belül, NIK–Steyr Iroda néven hozta létre 1948 őszén.

A NIK a tervezői iroda megszervezésével Winkler Dezső főmérnököt bízta meg, akit Győről a Magyar Waggon- és Gépgyárból rendelt fel Budapestre; ő volt egyébként a második világháború magyar járműgyártási csúcstermékének, a Rába Botondnak a főkonstruktor, illetve az irodához rendelték Jurek Aurélt is, aki a WM fő motorkonstruktor volt. Ez a tervezőiroda 1948 októberében kezdte meg működését az autógyárak és egyéb szakmai munkaterületek számos régi, tapasztalt autós szakemberének bevonásával, helyileg először a MÁVAG-ban, később a MOM egyik épületében. Az iroda első feladatként két rajszállító gépkocsi prototípusának megtervezése és legyártásának irányítására kapott megbízást a Nehézipari Minisztériumtól a Steyr-licenc keretében.

A NIK–Steyr Iroda ezeket a teendőket 1949. januártól 1950. februárig látta el, a kijelölt vállalatokkal szorosan együttműködve. Amikor a gyártásban kooperáló vállalatok a gyártás előkészítésében kellően előrehaladtak, a Steyr Iroda munkakörének vállalati jellegű funkcióit a vállalatok, illetve a fővállalkozó Csepel Autógyár vette át. A megmaradt fejlesztési feladatok egy fejlesztési kutatóintézet műszaki osztályának feladatkörét képezték. Miután a NIK–130 rajszállító terepjáró tehergépkocsi prototípusai a NIK Központi Autószerkesztés által készített főtervek és részletrajzok alapján a Magyar Vagon- és Gépgyár (időközben változott a gyár nevének írásmódja) győri autógyárban és az Ikarus gyárban elkészültek, a felettes hatóságok és a kormányzat illetékesei elhatározták, hogy a NIK Központi Autószerkesztést egyesítve a NIK–Steyr Irodával önállóítják a hazai gépjárműipar gyártmányfejlesztési feladatainak végzését. Ilyen módon alakult meg a Népgazdasági Tanács határozata alapján a Járműfejlesztési Intézet, a Budapesti Törvényes mint cégbíróóság 2548/1950. számú végzése szerint, 1950. február 18-i hatállyal. Ennek értelmében az intézet elnevezése: Járműfejlesztési Intézet (az intézet elnevezésének rövidítésére használt címszó: JAFI). Feladata a gyáraktól függetlenül működő, távlati gyártmányfejlesztési feladatok ellátása, új konstrukciók kidolgozása, új gépkocsik prototípusainak megtervezése, elkészítése, a próbák levezetése stb. volt.⁵¹

Azonban egy másik csoport is működött már ekkor, 1948-ban, egy kétszobás albérlésben, a Weiss Manfréd Acél- és Fémipari Központ irányítása alatt, amely a Steyr gyártási technológiával és egy autógyár tervezési munkáival foglalkozott. A tervezés alatt álló gépkocsi alkatrészeihez szükséges szerszámokat,

gyártóeszközöket és gépeket is ez a tervezőcsoport határozta meg. A kezdeti célkitűzés a polgári és honvédelmi feladatokat ellátó, lehetőleg egységes gépkocsi-típus sorozatgyártására épült. Az eredeti elképzelés az volt, hogy az új magyar tehergépkocsit a Weiss Manfréd Művek, a főegységeket a Magyar Vagon- és Gépgyár készítse, a készre szerelést az Ikarus végezze. E három gyár kooperációjából kellett volna megszületnie az új magyar tehergépkocsi-gyártásnak, hasonlóan, mint a háború alatt a Botond esetében. Az előzetes tanulmányok mindinkább meggyőzték az illetékeseket, a tervezőket, hogy a három gyár ilyenfajta kooperációja nehézségeket okozna, ezért komplex megoldást kerestek. A megoldást a – márkanévül is szolgáló – Csepel-szigeten, a volt Dunai Repülőgépgyár bázisán, új autógyár telepítése jelentette.

A leendő gyár helyszínét megvizsgáló bizottság – tagjai H. Kovács József, Vámos Miklós és Glatz Ferenc – 1949. március közepén járt Szigethalmon, majd egy újabb szemlét követően 1949. júliusában született meg a végső döntés az autógyárnak a Dunai Repülőgépgyár⁵² helyén történő telepítéséről, amelynek alapterülete mintegy 180 hektár volt.⁵³ A Népgazdasági Tanács 1949. november 3-án 322/16/1949. számú határozatában elhatározta a Csepel Autógyár Nemzeti Vállalat alapítását. Tevékenységi köre: tehergépjárművek, vontatók, dömperek, különleges közúti gépjárművek, közúti gépjárműalvázak, fenékvázak és felépítmények, közúti gépjárműszerelvények tartozékai és alkatrészei, pótkocsik, oldal-kocsik, utánfutók, kormányművek, belsőegésű motorok, tengelykapcsolók gyártása volt. Az alapítólevél kelte 1949. november 18.⁵⁴

A gyár élére vezérigazgatónak Rákosi Mátyás sógoröccse, Bíró Ferencné került.⁵⁵ Eredetileg a férjét, Bíró Ferencet, a WM Acél- és Féművek igazgatóját akarták megbízni az autógyár felépítésével, de nem fogadta el a megbízást. Bíró Ferenc, aki másodmagával látogatott ki a Steyr gyárba a licenc megszerzése érdekében, így emlékszik vissza a történetekre: „A csoportból (tervezőcsoport) ketten utaztunk ki és néhány nap alatt fel kellett mérnünk, hogy a teherkocsikat tudjuk-e itthon is gyártani. Jelentésemben leírtam, hogy ezek a járművek a jelenlegi legjobbakkal, és hazánkban is elő tudjuk állítani őket. Mivel a Steyr-nek eladási nehézségei voltak a nyugati piacon, kelet felé szándékoztak nyitni, remélték, hogy sokáig szállíthatnak még alkatrészeket nekünk. Végül is ezért adták el nekünk a licencet”.⁵⁶ Mikor Bíró Ferenc jelentését elolvasták az illetékes szervek, felkérték, hogy indítsa be a gyárat. Erre így emlékezik: „Jelentésem elolvasása után behívtak, és azt mondták, csináljam is meg a gyárat. Erre a jelentés megírásakor nem is gondoltam, kézzel-lábbal tiltakoztam hát. Hiszen a Weiss Manfréd Acél- és Féművek vezérigazgatója voltam, több ezer ember dolgozott akkor már az irányításom alatt, hogyan kezdjek ekkor már egy új gyár építésébe? Ekkor jött az egyik »jó akaróm« (sic!) Vas Zoltán (ő 1946 és 1949 között a Gazdasági Főtanács titkára, 1949-től 1953-ig pedig az Országos Terhivatal elnöke volt – a szerző megjegyzése) részéről az ötlet, hogy nevezzék ki a Lampart Rt. Szerszám-gépgyárban üzemmérnökként dolgozó feleségemet vezérigazgatónak, akkor majd csak

D 450 TÍPUSÚ KÖZEPES TEHERBÍRÁSÚ TEHERGÉPKOCSI

segíttek. Ez így is történt”.⁵⁷ Bíró Ferencné a gyáralapításnál jelentkező nehézségeket emeli ki visszaemlékezésében: „Valóban nagyon keményen megdolgoztunk ezért a sikerért. Amikor megalapítottuk a Messerschmitt repülőgépgyár lebombázott épületeinek és hangárjainak helyén a gyárat, óriási bombatölcsek voltak mindenfelé, külön problémát jelentett, hogy a Csepelt Szigethalommal összekötő út nagy része is megsemmisült, de nem adtuk fel, és nemsokára már termeltünk. Az első öt tehergépkocsi nem is a járműgyárban készült el, hanem a későbbi 3-as üzemben. De ez sem volt teljesen ép, mert a hosszú épület közepét lebombázták, ezt függőnyel leválasztottuk, a készülő teherautók mellett pedig kis csatornában vezettük el az esővizet.”⁵⁸

A Csepel Autógyárat szerszámgépekkel a WM Művek Nemzeti Vállalat (1950 márciusától Rákosi Mátyás Művek N.V.) szerelte fel.⁵⁹ Az autógyár 467 szerszámgéppel és 146 vagon nyersanyaggal indult. A munkások nagy része a WM-ből jött át dolgozni, első lépcsőben 120 fő, később még 450 személyt irányítottak ide, ezek főleg a volt WM autó- és traktorosztály dolgozói voltak. Az első lépcsőben számoltak a Dunai Repülőgépgyár megmaradt személyzetével is, így mintegy 400 fővel kezdhetette meg a gyár a működését.⁶⁰ Indulásakor a munkamegosztás a következőképpen alakult: a WM készítette a kohászati termékek nagy részét (forgattyúház, hengerfej, lendkerék, olajteknő, kipufogócsonkok és egyéb öntvények). Az Ikarus biztosította a vezetőfülke, motorsátor, sárvédők gyártását, mely nem a Steyr licenc szerinti, hanem még a háború előtt az Uhry cég által a MÁVAG-nak gyártott karosszéria módosítása volt, így időt és pénzt is spóroltak.⁶¹ Az első és a hátsó hidat, illetve a kormányművet a győri Magyar Vagon- és Gépgyártól kapták.⁶² Az első néhány – még sok eredeti Steyr alkatrész felhasználásával készült – motor 1949 végén került le a gyár próbapadjáról.⁶³ Az első három, akkor még NIK-350 jelű teherautó pedig 1950. április 4-ére lett kész (mint akkor mondták, hazánk felszabadulásának 5. évfordulója tiszteletére). A korabeli híradás így számol be a jeles alkalomról: „1950. április 3-a van, reggel kilenc óra. A járműüzemben cseng a telefon, a gyárvezetőt kéri a vezérigazgató. Kende László besiet az üzemből, füléhez kapja a kagylót, és azt mondja: »Nem, elvtársnő, másképpen áll a helyzet. Becsülettel teljesítünk...«

Tizenegy óra készen áll az első kocsi! Öt perccel tizenegy előtt még fékpróbát tartanak, megvizsgálják a világítást, s még egyszer, utoljára, körüljárják az elsőszülötet”.⁶⁴ A motor-

gyártás teljes beindításáig, nagyjából az első ezer darabnál használtak a motorokhoz eredeti Steyr alkatrészeket.⁶⁵ A gyár ilyen gyors beindítása és a nagyon rövid idejű technológia-átvétel elsősorban a háború előttről megmaradt szakembergárdának volt köszönhető, és Horváth Ede személyes emlékei szerint Bírónénak, aki nem foglalkozott az emberek múltjával, csak szakmai hozzáértésükkel, és így még az ÁVH-tól is védve voltak dolgozói.⁶⁶

(Folytatjuk)

RÖVIDÍTÉSEK:

CSA: Csepel Autógyár
MN: Magyar Néphadsereg
JÁFI: Járműfejlesztési Intézet
MOGÜRT: Magyar Országos Gépkocsi Üzemi Rt.
NIK: Nehézipari Központ
KGM: Kohó és Gépipari Minisztérium

IRODALOMJEGYZÉK:

Balogi 1990 = Balogi Zoltán: Katonai gépjárművek (típuskönyv) Bp. 1990.
Bauer 1980 = Bauer Tamás–Patkós Anna–Soós Károly Attila–Tárnok Éva–Vince Péter: Járműprogram és gazdaságirányítás. MTA KGTI Közleményei 19. Bp., 1980. 19.
Berend T. Iván: A magyar gazdasági reform útja. Budapest, 1988. 36. (továbbiakban Berend T. 1988.)
Boldizsár 2006 = Csepel D-344, D-346 honvédségi tehergépkocsik (1957–1975). Szolnok 2006. 2–5. Boldizsár 2007 = Csepel D-350, D-352 honvédségi és polgári tehergépkocsik (1949–1960). Szolnok 2007. 2–28.
Daniss Győző–Sass Ervin, Békés megye harminc éve. Békéscsaba, 1975. 300.
Haditechnika, 1972, Bp. 4. szám 118–123.
HL. IV./b-20/2 Dr. Jávör Ervin.
HL. TGY IV/b-8, Faludy Miklós, Az MN páncélos és gépjármű-technikai eszközeinek fejlődéstörténete. 24–43.
www.scitech.mtesz.hu/22autogyartas/index.html Autógyártás 1945–90. Bálint Sándor
Horváth Ede: Én volnék a vörös báró? Budapest, 1990. 46.
HVG II. évfolyam, 1980. 45. szám, 24–25.
Milyen segítséget nyújtson az ipar a fődarabcsérés javításához – A Gépjármű Szakosztály 1954. május 5-i vitadélutánja. 318–320. in. Járművek és Gépek 1. évfolyam (1954) 10. szám
MTJNJ 2004: Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékai. 1947. június 1. – 1950. február 25. A Magyar Országos Levéltár segédletei 11./2. Szerk.: G. Vass István, Budapest, 2004. 306. 1949. március 4-ei kormányülés 279/38.
Mol, XIX-F-6-gb 7. doboz.
Mol, XIX.- F-6-gb. 8. doboz. Csepel Autógyárra vonatkozó iratok. 1.
Okváth 1998 = Okváth Imre: Bástya a béke frontján: magyar haderő és katonapolitika 1945–1956. Budapest, 1998.
P. m. L. XXIX. 88. CSA 14. doboz. Csepel Autógyár gazdasági beszámoló, 1968.
Racskó István, Három évtized. A Csepel Autógyár rövid története. 1979. 5–7.

Réti Pál: Búcsú a magyar Volvótól. A koncepció sikerült, a termék meghalt. HVG II. évfolyam, 1980. 45. szám, 24–25.
Romsics 2005 = Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Bp., 2005. 440.
Rubicon, Az új gazdasági mechanizmus. 2008/2–3. Bp. 44–57.
Szakadát István: Harcok és hercehurcák. Esettanulmány egy licencvásárlásról. 141–193. in.: Modernizációs szigetek. A siker szerkezete a késői államszocializmusban. Szerk.: dr. Tamás Pál, Budapest 1992.; Horváth 1990. 30–34.
Thürmer Gyula = A Magyar Néphadsereg haditechnikai-anyagi fejlődésének története az 1945-től az 1980-as évekig. 1988. (Kézirat) 32.
Új utakon... írta és szerkesztette: Racskó István és dr. Turbék János, 1982., 27.
Zsuppán 1994 = Zsuppán István: A magyar autó. Bp., 1994, 189–191.
Varga A. J. 2006 = A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története; szerk. Varga A. József, Budapest, 2006.
Varga 2006a = Varga Ádám: A Magyar Wagon- és Gépgyár katonai járműgyártása 1896–1945, 182–220., in. Varga A. J., 2006.
Varga 2006b = Varga Ádám: A páncélos- és gépjármű-technikai eszközök második világháború utáni fejlődéstörténete, 289–310., in Varga A. J. 2006.
Varga 2006c = A Járműfejlesztési Intézet-től az Autóipari Kutató és Fejlesztő Vállalatig (1950–1983), 310–340., in Varga A. J., 2006.
Varga 2006d = A Csepel Autógyár története 1949–1973., 341–374.; in Varga A. J. 2006.
Veterán autó és motor. Bp. 2000–2001. szám.

¹ D-130; D-350; D-352; D-344; D-346; D-566, D-588 típusú katonai tehergépjárművek.

² A magyar harc- és gépjárműfejlesztések története. Szerk.: Dr. Varga A. József Bp. 2006.

³ A HM III. b. osztály és alárendeltségébe tartozó „HM Gépkocsi osztály” (később szertár) első feladata az ország területén maradt, a régi honvédség tulajdonát képező gépjárművek begyűjtése, majd ezek üzembe helyezése volt. Varga Ádám: A páncélos- és gépjármű-technikai eszközök második világháború utáni fejlődéstörténete, 289–310., in Varga A. J. 2006. (továbbiakban Varga 2006b.) 289.

⁴ Az olajok rossz minősége miatt jellemző meghibásodás volt a csapágyolvadás. Varga, 2006b. 290.

⁵ www.scitech.mtesz.hu/22autogyartas/index.html Autógyártás 1945–90. Bálint Sándor

⁶ MOGÜRT: Magyar Országos Gépkocsi Üzemi Rt. A magyar kormány Párizsban 15 millió dollár értékű árukölcsönt vett fel, melynek egyötödéért amerikai gyártmányú háborús katonai gépjárműveket vásároltak. Boldizsár János Tibor, Csepel D-350, D-352 honvédségi és polgári tehergépkocsik. 2007.

3. (továbbiakban Boldizsár 2007.).

⁷ Amerikai gyártmányú Willys Jepp MB könnyű terepjáró gépkocsi. 238 db került az MN használatába. Boldizsár, 2007. 3.

⁸ A gépjárműállomány 2 újonnan beszerzett RÁBA BOTOND (a MÁVAG gyár a meglévő alkatrészekből 1947-ben 2, 1948-ban 3 RÁBA BOTOND-II gépkocsit gyártott le) kivételével roncsokból állt. Varga, 2006b. 289.

⁹ A Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium a Gépjármű-iparosok és Kereskedők Szabadszervezete közreműködésével 1945-ben létrehozta a Gépjármű Roncsgyűjtő és Építő Központ elnevezésű magántársaságot, melyet kizárólagos joggal ruházott fel az országban fellelhető roncsok összegyűjtésére, kijávitására, forgalomba helyezésére. Háromnegyed év múlva ebből alakult meg a MOGÜRT (Magyar Országos Gépkocsi Üzemi Rt.). Boldizsár, 2007. 3.

¹⁰ Az olajok rossz minősége miatt jellemző meghibásodás volt a csapágyolvadás. Varga, 2006b. 290.

¹¹ A feladatot a MOGÜRT végezte. Ezekből a járművekből elsősorban a honvédség, a fegyveres testületek, hatóságok és nagyobb fuvarozó vállalatok részesültek. Boldizsár, 2007. 3.

¹² Okváth Imre: Bástya a béke frontján: magyar haderő és katonapolitika 1945–1956. Budapest, 1998. (továbbiakban Okváth, 1998.).

¹³ Boldizsár, 2007. 5.

¹⁴ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1947. június 1. – 1950. február 25. A Magyar Országos Levéltár segédletei 11./2. Szerk.: G. Vass István, Budapest, 2004. 306. (továbbiakban MTJNJ 2004) 1949. március 4-ei kormányülés 279/38.

¹⁵ Ehhez hozzájött még: az 1949. június 7-én Gerő Ernő elnökletével megtartott Hadigazdálkodási Bizottság ülésén az 1952-re tervezett 875 gépkocsi beszerzéséből 400 db megvásárlását 1950-re hozták előre, ebből 300 db Dodge–Weapon típusú gépjármű volt. Okváth, 1998. 203.

¹⁶ A vontatóhiány megoldására a CSA szovjet licenc alapján gyártani kezdi a D-800-as (YA-12) tüzéségi vontatót. Boldizsár, 2007. 5.

¹⁷ Varga 2006b. 290.

¹⁸ A győri MWG és a budapesti MÁVAG együttműködése a II. világháború alatti Botond I-II. gyártási kooperációhoz és a harcokcsiggyártáshoz kapcsolódott, melynek harmadik résztvevője a csepeli Weiss Manfréd Művek volt.

¹⁹ A Magyar Waggon- és Gépgyár 1945-ös darabszámai a + a szovjet Vörös Hadseregnek összeszerelt Rába Maros teherautókat, míg a MÁVAG zárójelű számai Rába Super teherautókat is mutatnak, illetve mindkét gyárnál beszámították az autóbuszokat is. Bárdos 2006, 103.; Varga 2006a, 220.

²⁰ Bárdos 2006. 99.; Varga 2006e. 375-376.

²¹ Okváth, 1998. 193.

²² Zsuppán István: A magyar autó, Bp. 1994. 189. (továbbiakban Zsuppán 1994.)

²³ Boldizsár, 2007. 4.

²⁴ MT 68/1949. sz. határozata a tipizálási és behozatali kérdéseket az OT és a HM közös hatáskörébe helyezi. Az OT állásfoglalása: Miután a hazai gyártás nem elegendő, elfogadott a ZISZ-150 típusú gépkocsik behozatala. Varga, 2006b. 291.

²⁵ A krónikus vontatóhiány megoldására még

1950-ben, a Járműfejlesztési Intézet (JAFI) megbízást kap a NIK-250 (Cs-800) prototípus előkészítésére.

²⁶ Varga 2006b. 308.

²⁷ Berend T. Iván: A magyar gazdasági reform útja. Budapest, 1988. 36. (továbbiakban Berend T. 1988.)

²⁸ 1948-ban úgynevezett profiltisztítást rendelt el a felügyelete alá tartozó gyárakban, üzemekben: az MVG-ben (Magyar Vagon- és Gépgyár) megszüntette a gépkocsigyártást, nevét Wilhelm Pieck Vagon- és Gépgyárra változtatta, az államosított Lángban leállította a motorgyártást, a MÁVAG-ban pedig az alvagyártást, egy időre megszünt Magyarországon a haszonjárművek gyártása. www.scitech.mtesz.hu/22autogyartas/index.html Autógyártás 1945–90. Bálint Sándor

²⁹ A korabeli haditechnikai gondolkodás szerint a benzinüzemű motorokat előnyben részesítették a dízellel szemben, elsősorban a keleti tőmb hadseregeiben; erre pontos utalást nem találtam, de valószínűleg az ok a benzin könnyebb elérhetősége volt harci körülmények között, illetve a könnyebb téli indítás miatt.

³⁰ A házias lámpákba szerelt papírlémez-szigetelés az időjárás miatt alakváltozást szenved (ebből adódóan több gépkocsi kigyulladt, leégett). Varga, 2006b. 296.

³¹ Ennek elve az volt, hogy 100 azonos típusú gépjármű ipari javításához szükséges – a gyártójegyzék alapján megállapított – anyagszükségletet besorozták a hadsereg állományában levő darabszámmal, és ez volt az évi alkatrész-megrendelés alapja, tekintet nélkül az anyag valódi fogyására és a raktárkészletre. Természetes, hogy ebből az anyagtervezési rendszerből adódóan, állandó anyaghiányok mellett, nagymérvű inkurrens készletek is keletkeztek. 33 Varga, 2006b. 296.

³² Okváth, 1998. 319.

³³ Varga, 2006b. 297.

³⁴ uo. 297.

³⁵ HL. TGY IV/b-8, Faludy Miklós: Az MN páncélos- és gépjárműtechnikai eszközeinek fejlődéstörténete. 24.

³⁶ uo. 24

³⁷ Thürmer Gyula: A Magyar Néphadsereg haditechnikai-anyagi fejlődésének története az 1945–1980-as években. 1988. (Kézirat) 32.

³⁸ HM. HIM. IV/b-8. 32.

³⁹ HM. HIM. IV/b-8. 33.

⁴⁰ Ezek a műhelygépkocsik már az új típusú páncélos harcjárműveket szolgálták ki, pl. T-72, HM. HIM. IV/b-8. 43.

⁴¹ Zsuppán, 1994. 189.

⁴² Zsuppán, 1994. 189.

⁴³ MTJNJ 2004. 286. 270/37. ügyrend, 13380/1948. korm. sz. r., amely 1949. január 1-jével lépett hatályba

⁴⁴ MTJNJ 2004. 311. 281/28. ügyrend

⁴⁵ A repülőtechnika javítására azonban szükség volt, így a cég továbbköltözött Tökölre, ahol a Pestvidéki Gépgyár hadiüzemeként működött tovább, ma pedig leánykori nevén, Dunai Repülőgyár néven szűnt meg. Boldizsár, 2007. 2.

⁴⁶ Kivétel a Weiss Manfréd Művek volt, amely jelentős motorfejlesztéseket hajtott végre, különösen a harcokcsikhoz.

⁴⁷ A Steyr motort korszerűnek tartották, az

előkamrás égéstér, a hengerenként különálló hengerfejek, a könnyűfém forgattyúházba helyezett szűrke vas hengerpersely és alumínium dugattyúk egyszerű szerelhetősége miatt. A 2-4-6 hengeres motorok azonos alkatrészei lehetővé tették a nagy sorozatban történő gyártást, az alkatrészek könnyű cseréjét. Ez a motor robusztus kivitelével, könnyű kezelhetőségével, egyszerű javíthatóságával, nem kevésbé nagy üzembiztonságával a polgári teherszállításon túlmenően biztos bázist jelentett a honvédségi járművek, az autóbuzsok, a traktorok, a hajók, s a legkülönbözőbb munkagépek (mezőgazdasági kombájn, műhelygépkocsi, dömpér, út- és földmunkagép, hómaró, fűrókocsi stb.) gyártásához, és stabil motorként áramfejlesztő generátorok, vízszivattyúk, légsűrítők hajtásához. Sokoldalú felhasználását biztosította, hogy a négyhengeres alapmotorból 80% alkatrész-azonosság mellett volt kialakítható (építőszekrény-elven) a kéthengeres 28 LE-s traktormotor és a 125 LE-s autóbuzsmotor. Mivel a Steyr gyár traktorokat is gyártott, a licencvásárlásnál azonnal tervbe vették a Vörös Csillag Traktorgyárban (eredetileg Hofherr Traktorgyár) a dízelmotorok, traktorok és dömperek gyártását is. Varga, 2006d, A Csepel Autógyár története 1949–1973. 341. (továbbiakban Varga 2006d)

⁴⁸ A leendő gyár és a WM szakemberei a Steyr művekben tanulmányozhatták a gyártást, valamint az első két évben három szakember a Steyr-től segítette a problémák megoldását. Varga, 2006d. 341.

⁴⁹ Boldizsár, 2007. 5.

⁵⁰ A gyár az államosítás után a Vörös Csillag Traktorgyár (VÖCSI) nevet vette fel. www.scitech.mtesz.hu/22autogyartas/index.html Autógyártás 1945–90. Bálint Sándor.

⁵¹ Boldizsár, 2007. 9. Varga, 2006c. 311.

⁵² A Dunai Repülőgépgyár egyik épületében a harcok befejeztével már gépkocsijavítások folytak. A gyár a háborús károk helyreállításában vett részt, közúti és vasúti hidak helyreállítását végezte. Varga, 2006d. 341.

⁵³ Boldizsár, 2007. 11.

⁵⁴ Racskó István, Három évtized: A Csepel Autógyár rövid története. 1979. 5–7. (továbbiakban Racskó 1979.)

⁵⁵ Bíró Ferencné 1936-ban szerezte meg gépészmérnöki képesítést Moszkvában, kilencéves gépipari gyakorlat után. Ő irányította a romeltakarítást, az új gyár felépítését, a termelés beindítását. Boldizsár, 2007. 11. Bíróné orosz származású volt, és még igen törte a magyar nyelvet, amikor a gyár élére került.

⁵⁶ Veterán autó és motor. Bp. 2000/2. 17. (továbbiakban Veterán)

⁵⁷ Veterán 2000/2. 17.

⁵⁸ uo. 17

⁵⁹ Boldizsár, 2007. 11.

⁶⁰ Varga 2006d. 342.

⁶¹ uo. 342.

⁶² Veterán, 2000/2. 17.

⁶³ A gyár kollektívája Sztálin születésnapjára, december 21-ére tervezte az első Csepel-motor elkészítését. Ez a vállalat teljesült. Boldizsár, 2007. 12.

⁶⁴ Boldizsár, 2007.17.

⁶⁵ Zsuppán, 1994. 189.

⁶⁶ Horváth Ede: Én volnék a vörös báró? Budapest, 1990. 46.

Surányi Zsolt főtörzsőrmester:

A KITÜNTETÉSEKRŐL ÉS AZOK VISELÉSÉRŐL

A kitüntetés nem más, mint a társadalom elismerésének viselhető formája. De vajon mennyire könnyű napjainkban eligazodni a kitüntetések sokaságában, mennyire lehetséges azokat a meghatározottak szerint viselni? A válasz egyszerű: nehezen, mivel az erre vonatkozó törvények és rendeletek már nem látják el maradéktalanul eredeti funkciójukat, a folyamatos változtatások miatt a jelenlegi kitüntetési rendszer kevésbé átlátható. Írásom célja, hogy közérthető formában bemutassam az olvasónak a napjainkban adományozott és viselhető kitüntetéseket és azok helyes sorrendjét az egyenruhán.

Kijelenthetjük, hogy hazánkban manapság nem túl nagy presztízse van a kitüntetéseknek, elvesztették erkölcsi értéküket és szellemiségüket. Pedig már a 1848-as szabadságharc óta léteznek Magyarországon kitüntetések. Ezen elismerések létrehozásának célja alapításuk óta mit sem változott: a kiemelkedő, hősiesség, példamutató, esetleg átlagon felüli teljesítmény elismerése, a kitüntetett példaképként állítása társai elé. Hiába azonban a több mint másfél évszázados hagyomány, a kitüntetések jelentősége mára háttérbe szorult, valódi értékük és megbecsülésük elhalványult.

Az ide vonatkozó jogszabályok (a Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló 1991. évi XXXI. törvény, a honvédelmi miniszter által alapítható és adományozható elismerésekről szóló 27/2002. [IV.17.] HM rendelet és a Magyar Honvédség öltözködési szabályzatának kiadásáról szóló 9/2005. [III.30] HM rendelet) már nem látják el maradéktalanul eredeti funkciójukat, sokszor az átlag katona számára körülményesen hozzáférhetőek vagy nehezen

értelmezhetőek. A legszembetűnőbb, hogy maga a helyes viselési sorrend sem teljesen ismert. A kitüntetések viselése azonban nem lehet öntörvényű, a magyar hagyományoknak és a letisztult szabályozásnak lehetőséget kell adnia a kitüntetések igazi értékének fenntartására, bemutatására.

Az elmúlt 20 évben több kitüntetést alapítottak, azonban ezek besorolását, szerepét nem tisztázták kellőképpen. Az újabb és újabb kitüntetések alapítását nem követték a jogszabályok, ez vezethetett ahhoz, hogy több jelenleg is adományozható elismerés nem szerepel a viselési sorban. Példa erre a Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel, az Aranykor Kitüntető Cím vagy a Szövetségért Szolgálati Jel. Újra kell gondolni a meglévő kitüntetések létjogosultságát, a viselési sorrendet, és fel kell mérni, hogy szükségesek-e újak. A mostani kitüntetési rendszer egyes szakterületeket indokolatlanul kiemelten kezel, ellenben más fontos vagy speciális katonai teljesítmények elismerésére csak korlátozott lehetőségekkel rendelkezik.

Jelenleg is folyamatban van a kitüntetési rendszer felülvizsgálata, új kitüntetések megjelenése várható, sőt a viselési sorrend is jelentős változás elé néz. A hatályos vonatkozó és érvényes jogszabályban meghatározott katonai viselési sorrend olyan állami kitüntetéseket is tartalmaz, melyeket 1991 óta nem adományoznak, bár viselésük engedélyezett. Példaként említhető a Magyar Köztársaság Zászlórendjének és Csillagrendjének összes fokozata, melyek csupán 1989–1991 között voltak adományozhatóak, átmeneti megoldásként a rendszerváltás után.

Napjainkban a honvédelmi miniszter 14 kitüntetés, szolgálati jel és szolgálati érdemjel 35 fokozatának adományozására jogosult; továbbá 14 díj, kitüntető cím, plakett, oklevél, névre szóló szálfegyver és emléktárgy is ide sorolható, azonban ezek ismertetése nem tárgya e cikknek. A nemzetközi szinten történő változások, a Magyar Honvédség feladatainak módosulása miatt a jelenlegi kitüntetési rendszerünk előbb-utóbb megéri egy racionális

Az állomány tagjai által szalagsávon viselhető elismerések sorrendje

1.	Magyar Köztársaság Érdemrend Nagykereszt (katonai tagozat)		10.	Magyar Köztársaság babérkoszorúval ékesített Zászlórendje	
2.	Magyar Köztársaság Érdemrend középkereszt a csillaggal (katonai tagozat)		11.	Magyar Köztársaság Zászlórendje	
3.	Magyar Köztársaság Érdemrend középkereszt (katonai tagozat)		12.	Magyar Köztársaság aranykoszorúval díszített Csillagrendje	
4.	Magyar Köztársaság Érdemrend tisztikereszt (katonai tagozat)		13.	Magyar Köztársaság kardokkal ékesített Csillagrendje	
5.	Magyar Köztársaság Érdemrend lovagkereszt (katonai tagozat)		14.	Magyar Köztársaság Csillagrendje	
6.	Magyar Köztársaság Arany Érdemkereszt (katonai tagozat)		15.	Hazáért Kitüntető Cím	
7.	Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkereszt (katonai tagozat)		16.	Sebesülési Szolgálati Érdemjel	
8.	Magyar Köztársaság Bronz Érdemkereszt (katonai tagozat)		16./A	A Babérkoszorúval Ékesített Szolgálati Érdemjel	
9.	Magyar Köztársaság rubinokkal ékesített Zászlórendje		17.	Szolgálati Emlékjel	

18.	Szolgálati Érdemjel arany fokozat (Szolgálati Jel I. osztálya)		26./A	a „Magyar Hadisírgondozásért” Kitüntető Cím III. osztálya	
19.	Honvédelemért Kitüntető Cím I. osztálya		27.	Ti. Szolgálati Jel II. fokozat – 20 év után	
19./A	a „Magyar Hadisírgondozásért” Kitüntető Cím I. osztálya		27.	Tts.-i (zls.-i) Szolgálati Jel II. fokozat – 20 év után	
20.	Szolgálati Érdemjel ezüst fokozat (Szolgálati Jel II. osztálya)		28.	Ti. Szolgálati Jel III. fokozat – 10 év után	
21.	Honvédelemért Kitüntető Cím II. osztálya		28.	Tts.-i (zls.-i) Szolgálati Jel III. fokozat – 10 év után	
21./A	a „Magyar Hadisírgondozásért” Kitüntető Cím II. osztálya		29.	Legénységi Szolgálati Jel I. fokozata – 15 év után	
22.	Ti. Szolgálati Jel I. fokozat – 30 év után		30.	Legénységi Szolgálati Jel II. fokozata – 10 év után	
22.	Tts.-i (zls.-i) Szolgálati Jel I. fokozat – 30 év után		31.	Legénységi Szolgálati Jel III. fokozata – 5 év után	
23.	Szolgálati Érdemjel bronz fokozat (Szolgálati Jel III. osztálya)		32.	II. világháború előtt alapított kitüntetések	
24.	Árvízvédelemért Szolgálati Jel		33.	1945–1948 között alapított kitüntetések	
24./A	Katasztrófa-elhárításért Szolgálati Jel		34.	1948–1990 között alapított kitüntetések. (Viselésük csak szalagsávon engedélyezett, kivéve a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérmét és a Magyar Szabadság Érdemrendet.)	
24./B	NATO/EU/EBESZ/ENSZ Szolgálati Érdemérem		35.	Más fegyveres szervtől kapott kitüntetések, szolgálati jelek az adományozás sorrendjében	
25.	Békefenntartásért Szolgálati Jel (17 féle létezik)		36.	Külföldi kitüntetések az adományozás sorrendjében	
26.	Honvédelemért Kitüntető Cím III. osztálya				

és strukturális változtatásra, modernizációra. Ez a változtatás szükséges ahhoz, hogy a Magyar Honvédség jelenlegi feladataiból adódó elismeréseket teljes mértékben le tudja fedni.

Persze felvetődik a kérdés: mi szükség erre? Hiszen napjainkban ennél sokkal fontosabb, sőt sürgetőbb problémák várnak megoldásra. Mégis, a nemzeti hagyományok erősítése, a katonák által kiérdemelt elismerések méltó és a jogszabályokban meghatározottak szerinti viselése nem lehet elhanyagolható kérdés.

Sokszor hallani: „Minek tegyem ki, hisz a fizetésem nem lesz több!”. Sajnálatos módon a büszkeség és motiváció szavak napjainkban kezdik elveszteni valós jelentésüket. Azonban akiknek ezek az értékek fontosak, és büszkéek az ezt képviselő kitüntetéseikre, továbbra is bajlódni fognak a szalagsávok összeállításával.

Tény, hogy csapatoknál ritka a köznapi öltözet rendszeres viselése, a társasági öltözet is csupán a nemzeti, állami és katonai ünnepek alkalmával kerül elő. Mégis, ha valaki veszi a

fáradtságot és feltűzi a szalagsávokat, sokszor ad hoc módon teszi azt. A legtöbbször elkövetett „hiba” a szalagsávok időrendi sorrendben történő összeállítása, és az a tévhit, hogy két egyforma vagy többször odaítélt azonos kitüntetést (szalagsávot) nem lehet együtt viselni. Pedig a valóság a hiedelmekkel és vélekedésekkel szemben a következő: ha egy katona 2-3 árvízi védekezésben is részt vett, akkor ennek megfelelő számú szalagsávot kell hogy viseljen.

A folyamatos változások miatt egyre nehezebb eligazodni a kitüntetési rendszerben. A Magyar Köztársaság (2012. január 1-jétől: Magyarország) katonai tagozatú kitüntetései a felterjesztést csapatszinten nem tudják kellőképpen kihasználni, mert az eljárás körülményes és a leosztott kvóta is igen alacsony, hisz törvény írja elő, hogy hány darab adományozható. Csapattagokban felettébb ritka az olyan személy, aki állami elismerésben részesült. Az érdem utáni elismerések sorában a fokozatosság elvét – rendkívüli kivételektől eltekintve – be kell tartani.

A szalagsávok helyes viselése az Ált./25-ben (Öltözködési szabályzat) meghatározottak szerint: „A kitüntetési szalagsávokat a köznapi, társasági zubbony bal oldalán, belülről kifelé, több sorban, felülről lefelé haladva kell elhelyezni. Egy sorban 4 szalagsáv viselendő. A szalagsávot közvetlenül a zubbony bal felső zseb zsebtakarója felett – annak szélével párhuzamosan – úgy kell felerősíteni, hogy a szalagsáv és a zseb középvonala egybeessen. Több sor esetén a felső sor (sorok) mindig 4 szalagsávból álljon (álljanak). A négynél kevesebb szalagsávot az előbbieken szabályozott módon alulra kell elhelyezni.”

Bízom benne, hogy az írásomban szereplő képek és leírások alapján könnyebb lesz értelmezni a jogszabályt, összeállítani a meglévő kitüntetések közül a helyes viselési sorrendet. Ily módon kívánok hozzájárulni ahhoz, hogy a katonák újra az őket megillető módon bánjanak velük, és újfent méltó díszét képezzék a köznapi vagy a társasági öltözetnek.

Később alapított elismerési formák, melyek nincsenek besorolva:

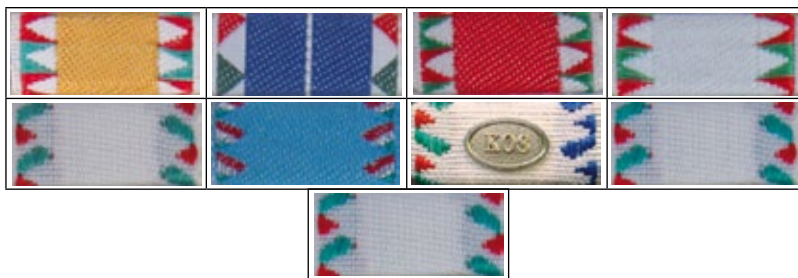
Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel arany fokozat		Aranykor Kitüntető Cím arany fokozat	
Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel ezüst fokozat		Aranykor Kitüntető Cím ezüst fokozat	
Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel bronz fokozat		Aranykor Kitüntető Cím bronz fokozat	
„Szövetségért” Szolgálati Jel			

Két fiktív életpályamodell alapján állítottam össze szalagsávokat, hogy a helyes viselési sorrendet szemléltessem:

- főtiszt, 31 éve aktív szolgálatot teljesít (*Tiszti Szolgálati Jel I., II., III. fokozat*);

 - többször kitüntették kiemelkedő munkájáért (*Babérkoszorúval Ékesített Szolgálati Érdemjel, Szolgálati Érdemjel arany fokozat, Szolgálati Érdemjel ezüst fokozat*);
 - kitüntették a NATO-csatlakozáskor (*Szolgálati Emlékjel a NATO-csatlakozás emlékére*);
 - egy külszolgálaton vett részt (*Békefenntartásért Szolgálati Jel*);
 - árvízvédelmi munkálatokban támogató tevékenységet végzett (*Árvízvédelemért Szolgálati Jel*).
- tiszthelyettes, 17 éve teljesít szolgálatot (*Tiszthelyettesi Szolgálati Jel III. fokozat – 10 év után*);

 - két alkalommal vett részt külszolgálaton (*Békefenntartásért Szolgálati Jel*);
 - kétszer elismerték kiemelkedő munkáját (*Szolgálati Érdemjel ezüst és bronz fokozat*);
 - részt vett a vörösiszap-katasztrófa elhárításában (*Katasztrófa-elhárításért Szolgálati Jel*).

AZ ÉRDEMEK ELISMERÉSÉNEK FORMÁI

„Hazáért” Kitüntető Cím (15): aki a Magyar Honvédség érdekében kifejtett szakmai tevékenység során emberéletet, nagy értékű haditechnikát, vagyont ment meg vagy kiemelkedő helytállást és átlagon felüli bátor magatartást tanúsít. A Hazáért Kitüntető Cím hősiesség helytállásért, példamutató bátorságért adományozható. Legmagasabb kitüntetés.

Sebesülési Szolgálati Érdemjel (16): a katonai szolgálattal összefüggő, ellenséges tevékenység következtében elszenvedett sérülés elismeréséül. A Sebesülési Szolgálati Érdemjel a hivatásos, szerződéses és önkéntes tartalékos katonának, illetve a honvédség tevékenységét segítő személynek a műveletekkel összefüggő, ellenséges tevékenység következtében elszenvedett, orvosi ellátást igénylő sebesülése miatt adományozható.

Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel (nincs besorolva): szolgálatteljesítés közben kialakuló tűzharc során tanúsított példaértékű bátorság, kiemelkedő helytállás elismeréséül. A Kardokkal Ékesített Szolgálati Érdemjel (arany, ezüst és bronz) fokozata nincs besorolva.

Szolgálati Érdemjel (16/A,18,20,23): huzamosabb időn át végzett, vagy egyszeri kiemelkedő és példamutató tevékenység elismeréséül. Ugyanazon személynek azonos fokozat legfeljebb két esetben adományozható. Az adományozási alkalmak között legalább 3 évnek kell elteltnie. A babérkoszorúval ékesített érdemjeltől 150 fő, a többiből fokozatonként 250 fő részesülhet évente. A Babérkoszorúval Ékesített Szolgálati Érdemjel csak annak adományozható, aki a Szolgálati Érdemjel legalább két fokozatával rendelkezik, amelyek közül az egyik arany fokozat.

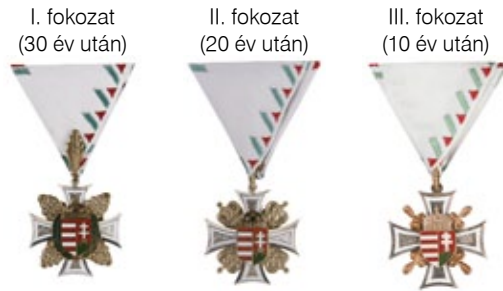
Arany fokozat Ezüst fokozat Bronz fokozat

Babérkoszorúval ékesített Arany fokozat Ezüst fokozat Bronz fokozat

Tiszti Szolgálati Jel (22,27,28): az állományban ténylegesen eltöltött évek elismerésére.

Tiszthelyettesi Szolgálati Jel (22,27,28): az állományban ténylegesen eltöltött évek elismerésére.

Legénységi Szolgálati Jel (29,30,31): az állományban ténylegesen eltöltött évek elismerésére.

Árvízvédelemért Szolgálati Jel (24): az árvíz elleni védekezésben kifejtett kimagasló helytállás elismeréséül. Árvízvédelemért Szolgálati Jel adományozható annak, aki az árvízvédelmi, mentési munkálatokban részt vett, vagy az árvízvédelmi, mentési munkálatokhoz közvetlenül kapcsolódó kiszolgáló, támogató tevékenységet végzett.

Békefenntartásért Szolgálati Jel (25): nemzetközi szervezet felkérésén alapuló békefenntartó tevékenység teljesítésének elismeréséül. A Békefenntartásért Szolgálati Jelre jogosult az állomány tagja, ha a békefenntartó tevékenységét legalább egy teljes váltási időszakot – de legalább három hónapot – kitöltve teljesítette.

Katasztrófa-elhárításért Szolgálati Jel (24/A): természeti és ipari katasztrófák okozta környezeti károk elhárítása során tanúsított kimagasló helytállás elismeréséül. A Katasztrófa-elhárításért Szolgálati Jel adományozható a honvédség személyi állományába tartozó, illetve a honvédség tevékenységét segítő azon személy részére, aki a katasztrófa-elhárítási, mentési munkálatokban részt vett, vagy a katasztrófa-elhárítási, mentési munkálatokhoz közvetlenül kapcsolódó kiszolgáló, támogató tevékenységet végzett.

NATO/EU/EBESZ/ENSZ Szolgálati Érdemérem (24/B): NATO/EU/EBESZ/ENSZ egyéni beosztásokban teljesített külszolgálat elismeréséül. A NATO/EU/EBESZ/ENSZ Szolgálati Érdemérem a külföldi szolgálat befejezésekor adományozható.

„Szövetségért” Szolgálati Jel (nincs besorolva): a honvédség korszerűsítése, harckészültségének erősítése, a személyi állomány felkészítése terén, a közös feladatok megoldása érdekében huzamos időn át végzett áldozatkész tevékenység elismerésére. A Szövetségért Szolgálati Jel csak külföldi személyek részére adományozható. Az elismerésben évente 20 fő részesülhet.

Szolgálati Emlékjel a NATO-csatlakozás emlékére (17): a Magyar Honvédségnél szolgálatot teljesítőknek a NATO-csatlakozás elősegítésében tanúsított kiemelkedő érdem elismerésére. Jelenleg az egyetlen létező emlékjel, a viselési sorban a 17-es sorszámúnak van besorolva. Sorszámozott, korlátozott példányszámban adományozták, jelenleg már nem adható.

Honvédelemért Kitüntető Cím – I., II. és III. osztálya (19, 21, 26): a Magyar Honvédséggel köztisztviselői, közalkalmazotti, illetve munkavállalói jogviszonyban állók kiemelkedő szakmai érdemei elismeréséül. A Honvédelemért Kitüntető Cím elismerés a honvédség munkáját segítő magyar és külföldi személyek részére is adományozható. Évente 250 fő részesülhet belőle.

„Magyar Hadisírgondozásért” Kitüntető Cím – I., II. és III. osztálya (19/A, 21/A, 26/A): magyar és külföldi állampolgárságú személyek magyar hadisírok, hadi emlékművek és kegyeleti helyek ápolásának és gondozásának elismeréséül. A kitüntető címben évente – a honvédelem napja alkalmával – osztályonként összesen 5 fő részesülhet. A kitüntető cím mindhárom osztálya csak egyszer adományozható. Az egyes osztályok adományozása között legalább három évnek kell eltelnie.

Aranykor kitüntetett Cím (arany, ezüst és bronz fokozat – nincs besorolva): a nyugállományú katonák érdekeit érintő kiemelkedően eredményes munka – különösen a honvédségi nyugdíjas szervezetek, kisközösségek fenntartásának, kulturális szabadidejük szervezésének, ügyeik intézésének, érdekeik önzetlen képviselésének felvállalásában nyújtott jelentős teljesítmény – elismerésére.

MIT HOZ, HOZHAT A JÖVŐ?

Reményeim szerint a kitüntetések felülvizsgálatát, viselésüknek racionálisan átgondolt újratervezését. Egy MH-szintű „elismerési-kitüntetési bizottság” létrehozását, ami kellőképpen megalapozott vezetői döntést hoz abban, hogy a kitüntetésre felterjesztett személyek valóban a megfelelő elismerési formát kapják meg.

Az egyre szűkülő anyagi lehetőségek és az adományozható kitüntetések korlátai ismét-

ten felvetik annak a lehetőségét, hogy más formákban ismerjük el az átlagon felüli tevékenységet. A kiemelkedő katonai, illetve szaktudást jelképező jelvények, felvarrók, oklevelek, esetleges vándordíjak szélesebb körű használata jelenthetné a megoldást. Ez nem új keletű elképzelés, csupán az utóbbi időben háttérbe szorul. Egy ilyen elismerés kiérdemlése, viselése egy katonára számára még nagyobb motivációt adhat, hozzájárulna az egészséges versenyszellem fenntartásához.

Természetesen az ilyen jellegű döntések meghozatala nem nélkülözheti a megfelelő szintű előkészítést. Remélhetőleg az amúgy is átalakuló kitüntetési rendszerben ezek az elismerések is helyet kapnak, és hamarosan a kor követelményeinek megfelelő, mégis a hagyományokon alapuló új struktúra születik.

(Köszönöm Tajti Ákos őrnagynak és Gőz Ferenc nyugállományú mérnök alezredesnek e cikk elkészítéséhez nyújtott segítségét.)

AZ ÚJRAKEZDÉS ESÉLYEI

Konferencia a szatmári béke háromszázadik évfordulóján

A múlt évben emlékeztünk meg a Rákóczi-szabadságharc befejeződésének 300. évfordulójáról. A Szatmáron aláírt egyezmény szerint a maradék kuruc hadsereg Nagymajténynál letette a fegyvert – csak az ágyúkat, kardjukat és pisztolyaikat tarthatták meg a katonák – és a zászlókat a császáriak előtt, és hazatérhettek. Nyolc év nehéz és dicsőséges küzdelme ért ezzel sikertelen véget. A magyar függetlenségért vívott harc megint elbukott, de maradt némi lehetőség a sokat szenvedett ország fejlődésére. Ez derült ki a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum 2011. november 3-i konferenciáján, ahol előadások sora kutatta a Rákóczi-szabadságharc és az azt követő időszak kérdéseit.

Hermann Róbert hadtörténész köszöntötte a dísztermet megtöltött történészeket, majd R. Várkonyi Ágnes akadémikus, a kuruc kor jeles kutatója nyitó előadása vázolta az 1711 utáni esélyeket és alternatívákat. Rákóczi legfőbb célja az immár reménytelen harc folytatásával az volt, hogy a spanyol örökösödési háború békekötésébe be lehessen foglalni a magyar követeléseket – feltéve ha még folyik a harc a Kárpát-medencei hadszíntéren. Ez nem történt meg. Mind a birodalomból való kiszakadás, mind a teljes beolvasztás lehetősége megszűnt, az országot a közbeeső alternatívák alapján kellett újjászervezni.

Czigány István alezredes (Hadtörténelmi Intézet) a trencsényi csatavesztés utáni közép-európai hadihelyzet hatását mutatta be a felkelésre. Sajnos Rákóczi szövetségesei meggyengültek, nem tudták többet támogatni a kuruc hadsereget Európa egyik legerősebb

hivatásos katonaságával szemben. Fialat kolégája, Mészáros Kálmán a kuruc hadsereg tisztii listáját tanulmányozta; sok érdekességet tudtunk meg tőle a gyakori átszervezésekről, századok áttételéről más ezredekbe. Bagi Zoltán csongrádi levéltáros nem megyéje, hanem a Dunántúl kuruc kiűritésének hátterét ismertette, kiemelve a terület fontosságát a császáriak számára.

Gyulai Éva a Rákóczi-kor zászlait mutatta be; kép és mottó együttesen alkotta ezeket, latin mondások lelkesítették a harcosokat. Kitért Grotius alapján a zászlóhasználat jog- és hadtörténelmi kérdéseire; a festett, ritkábban himzett lobogók szentelése is társadalmi esemény volt már ekkor.

Gebei Sándor, az egri Eszterházy Károly Főiskola tanára Rákóczi Ferenc és Lubomirski lengyel szepességi sztarosza kapcsolatát elemezte, különös tekintettel a lengyel királyi trónra jelöltségére és Nagy Péter cárral való összeköttetésére. A szepesi városok e korban több hatalom vetélkedésének is tárgyai voltak. Oláh Tamás sátoraljaúj helyi levéltáros a felkelés Zemplén megyei lefolyásáról szóló levéltári adatok alapján.

Szirácsik Éva a nógrádi nemesség 1711-es politikai összefrásának érdekességeit emelte ki, különös tekintettel a pálfordulásokra. Polgár Marianna a Rákóczi-szabadságharc utolsó, hanyatló szakaszát idézte fel, amikor már látták, hogy „alkalmasint vége a kuruc világnak”. Családtörténelmi érdekességű levelek érzékeltetik a félelmet a „mirigyos halál”, a pestis rémétől. Varga J. János a sokáig egyedülállóan megítélt Károlyi Sándor országépítő

tevékenységére hívta fel a figyelmet. Fontos momentum, hogy 1704-ben az önkéntességet a porták utáni katonaság váltotta fel, de a hajdúszabadságot nem kapták meg a katonáskodó jobbágyok, csak később, 1709-ben ígérték meg nekik.

Kis Domokos Dániel előadása már az emigrációval foglalkozott. Az emigránsok többnyire megpróbálták később hazatérni, de ezt a bécsi udvar nem szívesen engedte. Mikes Kelemen édesanyjának levele megrendítő dokumentum ezekről a próbálkozásokról. Tóth Ferenc, a kuruc emigráció kutatója egy magyar származású francia család sorsát követte a 18. században. Seres István a felkelés utóéletéből emelte ki az 1716-os Tisza menti szervezkedés történetét. Ekkor már békét óhajtott a sokat szenvedett lakosság. Oross András a kor várrombolásainak levéltári nyomait – amelyek olyan nagy kárt okoztak múltunk emlékeiben – vizsgálta. Kass Géza a korabeli tervekbe mutatta be, amelyekből kiderül: mindenáron egy magyar hadsereget akartak szervezni. Schramek László a magyar rendiség megállapodását taglalta az immár állandó hadsereg ellátására a szatmári béke után.

A hozzászólások és az elnöki értékelés megerősítették azt a meggyőződést, hogy a rengeteg nyilvánosságra került adat és kutatási eredmény dacára még sok a feladat a Rákóczi-felkelés és különösen befejezésének vizsgálata terén.

Nagyban segítette a konferencia a szatmári egyezség valódi jellegének és jelentőségének tisztázását!

Dr. Róbert Péter

Dr. Schubert Katalin főhadnagy:

TÖRTÉNELEM ÉS ALKOTMÁNY

„A prófétának és a demagógnak azt kell mondani: Menj ki az utcára és beszélj nyilvánosan. Vagyis oda, ahol lehetséges a bíráló. Az előadóteremben, ahol az ember a hallgatóival ül szemben, a prófétának és a demagógnak hallgatnia kell, és az oktatóknak kell beszélnie...”¹

2012. január elsejétől az eddig egyetlen írott alkotmányunkat (1949. évi XX. törvény) Magyarország Alaptörvénye váltotta fel, melyet 2011. április 25-én fogadott el az Országgyűlés. Jogásznak, történésznek, pedagógusnak és katonának egyaránt komoly feladatot jelent értelmezése, alkalmazása. Ezt átérezve invitálta a Történelemtanárok Egylete (TTE) szakmai konferenciára a társadalomtudomány területén oktatókat. A TTE 21. Országos Konferenciája 2011. október 8-án – aktuálpolitikai felhangok nélkül – 10 pontos állásfoglalással várta az ország különböző részeiről érkező szakembereket, hogy két közjogi méltóság jelenlétében, (jog)történészek, történészek, alkotmányjogászok vitaindítói és kerekasztal-beszélgetései során módszertani segítséget adjon elsősorban általános és középiskolai tanároknak – nem csak az idei tanévre.

SZELLEMI MUNÍCIÓ

Az ideiglenesség állapotában igen komoly fogódzót jelent a történész szakma, bár „a szak-történész... meglehetősen tehetetlen a sarlantársasággal szemben, mivel előzetesen ezeket a munkákat nem látja, és azzal sem megy sokra, ha bírálókat ír, mivel mások olvassák a meséket, és mások a szakkritikákat.”²

Persze ahhoz, hogy a felgyorsult 21. században valódi, interaktív katonapedagógusok legyünk, feltétlenül ismerni kell nemzeti történelmünket. Ehhez nyújtott segítséget a konferencián Paczolay Péter, a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságának elnöke, Mezey Barna, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar egyetemi tanára, Hermann Róbert hadtörténész, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokának tudományos helyettese, Gyarmati György, a Pécsi Tudományegyetem történésze, Tölgyessy Péter alkotmányjogász, az MTA Politikatudományi Intézet tudományos munkatársa és Sólyom László, a Magyar Köztársaság és az Alkotmánybíróság volt elnöke előadásával.

TUDÓSOK AZ ALKOTMÁNYRÓL, AZ ALKOTMÁNYOZÁSRÓL

Paczolay Péter konferenciányitó előadásában az angol és a magyar történeti alkotmány, szokásjog, jogértelmezés és jogalkotás összehasonlító elemzésében a folyamatosság és fokozatosság kettőségére hívta fel a figyelmet. Az 1919-es, illetve 1949-es történeti alkotmányo-

zással való szakítás mellett nagy ívű összehasonlítását konkrét módszertani javaslattal zárta. Szerinte a történelem tanítása feladataiban „nem a történeti alkotmány bizonytalan és rejtélyes feladatával kell foglalkozni; az oktatás tárgya: 1. Az alkotmány története; 2. Az alkotmányosság kultúrája; 3. Az alkotmányos alapelvek (hatalommegosztás, szabadságjogok fejlődése); 4. A közös európai alkotmányos jogok oktatása.”³

Mezey Barna a történeti és az írott alkotmány összehasonlításában az előbbi a klasszikus tradíciókon alapuló szokásjoghoz rokonította, az utóbbit a politikai erőn alapuló forradalmi akarat megnyilvánulásának nevezte. A nemesi alkotmányban a szokásjog fölött volt a törvényeknek, amit a reformkorban a népképviselői törvénykezéssel változtatnak meg. A nemesi alkotmány kapcsán a főbb csomópontokat az alábbiakban látta: az európai királyeszmé meggyökerezése, szabályozó szerepe; a magyar koronaeszmé, a szuverenitász gondolata; a királyi hatalommal szembeni rendi jogok biztosítása; a királyi eskü, a választási feltételek, a törvényhatósági rendszer; az egyházi szerepvállalás, a szokásjog domináló hatalma, az ősi jog átöröklése Szent István óta 1848-ig. Fontosnak tartotta a legendárium és a tényirodalom szétválasztását, amihez segítséget ad Werbőczy Hármaskönyve, amely az ideológiai alapot jelenti a Szent Korona által való magyar államhoz tartozásban, illetve a Habsburgokkal való folyamatos ellenállásainkban jelképezi a magyar állami szuverenitást.

Hermann Róbert előadásában két kérdést vizsgált: Tekinthejtük-e az 1848-as törvényeket alkotmánynak? Folyt-e alkotmányozás 1848-ban? Az Ausztriához való viszonyunk és magának a társadalom közjogi átalakításának igénye miatt '48-as törvényeinket alkotmányozásnak tekinti. Ezt támasztották alá a független felelős magyar minisztériumokról, az egyéni felelősség elvéről, az állami integráció, a hadsereg feletti rendelkezés igényéről, az igazságszolgáltatásról, az arányos választás gyökeres megváltoztatásáról, a vagyoni és értelmiségi cenzushoz kötődő népképviselői országgyűlésről, az országgyűlés feloszlásának jogáról, az államfői hatalom szabályozásáról szóló törvények. A korabeli társadalompolitikai kérdések közül szintén az alkotmányosság meglétére utal a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés, az ősiség eltörlése, az úrbéri viszonyok megszüntetése, a polgári tulajdon megteremtésének alapja, a sajtó- és szólás-szabadság, a megyei önkormányzatok rendszerének megváltoztatása. A honvédelemben a reguláris hadsereg megteremtésével, a vallá-

si egyenjogúsítás kérdésében a katolikus egyház államvallás jellegének megszüntetésével utalt az alkotmányozási szándék meglétére. Összességében, 1848/49-es törvényeink, az 1865–1867-es átalakítással együtt, 1918-ig meghatározták Magyarország közjogi működését, s ezzel látta bizonyítottnak állítását.

Gyarmati György a történeti alkotmány utolsó megjelenésének nevezte az 1946. évi I. törvényt, melyet akár „kis alkotmánynak” is hívhatunk. Ekkor változott meg az államformánk: a király nélküli királyságból köztársaság lett. Az 1949-es XX. törvény deklaratív, legitimáló törvényünk, amely az egypártrendszerű államot teremt meg. „Rejtőzködő” jellegűnek mondta első írott alkotmányunkat, amelynek politikai deklarációja a kommunista egyeduralmat fejezte ki. Zárt, egylistás szavazati rendszere, a hatalommegosztás elvének tagadása, az Elnöki Tanács elnökének jelentéktelen funkciója, az Elnöki Tanács Országgyűlést helyettesítő jogköre, a két parlamenti ülés között hozott rendeleteinek terjedelme és azok megszűntetésének módja mind-mind a diktatúra jellemzői. A törvények és a törvényerejű rendeletek számaránya is ezt bizonyította.⁴ Mondanivalóját azzal zárta: az 1949-es alkotmányhoz ugyanúgy egy világhatalom adta a legitimitációs jelleget, mint annak idején a Szent Istváni államnak Róma és a katolikus vallás.

Tölgyessy Péter az 1989/90-es rendszer-változtatás és alkotmányunk módosításának körülményeiről beszélt előadásában. A hatalommegosztás történeti hagyományai közül az örök sérelmi, ellenzéki hangulatot emelte ki. Az alkotmányosság történeti tudatának megszűnésével egy időben születik meg az első írott alkotmány, amit közelmúltunk első abszurdításának nevezett. A korporatív elgondolások, a kormányzati stabilitás az állampárt, a valóságos alkotmányosság az ellenzéki részéről jellemezte a változtatásokat. Mindez a választási törvény módosítása körül bontakozott ki. 1989 nyarán a lengyelekéhez hasonló szükségállapot elkerülése volt a meghatározó eleme a változtatási szándékoknak. Az Ellenzéki Kerekasztal-tárgyalásokon (EKA) nem nyúltak – az Alkotmánybíróság felállításán túl – a kormány jogállásához, a bíróságokhoz, az ügyészséghez. Így született meg az ideiglenes alkotmány 1989-ben. Összességében a '89-es változás nem hozott nagy törést alkotmányossági tekintetben. A legnagyobb gondot az előadó abban látta, hogy az 1920-as, 30-as évek antiparlamentáris jellege, „a nem megharcoltunk, hanem kívülről kaptuk” hangulat jellemezte akkor is és ma is a társadalom közérzetét.

Súlyom László Az alkotmány és az alkotmányos kultúra napjainkban címmel tartott előadásában a hangsúlyt a folyamatosságra, a tanári szabadságra és felelősségre fektette. Fontosnak vélte, hogy az alkotmány tanítása-akor a történeti útra összpontosítsanak a pedagógusok. Maga az alkotmány fogalmának a változásai mellett azt hangsúlyozta, hogy a mai alkotmányosságunkban nem előtérben nélküli az emberi jogok, a személyi méltóság, az egyéni jogvédelem. Fontos az is, mit értünk az alkotmány és a valóság viszonyán. Közjogi értelemben szerinte 1989/90-ben történt az igazi változás. A tanításban komoly segítséget jelenthet, hogy kiadták az Ellenzéki Kerekasztal történetét. A stabil változáshoz három generáció kell – állította a volt köztársasági elnök –, jelenleg az elsők vagyunk túl. A tanításnál a diszkrépanciákat nem kerülhetjük meg. Alkotmányos ideákat érdemes tanítani, maga a törvény szövege szabadon bírálható, hiszen így alakulhat ki a demokratikus vitakultúra. Fontos az alkotmányos érzület tanítása, az értéksemlegesség, a jogfolytonosság. A pozitív megközelítésű felfogásából adódóan az eltelt 20 év eredményei között feltétlenül az Alkotmánybíróság létrejöttét, működését tartotta fontosnak, amely koherens rendszert alkotott. Részei lettünk az európai alkotmányos hagyományoknak.

Az egész napos tanácskozás a gyakorló pedagógusokban megerősítette, hogy a megélvő devianciák egyike a rendszeremleges emóciók és hit szférájában lebegtetett nemzet és történelem kérdése. Valamennyiünk feladata, hogy a nemzet és a történelem viszonyát a különböző koroknak és összefüggéseknek megfelelően vizsgáljuk és tárjuk a társadalom elé. Ez nem csak a kutatók immánens követelménye. Ez a korszerűség igénye, a társadalmi közgondolkodás érdeke is. A „prehistorikum”, a nemzeti tudat a problémával kezdődik, amely többféle irányban ágazik szét, s a mindenkori Európával, az egyetemes világtörténelemmel való összefüggésben, s egyszersmind kontrasztban fogalmazható meg.

PROBLÉMA MEGOLDÁS ÉS TÖRTÉNELEM

Az európai polgári társadalmak történelmében az alkotmányozás a problémamegoldás egyik specifikus területe, ahol különböző érdekek és értékek mentén, hosszabb távon találhatjuk meg a konszenzusos megoldást. A jogalkotók és a jogalkalmazók együttes munkáját a problémák típusa, a megoldás módja és folyamata együttesen határozza meg.

A konceptuális, elméleti problémák megoldásában elméletek és fogalmak dominálnak. Jellegetes példája ennek a problémátípusnak a matematikai probléma.

Az empirikus probléma megoldásához az elméleteken és fogalmakon kívül kísérleti vagy tapasztalati adatokra is szükség van. Erre a hadtudomány széles tárháza áll a rendelkezésünkre, a nándorfehérvári csatától az 1956-os forradalomig bőven találunk példákat.

A viselkedési problémákban egy vagy több személy tevékenységei alkotják a problémahalmazt. Az emberi kommunikációs hálózatok, vezetői, hatalmi szerepek, szervezeti szabályozás stb. problémái tartoznak ebbe a típusba.

A társadalmi problémákban a konceptuális, empirikus és viselkedési elemeken kívül a társadalmi normák, szokások és kulturális tényezők is szerepet játszanak. Ilyen probléma például egy város esetében a levegőszennyezés kérdése, vagy az altisztai képzésben az alkotmány és a történelem bonyolult rendszere.

Az egyéni probléma-megoldási módnál egyetlen személy a probléma megoldója (hagyományos iskolai tanulás, felnőttképzés stb.). A csoportos megoldási módot példázza például a bizottság. A csoport két vagy több személyből állhat. A csoport létszámának felső határát a formális szervezeti struktúra és a formális szabályozás szükségessége szabja meg. A csoportot tehát szervezetszociológiai kifejezéssel élve informális szervezetnek tekintjük. Bármilyen csoport egyéni megoldási módot is tartalmazhat. A szervezeti probléma-megoldási mód esetében formális csoport-struktúra és formális szabályozás szerepel. A szervezeteken belül a csoportos és egyéni probléma-megoldási módok dominálnak.

A társadalmi probléma-megoldási módnál több szervezet mellett a kulturális vetületek is szerepet játszanak a probléma megoldásában. A kormányzati szintű intézkedések (például országos bérproblémák megoldására) példázják többek között ezt a megoldási módot. A társadalmi megoldási módban is helyet kapnak a szervezeti megoldások.

A problémamegoldás folyamatában a felismerés⁵ a probléma azonosítását jelenti, amely megelőzi a meghatározást (diagnózis). Az analízis (elemzés) során a problémát még kisebb összetevőkre bontják és ezeket is differenciálják, hogy a szintézis (újratervezés, összegzés) során az analízis információkat és összetevőket olyan megoldássá integrálják, melynek célja a jelenlegi és a kívánatos állapot egybeesésének elérése.

A felismerés hozzátartozik a problémamegoldás lényegéhez, hiszen nélküle nincs problé-

ma. Ha tehát egy személy, csoport, szervezet vagy társadalom egy adott helyzetet elfogadhatónak tart, akár azért, mert megszokta, akár mert valamilyen okból nem képes, vagy nem akar a meglévőtől eltérő helyzetet elérendő célhelyzetként (célállapotként) felismerni és meghatározni, akkor számára nem létezik a probléma.

Mivel rendkívül ritka az olyan probléma (ha egyáltalán van ilyen), amelyet egy társadalom minden egyes tagja felismerne, ezért azt az engedményt tesszük, hogy társadalmi felismerésről beszélünk akkor is, ha a felismerés a társadalom tagjai között úgynevezett J-görbe szerinti eloszlást mutat. A J-görbe szerinti eloszlás azt jelenti, hogy egy társadalomban tagjainak 90 százaléka felismeri a problémát (például a környezetszennyezést), 8 százalék félig-meddig ismeri fel, és 2 százalék egyáltalán nem ismeri fel. Ha ugyanis a gyakoriságokat az ezekkel arányos oszlopokkal ábrázoljuk, és az oszlopokat egy folytonos vonallal összekötjük, akkor a kapott görbe megközelítőleg egy J betűhöz fog hasonlítani.

Ha például több személy, csoport vagy szervezet ismeri fel a környezetszennyeződés problémáját, ez csak akkor válik tényleges társadalmi problémává, ha az érintett társadalom egésze vagy többsége is felismeri.

Az alkotmány és a történelem kérdését a probléma-felismerési módok között a kényszerítő nyilvánvalóság kategóriájába sorolhatjuk, amely azonban társadalmi szinten ritkán fordul elő. Társadalmi szinten többnyire figyelmeztető és előrejelző rendszerek vagy külső források járulnak problémák felismertetéséhez. Ez azonban nem feltétlenül éri el célját. A figyelmeztető és előrejelző rendszerek kudarcának klasszikus példaként említhető Kasszandra.⁶

Feltehető, hogy a kulturális univerzáliai társadalmi problémák forrásaiá válhatnak, azonban részletességük túlságosan tágra határozza be a potenciális társadalmi problémák körét. Allport⁷ szerint: „Túl sok minden van az ilyen listákban, hogy valamire jussunk velük. Egy ilyen lista csak arra jó, hogy lássuk, a társadalomtudósok mit tesznek ebben a kritikus világtörténelmi pillanatban azért, hogy ne csak a különböző etnikai csoportok közötti különbségeket, hanem a csoportok azonos vonásait is tanulmányozzák. A különbségek hangsúlyozása elválaszt, a hasonlóságok hangsúlyozása viszont lehetővé teszi, hogy felkeltse a figyelmet az emberiség közös alapja iránt, amely az emberiség nagy családjából kiágazó különböző népek együttműködésének alapja lehet”.

¹ Max Weber: A tudomány mint hivatás (1919)(In: A tudomány és politika mint hitvallás. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1995, 5-51 o.)

² Ormos Mária: A történelem vonatán. Európa és Magyarország a 20. században. Múlt és Jövő Könyvkiadó, Budapest, 2005. 7. old.

³ Vö. a TTE 21. szakmai konferenciáján elmondottakkal. www.tte.hu

⁴ Gyarmati György előadásában az 1949–1955 között elfogadott törvények számát ismertette.

⁵ A felismerésnek is négy módját különböztethetjük meg: kényszerítő nyilvánvalóság, figyelmeztető rendszerek használata, külső hatás és kutatás.

⁶ Kasszandra a görög monda szerint Priamosz és Hekabé lánya volt, akit Apollón megtanított a jóslás művészetére, de mivel Kasszandra nem viszonozta szerelmét, adományát azzal toldotta meg, hogy soha senki se higgyen jóslatainak. Többször figyelmeztette a trójaiakat: például, amikor Paris ismeretlenül visszatért Trójába, megmondotta, hogy miatta fog elpusztulni a város. Ellenezte, hogy a falovat bevigyék a várba, mert tudta, hogy belsejében harcosok rejtőznek...

⁷ Gordon Willard Allport (1897–1967) amerikai pszichológus, 1930-tól 1967-ig a Harvard Egyetemen (USA) pszichológiát tanított. Elsősorban

Dr. Besenyő János őrnagy:

KADHAFINAK VÉGE, DE MI LESZ UTÁNA...?

Marosi Antal: A szabadság ára (A Kadhafi-álm szertefoszlik) című könyvéről

Még tavaly decemberben vettem részt az egyre inkább ismét magára találó Zrínyi Kiadó által szervezett könyvbemutatón a Stefánia Palota dísztermében, ahol Marosi Antal új könyvével ismerkedhettem meg az olvasók. Ugyan a kötet címe látszólag félrevezetheti az olvasót, hisz nemcsak a Kadhafi-álm szertefoszlásáról és a szerző három líbiai útjának történetéről szól, hanem a 2010-ben kezdődő eseményekről és az azokban részt vevő emberek sorsáról is. Ezt nem is bánjuk nagyon, hisz nem csak Líbiáról és Tunéziáról tudhatunk meg érdekes dolgokat, hanem az arab tavasz előzményeiről és hátteréről. Itt jelenik meg Marosi majd két évtizedes rádióriporter és szerkesztői tapasztalata, aki a terület történelmét, az arab tavasz eseményeit és egyéni élményeit ötvözi igen élvezetesen munkájában.

Az első fejezetben (első út) a szerző a korábbi tunéziái és líbiai élményeit ismerteti, ahol Mihályffy Balázs, a Magyar Iszlám Közösség alapítója és korábbi vezetője társaságában járt először, akinek tevékenységéről és személyéről komoly elismeréssel szól. A rövid visszaemlékezés után máris a dolgok sűrűjébe kerülünk, mégpedig Rász-el-Unúfba, ahol a szerző és hű kísérője, Ali a paradicsom mibenlétéről kezd elmélkedni, majd ingyen ebédhez jutnak egy elhagyott szállodában. Ezek után Bengáziba mennek, ahol az egyre kaotikusabbá váló helyzetben csak a Kadhafi elleni gyűlöletükben értenek egyet a helyiek. Szinte hihetetlennek tűnik, hogy a szervezetlen, kiképzetlen, hozzá nem értő felkelők hogyan érthettek el komolyabb sikereket a líbiai kormányhadsereg ellen – de erre is rövidesen választ kapunk.

Az USA és a NATO segítsége nélkül még a helyiek véleménye szerint is elbukott volna a forradalom. Persze ettől még nem szeretik jobban a nyugatiakat. Itt ismét nosztalgizál a szerző, akitől megtudhatjuk, hogyan pingpongozott Kadhafi Tihanyban a magyar gyerekekkel, a számára szervezett hivatalos program helyett. Ezután rögtön visszatér a kétbalkezes felkelőkhöz, akik annyira nem figyelnek a kezükbe került fegyverekre és lőszerre, hogy azok – több tucat áldozatot követelve – felrobbannak. Kísérőjével bejut a Khatiba Walid nevű katonai bázisra, amit a korábbi rezsim titkos börtönként használt, és évekig tartott ott bezárva ártatlan embereket. Rász-el-Unúfot egy nappal Kadhafi csapatainak megérkezése előtt sikerül elhagynia, de később visszatér a városba, ahol azonban már kevésbé voltak barátságosak velük a helyiek.

A továbbiakban a szerző váltakozva mutatja be az arab tavasz és Líbia korábbi eseményeit, az országot. Megismerkedhetünk Omar al-Mukhtar és Idrisz király szerepével az egységes Líbia létrejöttében, majd Kadhafi hatalomra kerülésével. Marosi nem írja, hiszen az olvasók figyelmébe ajánlja Szilágyi Péter Líbia-kutatót, aki az országgal kapcsolatos

kutatási eredményeit több tanulmányban publikálta. Az olvasó egyre inkább szimpatizál a szerzővel, aki utazása során több esetben is kísérti a veszélyt – de minden alkalommal legyőzi a félelmét egy jó sztori megszerzéséért, egy-egy érzéletes fotó elkészítésének lehetősége miatt (melyeken szétrombolt települések és a harcokban részt vevő Rejtő Jenő-i figurák szerepelnek).

A második fejezet 2011 szeptemberében játszódik Tunéziában, ahol a „jázmínos forradalom” utóéletével kapcsolatos eseményeket, egyéni történeteket követhetjük nyomon. Az első sztori az „Élősködő” nevű volt politikai fogolyról szól, aki 19 évig ült börtönben. Tőle tudjuk meg, hogy 2008-ban a tunéziái hadsereg komplett vezetésével végeztetett a korábbi elnök; a pogromot repülőszerecsétsétségnek álcázták. Az általa adott politikai előrejelzést azonban megcáfolta az élet, hisz Tunéziában Rásid-al-Ganúsi pártja szerezte meg a hatalmat. Itt ismerhetjük meg a „jázmínos forradalmat” akaratlanul elindító Mohamed Bouazizi, illetve családjá történetét. Ebből is bebizonyosodik, hogy bár a fiatalembert hivatalosan hősként tisztelik, hozzátartozói mégis nyomorognak, hisz Mohamed halálával a családfenntartót veszítették el. Itt olvashatunk Muszbah és Szundusz történetéről, amely a kisemberek sorsán keresztül mutatja be az arab tavasz eseményeit, ami nem minden esetben és nem mindenkinek jelent szabadulást. Ezt erősíti meg a tuniszi szállodákban élő líbiai menekültek helyzete is; közülük sokan talán soha nem térhetnek vissza hazájukba. A fejezet egyik legérdekesebb része a tuniszi magánklinikáról szóló írás, ahol a forradalomban részt vett civilek és fegyveresek sorsába kapunk betekintést, némi politikai eszme-futtatással megspékelve.

A harmadik fejezetben a szerző októberi-novemberi líbiai útját követhetjük nyomon, kezdve a Genovából induló komp által nyújtott „élvezetekről”. Ha már a tengerről van szó, akkor megismerkedhetünk a Silco-ügy tanulságaival, az ismert terrorista, Abu Nidal líbiai és magyar kapcsolataival. A könyvben fontos szerepet kap a Carthage nevű hajó, hisz a szerző itt értesül Líbia függetlenségének kikiáltásáról. Az utazás tapasztalatai alapján ez azonban nem hozott komolyabb változást, hisz az ország nagy része romokban hever, nincs elég munka, nagy a bizonytalanság.

Marosi végre eljut Miszráta városába, ahol a helyiek négy hónapra keresztül álltak ellen Kad-

hafi csapatainak, amelyek ez idő alatt komoly veszteségeket szenvedtek. A leírtakból egyfajta káosz bontakozik ki, többen többfelét mondanak, és mindenki másképp képzelel el az ország jövőjét. A jelen történéseit ismét történelmi események és visszaemlékezések tarkítják, megismerhetjük a hadsereg szerepét a különböző események során, sőt a líbiai focitörténelemről is olvashatunk. Nagyon érdekes a miszrátai győzelmi felvon-

lásról írt rész, ahol azért kiderül, hogy a felkelők sem mind szentek. Elgondolkodtató az emlékezés helyéről szóló fejezet is. Bennem azért felmerül a kérdés: a most legyőzöttek meddig maradnak csöndben, és mikor kezdik újra a harcokat, vagy meddig tart a már szakadozó egység a felkelők különböző csoportjai között? Ez köszön vissza az ország újjáépítésével kapcsolatosan megfogalmazott véleményekben is; még véletlenül sem egyezik meg két álláspont: mást mond Szaad, a boltos, Musztafa bácsi, az ügyvéd, vagy Abu Ruwaisz, az „igaz ember”. Egyetlen dologban értenek csak egyet, hogy Kadhafinak vége, de hogy pontosan mi lesz utána, már senki sem tudja igazán.

Aki hiányolná a könyvben a magyar szálát, az olvashat Miszráta magyar karbantartóiról, Imolya Lászlóról és Kelemen Lajosról, akik a lakosoktól kitartó szeretettel, megbecsüléssel kapnak az ostrom alatti helytállásukért és emberségükért. Közben informálódunk a korábbi líbiai magyar közösség életének pillanatairól is. A könyv végén a szerző még interjút készített a szembenálló felek egy-egy képviselőjével. Abu Gaszammel, aki Kufra katonai parancsnokaként teljhatalommal döntött az emberek sorsáról, illetve Mohamed Bin Lamin ellenzéki művésszel, aki a Kadhafi-éra alatt, még a börtönben is alkotott.

A könyv mindvégig élvezetesen olvasmányos, Marosi pedig folyamatosan fenntartja az érdeklődést és nem veszik el a fölösleges részletekben. Ettől függetlenül a Maghreb-régió országait ismerők számára is tud új és érdekes dolgokat bemutatni, hát még a térség ügyeiben kevésbé járatosoknak! A könyv másik erőssége a szerző által a helyszínen készített fotóanyag, amely akár egy önálló kiállításon is megállná a helyét. Biztosan állíthatom, aki megveszi és elolvassa a könyvet, az fölösleges sallangok nélküli, reális képet kaphat a mai Tunéziáról és Líbiáról.

Marosi Antal: A szabadság ára (A Kadhafi-álm szertefoszlik) – HM Zrínyi Nonprofit Kft., Budapest, 2011, 188 oldal Ára: 3500 Ft

SZAKMAI KÉRDÉSEKBE NEM A CSILLAGOK SZÁMA A MEGHATÁROZÓ, HANEM A SZAKISMERET

Beszélgetés dr. Szakály Sándor hadtörténésszel

Mint folyóiratunk jelen számának impresszumából kitétszik, a Magyar Honvédség központi folyóirata, a Honvédségi Szemle 2012. januártól új évfolyamszámozással jelenik meg: a „normál” menetben következő 66. évfolyam helyett a 140-es szám olvasható a címlapon. A szerkesztőbizottság elnöke által jegyzett vezércikk megvilágítja a váltás hátterét: a honvédség szakmai folyóirata immáron a Ludovika Akadémia Közlönyét tekintti jogelődjének. Az évfolyamszámozás megváltoztatásáról született döntés során a szerkesztőbizottság nagyban támaszkodott dr. Szakály Sándor hadtörténésznek, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető egyetemi tanárának a véleményére.

– Miért az 1872-től működő „magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia” folyóiratát, a Ludovika Akadémia Közlönyét tekintjük a Szemle jogelődjének, hiszen korábban is léteztek katonai periodikák.

– Magam úgy látom – s remélem nem tévedek –, hogy az 1873-ban indult folyóirat volt az a „katonai-szakmai” fórum, amely már folyamatosan és következetesen katonai, honvédelmi kérdésekkel foglalkozott. Függetlenül attól, hogy korábban is léteztek hosszabb-rövidebb ideig megjelenő sajtótermékek, ez már a hosszú „élettartamú” kiadványok közé tartozott. Nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy a magyar honvédtisztképzés is ekkor indult meg, és a folyóirat léte szorosan összefüggött azzal.

– Ön számos alkalommal leírta: a magyar királyi Honvédség tábormagazinok és törzstiszteinek nem derogált, hogy szerkesztőként, rovatvezetőként működjenek a kor katonai folyóiratainál.

– Való igaz. A magasabb beosztásokba, a vezérkari testületbe törekvő tisztek többsége rendszeresen publikált is katonai szakmai kérdésekről. Ezt a tevékenységüket a legtöbben fiatal főhadnagyként, századosként kezdték már meg. A vezérkari képzésben részt vevők számára szinte elvárás volt a szakmai publikáció. A két világháború közötti korszak olyan ismert katonai vezetői írtak több-kevesebb rendszerességgel a katonai folyóiratokba, la-

pokba, mint Rátz Jenő, Werth Henrik – mind a ketten a Honvéd Vezérkar főnökei lettek, illetve Rátz Jenő honvédelmi miniszter is –, Nagy Vilmos, aki szintén honvédelmi miniszterre „lett” – s a sor folytatható lenne. A folyóirat kiadásában szerepet vállaló törzstisztek, tábormagazinok szakmai alapokon „vittek” egy-egy rovatot; a szerkesztés egyáltalán nem volt rangon aluli számukra, ellenkezőleg, megtisztelő feladatként értékelték.

– Milyen hatással volt ez a fajta előjárói példamutatás a beosztott fiatal tisztekre? Egyáltalán: hogyan fért meg egymás mellett az előjárói – beosztotti viszonyban a publikálás során óhatatlanul megjelenő véleménykülönbség, esetleges egyet nem értés?

– Amint fentebb jeleztem, a publikálás nem az alá- és fölérendeltségi viszonyból adódott, és a leadott kéziratok elbírálása sem. Azokat általában két személy véleményezte, majd a szerkesztőség döntött a megjelentetésről, illetve az esetleges elutasításról. A fiatal tisztek számára az előjárók, feljebbvalók publikációs tevékenysége például szolgált. Aki tehetséget érzett magában, az megpróbálkozott az írással. Ha az 1930-as évek második felét, a második világháború időszakát vizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy sok főhadnagy, százados írt a saját „szakterületéről”.

– Azt gondolom, nem szükséges részletebben taglalni, mekkorát változott mára a világ 1873, de akár a múlt évszázad harmincas-negyvenes éve óta is. A Honvédségi Szemle szerkesztőbizottságának tagjai mégis szinte egyöntetűen úgy foglaltak állást: e területen is büszkének kell lennünk elődeinkre, ápolnunk kell a hagyományokat. Ön szerint mi az, ami átörökíthető, adaptálható az egykori katonai szaklapok gyakorlatából?

– Magam úgy vélem – s talán nem vagyok ezzel a véleményemmel egyedül –, hogy a fiatal tisztek számára megnyíló fórum kell hogy legyen a Honvédségi Szemle (is), ahogy volt egykoron a Magyar Katonai Közlöny vagy a Magyar Katonai Szemle. Szakmai kérdésekben nem a váll-lapon vagy a zubbony hajtókáján található csillagok száma a meghatározó, hanem a szakismeret. Évtizedekkel ezelőtt –

általam jól ismert – volt honvédtisztek, például Bártfai Szabó László, Pacor Ernő, Foitl Károly és mások nem kis büszkeséggel beszéltek arról, hogy a Magyar Katonai Szemlében megjelent egy-egy írásuk. S ezek az írások alapvetően katonai-szakmai kérdéseket bemutató, felvető, megoldó publikációk voltak. Erődítésről, aknazárakról, hídverésről stb. szóltak. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a két világháború közötti években a Ludovika Akadémia akadémikusai saját folyóiratot/évkönyvet – Ludovikás Levente – adtak ki, amelyben már hallgatóként katonai-szakmai írásokat tettek közzé. Volt, aki verssel jelentkezett, míg a Sólyom László és tábornoctársai perében elítélt és kivégzett Révay Kálmán kitűnő rajztehetségéről tett tanúbizonyságot.

– Ez évtől új alma materben, a most formálódó Nemzeti Közszerződési Egyetem falai között képzik a jövő honvédtiszteit. A katonai hivatás jövőbeni presztízsének keretei alighanem adóttak lesznek – a fiatalokon múlik, milyen tekintélyt szereznek maguknak pályájuk, mindennapi munkájuk során. A reputációt nagyban meghatározza a közvéleményben róluk kialakult kép. Az, hogy – katonai vezetőként, szakértőként, szaktisztként – milyen színvonalon nyilvánulnak meg a civil társadalom és a belső szakmai közvélemény előtt. Tetteikkel, szavaikkal, és nem utolsósorban írásaikkal...

– Ezzel kapcsolatban – mint amolyan katonapárti civilnek – is van természetesen véleményem. Ezt úgy szoktam megfogalmazni: ha rájön a mindenkori politikai és katonai vezetés, és a társadalom is megérti azt, hogy katonának lenni nem egyszerűen foglalkozás, hanem hivatás, hogy a katonák nem kollégái, hanem bajtársai egymásnak, akkor emelkedni fog a hivatás presztízse. Ha mindez megfelelő szakmai tudással, biztos fellépéssel párosul, mi több, a tudomány világában sem kell lámpással keresni a felkészült katonát, akkor elérték/elértük a kitűzött célt. Ehhez kívánok minden jót mindazoknak, akik vállalták/vállalják a haza védelmét, amelyért ha kell, az életüket is áldozzák.

Kiss Zoltán